ROMANUL SECOLULUI XX

ANNA BANTI

cămașa arsă

UNIVERS

ROMANUL SECOLULUI
XX

ANNA BANTI

Traducere și prefață de
FLORIN CHIRIȚESCU

Cămașa arsă

Editura
UNIVERS
București ● 1973

Coperta colecţiei
Emil Chendea

Anna Banti
LA CAMICIA BRUCIATA
© 1973 Arnoldo Mondadori Editore

Toate drepturile asupra acestei versiuni
sînt rezervate Editurii UNIVERS

Doamna Anna Banti și un antiroman istoric

ESTE NEÎNDOIELNIC FAPTUL CĂ ROMANul Annei Banti, *La camicia bruciata (Cămașa arsă)*, are în componența sa aproape toate elementele constitutive ale unui roman căruia s-a convenit să i se spună *istoric*.

Faptele sînt următoarele :

Marguerite Louise, una dintre fiicele lui Gaston d'Orléans (unchiul Regelui Soare, Ludovic al XIV-lea), este căsătorită, din interese de stat, cu moștenitorul ducatului Toscanei, un al III-lea Cosimo dei Medici. Începutul celui de-al 7-lea deceniu al secolului al XVII-lea. Caractere extreme și opuse cu ostilitate, soții se despart după ani de neînțelegere și înverșunare. Deși jignite, înaltele sale rude îi îngăduie Margueritei Louise să se întoarcă în Franța, ca să moară, umilită și uitată. Iar la Florența, la palatul Pitti, rămîn ducele Cosimo, cu cei trei copii ai săi, rămași de la „Serenissima franțuzoaică" : doi băieți : Ferdinando și Gian Gastone, și o fată : Anna Ludovica.

Pentru a putea prelua conducerea ducatului, prințul Ferdinando este căsătorit cu Violante, prințesă de Bavaria. Familie de asemenea nefericită și care nu are urmași. Scaunul ducal revine, după moartea lui Ferdinando, fratelui mai mic, Gian Gastone, cu care, în 1737, (momentul coincide, aproape, cu sfîrșitul romanului nostru) se stinge pentru totdeauna dinastia familiei Medici în Italia.

Pentru a defini cît mai exact momentul, recurgem la o sursă recentă și de autoritate, din care copiem, traducînd :

„Cosimo al III-lea, mare duce de *Toscana* (Florența, 1639—1732). Fiul lui Ferdinando al II-lea, urcat pe tron la 1670. Dominat de o religiozitate închisă și bigotă, incapabil dealtfel de un interes activ pentru treburile

de stat, guvernarea sa a coincis cu o perioadă de profundă decadență în timpul căreia, la extinderea influenței și puterii clerului în toate sectoarele vieții publice, s-a adăugat întărirea unei nobilimi sporite ca număr și înzestrată cu privilegii economice și puteri jurisdicționale tot mai ample." [1]

Acestea sînt faptele, acesta este momentul istoric. Să vedem așadar cum le interpretează Anna Banti în romanul său.

„De ce nu faceți o carte cu povestea Margueritei Louise ?" o întrebase cîndva pe Anna Banti Emilio Cecchi, „cu zîmbetul lui fin pe vîrful buzelor"... și „închizînd ușor ochii". La care Scriitoarea răspunsese că principesele desfrînate sau virtuoase n-o interesau. Ca mai apoi, tot în cuvîntul lămuritor pus în fruntea romanului *Cămașa arsă*, Anna Banti să continue *cu naivitate :* „Abia mai tîrziu, și din întîmplare, consultînd cu alte scopuri Arhivele Medicee, figura ciudată a soției lui Cosimo al III-lea mi-a stîrnit — dealtfel cu destul scepticism — curiozitatea".

În realitate întrebarea marelui critic, ca și zîmbetul și ochii săi ușor închiși ascundeau mai degrabă un gest incantatoriu decît vreo nedumerire. Cecchi cunoștea profund opera literară a Annei Banti pe care o urmărise cu atenție și adeziune încă de la începuturile ei.

Într-un articol intitulat *Prima carte a Annei Banti* și publicat chiar în 1937, anul debutului Scriitoarei cu romanul *Itinerario di Paolina (Itinerariul Paolinei)*, criticul începe cu entuziasm disimulat în contrarietate : „Anna Banti : cine-i asta ?" urmînd apoi cu toată seriozitatea să atragă atenția cititorilor italieni asupra acestei povestiri cu substrat autobiografic — viața obișnuită și de aceea dramatică a unei femei — în care descoperă exprimată nevoia unei exemplare clarificări intelectuale, bogăția de repertoriu psihologic, minuțiozitatea în formularea reacțiilor dintr-o vastă chimie umană etc. Citînd numele Graziei Deledda — laureată nu demult, atunci, cu premiul Nobel — precum și cele ale Catherinei Mansfield și Virginiei Woolf. [2]

---

[1] *Dizionario storico politico italiano*, diretto de Ernesto Sestan, Sansoni, 1971, pag. 403.

[2] Emilio Cecchi, *Letteratura italiana del Novecento*, Mondadori, 1972, p. 905—906.

Talentul Scriitoarei se definește de fapt cu mai multă evidență cîțiva ani mai tîrziu, adică în 1940, cu romanul *Il coraggio delle donne (Curajul femeilor)*, după care urmează succesiv, aproape an de an, o rețea foarte deasă și migălos împletită de cărți — povestiri și romane — care se impun cititorilor și criticii, cunosc succesul și sînt premiate. Motivul : pe lîngă eleganța și acuratețea intelectuală a scrisului, pe lîngă capacitatea exemplară de a prelucra datele unei vaste experiențe de viață în laboratorul unei fantezii creatoare excepționale, Anna Banti oferă cititorilor săi ceea ce numai scriitorii cei mari pot și știu să ofere : o lume. O lume care, însă, spre deosebire de lumea obișnuită, în care sîntem incluși și pe care, de aceea, o uităm mereu, este locul unde se desfășoară — și acest lucru *se vede* — o dramă : drama femeii într-o societate dominată de bărbați, situație cu urmările firești : singurătatea, eșecul căsătoriei, imposibilitatea afirmării personalității decît cu renunțarea la feminitate, amărăciunea de a avea copii.

Enunțată doar, problema pare să fie banală. Sau loc comun. Numai că în cazul de față lucrurile se petrec altfel decît se obișnuiește. Cuvîntul Annei Banti nu este declarație sau strigăt, nu este pamflet și nu teoretizează. El intră în miezul procesului social și uman, îl surprinde și-l descrie. Femeia în cărțile sale apare ca un om adevărat și complex, cu toate defectele și calitățile omului, cu nimic mai prejos decît bărbatul — adică celălalt dintre cei *doi oameni* care locuiesc pămîntul. Iar drama se naște tocmai din acel refuz de participare echitabilă a celuilalt pe care s-a constituit societatea umană și pe care nici rațiunea modernă, nici umanismul zilelor noastre nu a reușit să-l înlăture pe deplin.

Iată de ce, știind toate acestea, Emilio Cecchi avea să surîdă invocatoriu și să întrebe : „De ce nu faceți o carte cu povestea Margueritei Louise ?" Era tema care stătea cel mai mult la inima Scriitoarei. Și, de asemenea, iată de ce spuneam că Anna Banti răspundea *cu naivitate* că abia mai tîrziu și *din întîmplare* a fost atrasă de povestea verișoarei Regelui Soare. Pentru că nu este vorba aici de nici o întîmplare. Anna Banti nu se putea eschiva. Fascinația cecchiană se produsese.

Cămașa arsă este cea mai recentă operă a Scriitoarei. Anna Banti — această multpreanobilă Doamnă a literelor contempo-

rane — împlinește anul acesta 80 de ani. Este o victorie, după cum o victorie este și ultima sa carte.

Într-o cronică apărută la scurtă vreme după publicarea cărții, Carlo Bo, elogiind romanul pentru priceperea cu care investighează sufletul uman (*„scienza del cuore"*), îl socotește ca fiind, „prin anumite aspecte, unul dintre romanele cele mai bine construite ale Annei Banti..." [1]. Vom arăta aici de ce nu împărtășim nici umbra de reticență a criticului de la „Corriere" și de ce socotim acest roman o chintesență a artei bantiene și capodopera sa de netăgăduit.

Socotim, de data aceasta împreună cu majoritatea criticilor, că pînă la apariția acestui roman, cartea care concentra cel mai bine viziunea ideologică și forța narativ-stilistică a Scriitoarei a fost micul roman apărut în 1947, *Artemisia* [2].

Este povestea faimoasei pictorițe Artemisia Gentileschi, fiica lui Orazio, cunoscut pictor și el, născută în 1597 și dispărută pe la 1651. După o copilărie austeră și o adolescență terminată în chip brutal printr-o căsătorie silită, care se confundă cu un viol, fata își găsește echilibrul în pictura deprinsă de mică de la tatăl său. Abandonată de soț, ea lucrează mai întîi în Toscana (unde va da naștere și unei fetițe), apoi deschide o școală de pictură la Napoli, unde cunoaște gloria. Bătrîn, tatăl său, Orazio, o cheamă la Londra unde ea va începe portretul reginei. Iar după moartea tatălui, singurul om pentru care are afecțiune, deși bătrînul se transformase într-o mașină de pictat, Artemisia se întoarce în Italia.

Am stăruit asupra subiectului acestei cărți nu numai pentru importanța ei în evoluția romanului Annei Banti ci și pentru un alt motiv: confruntînd personajul Artemisiei cu personajul complex, din *Cămașa arsă*, Marguerite-Violante, găsim asemănări semnificative.

Scris în timpul ultimului război mondial, romanul *Artemisia* se pierde în manuscris în timpul unui bombardament

---

[1] Carlo Bo, *La camicia bruciata*, „Corriere della sera", 6 mai 1973, pag. 12.

[2] Romanul *Artemisia* împreună cu alt roman al Scriitoarei, *Călugărița din Șanhai*, au apărut și în limba română, într-o bună traducere semnată de Lolita Tăutu și însoțite de un excelent cuvînt înainte (urmat de o notă biobibliografică) aparținînd Oanei Busuioceanu. Editura Univers, 1972.

efectuat asupra Florenței de trupele hitleriste alungate. Personajul feminin al cărții este însă atît de organic legat de creatoarea sa, încît Scriitoarea nu are liniște pînă cînd nu rescrie cartea, din memorie. În noua versiune, la începutul povestirii, personajul vine peste secole la plăsmuitoarea lui și astfel linia narativă a cărții se întrerupe cedînd locul țăifăsuielii dintre cele două femei, și amănuntului autobiografic.

După 26 de ani procedeul este reluat în *Cămașa arsă* în condiții aproape identice. Făcînd o carte din povestea capricioasei și chinuitei Marguerite Louise, Anna Banti simte nevoia s-o smulgă din datele cronicii și arhivei și, fără să țină prea mult seama de explicațiile istorice ale acestui destin, s-o invite pe protagonistă la un dialog direct și nemijlocit, punînd-o chiar să joace pe mica scenă a unui teatru de cameră, ca să afle direct de la ea motivele adevărate ale dramei sale de femeie.

Ba. mai mult, în *Cămașa arsă*, neputînd fi satisfăcută numai de folosirea dialogului cu protagonista, preluat din *Artemisia*, Anna Banti își propune chiar citirea complexului său personaj în cheie freudiană. Și dacă psihanaliza doar se amintește în primul compartiment : Marguerite, în compartimentul Violante se practică. Viziunile prințesei bavareze prin care persoane în viață, dar la depărtări uriașe, îi comunică felurite întîmplări petrecute sau care se vor petrece într-un viitor foarte apropiat, nu sînt decît sublimarea unor vaste energii mentale blocate de complexul unui aspect puțin arătos și al lipsei de farmec feminin. Iar cînd Violante își derulează în memorie comportamentul, după ce anii au trecut și odată cu ei complexul, și și-l explică singură cu înțelepciunea maturității, ea se constituie personaj care nu are nimic comun cu unilateralele și fermecătoarele personaje ale unui Dumas, Walter Scott ș.a.m.d.

Că pana Scriitoarei este incompatibilă cu romanul istoric este un lucru care reiese cu evidență dacă încercăm să stabilim concepția Annei Banti despre istorie. „Istoria este obișnuită să născocească și uneori, născocind, descoperă adevărul", se spune undeva la începutul *Cămășii arse*. Un punct de vedere strict literar, de romancier, pe care, desigur, nici un istoric de profesie nu l-ar împărtăși. Cu atît mai mult cu cît întreaga operă literară bantiană declară că acest *adevăr* pe care caută

să-l descopere Scriitoarea nu este cel absolut, filosofic, ci unul propriu : inferioritatea femeii într-o lume aflată de milenii în stăpînirea bărbaților.

S-a spus despre Anna Banti că își alege întotdeauna personajele (feminine, deci principale) din categorii sociale care domină, conduc sau exploatează : regi, nobili, mari deținători de bunuri materiale. Dar la o observație mai atentă se constată că interesul Scriitoarei nu se îndreaptă de obicei asupra relațiilor sociale și de clasă. Din social, numai aspectul moral o interesează pe Autoare, pentru că acesta este chiar sfera de acțiune a problematicei pe care o abordează : destinul femeii.

„Serenissima franțuzoaică", marea ducesă de Toscana, nu are nimic din aroganța, viclenia, autoritatea sau abilitatea marilor femei ale istoriei. Ea este mai întîi o fetișcană zvăpăiată și rîvnitoare, ca orice fată de vîrsta ei : la petreceri, la muzică și dansuri, la aventuri galante și nebunii. Apoi, alungată, dezonorată, este o femeie care îmbătrînește în mod ridicol, umilită, terfelită, ca una dintre cele mai nemernice dintre slugi.

Violante, lipsită chiar și de frumusețea Margueritei, va cunoaște umilința de la început. Nedorită de soț, ironizată de localnici, urîtă de pretendenții la conducerea ducatului, fără copii și trăind sub teroarea alungării în Bavaria natală, ea își va birui soarta tocmai prin acceptarea unei suferințe fără margini.

Artemisia este și ea tot o prințesă, o mare ducesă, un cap încoronat. Nu prin naștere sau printr-un concurs favorabil de împrejurări : ci prin forța ei proprie, prin talent. Ca origine este de extracție umilă și mizeria materială o va însoți pînă la maturitate. Dar condiția ei socială o interesează pe Scriitoare numai pentru că Artemisia este un exemplar de excepție, o mare pictoriță. Și o interesează *numai* pentru că această mare pictoriță, săracă la început, a fost ca femeie o victimă, o înfrîntă.

Și astfel, pentru cel ce va avea răbdare să privească prin această prismă întreaga operă romanească a Annei Banti va reieși destul de limpede faptul că Scriitoarea își alege pentru analizele ei cu precădere cazurile de excepție, întrucît aceste cazuri oferă material mai bogat pentru zugrăvirea dramei femeii. Iar cazurile de excepție — aceste mine de aur pentru căutătoare — sînt date fie de exemplarele umane dotate ex-

ceptional (Artemisia), fie de exemplarele umane dotate de condiții exterioare, economice și politice (regi, nobili, mari proprietari de bunuri materiale).

Negreșit că supunîndu-și cu exclusivism întreaga operă romanescă la aceeași singură temă, Anna Banti se expune la unele primejdii și nu dintre cele mai mici. Monotonia, bunăoară, fiind cea mai puțin gravă.

Între *Artemisia*, 1947, și *Cămașa arsă*, 1973, pe care îi socotim, *pînă acum*, cei doi stîlpi de boltă ai romanului Autoarei noastre, Anna Banti publică mai multe alte romane. Unele dintre ele adevărate „mici capodopere", cum definea Emilio Cecchi culegerea de povestiri intitulată foarte sugestiv *Le donne muoiono (Femeile mor*, Mondadori, 1952), care avea să primească și consfințirea premiului Viareggio. Pe lîngă povestirea *Lavinia a fugit*, (genialitate, *solitudine muliebre)* „unul dintre cele mai alese daruri de poezie din cîte ni s-au făcut vreodată..." [1], volumul mai oferă o alta, remarcabilă, cea care dă titlul volumului : *Femeile mor.* Povestirea atacă un subiect de anticipație : cîndva, pe la jumătatea secolului XXI, printr-o ciudată anomalie, bărbații își recapătă memoria existențelor lor anterioare iar femeile nu. Fiind încredințați astfel de nemurirea lor, bărbații capătă un fel de euforie a „istorismului absolut" și se ocupă cu tot felul de fleacuri, pe cînd femeilor, timorate de inevitabilitatea morții care se apropie, li se conced în exclusivitate darurile muzicii și poeziei.

Mult mai tîrziu, cu doi ani înainte de *La camicia bruciata*, deci în 1971, Anna Banti reia tema literaturii de anticipație într-o povestire care dă și titlul volumului *Je vous écrits d'un pays lointain (Vă scriu dintr-o țară îndepărtată ;* Mondadori ; cu un titlu împrumutat din *Lontaine Intérieur*, de Henri Michaux). O carte de meditație în tonalități grave asupra scurgerii ireparabile a timpului. Povestirea întreprinde o incursiune în secolul XXXI al erei noastre, printre niște ființe automatizate și lipsite de sensibilitate care, dintr-o abatere disciplinară a uneia dintre ele, află de lumea noastră, de mult trecută, în care se cunoșteau lipsurile, sentimentele, suferințele dar și bucuriile. Amintim povestirea pentru a nota pe

[1] E. Cecchi, op. cit. ; *Un picolo capolavoro*, pp. 909—911.

lîngă mobilitatea fanteziei și modernitatea Scriitoarei, prezența ei în actualitatea literară italiană în care *la fantascienza* seduce penele unor scriitori nu mai puțin valoroși, ca : Italo Calvino, cu diabolicele și fascinantele sale *Le cosmicomiche* (1965) și *Ti con zero* (1967), (Giulio Einaudi) [1], sau Tommaso Landolfi cu *Povestirile* sale *imposibile* (Vallecchi, 1966) [2].

Însemnate pentru conștiinciozitatea și rigoarea cercetării, dar neridicîndu-se peste valoarea medie a lucrărilor comune din laboratorul bantian ni se par opere ca : *Il bastardo* (Bastardul, Samsoni, 1953), roman revăzut și republicat sub titlul *La casa piçola* (aproximativ : *Celălalt cămin*, Mandadori, 1961) : dramatică năruire a familiei De Gregorio din pricina obtuzității și egoismului șefului ei, latifundiarul Don Guglielmo, care nu acordă nici un fel de drepturi soției și fiicelor sale. Îngroșînd liniile negative în caracterologia personajelor pînă la caricaturizare, învăluindu-și spațiul narativ al romanului în cețurile unor descrieri psihologice care par să depășească dimensiunea și numărul paginilor tipărite, Scriitoarea izbutește doar un exercițiu de virtuozitate. Ca și în *Allarme sul lago (Alarmă pe lac*, Mondadori, 1954, care primește totuși premiul Marzotto), unde ni se zugrăvește, cu aceeași frază barocă, prelungă, amețitoare și monotonă drama femeii fascinate de un bărbat care, după căsătorie, o secătuiește cu brutalitate și cruzime de tot ce mai are omenesc în ea. Narațiunea prezentînd trei versiuni diferite ale aceleiași drame.

Și mai neconvingător, de data asta dintr-un punct de vedere mai puțin stilistic și mai ales psihologic, socotim romanul *La moneca di Sciangai (Călugărița din Șanhai*, Mondadori 1957, și... premiul Veillon !). Ura care le aruncă pe cele două surori Ingegneri una împotriva alteia, din pricină că iubesc același bărbat — pe blîndul și prostănacul conte De Paoli — și că au de împărțit o moștenire destul de mare, capătă proporții de extaz mistic, ajungîndu-se astfel la desființarea stirpei. Mediocritatea spirituală și morală a personajelor, și mediul lor mărunt burghez și provincial sînt trăsături care,

[1] Apărute și în limba română sub titlul : *Cosmicomicării, T-indice zero*, Univers, 1970, într-o foarte bună traducere a Sandei Șora.

[2] Una dintre povestirile de anticipație din acest volum, și anume *De vorbă în familie*, a fost tradusă și publicată de Fiorin Chiriţescu în *Luceafărul* nr. 9 din 28 februarie 1970, pag. 8.

după socotința noastră, nu ritmează cu cadența de tragedie antică a materiei narative din carte. Ai impresia aici că Anna Banti vrea să facă o restituire, o corectare : femeile nu sînt îngeri, nu sînt numai îngeri, ci și demoni. Adevărul se află în balanță. Bărbații pot fi și buni, înțelegători ; echilibrul s-ar putea stabili. Asemenea sfioase accente se mai găsesc în opera scriitoarei. În *Artemisia* (în scenele de dragoste cu Antonio, poate cele mai arzătoare și mai pline de farmec rînduri pe care le-a scris Anna Banti) sau în finalul din *Alarmă pe lac*, unde povestitoarea, după ce a ascultat trista poveste a celor trei tovarășe, le îndeamnă la speranță și curaj, invitîndu-le să-și reamintească de vremea cînd erau tinere fete, vreme cînd credeau că bărbații nu sînt deosebiți de ele. „Nu sînt, într-adevăr, și vina e a noastră dacă, din lipsă de caritate fraternă, îi lăsăm copleșiți de greutatea destinului nostru" (Mondadori, 1954, pag. 221).

Deși romanul cel mare se scrie astăzi, după cît se pare, în America Latină, romanul *Cămașa arsă* este indiscutabil o creație care stă pe treapta cea mai de sus a prozei narative mondiale.

Cuprinzînd în esențe tot ce există mai valoros în opera de pînă acum a Scriitoarei, putem considera această carte ca o chintesență a artei sale.

În *Cămașa arsă* linia narativă este de-o supleță și de-o consecvență fascinante. Nu există nici o ezitare, nici un impas în desfășurarea povestirii. Curgerea timpului, într-o rafinată mișcare de nisip care se prefiră într-o clepsidră (Cecchi), se consumă firesc, voit domol, repetînd parcă etapele unui miracol cosmic.

Integrîndu-se în această alunecare, cuvîntul se spală de orice impuritate, se limpezește, devine transparent. Fraza se transformă în respirație și cartea în trai.

Vechea teză a tragediei femeii singure se preschimbă în îngrijorare și omenie. Personajele ies din cronică, se umanizează, își scot coroanele de pe cap, își leapădă prerogativele și stau de vorbă cu noi, ni se plîng. Cosimo al III-lea, pe care istoria ni-l prezintă ca pe un duce bigot, mărginit, auster, este un neajutorat, un fricos. Este fascinat de trupul fermecător al soției sale dar îi e frică de el și de aceea îl torturează, do-

rindu-l pînă la adînci bătrîneţe, gelos. Marguerite Louise nu-şi iubeşte soţul pentru că e mohorît, ascuns şi nepriceput în dragoste. Îl iubeşte, sau crede că îl iubeşte, pe vărul ei Charles, un soldăţoi necioplit, cu care se visează trăind aventuri cavalereşti prin pădurile de la Fontainebleau. E de fapt o neajutorată, pentru că vrea să fie adorată dar ea nu ştie, nu poate să iubească pe nimeni. Nu-şi iubeşte nici copiii pe care-i părăseşte posedată de himera libertăţii franceze — o catastrofală umilinţă şi aceasta.

Copiii apar adesea în romanele Annei Banti. Dar în majoritatea cazurilor ei sînt o prelungire a suferinţei, a dramei femeii. Ei sînt nişte nenorociţi, nişte înstrăinaţi într-o lume ostilă şi nu-şi iubesc părinţii. Aşa sînt fraţii şi fetiţa Artemisiei, aşa sînt copiii din cele două ultime povestitoare din *Alarmă pe lac*, copiii familiei De Gregorio din *Celălalt cămin*, copiii familiei De Paoli din *Călugăriţa din Şanhai* etc.

De obicei Scriitoarea nu se preocupă de copii ca făpturi independente de familii, ca structuri psihologice de sine stătătoare, decît atunci cînd e vorba de fete, ale căror destine tragice urmează să participe la roman. Este cazul Ceciliei din *Celălalt cămin*, în tratarea căreia Anna Banti dovedeşte posibilităţi de excepţie, mai ales în scena din copilărie cînd fetiţa, ieşind afară din vilă într-o noapte cu lună, se întîlneşte cu frăţiorul ei — *bastardul* — care în scurtă vreme are să moară în condiţii misterioase, înecat în puţ. (Mondadori, pp. 95—98.) Dar bogăţia emoţională şi gingăşia ţuceritoare cu care este înzestrată fetiţa servesc mai apoi Scriitoarei pentru construirea dramei : matură, Cecilia obţine permisiunea de a se face ingineră numai după ce jură în faţa monstruosului ei părinte că îşi va sacrifica întru totul feminitatea.

În *Cămaşa arsă* însă se produce saltul calitativ. Teza se frînge din nou lăsînd loc echilibrului, firescului. Copiii capătă identitate psihologică, se constituie personaje, mai ales băieţii.

Tinereţea zvăpăiată a lui Ferdinando şi mai ales episodul în care banda de tineri scandalagii şi petrecăreţi escaladează zidurile palatului Pitti în căutarea portretelor ducesei, ascunse de răzbunătorul ei soţ, ne-a făcut să ne gîndim la *Romeo şi Julietta*, filmul lui Franco Zefirelli. Sînt pur şi simplu scene *hippy*. Din înălţimea celor 80 de ani ai ei, minunata Doamnă

Banti se uită cu înțelegere și cu simpatie la tinerii din ziua de azi.

Pornit în aceeași escapadă de a găsi portretele mamei sale gonită sau fugită în Franța (ceea ce este, de fapt, cam același lucru) Gian Gastone, cel mai mic copil al Margueritei, este urmărit de Scriitoare cu o afecțiune de-a dreptul maternă. Caz unic în proza Annei Banti. La 8 ani copilul e sfios, bolnăvicios, cuminte și tăcut. Uitînd ai casei de el și lăsîndu-l singur, Gian Gastone pornește să scotocească prin podurile palatului după portretul mamei sale. Căci nu are pe nimeni să-l iubească. Izbînda, găsirea portretului, este o bucurie, un șoc mult prea mare pentru făptura lui firavă : „*C'ést maman !*" exclamă el, și aceste cuvinte, care *numai în limba franceză* puteau să-și aducă tulburătoarea lor contribuție, alcătuiesc momentul de maximă tensiune a cărții.

Dealtfel, copilul acesta (cu el ia sfîrșit marea dinastie Medici) este urmărit cu mare concentrare de Autoare, care ni-l restituie ca pe un personaj foarte complicat și ciudat, dar de aceea și foarte autentic.

Anna Ludovica, fiica lui Cosimo ne este prezentată și ea în chip convingător tot datorită complexității firii ei pe care romanul ne-o relevează. Frustrată din pricina aspectului ei neatrăgător și a lipsei de șansă la moștenirea tronului ducal ea se sublimează în bigotism și austeritate și se desublimează tot ca și frații săi, căutîndu-și mama.

De fapt tot acest roman, în care arderea cămășii de nuntă simbolizează refuzul căsătoriei și drama neînțelegerii dintre sexe și apoi dintre oameni, ar putea fi rezumat în două cuvinte : căutarea mamei, și, evitîndu-se exagerările, cercetat cu foarte bune rezultate folosind metoda psihanalitică.

Dar adevărata mamă din această carte nu este Marguerite Louise — cea care se pierde în căutarea de sine — ci Violante, nemțoichița, cea care nu avea copii. Neputînd avea copii — pentru că Ferdinando, marele principe, avea... culmea ironiei !... boala franțuzească — singură, înstrăinată și ironizată, ea își adoptă în primul rînd soțul, care abia pe patul de moarte va iubi-o. Îl va adopta și pe Gian Gastone, cumnatul care va nutri chiar pentru ea un sentiment tot atît de straniu cît și propria

lui ființă. Mai mult chiar, Violante îl va adopta ca fiu chiar și pe bătrînul Cosimo, socrul ei, și de aceea bătrînul va izbuti s-o țină în Toscana împotriva tuturor potrivniciilor. Iar în final, apoteoza : Violante va înfia Siena, obținînd, la sfîrșitul vieții, dragostea de la o mulțime de oameni pe care-i guvernează. Violante este așadar simbolul femeii care iubește și care nu renunță dar se dăruiește cu răbdare, cu obstinație, cu vitejie. În carte ea completează *ideea de femeie*, la construirea căreia Autoarea începe cu Marguerite Louise, pentru a realiza de fapt un singur personaj principal, cel mai caracteristic pentru narativa bantiană.

Și dintre toate personajele feminine ale Scriitoarei, Violante este, poate, singura care a reușit. Izbutind să cucerească, atît de greu, e adevărat, dacă nu fericirea, măcar echilibrul, împăcarea cu sine. Ceea ce e foarte mult, se știe. [1]

Umorul este și el un element care stabilește echilibrul deplin în *Cămașa arsă*. Un umor înțelept și generos, rod al unei vaste experiențe și al unei profunde cunoașteri a resoartelor sufletului uman.

În romanele sale Anna Banti nu prea și-a răsfățat cititorii binedispunîndu-i. Lucru dealtfel firesc dacă ținem seama de gravitatea anchetei pe care Scriitoarea și-a propus-o. Găsim totuși unele rudimente de umor în povestirea *Lavinia a fugit* (din *Femeile mor*), în pasajul în care se descrie ambianța sălii de muzică, în pauză, cînd nu este de față *„il maestro di concerto... il grande Vivaldi"*, sau în admirabila povestire *Vila romană* (din *Vă scriu dintr-o țară depărtată*) unde se relatează (vila năruită ca simbol al căminului care nu se poate făuri), la începutul povestirii, cum văduvele barbarilor odoari făceau amor cu tinerii vagabonzi și bastarzi, ca să-i civilizeze, să-i fixeze și să-i deprindă cu agricultura.

Cămașa arsă completează și acest spațiu gol.

Urmărind procedeele folosite în această carte putem afirma că Anna Banti realizează un *umor de abordare*. Pro-

[1] Personajul ne amintește de Clelia, eroina-povestitoare din romanul *Femei singure* de Pavese. Deși pornind de la alte premise și de la o altă trăire, micul roman al lui Pavese tratează în chip magistral, cu aceeași profunzime și cu aceeași acuitate, aceeași problemă care leagă întreaga operă a Scriitoarei.

cedeu pe care îl putem urmări pe două planuri : temporal şi spaţial.

Pe plan temporal Scriitoarea îşi realizează umorul *abordîndu-şi* personajele — existente cu trei secole în urmă — de pe poziţia omului modern, sceptic, practic, expeditiv şi ironic. În cele trei secole scurse civilizaţia umană a evoluat în aşa măsură încît doar simpla confruntare dintre reprezentanţii celor două epoci creează o nepotrivire hilară. Dar experienţa de viaţă (= suferinţă + deziluzii = ... înţelepciune) moderează ironia Scriitoarei care în nenumărate dialoguri de la începutul cărţii îşi primeşte protagonista cu înţelegere şi răbdare şi apoi cu compasiune.

Abordîndu-şi cu această *ironie modernă* toate *personajele istorice* din carte, Scriitoarea le transformă în nişte marionete pe care le joacă după o comedie cu text dat (istoria), tocmai pentru a le descoperi adevărul lor particular-uman. Şi demitizînd regi şi capete încoronate, compromiţîndu-i ca personaje şi funcţii, Anna Banti creează comicul în chip paradoxal, restabilind tocmai adevărul.

Celălalt plan — *spaţial*, cum l-am numit, sau mai propriu-zis *local* — de *abordare* a personajelor este rezultatul imediat al primului. Odată făcut saltul peste timp, Scriitoarea îşi *abordează* personajul din cea mai strictă vecinătate. O vecinătate atît de jenantă încît personajele nu mai pot ascunde nimic. Iar după ce le-a luat coroanele de pe cap, după ce i-a dezbrăcat de mantii Scriitoarea îi urmăreşte privindu-i prin gaura cheii. Şi după ce şi-a demitizat personajele ca autorităţi şi funcţii Anna Banti le compromite, pur şi simplu, ca oameni. Prezentîndu-le uneori mai bicisnice, mai dezechilibrate chiar decît oamenii obişnuiţi. Izvor şi acesta de comic.

Cu corectivul oferit şi aici de o înţeleaptă generozitate. Pentru că Anna Banti nu eşuează în bufonerie. Mărturie stau scrisorile acelui bătrîn savant de care se aminteşte spre sfîrşitul romanului şi care deplînge cu luciditate drama familiei Medici, dovedind astfel că alături de excese şi grave erori realitatea pune în echilibru şi dreapta cumpătare. (Este totodată şi primul act de reabilitare a bărbatului în universul romanesc bantian.)

Pe acelaşi suport moral se sprijină şi construcţia narativă a cărţii.

Marea artă de a fantaza precum şi o nemăsurată bucurie de a povesti se supun în carte unei savante şi riguroase construcţii. Harul Scriitoarei face însă ca această construcţie să nu se bage de seamă : faptele se desfăşoară înaintea noastră, ne înconjoară, ne antrenează : nu avem impresia că citim. Sau citind avem impresia unei restituiri complete pe care ar face-o un cinematograf cu imaginea în relief la care s-ar adăuga şi celelalte senzaţii : olfactivă, gustativă, cinetic-individuală.

Aceasta se datoreşte, credem, în primul rînd măiestriei cu care sînt redate elementele de mişcare şi elementele ambientale.

Sînt fascinante descrierile marilor călătorii şi peregrinaje din carte (cu bogate antecedente în *Artemisia)* sau descrierea Florenţei *seicentiste.*

Trebuie să remarcăm aici că arta Annei Banti, de o delicată şi insolită valoare, nu ţinteşte finalităţi mediocre cum ar fi aceea a pitorescului. Ea este *sugestivă,* urmărind adică, în fiecare fărîmă din care este alcătuită, să realizeze ceea ce face şi întregul, folosind toate mijloacele şi atingînd maxima trăire.

Şi nu este surprinzător faptul că la alcătuirea peisajului Anna Banti procedează ca un pictor. Explicaţia o dau studiile sale de istoria artelor [1] pe care le încheie cu o lucrare de licenţă, precum şi viaţa petrecută alături de soţul ei, esteticianul şi criticul de artă apreciat în lumea întreagă, Roberto Longhi [2].

Dar Anna Banti refuză, cum spuneam, pitorescul, şi pictura nu este decît un procedeu al Scriitoarei. Peisajul său nu urmăreşte graţia în sine, nu tinde să se individualizeze ci este condus să atingă valori strict funcţionale. Aşa bunăoară întreaga călătorie a Margueritei Louise pornind din Franţa, de la castelul din Blois, spre palatul florentin Pitti, este drumul parcurs de la adolescenţa zvăpăiată pînă la mariajul eşuat, iar

[1] Pe lîngă opera sa literară A. B. publică şi mai multe monografii de artă închinate unor pictori iluştri, cum sînt cele despre : *Lorenzo Lotto, Fra Angelico* (ambele apărute în 1953), *Diego Velasquez* (1955) şi *C. Monet* (1956).

[2] În redacţia revistei *Paragone* (înfiinţată de Longhi în 1950 şi a cărei conducere Scriitoarea o va prelua după moartea soţului) A.B. va cunoaşte pe lîngă scriitori ca Bassani, Gaddo, Pasolini, Carlo Bo şi pe cel de care o va lega o nobilă prietenie : Emilio Cecchi.

desenarea lui va urmări descrierea tuturor etapelor de dezvoltare spiritual-emoțională a eroinei. (Idem pelerinajul la Santa Casa di Loreto care marchează pentru Violante pierderea unei credințe în favoarea alteia, în sine!). După cum descrierea Florenței, cu sărăcimea ei harnică, guralivă și sensibilă la frumos, cu vilele ei somptuoase, cu nobilii ei depravați și lacomi dar bigoți, cu străzile ei aglomerate și murdare sînt cel mai potrivit fundal pe care să se proiecteze, aproape în amănunt, toate ramurile dramei Margueritei.

Și tot strict funcționale vor fi toate procedeele care operează asupra paginii scrise: cadența amplă și de largă respirație a prozei menține sugestia cadrului istoric, în care se insinuează o sintaxă modernă, nervoasă, neliniștită, folosindu-se un vocabular compus dintr-o amuzantă dar bine echilibrată mixtură de cuvinte vechi sau specific-circumstanțiale[1] și de vocabule mai noi, neologisme și, de ce nu, barbarisme. După cum acelorași legi este supus și dialogul, cînd grav și solemn, cînd eliberator și pătimaș — întotdeauna îngropat în țesătura frazei fără semne ortografice distinctive.

FLORIN CHIRIȚESCU

[1] Am evitat să traducem în note numărul mare de cuvinte franțuzești din text, de teamă să nu mîhnim edițiile noastre de specialitate care s-au străduit, cu un lăudabil succes, să trimită în librării o mulțime de manuale, gramatici și dicționare franceze de cea mai bună calitate.

„*De ce nu faceți o carte cu povestea Margueritei Louise?*“ *Cu zîmbetul lui fin pe vîrful buzelor, Emilio Cecchi mă privea închizînd ușor ochii: se discuta despre excelenta lucrare* Ultimii Medici, *opera lui Sir Harold Acton, tradusă de curînd și, întorcîndu-ne cu gîndul, despre masivele volume* I Medici di Cafaggiolo, *scrise de Gaetano Pieraccini, doctul diagnostician al viciilor ereditare aflate la Marii Duci de Toscana. I-am răspuns Prietenului că principesele desfrînate sau virtuoase mă interesau mult mai puțin decît o țărancă din secolul al VII-lea, de pildă, la care mă gîndeam în anii aceia.*

Abia mai tîrziu, și din întîmplare, consultînd în alte scopuri Arhivele Medicee, figura ciudată a soției lui Cosimo al III-lea mi-a stîrnit — dealtfel cu destul scepticism — curiozitatea. Am avut impresia că s-au spus prea multe și prea extravagante lucruri despre această „Fille de France“ *importată la Florența. Era chiar atît de coruptă și de trufașă cum o arătau cronicile? Foarte străină de dorința de a-i reabilita memoria, socoteam că era cazul să-i cercetez faptele rele după criterii ceva mai obiectiv modernizate decît cele peremptorii ale profesorului Pieraccini, moralist extrem de sever. Iar în ceea ce îl privește pe Sir Harold, ascuțita sa jovialitate se limita la referiri întru*

totul externe, nu lipsite de comentarii amuzante şi indulgente.

Aproape fără să-mi dau seama, am început să iau unele note, să reconstitui scenic unele episoade dintre cele mai spectaculoase : şi am văzut că iese la iveală un fel de mic teatru lipsit cu totul de traumatisme, pretîndu-se chiar la o lectură în cheie modernă şi manieră freudiană. De fapt descopeream că această verişoară a Regelui Soare era, în ciuda rangului său important, la fel de necunoscută ca orice femeiuşcă burgheză din zilele noastre, care se aruncă pe fereastră din te miri ce. Şi în cele din urmă am înţeles că dacă tot insistam să mă ocup de ea, încercînd s-o reconstitui istoriceşte şi din punct de vedere social şi psihologic, atunci trebuia s-o reinventez. O metodă practicată poate de destui analişti în zilele noastre.

Dar s-o reinventez pe ea era lucrul cel mai puţin important : în definitiv, acest fapt nemaipomenit că reuşise să se întoarcă în Franţa, fără să intre la Bastilia, făcea legitime tot felul de ipoteze care, puse una lîngă alta într-o suită de cauze şi efecte, alcătuiau un portret dintre cele mai plauzibile. Numai că o născocire o atrage pe alta : Marguerite Louise, plasată mai întîi în prim plan, începea să se retragă, lăsînd descoperiţi astfel actori nechemaţi, ba chiar recalcitranţi, care, scoşi din sărite şi puşi cu spatele la zidul oficialităţii lor, dealtfel documentată, răbufneau zvîrlindu-mi în faţă gîndurile lor ascunse. Dar actul gîndit e fapt împlinit, spunea cineva. Dintr-o dată micul teatru s-a prăbuşit şi prin norii de praf la pièce *s-a preschimbat într-o povestire unde spaţiul se dilată după voie şi personajele nu atîrnă mai greu decît umbrele pe care soarele le proiectează la picioarele lor. Paşi pierduţi, semne*

labile pe care timpul nu le-a adunat arată lacune de umplut, rupturi de țesut cu firele zilelor în care aparent nu se întîmplase nimic. Și se făurea astfel o pînză ilustrată cu gesturi de-o clipă, cu sentimente nemărturisite, cu intenții pierdute ; secrete rămase în umbră și nicicînd formulate dacă, într-o zi din anul 1661, o fată avînd cincisprezece ani și sînge regal, o fată ambițioasă și fără astîmpăr n-ar fi spus, înclinîndu-se : „Sire, sînt mulțumită".

A. B.

1

„Où l'on est la première
l'on a contentement et félicité."

(Acolo unde eşti prima
ai mulţumire şi fericire)
MARGUERITE LOUISE D'ORLÉANS

NU VORBEŞTE, BÎZÎIE, ŢIUIE, ÎNŢEAPĂ. Nu vede fereastra deschisă, se izbeşte de geamuri. Aici e sînge de supt, afară lumina, unde totul se risipeşte, îi e vrăjmaşă. Aşteaptă întunericul pentru a se lăsa în zbor razant, vampir mărunt proteguit de un nume, Marguerite Louise : găoacea în care tot se mai crede o principesă.

Oare însemnează ceva, acest nume ? Nu se îndoieşte, pentru ea este numele unei eroine, victimă ilustră a injustiţiei şi a ipocriziei. În secolul său era deplînsă şi dojenită în public, pe cînd secolul nostru îi aparţine de drept, s-ar simţi în el minunat. Data naşterii sale este o greşeală, reclamă o remediere drastică, o transmutare într-o lume eliberată de prejudecăţi. Se consideră un caz exemplar, pretinde să se povestească şi să fie povestită. S-a făcut, Alteţă. Un renumit medic pozitivist de la sfîrşitul secolului al nouăsprezecelea a pronunţat diagnosticul vostru : isterie, nimfomanie. Nu trebuie să mai insistăm (am şi ajuns la dialog, ceea ce domnia-voastră dorea). Nu mai există ahtiaţii după scandalurile de altădată, istoria a murit cu morţii ei, chiar şi prezentul s-a consumat, în viitor nu e loc pentru domnia-voastră.

Nici măcar portretele voastre nu sînt autentice. Chiar şi sfinţii catedralelor au fost decapitaţi, resemnaţi-vă în praful vostru.

În întuneric se desluşeşte o strîmbătură maliţioasă, după ţiuitul ţînţarului urmează o voce. Şi atunci, întreabă, ce o să povestiţi ? Despre mediocrele angoase ale burghezilor însetaţi de putere şi de bani, despre delirul impotenţilor, despre părinţi şi copii care se întrec în prostie, despre amanţii care se plictisesc ? Dumneavoastră de povestit aveţi nevoie, şi vă fuge pămîntul de sub picioare. Crede că a învins şi într-o clipă se împodobeşte : păr bălai, ochi de azur, sîn rotund, talie subţire şi o încîlceală zdrenţuită de atlazuri, dantele, panglici. E o actriţă nerăbdătoare să se producă, gata pentru proba scenică. O voce declamatorie — a ei ? — descrie aparatura scenică, culisele, panourile, luminile, succesiunea actelor. Un mic teatru de curte ca acela de la Blois, de la Fontainebleau, de la Poggio, cer şi pămînt în slujba unei principese. Anul 1660.

Cer întunecat în Franţa, din Alpi pînă în Bretania, festivităţi la Paris pentru primirea noii regine, Infanta Spaniei. Biata principesă de Savoia, venită la faţa locului ! Au trimis-o îndărăt în Piemont, unde a rămas, demnă şi tristă. Prea multe speranţe a distrus căsătoria spaniolă : Gaston d'Orléans, unchiul regelui, *ex frondeur,* e un om fără noroc ; trăieşte în castelul de la Blois cu a doua soţie, din stirpea Casei de Lorena, care i-a şi făcut trei fete, dintre care cea mai mare, Marguerite, tatăl trăgea nădejdea s-o facă regină în Franţa. Nu a reuşit şi nu o duce bine cu sănătatea ; e plin de datorii şi e tare mîhnit din pricina obrăzniciei fiicei sale din prima căsătorie, la Montpensier, *la Grande Mademoiselle,* stăpînă pe jumătate din Franţa, prin moştenire maternă : un drac de fată !

Şi acum ce facem cu aceste trei fete, două tare plăpînde şi una normală, culori sănătoase, trup zvelt ? Neizbutind partida regală, s-a dus naibii şi cea cu

Monsieur de Savoie, a pus lăbuța pe el domnișoara Montpensier, rămasă pînă la treizeci de ani nubilă din lipsă de tronuri demne de ea. Ar mai fi moștenitorul Toscanei, un tinerel prezentabil, se spune, dar, *bon Dieu*, un Medici, și pe deasupra îl mai sprijină și nesuferitul de Mazarin. Gaston e obosit și frămîntat, *la Faculté* nu-i dă viață lungă, petrece zile întregi în pat, nu primește vizite. Soția lui stă ascunsă și își consumă timpul scriind scrisori *éplorées* rudelor ei germane : o manie a familiei de Lorena ; în vreme ce fiicele sale, prost îmbrăcate și prost îngrijite, se ceartă, pălăvrăgesc, fac pe bigotele. Cît despre Marguerite Louise, un singur lucru o interesează, să se mărite cît mai repede și bine, să poruncească, să danseze, să se joace, să meargă la vînătoare, să primească omagii. Ea nu e bogată ca sora ei vitregă, care și fără bărbat ține curte ca o regină. Pe scurt, abia așteaptă să se lămurească treburile cu Toscana. Între timp, Gaston confirmă sentința dată de doctorii de *la Faculté*, murind chiar atunci ; văduva lui se zăvorăște în doliu, adio petreceri, jocuri, dansuri. Marguerite plînge, imploră cerul, coșmarul mănăstirii o persecută, aici ajung în cele din urmă principesele sărace. Dar iată un trimis de la Curte : Ludovic, care nu e încă Regele Soare, o așteaptă și o primește zîmbind : Ei bine, *ma cousine*, ce spui de prințul Cosimo ? Nu așteaptă decît consimțămîntul vostru. Cu o plecăciune perfectă și cu un surîs încîntător, ea răspunde : Sire, sînt mulțumită.

La Pitti, în vremea asta, plutește misterul, șoapte, consiliu de familie. Spune Marele Duce Ferdinando, al doilea după nume : Nu există în întreaga Europă ceva mai bun, sînge ales, tinerețe, fire plăcută, sănătate. Informații sigure, de primă mînă, de la Bonsi care le deține de la Madame de Gobelin, intimă a Casei de Orléans. Spune Marea Ducesă Maria Vittoria, o femeie temătoare foarte : Dar sîntem noi oare siguri că fata este o bună catolică și nu cade în păcatele de la Port Royal și în ereziile jansenișților ? Oare dansul, cîntul și mînuirea spinetei virtuți sînt ? Curtea franceză

este coruptă, se povestesc lucruri cumplite. Dacă s-ar putea relua legăturile cu principesa germană...

Principele Leopoldo își ascunde cu eleganță antipatia pentru cumnată și se mărginește să-și semnaleze prezența șoptindu-și la ureche cu fratele său Mattia. În sfîrșit, Marele Duce se întoarce spre Cosimo care, palid și țeapăn cum stă, are aerul că se teme să nu fie păcălit : Dar Alteța-Voastră ce gîndește despre Madamigella d'Orléans ? Dacă portretul său păstrează asemănarea, cum am fost asigurați, trebuie să fie pe gustul vostru : căci noi vrem în primul rînd să fiți mulțumit.

Tînărul își încruntă fruntea : toți ochii sînt îndreptați asupra lui, chiar și cei ironici ai unchiului Leopoldo, distras pentru o clipă de la șopocăiala lui. Problema religiei îl preocupă foarte mult pe tînăr, vorbele mamei sale îl impresionează, de aceea partida cu principesa germană îi dădea mai multă încredere. Își pregătise o mică alocuțiune de circumstanță, ca să facă figură bună și să cîștige timp, și tocmai se pregătea să înceapă cînd Mattia îl luă repede, procedeu direct și milităresc, fără formalități, de la unchi la nepot. Hai, fiule, exclamă, nu mai e timp de stat pe gînduri, sau da, sau ba : domnia-voastră trebuie să se însoare, nu noi. La hohotul său de rîs numai Leopoldo se asocie, cu moderație, punîndu-și mîna la gură, ca oamenii de carte. Simțindu-se astfel la strîmtoare, Cosimo își duce mîna stîngă la gît, dreapta la piept și se ridică în picioare : stă drept, alături de scaunul Marii Ducese, care a rămas cu ochii plecați, vizibil încordată. Alteță Serenissimă și tată, dacă rațiunile de stat pe care le venerez și supunerea filială n-ar fi potrivnice îndoielilor care poartă în sufletul meu o crîncenă bătălie... O să ne țină așa mai bine de-o jumătate de oră, șoptește Leopoldo, și închide ochii, răbdător.

Dar asta nu e adevărat, țiuie blestematul de țînțar. Cosimo a acceptat pe dată. Nu era îndrăgostit nici de nemțoaică, nici de mine, oamenii de soiul lui nu se îndrăgostesc, pentru ei femeia este un instrument de plă-

cere şi o maşină de făcut copii, puţin îi păsa lui de frumuseţea mea, care nu-i gîdila decît trufia. Istoria trebuie să facă dreptate în privinţa născocirilor pornite de la duşmanii mei.

Istoria este obişnuită să născocească şi uneori, născocind, descoperă adevărul. Scrisorile îngălbenite, documentele diplomatice roase de cari nu slujesc la altceva ; a interpreta şi a deduce sînt eufemisme care maschează lucrarea imaginaţiei. Singurul lucru cert este că tînărul principe vorbi folosind cuvinte care încă mai răsucesc limbile celor vii, izbesc cerul gurilor, strivesc buzele. Stat, Familie, Datorie, Politică, Binele Public, Morală ; şi altele care şi-au păstrat sunetul dar şi-au pierdut înţelesul, ca Glorie, Onoare, Credinţă, Obedienţă, Respect. A inventa prin ipoteze discursul lui Cosimo este mai inofensiv şi mai puţin important decît descifrarea unei urme de mamut sau a caracteristicilor unui craniu din cuaternar. Craniul lui Cosimo e bine conservat dar nu vorbeşte, vorbesc portretele sale precise în marmură şi pe pînză, cromozomii lui poate mai acţionează încă în noul-născut care suge biberonul. Merită să-i aruncăm o privire.

E un băieţandru limfatic, gălbejor, nas puternic, gură moale, bărbie mică ; o faţă care exprimă timiditate, orgoliu şi melancolie. Crescut în climatul experienţelor ştiinţifice de la Accademia del Cimento, nu e deloc prost, în schimb e chinuit de scrupule, se teme de vicleniile Ţecuratului. Siguranţa lui terestră este Biserica Romană, aspiraţiile sale sînt contradictorii : sfinţenie şi ambiţii militare, credinţă în puterea absolută a principilor şi pretenţie la dragostea supuşilor. Pentru tatăl şi pentru unchii din partea acestuia are o admiraţie temperată de neîncredere, iar pentru mama sa afecţiunea fizică a eternului sugaci. Este foarte dornic să-şi ia o soţie, dar femeia îl sperie, deşi nu şi-o mărturiseşte. Cu răspunsul său dat Marelui Duce vrea să demonstreze înţelepciune, fler politic, rigoare morală : cu cît vorbeşte mai mult cu atît îşi dă seama că nu satisface

pe nimeni. Atunci termină în grabă, încredinţîndu-şi soarta consiliului celor mai mari din familie, reafirmîndu-şi obedienţa, dar, dar... În acest moment Mattia, care nu are răbdarea lui Leopoldo şi scepticismul lui Ferdinando, îşi iese din sărite : Pe scurt, mireasa vă place sau nu vă place ? Ce Dumnezeu, atîta vorbărie ca să te culci cu o fată frumoasă... Astfel brutalizat. Cosimo se bîlbîie, roşeşte ; Maria Vittoria îşi astupă urechile şi-l fulgeră cu privirile pe cumnat.

Ca toate actriţele de ieri şi de azi, Marguerite Louise protestează, bombăne. Ce rost are să te ocupi de toate cîte le-au spus membrii Casei Medici, cărora nu le venea să creadă că se vor înrudi cu sîngele regal al Franţei ? Cît îl priveşte pe Cosimo, era desigur încă de pe atunci un ipocrit, un inept, gata să arunce în spinarea altora toate greşelile sale, opinia sa nu contează. Mai degrabă să se ridice cortina de pe cabinetul unde am văzut că regele a primit-o tremurînd, speriată şi chiar paralizată : rochia pe care-o purta i-o împrumutase la Grande Mademoiselle, fiind prea largă şi prea lungă pentru ea. A răspuns da, zice ea, din respect faţă de prezenţa regală, un da scăldat în lacrimi. N-a zîmbit. Apoi, întoarsă acasă...

Ia să vedem, Alteţă. Domnia-voastră aţi apelat la luminile secolului nostru şi noi ne oferim să examinăm cazul vostru cu datele experienţei noastre asupra căsătoriilor nereuşite, fără nici un fel de parţialitate. E vorba, în fond, de a constata că după trei secole sminteli principilor şi principeselor (sau ale celor care le-au luat locul) nu s-au schimbat. Toate acestea ne îndeamnă să presupunem că, dacă în timpul întoarcerii sale la palatul Luxemburg, Marguerite Louise s-a căit, a fost doar pentru că nu întrebase la cît avea să se ridice dota şi cît de bogat avea să-i fie trusoul. În camera ei, după un an de văduvie, încă purtînd doliul şi ţinînd ferestrele închise, Ducesa d'Orléans, femeie slabă la minte şi cicălitoare înrăită, o îneacă în reproşuri : cum de nu şi-a dat seama că regele a dus-o de nas pentru a fi pe placul

ultimelor dorințe ale lui Mazarin, flagelul nobilimii franceze ? Curtea Toscanei e meschină și lugubră, mai rău decît Curtea Spaniei, unde reginele trăiesc ca niște prizoniere : dacă Marguerite va scăpa de otrăvurile medicee, va duce o existență obscură, supusă soacrei, lipsită de cele mai oneste libertăți. Și apoi, de ce atîta grabă și nu are încredere în vărul Charles, care-i este atît de drag împăratului, și care, desigur, mai curînd sau mai tîrziu, va căpăta un tron ? E adevărat sau nu că prințul Charles îi face curte pe față de cîtăva vreme și că ea îi răspunde cu plăcere ?

Copila cade din nori, mai întîi uluită, apoi mișcată, măgulită. Acest văr pe jumătate german, prost îmbrăcat, împiedicat, mare mîncător de cîrnați și de varză și oaspete tolerat la Blois, li s-a părut întotdeauna, ei și surorilor sale, un tip cam grosolan, ba chiar și cam nesuferit, pe care trebuia să-l suporte numai ca să-i facă plăcere ducesei, mătușa ei. Neîndemînatic la jocurile de spirit, greoi la dans, dușman al muzicii și al cîntecelor, răspundea la batjocura fetelor fălindu-se cu dibăcia lui la cai și cu patima pentru vînătoare. Vizitele sale la castel nu aveau alt scop decît să bată pădurea împreună cu niște tovarăși grosolani, răspîndind miros de sălbăticiune. Dacă Marguerite Louise îi cerea, cum s-a întîmplat adesea, să participe și ea la vînătoare, toate pretextele erau bune pentru el ca s-o refuze : era prea distrată, călărea prost ; critică nedreaptă care o scotea din sărite. Și iată-l, deodată, în chip de îndrăgostit care suspină ; dacă ducesa o spunea, trebuia s-o creadă. În acest moment Charles e acasă, în Lorena, și Marguerite Louise se gîndește că, de fapt, nu l-a privit niciodată cu atenție, că n-ar ști să spună dacă e frumos sau urît. Tulburată peste măsură, încearcă să-și reamintească felul cum arată : ochii, gura, părul, statura ; apoi gesturile, vocea. Într-o zi, ca s-o ajute să descalece de pe iapa ei, în loc să-și îndoaie genunchiul, o apucase de mijloc ținînd-o în aer o clipă mai mult decît era necesar înainte de-a o lăsa jos ; altădată alergase la țipătul ei de spaimă în fața unui șarpe uriaș și-l tăiase în două. Întorcîndu-se spre fadul ei trecut de copilă, îl scrutează ca să

adune din el mărturiile unui amor secret, o sumedenie de episoade neînsemnate se aprind în culori delicate şi-acum e sigură că este iubită cum erau doamnele de la Hôtel de Rambouillet ; asta îi ajunge pentru a se simţi îndrăgostită şi minunat de nefericită. Madame, imploră, nu îngăduiţi să fiu sacrificată.

Şi de ce, pentru Dumnezeu, puneţi la îndoială o dragoste care a fost încercarea cea mare a vieţii mele ? declamă actriţa care nu mai e mîndra şi capricioasa principesă din secolul al şaptesprezecelea, ci o pasionată eroină romantică, o blîndă creatură oprimată şi resemnată. Cu această înfăţişare vrea să atragă ea gingaşele Muze ale sentimentului, melodrama secolului trecut. Greşiţi, Alteţă. Mimica domniei-voastre nu se potriveşte. Voi nu sînteţi personajul sensibil care ar fi putut atrage atenţia, să zicem, unui Balzac, sau unei Sand : aceştia nu s-au interesat de cazul vostru pentru că au mirosit aici absenţa pasiunii. Nu vi se potrivea nici chiar un rol ca al ducesei de Langeais, care a avut cel puţin curajul să se îngroape într-o mănăstire. Semănaţi mai degrabă cu unele dintre contemporanele noastre care nu ştiu ce vor, dar vor numaidecît. Lăsaţi deoparte aceste zorzoane şi lăsaţi-vă reinventată cu oarecare verosimilititudine, măcar.

Sentimentul Margueritei Louise a fost prefabricat din materiale recondiţionate, subproduse ale unei acumulări de ambiţii deşarte. Originea ei era aproape regală, dar nu-i îngăduia fastul şi posibilitatea de a fi *prima inter pares,* aspiraţie feudală care a fost întotdeauna fixaţia ei. În aerul pe care îl respira era ceva ţigănesc, atmosfera unei curţi rustice, lipsită de bani şi discreditată : a doua căsătorie a tatălui ei îi displăcuse lui Ludovic al XIII-lea, Ana de Austria nu o primise niciodată pe mama sa. De mică, toţi îi spuneau *la petite reine,* destinată fiind ca soţie tînărului Ludovic : e de presupus că a plîns cînd i s-a spus că Ludovic nu era pentru ea. De atunci e agitată, de o vitalitate nestrunită care se revarsă în hoinăreli pe cîmp şi prin păduri,

care o pun în contact cu trecătorii, braconierii, bieții *manants*, cărora le încredințează din capriciu vreo taină, cine știe pînă unde dezvăluită. În lipsă de altceva mai bun, citește romane, cercetează cu atenție *la Carte du Tendre*, organizează balete și recitări, se hrănește cu o admirație ieftină, așteptînd-o pe cea de preț. Cu cît soarta ei este mai întunecată, cu atît aspiră mai sus.

La moartea lui Gaston cade în excesul contrar, orice altă domnișoară părîndu-i mai înzestrată, mai fericită decît ea. Docilă din disperare, gata la orice compromis, contează doar pe rege, tutorele ei, ca să-i găsească o partidă onorabilă, principele Toscanei îi pare o ocazie nesperată, consimțămîntul ei este imediat, sincer. Dar acum părerile mamei îi tulbură hotărîrea de a-l asculta pe suveran. Cum să faci față, cum să obții substituirea lui Cosimo cu vărul de Lorena ? Și admițînd că lucrul ar fi posibil, e adevărat oare că acesta îi va cere mîna ? Și ce figură va face în societate soția unui principe ca el, acum fără pămînturi, fără tron ? În ciuda fanteziilor romanțioase, Marguerite știe ce înseamnă lipsa de bani, de rochii, de bijuterii, strîmtorarea Casei de Orléans a învățat-o să calculeze, să prefere siguranța îndoielnicului. La îndoielile sale, la întrebările sale, mama se mulțumește să ridice din umeri repetînd că e inutil să boceşti oalele sparte, că trebuia să fie mai precaută, să nu fi zis da. Răscolită, fata cere o nouă audiență, se prosternează, sărută plîngînd mîna monarhului celui mai temut din Europa care îi răspunde înghețat : Trebuia să vă gîndiți înainte, e în joc onoarea mea ; sau Toscana, sau mănăstirea. Apoi zîmbește și-i mîngîie obrazul cu vîrful degetului : Calmați-vă, verișoară, nu mai sînteți o copilă, și uite, am aici primul dar din partea soțului domniei-voastre, un diamant nemaipomenit.

Într-adevăr nemaipomenit. Din prețioasa cutiuță ieșise la iveală un inel scînteietor pe care, instinctiv, Marguerite îl pusese în deget și, uitînd de toate, îl îndepărta și-l apropia de ochi, cu eternul gest al femeilor fascinate de pietrele prețioase. Ludovic o privea binevoitor, satisfăcut, ironic : audiența a luat sfîrșit, el se

ridică în picioare : *Adieu, ma cousine.* Este ora de Consiliu, o uşă se închide după el în vreme ce Mademoiselle se cufundă în plecăciunea protocolară.

Ce să mai facă acum, ce să mai gîndească ? Nimic precis ; i se învîrtea capul şi se simţea sfîrşită, înfrîntă de o forţă monstruoasă : dealtfel plăcut scutită de orice responsabilitate. A pus inelul în cutiuţa incrustată care are în mijloc portretul soţului, obraji înfloritori, păr des, ochi întunecaţi : un bărbat ca oricare altul. Din starea aceasta de buimăceală îşi revine deodată printr-un limpede, rece raţionament : cît timp are să treacă pînă cînd vărul ei va putea s-o ia de soţie ? Poate ani, ani grei de dizgraţie din partea regelui, aruncată într-o mănăstire de provincie unde frumuseţea ei se va ofili, în timp ce Marele Duce va găsi pentru fiul său o soţie dacă nu mai graţioasă decît ea, sigur mai bogată. Cu timpul chiar şi dragostea lui Charles, dacă de dragoste e vorba, se va stinge, şi ea, ca să iasă din mănăstire, va trebui să se mulţumească cu un gentilom mărunt şi să trăiască departe de Curte, tot născînd şi alăptînd la copii.

Alteţa-Voastră are dreptate, o încurajează bătrîna Gabrielle, fosta doică şi cameristă care a urmat-o fără sarcini precise pe văduva d'Orléans la Paris. Marguerite Louise are meteahna de a se destăinui primului venit şi, în timp ce femeia o dezbracă, ea îi povesteşte toate necazurile sale : presupusa dragoste a lui Charles, amestecul regelui, reproşurile mamei ; nu fără a-i arăta diamantul pe care l-a pus din nou în deget şi portretul lui Cosimo. Eu nu m-aş încrede în Monseniorul de Lorena, spune Gabrielle. S-ar putea s-o iubească pe Alteţa-Voastră, pentru că o principesă mai frumoasă nu găseşti uşor ; dar nu cred în statornicia lui. E un tînăr uşuratec, a curtat-o pe Mancini şi chiar pe fata aia şchioapă care-i place acum regelui. Şi apoi ştiu cu toţii că a cerut-o de soţie pe la Grande Mademoiselle numai pentru bogăţia ei, fără să ţină seama de vîrstă. Principele de Toscana este cu totul altceva, Medicii, nu-i ascultaţi pe cei care le vor răul, sînt generoşi şi eu pot să v-o spun, căci familia mea a venit în Franţa cu Doamna Caterina...

Toți știu, numai Marguerite nu știa, că principele Charles aspira să se căsătorească cu sora ei mai mare. Nu se gîndește că vărul ei nu i-a vorbit niciodată de dragoste și că mama ei nu vorbește așa decît ca să facă în ciuda regelui. E un ticălos, un trădător, ea se va răzbuna căsătorindu-se cu Cosimo, părăsind pentru totdeauna Franța... Totuși plînge cu disperare, socotindu-se ființa cea mai nenorocită de pe pămînt, singură, persecutată, părăsită de toți. Gabrielle, cu pieptenul în mînă, se simte investită cu drepturi de protectoare și de sfătuitoare și, curioasă, ar vrea să știe mai mult. Dar în definitiv, ce i-a făgăduit principele ? Și Mademoiselle îl iubește cu adevărat atît de mult ? Ștergeți ochii aceștia frumoși și scrieți-i, am auzit că s-a întors, îi voi afla eu adresa. Nu e timp de pierdut, o fugă ar putea să rezolve situația. Nu-i nimic rău în asta, chiar și Doamna Ducesă s-a căsătorit în secret și după aceea lucrurile s-au aranjat. Scrieți, Alteță, voi avea eu grijă...

Marguerite Louise nu a scris, Gabrielle atinsese o rană amintind de căsătoria clandestină a mamei sale, pată și rușine a Casei de Orléans. Dealtfel, nici nu a fost nevoie, căci, după obiceiul său, scumpul nepot reapăru într-o frumoasă dimineață la palatul Luxembourg, gata să se așeze la masă ca să mănînce. Era atît de cordial și de cumsecade încît Marguerite Louise uită de planurile sale răzbunătoare și sări să-l îmbrățișeze udîndu-i cu lacrimi funda cravatei, dealtminteri mototolită. Mademoiselle d'Alençon, mica cocoșată, era la biserică, Doamna Montpensier, stăpîna casei, plecase cu o zi înainte la Forges, la o cură de ape, doar Doamna d'Orléans era așezată la masă în așteptarea primului fel. Fără să-i dea drumul din îmbrățișarea sa nesăbuită, fata șoptea cuvinte care îl făceau să încremenească, folosind un tu pe care din copilărie nu-l folosiseră între ei niciodată. Salvează-mă, spunea, salvează-mă de la această căsătorie, numai tu poți face asta, numai tu trebuie s-o faci. Slugile cu castroane fumegînde în mîini se opriseră, cu ochii în jos, cu urechile ațintite. Să scape de îmbrățișarea ei, chiar și printr-o smucitură : fu primul lucru la care se gîndi Charles bănuind

în ieşirea aceea nefirească un capriciu mai extravagant decît de obicei şi poate una din acele glume răutăcioase pe care micile d'Orléans le născoceau la Blois, punînd la grea încercare răbdarea lui de rudă săracă. Dar acum acest sîn rotund şi delicat care se simte prin întăriturile pieptarului, răsuflarea aceasta caldă şi umedă îl înmuiau şi îi îndepărtau voinţa de a înţelege ce se petrece, cu atît mai mult cu cît, trăgînd cu ochiul spre mătuşa Ducesă, o vedea impasibilă ca în faţa unei scene prevăzute. Să profite de efuziune i-ar fi fost uşor, dacă ar fi avut în braţe o fată oarecare dintr-o familie bună, din anturajul reginei. Încurcătura sa creştea şi deveni insuportabilă cînd, printre suspine şi fără a slăbi strînsoarea, verişoara murmură un *„mon amour"* care îi tăie răsuflarea. Ipoteza glumei nu mai ţinea, fata îl iubea şi dacă îl iubea, într-un fel sau altul, el trebuie să-i fi dat speranţe. Dar cînd şi cum ? Atitudinea Ducesei era clară, se aşteptau la o declaraţie solemnă din partea lui, la un angajament, o făgăduială ; asta tocmai în momentul în care, rupînd relaţiile cu unchiul de Lorena şi fiind rău văzut la Curtea Franţei, ducea tratative cu cercurile împăratului pentru a intra în serviciul lui, poate ca simplu condotier.

Viclean nu era, dar nici naiv, trebuia să fie atent, să descopere ce aveau de gînd să facă orfana şi văduva nenorocitului de Gaston. Deocamdată, ca bun gentilom ce era, alese o galanterie oarecare şi, cuprinzînd umerii Margueritei, o făcu să se aşeze, încercînd s-o calmeze, mai mult cu gesturile decît cu vorbele, pentru că în vorbe nu era el prea tare. Între timp reflecta : despre căsătoria toscană a verişoarei sale auzise doar aşa, cîteva vorbe în vînt, pe care nu le luase în seamă ; ştiind acum că treaba se hotărîse, simţi o oarecare uşurare căci, dacă în mod inconştient o amăgise pe Marguerite, nu mai era acum cu putinţă ca pentru a-şi salva onoarea să fie silit la matrimoniu. Fata îl iubea ? Ei bine, amorul nu e totul în căsătorie, Charles e gata să-i răspundă la sentimente în limitele păstrării convenienţelor de ambele părţi. Cuvintele pe care i le şopteşte la ureche nu sînt chiar înfocate, dar tulbură o exagerată

sensibilitate : Fiți sigură că devotamentul meu nu vă va părăsi niciodată, oriunde veți fi, gîndul meu vă va urmări. Pe mica mînă pe care tînărul de Lorena, pentru a pecetlui înțelegerea, se apleacă s-o sărute, strălucește un frumos diamant : *parbleu,* gîndește el, Medicii știu să facă lucrurile *alla grande,* n-o să treacă o lună și verișoara o să fie fericită cu un soț atît de generos și va mulțumi cerului că i l-a hărăzit. Dar verișoara este imprevizibilă : tulburată de sărutare, izbucnește din nou în plîns și, în loc să cadă, potrivit regulilor, în leșin, își smulge cu un gest furios inelul din deget și-l aruncă pe jos peste masa pregătită.

Timp de o jumătate de oră slugile, sufragiul, ba chiar și majordomul umblară în patru labe în căutarea prețioasei bijuterii care, nuntă sau nenuntă, trebuia recuperată : puțin lipsi ca tînărul și Ducesa să nu îngenuncheze și ei ca să mături podeaua cu mîinile. Numai Mademoiselle, nemișcată, cu batista la ochi, părea indiferentă la toată zarva asta. Dar inelul nu se găsea și în fața unui fapt atît de grav în consecințe, nimeni nu se mai atinse de mîncare : nici Charles care, simțindu-se amestecat într-o intrigă periculoasă, uita de sănătoasa lui poftă de mîncare ; nici Madame care revedea vremea dragostei ei neîngăduite pentru Gaston. Curaj, *mon enfant,* noi vom învinge soarta vrăjmașă, îi șopti nepotului buimăcit ; apoi, urmată de majordom, se îndreptă spre camerele sale.

Slugile continuară să scurme pe jos, Marguerite Louise nu se mișca și tînărul, dezgustat, foarte plictisit, nu știa ce să facă. Să se apropie de ea, să-l făgăduiască... Dar ce ? Galanteria lui de mai înainte se istovise, gîndul de a fi împins în vreun fel să o ia în căsătorie pe fetișcana aceea de cincisprezece ani, capricioasă, orgolioasă, pretențioasă îl înspăimînta ; ar fi fost distrugerea lui. Iar ca să-i risipească iluziile e o cruzime, un risc, femeile din spița d'Orléans sînt răzbunătoare, n-ar ezita în fața unui scandal. Totul este absurd, totul este încurcat, pînă și părăsirea încăperii este o problemă. O privire spre verișoară, o privire spre ușă : tînărul de Lorena se îndepărtează în vîrful picioarelor și pleacă.

Rămasă singură, Mademoiselle își ia batista de la ochii care prin țesătura subțire au urmărit mișcările vărului. E liniștită, plînsul abia i-a înroșit pleoapele. Dispariția lui Charles n-a uimit-o, știe bine cît de nătăfleț e în momentele critice și, deși crede că este îndrăgostită de el, nimic, dacă ar vrea, nu ar împiedica-o să-i ia în rîs. Slugile au isprăvit cu zburătăcitul pe podea și acum termină cu strînsul mesei. Ea așteaptă să iasă și ultima, apoi se ridică în picioare și se îndreaptă cu pas sigur către peretele din dreapta, acoperit în întregime aproape de un bufet adînc și mare. Ajunsă aici, îndoaie genunchii, apleacă bustul, întinde brațul. Și iată inelul, ea văzuse foarte bine unde căzuse... Îl vîră în deget, îl admiră. Oricum vor decurge lucrurile, n-are să-l restituie donatorului, va spune că l-a pierdut pe undeva și regele va avea grijă să-l despăgubească pe Marele Duce. Niciodată, asta e sigur, Charles de Lorena nu va putea oferi ceva asemănător. Și acum se gîndește (în timp ce urcă scara de serviciu care duce spre camera ei) că dacă primul dar al lui Cosimo e de o asemenea valoare, atunci cum ar putea fi — cum vor fi — darurile pregătite pentru o soție ca ea, de sînge regal ? Rubine, perle, Medicii sînt foarte bogați. Și se simte cu atît mai mîndră de renunțarea sa, de sacrificiul făcut pentru omul iubit. Charles va trebui s-o adore pentru eroica ei rezistență în fața vrerii suveranului ; tot Parisul va vorbi despre ea, Monsieur, care nu iubește femeile, dar care are pentru ea o neîndoielnică simpatie, o va sprijini, unchiul de Lorena se va înduioșa la rugămințile nepoatei, în fond totul va fi mult mai ușor decît s-ar putea închipui. Bietul Charles, era atît de disperat că nici n-a cutezat s-o salute, s-a temut să nu se înduioșeze. Principesă de Lorena e un titlu frumos, dar măcar la început va trebui să se mulțumească cu o situație mai obișnuită, inferioară rangului ei de *Fille de France.* Dragostea nu-i prea comodă, uneori, oftează ea.

Prin urmare, s-a găsit inelul ? o întreabă bătrîna Gabrielle care de fapt știe totul și fixează mîna lui Mademoiselle rezemată pe eterna *tapisserie,* unicul fel potrivit de a-și petrece timpul pentru o îndrăgostită

nefericită. Tăcerea Margueritei nu o descurajează : Se spune, adaugă zîmbind maliţioasă, că Ambasadorul Toscanei a primit un cufăraş plin cu galanterii. Şi pentru cine, mă rog ? Întrucît aluzia nu e primită, Gabrielle adulmecă proasta dispoziţie şi o previne : Dacă Alteţa-Voastră are nevoie de mine, sînt la garderobă.

Scăpată de prezenţa aceea indiscretă, Mademoiselle dă deoparte ghergheful şi scoate cutiuţa cu inelul privind cu atenţie portretul lui Cosimo. Nu e frumos, dar, acum, după ce l-a revăzut, nici Charles nu e frumos : ca să fie sinceră, nici unul nici celălalt nu corespund unui vag ideal pe care şi-l făcuse despre prestanţa masculină : de exemplu, nici unul dintre ei nu seamănă cu acel tînăr braconier întîlnit adesea în timpul cavalcadelor sale în pădurile de la Blois şi pe care, parcă printr-un tacit pact de amiciţie, nu-l denunţase niciodată paznicului de vînătoare. Calităţile lor constau toate în faptul că amîndoi sînt principi şi aspiră la mîna ei. Şi acum o cuprinde o ciudată milă pentru acel Cosimo necunoscut care o aşteaptă şi care, cine ştie, este nerăbdător s-o strîngă în braţe. De nenumărate ori a auzit povestindu-se că italienii iubesc cu înfocare : curiozitatea de a face proba o ispiteşte, fantezia îi scapă din frîie şi galopează în închipuiri îndrăzneţe. Orgoliul o împiedică să pună la îndoială sentimentele vărului, dar revăzînd scena petrecută cu o oră mai înainte, se indispune ; comportarea aceea stînjenită, omagiul acela formal cu sărutul mîinii irită dorinţele sale. Devotamentul meu, gîndul meu... Vorbe în vînt. Ea este însetată de fapte, vrea să fie forţată, cucerită cu pasiune, poate chiar cu brutalitate. N-ar fi o greşeală ireparabilă să-l refuze orbeşte pe moştenitorul Toscanei din dragoste pentru Charles ? Bine spunea Gabrielle : Alteţa-Voastră este chiar sigură că-l iubeşte atît de mult ?

Nu, nu este cîtuşi de puţin sigură. În cămăruţa aceasta întunecată, prost mobilată, unde soarele nu intră niciodată şi lumina piere înaintea înserării, sentimentele nu rezistă plictiselii, se evaporează, se sting ca focurile care nu mai au cu ce arde. I se pare că nu are trecut, tre-

buie să facă un efort ca să-şi amintească de Charles că există. Să-i scrie un bilet, să-i propună o fugă aventuroasă sînt vise absurde, fără nici un rost. Dacă ar fi închisă într-o mănăstire nu ar fi mai rău decît aşa.

În micul şi amărîtul ei teatru, actriţa continuă să mugească spunînd că lucrurile s-au petrecut altfel, că Charles era nebun după ea şi gata să piardă totul numai s-o ia de soţie, că o asedia cu mesaje chinuitoare. Există probe, spune, pentru toate astea. Ce probe, Mademoiselle ? Pălăvrăgeli, şoapte care zboară ca palele de vînt între cartierul Marais şi palatul Luvru, poveşti mai neroade decît cele pe care vi le oferim astăzi, recunoscîndu-vă într-o fetişcană modernă oarecare ce se teme de viaţă şi visează ca lumea să vorbească despre ea. Soarta principeselor căsătorite prin procură şi transferate numaidecît la monotonia ilustrelor matroane deformate de naşteri şi de avorturi, vă repugna, domnia-voastră aspira la cu totul altceva, şi legenda unei pasiuni nefericite se potrivea în cazul vostru : vă ispiteau gesturile teatrale, să suspinaţi la picioarele bolnave de podagră ale unchiului de Lorena, să sfidaţi mînia regelui. Dar, trebuie să recunoaşteţi, bogăţia trusoului v-a schimbat gîndurile. Să probaţi rochii bătute cu nestemate, să alegeţi dantele vaporoase, daruri măreţe din partea unui suveran megaloman, au fost ocupaţii falnice pe care cu vorba le puteaţi dispreţui, dar satisfăceau aviditatea voastră de bunuri, frustrată în prima adolescenţă. Pînă atunci eraţi, cu toate închipuirile voastre romanţioase, foarte atentă la propriile interese : astăzi vi s-ar potrivi rolul unei dactilografe americane devenită patroană de puţuri petrolifere, pluridivorţată, văicăreaţă şi tiranică. Între extremul remediu de a vă refugia într-o mănăstire şi ocazia de a fi în sfîrşit în centrul petrecerilor de la Curte, nu aţi ezitat. Au fost petreceri fastuoase.

Actriţa radiază, scena se populează cu duci şi cu principi de sînge, cu doamne avînd dreptul la *tabouret* ; nici una nu a întrecut-o în frumuseţe, graţie, eleganţă, în seara plecării de la Fontainebleau. Miile de ochi care

o urmăreau erau ochi de îndrăgostiţi, garanţia unui triumf care avea să dureze mult şi oriunde, ieşit victorios peste toate piedicile. Îi spun *Altezza Serenissima,* titlu cuvenit soţiei moştenitorului Toscanei ; nici măcar regele, se şopteşte, nu a dat Infantei bijuterii asemenea celor trimise de Cosimo. Cine e Cosimo ? Ecoul unui nume repetat în timpul slujbei în capela regală, în timp ce ruda sa, Ducele de Guise, îi punea verigheta în deget : un vis urît pe care Marguerite nu vrea să şi-l reamintească, numai prezentul există : o petrecere care va dura toată viaţa.

Şi acum, într-o proaspătă dimineaţă de mai, plecarea este un alt spectacol în onoarea sa ; cum să creadă că are să fie fără întoarcere ? Lectici, trăsuri, cai se preumblă sărbătoreşte prin faţa generoasei *plaisance royale,* scene de adio după gustul domnului Racine : regele, regina, doamne de onoare şi de *atour* : toţi se produc ca într-un balet. În lumina aceasta şi amintirea despărţirii de mama sa păleşte într-un climat convenţional : *Ma fille,* n-o să ne mai vedem niciodată ; replică de efect dramatic, Ducesa ştiind să plîngă la comandă. Creierul Margueritei e oprit, fermecat, nu a reuşit să plîngă cum cerea rolul ei.

Lectica Alteţei-Sale Serenissime, se strigă, şi ea, care urăşte lectica, insistă să încalece pe cal. În schimb, este închisă împreună cu Madame d'Angoulême, singura demnă de a-l reprezenta pe rege. Trăsuri, călăreţi, echipaje se amestecă înainte de a se înşira în cortegiu, cu un vacarm asurzitor. În sfîrşit catîrcele o pornesc şi Marguerite tresare : dar eu... exclamă ridicîndu-se de pe scaun şi încercînd să deschidă portiera. O smucitură o aruncă înapoi şi doamna de Angoulême zîmbeşte, îi prinde binişor mîna. Nu acum, Alteţă, aşteptaţi prima oprire, lectica e mai comodă, nu vă vede nimeni, aşa că puteţi plînge în voie.

Aici a început, de fapt, îndelungatul plîns al Margueritei, care nu mai e idolul sărbătorit, ci soţie legitimă a unui străin necunoscut. Spectacolul s-a terminat într-o cutie căptuşită cu atlaz alb unde e închis, ca un şarpe trezit din letargie, teribilul adevăr. Nu voi mai

revedea oare Parisul, Fontainebleau, pădurea aceasta ? Va fi chiar adevărat că o *Fille de France,* măritată prost, să nu poată, dacă vrea, să se întoarcă acasă ? În romane, principesele persecutate găsesc întotdeauna modalitatea de a se sustrage soartei vrăjmaşe, credinciosul lor cavaler le eliberează şi le redă fericirea. Unde este Charles ? Ce a născocit ca s-o salveze ? Trec bătrînii stejari, fagii, cărările pătate cu soare lichid, fulgeră goana nebună a unei căprioare surprinse, în sfîrşit drumul străbate cîmpuri nesfîrşite de grîne palide, la orizont turle de clopotniţe, turnuri de castele rătăcite. Şi din nou păduri dese de ferigi uriaşe, de arbuşti încîlciţi unde nu intră soarele, umbre întunecate care l-ar ascunde pe fugar, care ar putea să piară aiurea, ca prin farmec, şi nimeni nu l-ar mai găsi. Pentru spaima Margueritei nu există altă apărare decît palma la ochi. Madame d'Angoulême scoate sticluţa cu săruri parfumate, îi întinde pudra, oglinda. Peste puţin o vom întîlni pe la Grande Mademoiselle, Alteţa-Voastră se va putea reface. N-am nevoie de asta, şuieră Marguerite ; şi nu e adevărat, îi e foame şi va mînca la gustare un fazan întreg.

Retrageţi-vă, Doamnă, în actul al doilea nu e loc pentru domnia-voastră, sîntem la Florenţa, în palatul Pitti, în camera Marelui Principe, care a dormit prost, puls neregulat, febră ridicată. Încunoştinţată, Serenissima Maria Vittoria, stînd dreaptă la picioarele patului, observă şi, pe şoptite, se sfătuieşte cu confesorul, venit numaidecît la ordinul ei. O fi poate o răceală, dar n-ai de unde şti, în primul rînd trebuie să te gîndeşti la suflet, la rest se va gîndi medicul de Curte, chemat degrabă. Speriat, Cosimo se uită disperat la mama lui şi la preot, încercînd să le citească sentinţa în ochi. Boli de-ale tinereţii, surmenare, îl liniştește unchiul Leopoldo, care tocmai a păşit pragul camerei şi, cu un gest binevoitor, dar autoritar, îl concediază pe confesor, nu fără dojeni respectuoase din partea cumnatei. V-aţi obosit prea mult cu preparativele „Petrecerilor Mon-

dene". Repaus, dietă uşoară şi totul va trece. Inutil să fie alarmat Marele Duce care în dimineaţa aceasta are consiliu. Liniştit, bolnavul bea o fiertură sudoriferă şi închide ochii, îi e somn, să-l lăsăm să doarmă.

Dar Marea Ducesă e neliniştită, îl trage pe cumnat de mînecă şi îl sileşte să se retragă cu ea în nişa unei ferestre. Nu-l aprobă, ba chiar se miră, căci atîta timp cît omul e conştient, o spovedanie amănunţită este leacul cel mai bun. Şi apoi, nu ar fi cazul să trimită un curier special care să oprească convoiul principesei mirese, care se şi află în drum spre Marsilia ? După ea, această boală neaşteptată e un semn al cerului, căsătoria franceză nu i-a plăcut niciodată. Celebrată la Paris, poate de un sacerdot eretic, nu s-ar putea oare cere papei să desfacă legămîntul, explicîndu-i cum au mers lucrurile ? Deocamdată, chiar dacă boala principelui, cu voia Domnului, nu e mortală, prudenţa spune că e mai bine ca principesa să se oprească din drum şi să fie amînată ceremonia nupţială de la Florenţa pentru o dată mai potrivită, lucrul cel mai important, de fapt.

Leopoldo tace şi o lasă să vorbească fără să-i acorde nici cea mai mică atenţie, hotărît să nu mişte un deget pentru a-i face pe plac. Ceea ce îl agasează însă mai mult decît orice este că, din cu totul alte motive, este în fond de acord cu Maria Vittoria : are informaţii precise despre Mademoiselle d'Orléans şi despre temperamentul doamnelor Franţei, aşa încît graba cu care înrudirea s-a înfăptuit i s-a părut o greşeală fără margini. Iar să împiedice acest lucru nici nu a putut, nici nu a voit, *habent sua fata*... Aşa e sortit, de fapt, ca Medicii să nu aibă mînă bună la alegerea soţiilor ; vanitatea, interesele îi trădează. De zeci de ani istoria se repetă : Maria Cristina de Lorena, Maria Maddalena mama ei — odihnească în pace — şi actuala Mare Ducesă au fost un dezastru pentru dinastie : femei bune, dar chiţibuşare, bănuielnice, supărăcioase, obtuze, mînuite de preoţi. Cosimo nu e băiat rău, dar e plicticos, bosumflat, pedant : să dea Dumnezeu să iasă bine şi celor doi soţi puterea să se suporte. Cu această pesimistă concluzie profită de momentul în care cumnata îşi trage sufla-

rea ca să-i apuce mîinile și să bată cu palma pe ele a bunăvoință. Totul va ieși bine, Alteță Serenissimă, rugați-vă și providența nu vă va uita. După o ultimă privire spre nepotul ațipit și un salut larg, iese în grabă, îl așteaptă domnii aceia de la Academia del Cimento pentru o nouă experiență pe gușteri.

Rămasă singură, Maria Vittoria se apropie din nou de patul fiului său și cu un gest cheamă un servitor : să se ducă cineva să-l cheme pe confesorul îndepărtat de Leopoldo, ca să stea pregătit în anticameră. Apoi, după un aerian semn al crucii și cu mare foșnet de fuste, se îndreaptă spre ușă, dînd peste medicul Bellini, elev al lui Redi, care se află la Pisa. Sîntem în mîinile Domnului, îi șoptește, schițînd un gest deznădăjduit și fără să se oprească. Nu vrea să stea de față la vizită, principele e fiul său, dar este totuși un bărbat. Ajunsă în camerele ei, expediază pe dată Maicii Superioare de la Crocette, care-i este foarte devotată, un bilet ca să înceapă o *novena* — o slujbă timp de nouă zile — pentru sănătatea trupească și sufletească a bolnavului. Vestea se răspîndește, într-o jumătate de oră nu mai e mănăstire sau biserică în Florența în care să nu fi ajuns. Încep să se tragă clopotele, meșteșugari, negustători, țărani se strîng în grupuri, se dă ca sigură moartea lui Cosimo, bietul băiat, așa de tînăr și în plus mai aștepta să-i vină și mireasa, eu am spus-o mereu că nu putea s-o ducă mult, prea era îngîndurat, se vede că răul îl rodea pe dinăuntru. Se fac pronosticuri, o să fie bine sau o să fie rău că moștenirea îi revine lui Francesco Maria ? Lumea clatină din cap, lucrurile n-au să se schimbe, dări, impozite, jecmăneli. Mizeria generală, și termini tot la spital, asta e soarta noastră. La intrarea medicului, urmat de chirurgul cu lighenaș și lanțete, Cosimo are o tresărire. Îl aștepta pe Redi și tinerelul acesta nu-i place, nu-i place felul cum îl fixează și cum îl palpează. Cîteva din cuvintele pe care le schimbă între ei cei doi oameni de „artă" îl preocupă, e convins că ei observă pe fața lui simptomele vărsatului. A avut vărsat, dar poate să mai aibă, și cine-l asigură că de data asta n-o să rămînă desfigurat : cum a rămas

cutare, şi cutare, doi monştri ? Atunci mai bine să moară. Preotul — strigă — duhovnicul, ultima împărtăşanie : şi tînărul doctor ar ride dacă bolnavul n-ar fi Marele Principe. Un simplu caz de pojar, declară el zîmbind mieros, o dandana de copii. Nu-i cazul de lăsat sînge : veşminte calde, dietă uşoară ; în cîteva zile Alteţa-Voastră scapă.

Mai liniştit, dar pipăindu-şi din cînd în cînd faţa care începea să-l mănînce, Cosimo îşi recompune demnitatea, aşteptînd, oricum, preotul. Ca şi mama lui, nu are încredere în medici, dar foarte mare în Pronia cerească, în sfinţii protectori ai celor puternici, în relicvele din care are din belşug. De dincolo răsună paşi, trebuie să fi sosit confesorul : Să intre Părintele, ordonă răspunzînd la plecăciunile pe care le fac la plecare Bellini şi chirurgul. La obişnuitele scrupule legate de o spovedanie amănunţită, chinul şi plăcerea lui încă din copilărie, se adaugă acum spaima de a se afla în păcat mortal, căci chiar noaptea trecută l-a vizitat imaginea seducătoare a blondei franţuzoaice cu vise necurate : a pătat aşadar sfinţenia căsătoriei, care este o Sfîntă Taină. Iertarea va fi acordată doar cu greutate de data asta şi desigur deloc mîngîiată de obişnuitele laude pentru credinţa sa fără seamăn. Simte, pentru soaţa care călătoreşte spre el, un resentiment amar, ba chiar dorinţa de a o pedepsi aproape. Dacă scapă de moarte, va avea grijă ca această Margherita Luisa să ţină dreapta cale.

Actriţa exultă, scena în care Cosimo se spovedeşte crezîndu-se în pragul morţii din pricina unui fleac o face să se strîmbe de rîs. Desigur, aşa trebuie să fi fost, din toate ungherele palatului Pitti răsărea rasa neagră, cenuşie, cafenie, albă a vreunui preot sau a vreunui călugăr avînd cu toţii pe faţă acelaşi zîmbet nătîng, edificator, drept garanţie a scrisorilor de acreditare pentru lumea cealaltă. Dar acum gata, scena îi aparţine ei, care tocmai intră în parcul de la Montargis, una dintre numeroasele feude ale lui Grande Mademoiselle care i-a venit în întîmpinare şi a primit-o

în caleașca ei. În ciuda implorărilor Doamnei d'Angoulême, reușise să treacă din lectică pe cal, și asta pe parcursul a vreo douăzeci de mile. Acum, pernele roșii ca focul ale caleștii sînt o binefacere pentru oasele ei rupte, dar creierul nu i-a obosit să lucreze. Domnișoara Montpensier, gazdă binevoitoare, o tratează cu atenție frățească și Marguerite se întreabă cum de nu se gîndise să-i ceară ajutorul, cînd încă mai era timp, pentru a desface căsătoria toscană ? Cine știe, poate că nu e totul pierdut : deci mai întîi să lungească la nesfîrșire șederea la Montargis, apoi, cu ajutorul surorii sale și al unor medici atrași de partea ei, să se dea drept grav bolnavă, incapabilă să-și urmeze călătoria. Și, la urma urmei, de ce, mă rog, n-ar împinge lucrurile mai departe și n-ar simula o moarte neașteptată ? Curieri la Paris, curieri la Marsilia : principesa, fata aceea tînără și frumoasă ca o floare (mai, mai că-i vine să plîngă) a zburat la ceruri. În taină, la Montargis, se pregătește racla, cu pietre și zdrențe, și se pogoară în mormîntul din capelă. Curtea îmbracă doliu, plînge Ducesa mamă, plînge Charles, repede consolat de un mesaj clandestin : și ea, Marguerite, care nu mai e principesă de Toscana, ci din nou Mademoiselle d'Orléans, trăiește travestită în păstoriță într-o colibă din inima pădurii, așteptînd ca principele Cosimo să-și ia o a doua soție. Romanul e perfect, trec lunile și, la sfîrșit, aflînd adevărul, regele Ludovic iartă, Charles e în al nouălea cer și altă nuntă se celebrează. E fericirea, răsplata iubirii credincioase.

Născocirea este atît de atrăgătoare încît realitatea înconjurătoare se împletește cu ea, vasalii care se îngrămădesc pe marginile cortegiului au aerul că o aprobă. Sînt mici castelani în mare ținută, pe cai împodobiți somptuos, arendași în costume extravagante, parohi cu enoriașii și stindardele lor, și toți aplaudă, fîlfîie batiste, aruncă flori. Domnișoara Montpensier se înclină, salută cu surîsul mîndru al suveranei obișnuită cu omagiile : ea este cea care readuce evenimentul la dimensiunile iremediabilei realități. Față de o prezență atît

de bănuielnică și de autoritară, cea a soției toscane. devenită acum o străină, e neînsemnată, ea contînd doar ca protejată a surorii ei mai mari, care este departe de a lua în seamă privirea ei stăruitoare, rugătoare. E tîrziu, prea tîrziu pentru a se mai refugia în lumea basmelor. Fața încruntată a Annei Louise de Montpensier este mai dură decît căutătura lui Ludovic.

Sosesc, și clocotul convoiului, îmbulzeala celor veniți să aplaude și care năvălesc prin grădini și săli alungă nourii roz ai visului, singura resursă a Margueritei este fragilitatea sa de copilă care nu a terminat de crescut ; acești gentilomi de țară, aceste doamne îmbrăcate ca acum cincizeci de ani o răsfață cîteva minute, apoi se reped să-și îndeplinească îndatoririle lor de vasali față de Doamna locului. Buimăcită, jignită, ea cere o cameră numai pentru ea, un pat, oboseala ei o justifică și pentru o clipă îi oferă slaba mîngîiere de a fi compătimită. Este întovărășită cu bunăvoință pe scările și pe coridoarele cu ziduri groase care înăbușă vuietul sălilor de jos unde se pregătește banchetul. Două fete de țară, cameriste improvizate, au și început s-o dezbrace cînd, o a treia intră fără să bată și uitînd de reverență, atît este de tulburată și de obosită. A sosit Alteța-Sa principele de Lorena, bîlbîie ea, și alta nu mai știe să spună, a uitat restul mesajului pe care i l-a încredințat la Grande Mademoiselle : principesa să nu se miște din cameră, va urca ea, mai tîrziu, să-i vorbească.

Pînă aici actrița a ascultat îndeplinind gesturile pe care le cerea textul : și-a scos corsetul cu balene, și-a despletit părul, a căscat, dar acum se revoltă, izbucnește, pretinde adevărul. Care adevăr ? nu știe să răspundă, vrea să se tragă îndărăt, care să pornească iar de la Fontainebleau, să refacă, în lumina acelei dimineți, pași și amintiri pierdute. Apoi își amintește că e prizonieră, prinsă în cursa personajului care e opera sa, a întregii sale vieți. Pe jumătate resemnată, bombăne că niciodată nu va comite ticăloșia de a se

băga în pat în plină petrecere. Nemișcată, cu delicații ei umeri descoperiți, caută o soluție, un compromis între ceea ce s-a petrecut cu adevărat și ceea ce îi impune orgoliul ei de femeie atît de importantă. Fetele, cu lucrurile în mîini, așteaptă, stane de piatră gata să prindă viață.

Cîteva secunde, și Marguerite respinge mîinile lor, oboseala și somnolența s-au transformat în vigoare și îndîrjire, miracolul s-a făptuit, Charles e aici, basmul poate să reînceapă din locul de unde s-a întrerupt, deci scena continuă, romanul e salvat. Tinerele aleargă cu carafe cu apă, cu lighenașe, prosoape, se desfac brocarturi, se deschid casete, scrinuri. Așezată la oglindă, principesa își adună cosițele delicate, apucă pieptenul și, nerăbdătoare, febrilă, își aranjează singură pieptănătura. E îmbujorată, ochii săi limpezi scînteie de gingașă maliție, pielea ei are netezimea ivoriului, minune a fericirii. Într-o clipă iat-o gata și puțin lipsește ca neîndemînaticele asistente, extaziate, să n-o aplaude, în timp ce ea o pornește, foșnind, în pas de dans.

Firește, Charles a sosit. A galopat, se spune, de la Paris la Montargis, distanță, nu glumă, și fără escortă ; nici nu a avut timp să se cureță de praf și de sudoare. A fost văzut, de cum a descălecat, îndreptîndu-se cu pași greoi, de cavaler încercat, spre salonul de onoare și în primele clipe majordomul nu l-a recunoscut. Acolo a rămas, în picioare, în arcada unei ferestre, cu o mînă pe garda spadei, cealaltă atîrnînd de-a lungul coapsei. E puțin cam buimac și nu se trezește prea bine nici la apariția miresei de Toscana, splendidă în rochia-i de argint : cea destinată pentru intrarea în Florența și pe care din capriciu a dorit s-o îmbrace. Din grupul care se îngrămădește în jurul domnișoarei Montpensier, ochi surprinși o fixează : nici chiar la Fontainebleau, șoptesc curtenii parizieni, la brațul regelui, nu a fost atît de strălucitoare, atît de pricepută să răspundă la complimente. Sora are aerul că nu a remarcat intrarea ei, stă de vorbă, rîde, agită evantaiul : numai cine o cunoaște bine surprinde anumite priviri pe care le trimite pieziș spre nesocotită. Între timp cîte unul îl

fixează pe de Lorena, înconjurat acum cu respect de un grup de gentilomi cărora le răspunde, nepoliteţe de neiertat, căscînd. Şi iată că Marguerite, după ce a trecut însufleţită din grup în grup, se află acum la cîţiva paşi de el, şi poate, cu o singură piruetă graţioasă, să-i iasă drept în faţă şi să-l surprindă tocmai în momentul în care, cu mîna la gură, îşi reţine un alt căscat. Dintr-o dată, ca la un semnal, încetează trăncăneala senioriale-lor conversaţii, abia se mai aude clinchetul paharelor purtate printre oaspeţi pe tăvile valeţilor. În acea tăcere neobişnuită răsună ca un clopoţel — ironică ? — vocea principesei : Bună seara, *mon cousin,* nu ştiam că faceţi parte din escorta mea de onoare.

Fraza, auzită de cei de aproape şi de cei de departe, este un sesam deschide-te care îngăduie să se strecoare în mintea provincialilor înţelesul unor tainice aluzii, din prudenţă necomentate. Cît îi priveşte pe parizieni, pînă acum nici măcar în intimitatea trăsurilor nu îndrăzniseră să atingă un subiect atît de delicat ca acela al presupusului flirt dintre mica d'Orléans şi tînărul de Lorena. Foarte îngrijorată, Doamna d'Angoulême bănuieşte cam ce ascund şoaptele pe care le aude circulînd prin mulţime şi se supraveghează, e vai şi amar dacă va lăsa să-i scape cel mai mic semn de nelinişte. Dar, elegantă şi plină de tact în conversaţie, este obişnuită în schimb să gîndească în termeni grosolani şi brutali. Cine l-a sfătuit pe dezmăţatul ăsta de bastard de Lorena să facă o asemenea dobitocie ? Bănuieşte aici mînuşiţa văduvei d'Orléans, sentimentală, plîngăcioasă şi chiar plină de răutate cînd speră să ţească intrigi împotriva voinţei regelui. Acum e îngrijorată, cuvintele Margueritei, vizibil batjocoritoare, trădează mînia unei iubite dezamăgite şi pot duce la o scenă, la un scandal. O făcuseră să creadă că, disperat, Charles plecase în Germania : aceasta era explicaţia absenţei lui la balul de la Fontainebleau. Ceaşca tremură în mîna Doamnei, o picătură de cafea cade pe dantela jaboului. Şi ce figură am să fac eu, care mi-am luat responsabilitatea comportării ei şi am jurat s-o încredinţez soţului inocentă ca o jună călugăriţă ?

În realitate, după ieşirea Margueritei primită de Charles cu un surîs încurcat, cei doi veri nu schimbă între ei decît vorbe de convenienţă, saluturi de la rude comune locuind în Palatinat, în Boemia, în Saxonia, veşti despre sănătatea lor : apoi se despart şi Doamna respiră uşurată, propunîndu-şi să se folosească de toată autoritatea ei pentru ca tînărul să plece cît mai repede. Acum Principesa se arată liniştită, şi-a reluat plimbarea de ceremonie, afabilă cu toţi şi surîzătoare. De fapt, o mare linişte a coborît în sufletul ei, vanitatea i-a fost satisfăcută, prezenţa lui Charles îi dă siguranţa că este iubită, ceea ce îi oferă prilejul să savureze dubla plăcere a rolului de protagonistă într-o poveste patetică şi cel de viitoare Mare Ducesă. Viitorul e fără margini, plin de îndemnuri necunoscute ; fără să renunţe la nici unul dintre privilegiile ei (sîngele regal, fidelitatea lui Charles, proprietatea ei indiscutabilă, un mic tron), manifestă o indiferenţă voioasă faţă de trecut şi de viitor. Şi după toate astea, e plăcut să fii soţia unui principe suveran : fără îndoială, vărul ei este un tînăr atrăgător, dar cine poate spune dacă moştenitorul Toscanei nu va şti s-o cucerească şi să şteargă amintirea unei pasiuni care poate că nu a fost decît un capriciu ? Tinereţea, pofta de viaţă clocotesc în ea, repezind-o într-o goană nebună.

Şi iată că o uşă se deschide larg, apar valeţi în livrele splendide şi, oprit în prag, un şambelan anunţă că masa e servită. Numaidecît se formează şi se grupează perechile, precedate de la Grande Mademoiselle care dă mîna oaspetelui mai bătrîn, un duce şi pair care descinde din carolingieni. Şi cine va conduce la masă pe Serenissima soţie dacă nu cea mai apropiată rudă de rang regal, principele de Lorena ? Numai că doritul nu se mişcă, zadarnic Marguerite ridică mîna ca s-o întîlnească pe a sa. Alteţă Serenissimă, bîlbîie, *ma cousine*... Cu o mişcare stîngace a umerilor care aminteşte de timpurile de la Blois, şopteşte în cele din urmă : Binevoiţi a mă ierta, pic de somn, îngăduiţi-mi să mă retrag.

Les Mémoires rămase de la sora mea sînt o țesătură de minciuni, scrîșnește actrița, în timp ce slugile aranjează mobilierul camerei pe care la Grande Mademoisselle a fost constrînsă s-o împartă cu Marguerite în prima noapte petrecută la Montargis. Orice valoare ar avea mărturiile domnișoarei Montpensier, un lucru pare de crezut, anume că mireasa de Toscana a refuzat să doarmă singură. Cina decursese într-o atmosferă furtunoasă, comesenii erau năuciți de locvacitatea ei mușcătoare căreia-i urmau lungi pauze de îndîrjită tăcere. *Elle est folle, elle ne sait pas ce qu'elle dit,* se frămîntă Doamna d'Angoulême, fără să se atingă de mîncare din cauza spaimei care-i strînge stomacul. Domnișoara Montpensier, în schimb, mănîncă fără vreo reținere și afișează o bună dispoziție prefăcută doar în mică măsură ; părerea sa despre prima născută a mamei sale vitrege a fost întotdeauna negativă, regele nu a consultat-o cu privire la căsătoria toscană, cu atît mai rău pentru el. Dealtfel, ajunge ea, Anne Louise, ca să susțină onoarea Casei de Orléans.

Dar cînd, mai tîrziu, cele două surori vitrege urcară la etajul superior, ea nu avu curajul să respingă îmbrățișarea pătimașă a Margueritei, care nu mai visa, firește, o absurdă eliberare, ci doar mîngîierea unei prezențe familiare împotriva ororilor disperării de una singură. *Ma soeur, ne me laissez pas, ayez pitié de moi.* Valeții, cu sfeșnicele ridicate, iluminau scena, fetele de serviciu încremenesc curioase, consternate. Prudența este măcar acum o bună sfătuitoare : e mai bine să oprești prin bunăvoință revărsarea unei reprobabile slăbiciuni. Desigur, *ma petite,* vino în camera mea. Ziua a fost obositoare, ai febră. Într-adevăr, fruntea miresei arde, veste care mîine va umbla din gură în gură. Îmbrățișîndu-se, cele două d'Orléans intră în apartamentul ducal, domnișoarele venite în grabă pentru toaleta de noapte sînt concediate, ușa se închide.

Îndepărtat astfel pericolul privirilor indiscrete, fața Annei Louise se înăsprește : desprinzîndu-se din îmbrățișare, se așază în tăcere la oglindă lăsînd-o pe

Marguerite să-şi reverse disperarea după pofta inimii în gemete nearticulate şi în hohote de plîns. Satisfacţia de a fi protejat-o cavalereşte pe sora sa nu micşorează neplăcerea de a trebui să se pregătească de culcare în prezenţa ei. Începe să-şi desfacă alene complicatul edificiu al buclelor cenuşii şi cu gesturi stînjenite îşi întinde pe faţă balsamuri şi loţiuni. În sfîrşit, sculîndu-se în picioare, începe să-şi dezbumbe corsetul rigid, îl scoate pe cap, manevrează nervoasă fustele care cad una după alta la picioarele sale. Apoi, ferită de un paravan, îşi pune o lungă cămaşă monahală pe care se grăbeşte să şi-o ascundă sub o somptuoasă haină de cameră, trăgînd mereu cu ochiul dacă Marguerite, care între timp a încetat să se vaite, o observă : aceste tinerele necoapte sînt necruţătoare cu fecioarele trecute.

Ei bine, micuţa mea, cum te simţi, nu vrei să te dezbraci ? La cuvintele Annei Louise, Marguerite nu răspunde decît suflîndu-şi nasul ; brusc, ca o prestidigitoare, iat-o eliberîndu-se de apăsătoarea rochie de nuntă. Zboară fustele, pantofiorii, garniturile de dantele, fundele din păr, acum nu mai are pe ea decît o cămaşă subţire şi decoltată, fără mîneci, care-i ajunge pînă la genunchi. În repezeala dezordonată a gesturilor, părul auriu i s-a revărsat pe frunte şi pe umeri, dînd feţişoarei sale înlăcrimate o graţie copilărească. Şi aşa, aproape goală, sare în patul lui la Grande Mademoiselle, un pat uriaş cu baldachin avînd deasupra coroana ducală, şi se încovrigă în el, ghemuindu-se ca să nu ocupe decît un loc foarte mic. Deşi adierea caldă a primăverii nu a pătruns încă prin zidurile castelului, ea respinge învelitoarea groasă cu care sora ei vrea s-o acopere. Mi-e cald, *m'amie,* protestează cu o strîmbătură de răsfăţ, şi închide ochii.

Astfel începe cea mai rea noapte, după părerea ei, pe care domnişoara Montpensier a petrecut-o vreodată ; în comparaţie cu asta, cele din timpul juvenilelor ei exerciţii militare, în timpul Frondei, erau o glumă. Amintindu-şi de ea, mai tîrziu, va nota : Mi-a plăcut întotdeauna să dorm singură şi nestingherită. Întinsă

acum sub plapuma brodată şi încheiată pînă la bărbie în capotul ei de brocart, stă nemişcată şi atentă, cu umerii şi cu capul pe două perne umflate. Nu a stins lampa de noapte, pîlpîind, fitilul proiectează pe draperii şi pe pereţi umbre ciudate ; în penumbra aceea corpul fluid care stă culcat de cealaltă parte a patului se pierde printre cutele cearşafului de parcă s-ar fi sustras prin magie, zburînd cine ştie unde. E obosită, Anne Louise, dar simte că în noaptea asta nu va reuşi să doarmă ; prezenţa aceea, care se anunţă printr-o respiraţie foarte uşoară şi printr-un miros acid de piele asudată, o deranjează. Şi apoi, un alt motiv meschin, înjositor, o împiedică să se lase furată de somn (căci bărbia îi şi cade în piept) : ştie, încă din copilărie, că în timpul somnului sforăie ; de fiecare dată cînd i s-a propus vreun soţ, teama de a-l dezgusta cu defectul acela ridicol o obseda. Cu atît mai rău ar fi dacă Marguerite, deşteptîndu-se, ar descoperi sforăitul ei indecent : cine ştie cît ar mai pălăvrăgi, ar ponegri-o şi ar rîde.

Fitilul pîlpîie şi mai tare, Anne Louise se distrează cercetînd anatomia celei care doarme. Graţioasă, desigur, dar nu chiar atît de frumoasă cum i-a mers vestea. Umărul, care s-a strecurat afară din cămaşă, e prea osos, antebraţul descărnat, cotul ţuguiat ; dar gîtul, lung şi elastic, are delicateţea unui lujer, micul ei sîn aminteşte de cel al anumitor statui pe care le admiră cunoscătorii. Şi nu se poate spune că picioarele n-ar fi bine modelate. Toate astea doar pentru că este atît de tînără ? Nici la şaisprezece ani, nici după aceea ea nu a stat niciodată să se privească goală în faţa oglinzii : i s-ar fi părut că strică dinainte o viitoare noapte de nuntă. Propria imagine cu care se fălea era aceea a prinţesei mîndre în veşmînt de curte, scînteind de bijuterii. Cu această înfăţişare cucerise iubirea principelui Stuart şi pozase pentru portretele care aveau să fie arătate unor regi preaputernici. Această mică nerușinată, în schimb, nu se teme să se arate în nuditatea ei, nu se îngrijeşte să-şi păstreze taina pentru mirele care o aşteaptă. În dormitarea ei, fantezia o ia

razna, i se pare că asistă la îmbrăţişările dintre Marguerite şi Cosimo, acesta e patul lor nupţial, şi, la un moment dat, mireasa este ea, la Grande Mademoiselle, iar principele strigă că a fost înşelat, că i s-a dat drept mireasă o bătrînă care sforăie. Adoarme şi se prăbuşeşte în coşmar, inima îi bate nebuneşte.

Cu totul alte gînduri se perindă pe sub pleoapele Margueritei care, prefăcîndu-se că doarme, se tot gîndeşte la marea ei înfrîngere şi, pentru a o îndulci, încearcă să-şi scuze vărul. Charles a înfruntat mînia regelui pentru a veni după ea, apoi, în ultimul moment, durerea de a o fi pierdut a învins, oboseala călătoriei era un pretext pentru a-şi ascunde lacrimile. Totul s-a sfîrşit, deci, nimeni nu cutează să nu i se supună suveranului, încercarea de a se preface moartă ar fi absurdă, Anne Louise este o ipocrită care nu ar mişca un deget ca s-o ajute. Şi cu toate astea numai ea, dacă ar fi vrut-o, i-ar fi putut evita exilul : e nemăsurat de bogată, tatăl ei a spus asta totdeauna, şi ce-o costa dacă ar fi renunţat la o parte din proprietăţi pentru a putea înlătura astfel cel mai mare obstacol din calea nunţii cu de Lorena ? Căci mai curînd sau mai tîrziu tot o să moară şi moştenitorii ei naturali vom rămîne noi, eu şi cu surorile mele. Acum Marguerite doarme şi visează, în somn se conturează mai iute şi se realizează ideea unui leac foarte lesnicios şi la îndemînă : să grăbească moartea aceea atît de dorită. Fantezia scăpată de orice control lucrează atît de prompt încît acţiunea este înfăptuită şi descoperită în acelaşi timp. Şi acum ? Nu poate fi executată o Fiică a Franţei, imploră Ducesa mamă, strîngînd puternic mîna fratricidei, şi regele acordă graţierea. Un an, doi la Bastilia ajung ca să potolească excesele dragostei : şi Charles rămîne credincios.

Deodată izbucneşte un strigăt, două mîini nervoase strîng gîtul domnişoarei Montpensier care cu o smucitură se eliberează şi, în picioare, în cămaşa ei de noapte, o pălmuieşte energic pe sora ei. *Et voilà, ma petite*, unde duc extravaganţele domniei-tale : năluciri, convulsii. Nu voi spune nimănui că suferi de asta, dar

fii bună și treci în camera domniei-tale, răbdarea mea a ajuns la capăt.

La Grande Mademoiselle a dormit pînă la prînz. A dormit foarte bine și plină de grijă a întrebat-o pe fata care îi aducea obișnuitul lapte de măgăriță dacă trecuse febra miresei, sora sa : că, biata de ea, azi-noapte, cînd se hotărîse să treacă în apartamentul ei ca să n-o incomodeze, încă mai ardea. Caritatea fraternă era salvată.

Alteța-Sa Serenissimă a plecat de puțin timp la vînătoare, răspunde fata adunînd veșmintele risipite peste tot, printre care și rochia din țesătură ușoară de argint pe care mireasa o îmbrăcase seara. Sorbindu-și laptele, Anne Louise ridică imperceptibil din umeri, cine știe ce mai plănuiește acum acea mică ucigașă, căreia se pare că palmele nu au reușit să-i bage mințile în cap. I-ar plăcea și ei, cu soarele de-afară, un galop nebun prin pădure, mai ales că vînătoarea este pasiunea ei, dar îndatoririle față de oaspeții mai în vîrstă, doamne și gentilomi din cele mai bune familii, nu-i îngăduie. Și începe *le lever,* o ceremonie care o confirmă regină în feudele sale, oriunde s-ar afla. Placa de argint reflectă o față prelungă, cu trăsături energice, nas impunător, ochi între gri și albăstrui. Alteța-Voastră arată foarte bine, spune prima-cameristă după ce i-a aranjat părul, îndepărtîndu-se pentru a prețui efectul. Nu, pentru nimic în lume Anne Louise nu ar dori să fie altfel decît este, încarnarea mîndriei sîngelui Franței. Nălucirile de azi-noapte nu au sens.

Larma oaspeților ajunge pînă aici sus, mulți dintre ei s-au răspîndit pe pajiști și alei și se plimbă în grupuri care, întîlnindu-se, par să schimbe tot felul de păreri. Îmbrăcînd veșmîntul de călărie din postav gri, Mademoiselle rămîne o bună bucată de vreme lîngă fereastră strîngînd din ochi : de fapt e puțin mioapă. Recunoaște ici și colo pe cîte cineva, oameni în etate, lipsind tinerii care, firește, au urmat alaiul vînătoresc. Nu are nici-o scăpare, acum va trebui să coboare și să se întrețină pentru cine știe cîtă vreme cu acei onorabili seniori ;

cumplită plictiseală. Deodată, o tresărire : oare doamna d'Angoulême o fi ales o escortă convenabilă pentru mireasa Toscanei ? Şi mai ales, unde o fi la ora asta Charles de Lorena ? Bănuiala că în loc să se fi întors la Paris a întovărăşit-o pe verişoară la distracţia ei favorită o face să se aprindă de mînie ; e grozav de tentată să dea fuga după vînători şi, dacă e cazul, s-o readucă cu sila pe Marguerite la castel. Dar, se gîndeşte ea, ar însemna să agraveze situaţia, să dea prilej la tot felul de vorbe răutăcioase. Şi la urma urmei, ce-o priveşte pe ea ? Mai bine să dea impresia unei ignoranţe pe care condiţia ei de femeie nemăritată şi castă o justifică din plin. Între timp să cîştige timp şi cu un pretext oarecare să-şi întîrzie apariţia printre oaspeţi. Mademoiselle are migrenă, anunţă şambelanul după puţin timp.

Lipsind stăpîna casei, lipsind mireasa sărbătorită, orele se scurg anevoie. Sînt instalate mese de table, de şah, dar se constată că printre seniorii aceia jocul nu prea este practicat. Viorile şi lăutele, între timp, execută arii de dans, ceea ce este aproape o bătaie de joc, dată fiind vîrsta invitaţilor : *les douairières* regretă paşnicele ocupaţii domestice, gentilomii îşi amintesc de frumoasele timpuri ale lui Ludovic al XIII-lea, acel mare rege neluat în seamă, un subiect trist şi chiar periculos. Se serveşte prînzul, cîte cineva moţăie pe fotoliile tari şi incomode, dar la ora hărăzită pentru *goûter,* chiar şi pe feţele rubiconde ale celor mai solizi mîncăi pluteşte un amestec de distracţie şi de curiozitate, trădat de neliniştea ochilor care la orice zgomot se întorc spre uşi şi spre ferestre. Orice pretext este bun pentru a se scula şi a ieşi afară, deşi cerul s-a înnourat şi ameninţă să plouă. Spre sfîrşitul după-amiezii, matroanele încep să fie îngrijorate că vînătorii nu s-au întors încă şi întreabă dacă nu este cazul să trimită după ei pe cineva care cunoaşte bine pădurea. O tînără marchiză aflată în luna a noua se agită afirmînd că soţul ei i-a promis să se întoarcă încă pe lumină şi că ea e sigură că au şi apucat-o durerile. Numai mîn-

căcioşii acceptă să se aşeze la masă, ceilalţi bombăne că trebuie să se fi întîmplat ceva rău ; pe toate buzele aceeaşi întrebare : ce gîndeşte la Grande Mademoiselle, cine a văzut-o ?

Era noapte bine şi ploua cu găleata cînd cavaleri şi amazoane fură zăriţi la marginea parcului. Înaintau în pîlcuri dezordonate, uzi leoarcă şi oameni şi animale, dar se arătau tare voioşi. Întrebaţi numaidecît răspunseră că aveau pradă bogată, patru ţapi, un mic porc mistreţ, zeci de iepuri pe care hăitaşii rupţi de oboseală, însoţiţi de larma asurzitoare a cîinilor, îi aduceau ceva mai în urmă. Surprinşi de furtună, găsiseră adăpost în bordeile ai căror locuitori îi luaseră, necioplţii, drept banditi. În sfîrşit se distraseră grozav, dar erau obosiţi şi înfometaţi şi picau de somn. Nu, chiar că nu se mai simţeau în stare să asiste la spectacolul pe care comicii veniţi de la Dijon se pregăteau să-l dea chiar atunci, mai ales doamnele care erau moarte de oboseală. Şambelanului nu-i rămase altă alternativă, în lipsa poruncilor Stăpînei, decît să pregătească ceva de mîncat la repezeală şi să trimită comicii să se culce în staule şi în fînării.

Printre vînătorii care veneau risipiţi şi rîndaşii care luau caii să-i ducă la grajduri hărmălaia era atît de mare încît doar atunci cînd doamnele se pregăteau să urce în camerele lor se răspîndi o întrebare : Dar Doamna de Toscana unde e ? La lumina tremurătoare a torţelor, se văzură pe figurile cavalerilor întîrziaţi semnele unei încurcături elocvente. Nu răspundeau ; unii întorceau capetele ca şi cînd ar fi vrut să-şi amintească ceva, alţii se aplecau să strîngă vreo curea, iar alţii strigau la grăjdari să aibă grijă de calul lor care era plin de apă. Un hăitaş, aplecat sub povara unui ţap ucis, fu acela care spuse împleticit : Am pierdut-o din vedere pe cînd galopa cu Alteţa-Sa de Lorena spre Mare-aux-loups. Fugeau ca vîntul.

La revărsatul zorilor, Angélique de Gragnan, o tînără destinată mănăstirii din pricina lipsei de zestre, şi căreia

i se îndeplinise dorința de a asista la o petrecere înainte de a se închide, se trezi la un tropăit de copite și de picioare care venea de afară. Alături de ea, în patul uriaș pus la dispoziția domnișoarelor invitate, alte două fete dormeau adînc. Silindu-se să nu le trezească, se ridică și în vîrful picioarelor se apropie de hîrtia pusă la ferestre și o dădu la o parte : jos, prin ceață, oameni care purtau torțe încă aprinse se învîrteau pe lîngă doi cai de pe care descălecau un cavaler și o doamnă. Încordîndu-și privirea, i se păru că-i recunoaște : acum, în picioare, stau unul în fața celuilalt ca și cum ar fi conversat. Un strigăt îi scăpă fără să vrea : s-au întors. Puțin după aceea tot castelul se trezise și șoptea.

Amănuntele sosirii se răspîndiseră într-o clipă : servitorii care bătuseră toată noaptea pădurile din jurul parcului se întorceau acasă înghețați și obosiți cînd Charles și Marguerite țîșniseră dintr-un desiș și, fără să se grăbească, liniștiți ca și cînd s-ar fi întors de la o plimbare, se îndreptaseră spre castel. Descălecînd primul, prințul o luase pe principesă în brațe și o pusese binișor pe pămînt, apoi rămăseseră o vreme nemișcați, ținîndu-se de mînă. În cele din urmă ea se despărțise de el și mergînd se tot întorcea ca să-l salute, în timp ce el, nemișcat, îi răspundea ridicînd mîna dreaptă. Apoi îl văzuseră sărind deodată pe cal și mînă, într-un galop nebun, pînă ce dispăruse.

Descumpăniți, de fapt simțind o răutăcioasă bucurie, oaspeții, fără să iasă din camerele lor, se consultau : unii declarînd că acum ciudata petrecere se terminase, așa că era mai bine ca fiecare să se întoarcă acasă, alții ezitînd sub tot felul de pretexte, dorind în realitate să știe cum se vor termina lucrurile. Faptul că Doamna d'Angoulême se simțise dintr-o dată rău și că în zori i se luase sînge, nu a surprins pe nimeni, era ceva la care te puteai aștepta dacă te puneai în pielea acelei biete doamne, venită drept custode din porunca regelui. Dar problema cea mai dificilă era atitudinea lui la Grande Mademoiselle, care de treizeci și șase de ore

nu mai fusese văzută. Umblau zvonuri dintre cele mai felurite : plecase ea însăşi în căutarea surorii ei ; îl însărcinase pe un om de încredere, spadasin de renume, să-l provoace pe principele de Lorena ; expediase un curier la Paris. Nici vorbă, răspundeau nişte indivizi din cercul lui Bonsi, făurarul nunţii toscane, toate astea sînt născociri, pălăvrăgeli, numai neînţelegeri. Plăsmuire curată fuga Margueritei ; în timp ce toţi o credeau la vînătoare, ea se odihnea împreună cu sora sa, amîndouă extenuate de călătorie. Spre prînz aceste dezminţiri căpătară putere şi se arătară atît de neînduplecat autoritare încît oaspeţii crezură că e mai bine să păstreze o prevăzătoare tăcere. Dealtfel, din ceas în ceas, cei care alcătuiau ceata feudală se arătau dornici de a-şi lua rămas-bun. Recunoscători şi îndureraţi că nu o pot face personal, transmiseră prin şambelan cele mai înflăcărate omagii pentru Doamnă şi expresia supunerii lor celei mai depline.

De fapt, după manevra unei absenţe diplomatice care durase o întreagă după-amiază, Anne Louise îşi petrecuse noaptea într-o cumplită veghe, singură, cu uşile închise, şi fără să se atingă de mîncare. Acum, convinsă de fuga celor doi veri, a scris şi a rupt scrisori peste scrisori furibunde : regelui, mamei vitrege, ramolitului aceluia de Duce de Lorena incapabil să-l ţină în frîu pe smintitul lui de nepot. Dorea mai ales să se arate străină de nemaiauzitul scandal şi să demonstreze încă o dată că numai ea singură reprezenta autentica descendenţă a lui Gaston d'Orléans : Ducesa văduvă şi fiicele sale nefiind decît ramuri impure ale unui trunchi ilustru. În sfîrşit, obosită şi îngreţoşată, aşa cum se găsea, aşezată la birou, căzuse pradă somnului. Deşi nu şi-a schimbat rochia grea pe care o îmbrăcase dimineaţa, are mîinile îngheţate şi le ţine adunate în poală într-o zadarnică încercare de a le încălzi. Are somnul uşor, e deajuns o dulce senzaţie de căldură pentru a o deştepta.

Deschide ochii şi o vede : e chiar ea, Marguerite, ghemuită la picioarele ei, cu capul lăsat pe genunchii ei, varsă lacrimi fierbinţi care-i udă fusta şi înmoaie ri-

giditatea degetelor înghețate. Un murmur încetișor, parcă de pisică torcînd, se amestecă cu plînsul acela : Iertați-mă, a plecat, s-a dus, nu-l voi mai vedea niciodată, dar cel puțin pentru o clipă am fost fericiți. Acum Marguerite a ridicat fața ei albă, lacrimile curg atît de limpezi încît ochii nici nu au apucat să se înroșească, două lacuri albastre din care apa se revarsă ușor. Un farmec straniu și de neiertat o încremenește pe Anne Louise car nu izbutește să-și elibereze mîinile și să-și regăsească glasul, îi trebuie un mare efort ca să-și revină și să mustre : *Malheureuse*, ce ai făcut ? Drept răspuns, fata se ridică, un surîs îi tremură pe buze : Nimic rău *ma soeur*, o jur. Am vrut doar să văd și eu ce simți cînd ești iubită cu adevărat : puține ore de fericire în schimbul unei eterne nefericiri. Acum dați poruncile, sînt gata să plec, am să vă ascult orbește. Tonul e dulce, rugător, lacrimile măresc grația obrajilor palizi. Anne Louise se simte ca prin farmec departe de acel *malheureuse* răgușit care i-a ieșit din gură.

Deodată e singură, pe tăcute Marguerite a dispărut, dar nu a dispărut și farmecul acelei voci între călduță și solemnă, farmecul gesturilor, al cuvintelor. Insultele, amenințările care le fac să roșească pe domnișoarele de la Curte vinovate de intrigi amoroase nu se potrivesc Margueritei, mîndră de prețioasa ei durere. Se prăbușesc meterezele orgoliului regal, fetișul impasibilității sublime ; nici măcar mîndrul dispreț al fecioarei față de cea care a păcătuit nu mai rezistă la chinul unei confuze nostalgii. Nu drăgălășenia surorii adolescente o invidiază Anne Louise, ci nefericirea acelui amor imposibil. Era asemuită Clorindei cînd, la douăzeci de ani, înfrunta furtunile Frondei ; cine știe, poate că pe atunci vreunul dintre cavalerii care o urmau o iubea. Să se schimbe cu totul și să renunțe ; asta a pierdut : ea nu a considerat niciodată un bărbat decît în funcție de tronul pe care îl putea oferi ; aceasta era celebra ei virtute. Înfrîngerile vanității ard, nu dor, dar pe Anne Louise inima o doare, nu va cunoaște niciodată plăcerea de a fi nefericită din dragoste.

Actriţa se plictiseşte, trecutul ei o strînge ca şi veşmintele rigide pe care le-a purtat toată viaţa. În lături cu corsetele apretate, cu cele trei rînduri de fuste, cu gulerele de dantelă, cu podoabele de aur, vrea în sfîrşit să se confrunte cu o fată de azi, cu sîni mici şi şolduri înguste, în felul acesta va obţine mai uşor dreptate. Cere textul, îl pune să găsească vorbele pe care au pus-o să le spună : scandal, atunci, azi fraze obişnuite, legitime. Dar adevărul e unul singur, exclamă.

Greşiţi, Alteţă, adevărul domniei-voastre nu ar servi decît ca să ne reamintească de trufia princiară care era gloria voastră şi care astăzi ar stîrni rîsul. Numai ea rămîne din frumuseţea domniei-voastre trecute, reluaţi-o împreună cu brocarturile şi moaurile din 1661 şi lăsaţi-vă urmărită pe lumină slabă în timp ce străbateţi din etapă în etapă drumul spre Marsilia. Un punct l-aţi cîştigat inspirînd surorii voastre, la Grande Mademoiselle, plăcerea de a suferi pentru un bărbat. Plăcere care va fi din păcate satisfăcută. După ce au trecut de Cosne, escorta franceză se răreşte, adieu *ma soeur*. Nu se mai văd păduri dese şi pajişti verzi, ci cîmpuri aride şi albe de soare, pămînturi cenuşii ; nu mai sînt stejari şi fagi, nici iepuri care să le taie drumul, nici pîraie, ci nişte copaci palizi, cu trunchiuri răsucite, frunze sărace. Numele lor ? Măslini. La ce servesc aceşti măslini, pentru ce îi cultivă ? Ca să stoarcă din ei uleiul, condiment pentru oamenii săraci şi sălbatici, ceva care nu place celor deprinşi cu bucătăria rafinată. Cu toate acestea, Doamna de Toscana insistă că vrea să guste acest ulei, apoi îl scuipă cu dezgust. Alteţa-Voastră se va obişnui, la Florenţa nu există mîncare care să nu fie stropită cu aşa ceva. Din fericire am adus cu mine bucătarul meu, rîde Marguerite, după ce şi-a clătit gura cu apă anume pregătită. Se observă acum că dispoziţia ei este mai vioaie, noul peisaj o înveseleşte : întinderi nesfîrşite de maci, de-ai crede că iarba a luat foc, chiparoşi ca nişte turle negre pe un cer de smalţ, tufe purpurii de trandafiri. Greierii zurgălăiesc, clopotele se rotesc în văzduh, în pulberea de aur se dansează şi se

cîntă fără întrerupere. La apus soarele se face de cristal, umbrele se peschimbă din negru în albastru-întunecat, stelele scînteiază, atît de jos de-ai crede că le atingi cu mîna. La orice popas nu există senior cît o fi el de neînsemnat care să nu le ofere, din toată inima, petreceri înveselite de viori, flaute sau chitarele acelea mari care aici zumzăie cu o încîntătoare dulceață. Foarte frumoși cavalerii, bruni, slabi, iuți, plini de admirație pentru grațioasa principesă pe care, vai, o pierde acum Franța. Și de ce Marguerite nu ar trebui să accepte invitația lor la dansurile țărănești ? Ea le dansează așa de bine de parcă n-ar fi făcut nimic altceva în viața ei, și uită totul, aventura nocturnă în pădurile de la Montargis e foarte departe. În nopțile luminoase, concertele de serenade o trezesc, o leagănă dulce în vise de basm. Are presimțirea că ceva se va întîmpla, un fapt misterios care-i va schimba soarta ; uneori i se pare că este suspendată deasupra a doi poli opuși : la nord Parisul, regele, Curtea și Charles care se depărtează tot mai mult pe calul lui ; la sud necunoscutul, plin de surprize inimaginabile. Deodată sosește vestea că principele Cosimo este la pat, avînd însă doar ceva ușor, un simplu pojar, și nu are nici un rost să se grăbească. Și cum nimeni n-a spus că de pojar nu se poate muri, de ce n-ar muri așadar Cosimo ?

Încet, călătoria continuă sub biciuirea vîntului din Provența, care usucă pielea și înțeapă ochii, în timpul lungilor opriri gîndul sosirii se umbrește, sînt din ce în ce mai numeroase jocurile, cîntecele, spectacolele de mimi și saltimbanci, poate că este cu putință să continue așa, la nesfîrșire. Și iată că apare marea Marsiliei, clocotind de bărci, de vele, de embleme, iată acolo galerele Toscanei, aurite, înzorzonate. Noutatea infinitului azur fulgerînd de lumini metalice exaltă în Marguerite un sentiment de putere nemăsurată, de parcă ar descoperi în marea larg deschisă propria ei eliberare. E neliniștită, tulburată, nu ascultă de cel ce-i arată galera pe care este îmbarcat principele Mattia. E nerăbdătoare, apa aceea multă o entuziasmează într-atît încît pretinde să

facă o baie, vrea să verifice dacă într-adevăr este atît de sărată cum i s-a spus. Refuzul Doamnei d'Angoulême este sec, categoric şi frizează insolenţa. Şi unde ar vrea Alteţa-Voastră, dacă îmi e îngăduit să întreb, să coboare în mare ? În mare nu se scaldă decît hamalii şi cerşetorii, apa este dezgustător de murdară. Dealtfel, ne grăbim, trebuie să vă schimbaţi, principele Mattia va coborî pe uscat dintr-o clipă într-alta.

Contrariată, posomorîtă, Marguerite nu se mişcă de la fereastra care dă spre port, în vreme ce tunurile încep să bubuie în onoarea sa. Lipsa ei de grijă piere, nenumăratele zile de călătorie se încheagă în ceva săvîrşit, ireversibil. Acum pămîntul Franţei, străbătut pas cu pas, nu mai este decît fîşioara aceea de nisip şi de pietre, de colo : apoi începe spaima. Din leneş şi încet cum era (o eternitate între zori şi apus), timpul se dezlănţuie într-un şuvoi care răstoarnă pe litoralul arid, unde e vuiet şi tumult, cioburile trecutului ei : pădurile din Blois, camerele mari cu visele de copilă, prima rochie de Curte, faţa de răpitoare a lui la Grande Mademoiselle, mustăcioarele lui Charles pe care le-a mîngîiat cu arătătorul înainte de a-l săruta : imagini retezate care saltă, se învîrtesc, dispar. Ţinută de mînă de Doamna d'Angoulême, acum, e gata, s-a lăsat îmbrăcată ca o păpuşă, rochia ei este ceva între moda Franţei şi cea spaniolă, *la golilla* — gulerul plisat — îi jupoaie gîtul, îi smulge cîrlionţii pe ceafă. În sfîrşit o iau la mijloc şi sus cu ea în lectica aurită şi apoi jos cu ea în faţa palatului unde îi iese în întîmpinare şi se înclină profund şi o îmbrăţişează un gentilom între două vîrste, blonziu, cu faţa devastată şi tristă, care la zece cuvinte de neînţeles spune şi două în franceză. Vorbind îşi arată dinţii stricaţi şi strînge din ochi la fiecare canonadă care se trage de la Château d'If. În spatele lui înaintează lungul cortegiu al italienilor, costumul lor după moda franceză e ca vai de lume, mai ales cel al doamnelor : prima, marchiza Bentivoglio — un nume caraghios — întinde Margueritei o tavă încărcată cu bijuterii, din care majoritatea perle, darul Marii Ducese,

îi şopteşte la ureche gentilomul care îi spune *ma nièce*, chiar acel Mattia, unchiul ei prin alianţă. Perlele sînt foarte frumoase, păcat că nu poate să şi le pună numaidecît la gît şi la urechi, eticheta n-o îngăduie ; şi apoi, dacă ar face-o, ar da o satisfacţie prea mare donatoarei. Are dreptul la multe alte daruri dacă este adevărat că Medicii posedă cele mai frumoase pietre preţioase din lume. Toţi bagă de seamă că mireasa a mulţumit doar din vîrful buzelor, fără să zîmbească.

De la galera amiral, dichisită în formă de lebădă, s-a aruncat un pod de bărci acoperit de postavuri şi presărat cu flori ; parfumul lor, amestecat cu cel iute de mare, te ameţeşte. La jumătatea podului, deodată, Marguerite se opreşte, în spatele ei cortegiul oscilează, din rîndul doamnelor se ridică strigăte înăbuşite. Ce-a apucat-o ? se întreabă Doamna d'Angoulême care, la momentul potrivit, întinde un braţ s-o susţină, dar nu ştie cît de justificată este spaima ei. Într-un moment de ameţeală, Marguerite s-a văzut gata de a întoarce spatele la mare şi, deschizîndu-şi drum prin mulţime, să fugă spre mal. E ultima ocazie, s-a gîndit ; şi în timp ce inconştient mişcă piciorul înainte, i se pare că momentul acela a durat un secol.

Lui Cosimo nu-i plac spectacolele de teatru, pantomimele, chiar cîntecele cîntate în cinstea lunii mai, pe stradă, îl plictisesc şi nu poate da crezare celor care povestesc că regele Franţei se amuză dansînd şi recitînd în faţa unui grup de curteni. Nu a recitat niciodată ; el nu va fi niciodată vocea care-şi va declama povestea. Pentru a se apăra de calomnii şi de indiscreţii contează pe mărturia clerului său care l-a proclamat protector al religiei şi al moralei catolice. Poate printr-o găurică a decorului observă strîmbăturile soţiei sale actriţe, ceea ce este un drept sacrosanct al său, şi poate o datorie.

Vindecat, deşi încă slăbit, asistă în primul rînd la o slujbă de mulţumire celebrată în capela Pitti de către confesorul său, acelaşi care în timpul bolii i-a dăruit

din belşug toate mîngîierile Sfintei Biserici Romane şi l-a izbăvit de spaimele păcatului fără de voie. La sfîrşitul slujbei, după ce l-a felicitat pentru deplina însănătoşire şi pentru apropiata nuntă, sacerdotul a crezut că e bine, supunîndu-se dorinţei Serenissimei Mari Ducese, să-i adreseze o mică alocuţiune potrivită împrejurării.

Căsătoria, Alteţă, este înainte de toate o Sfîntă Taină, şi amintiţi-vă că femeia, oricare femeie, principesă sau plebeie, se trage din Eva. Este datoria bărbatului de a-i da exemplu de înfrînare şi de a o îndruma spre modelul creştin al soţiei caste, ascultînd de nevoia de a naşte, dar străină de uşuratece plăceri de dragoste. Dobîndiţi prin rugăciuni puterea de a vă mîna paşii potrivit cu aceste principii şi de a socoti actul conjugal mai degrabă ca pe o datorie decît ca pe o plăcere. Şi mai ales la primele îmbrăţişări cumpătaţi-vă pornirile, nu-i datoria mea să v-o amintesc, dar sînteţi încă după boală şi un abuz v-ar dăuna. Principesa va înţelege.

Cosimo ascultă şi meditează dacă nu este cazul să se lămurească asupra unei chestiuni care l-a preocupat foarte mult de cînd oglinda l-a informat că pojarul nu i-a alterat cîtuşi de puţin faţa. Pe medic nu voia să-l întrebe, şi asta încă din copilărie ; dacă îl chinuia ceva, consulta totdeauna pe oamenii bisericii, şi aşa va face şi astăzi. Problema era următoarea : oare boala va fi diminuat cumva puterea sa virilă şi nu va fi compromis facultarea sa de a procrea ? Din pricină că a cercetat prea cu stăruinţă portretul tinerei d'Orléans, figura aceea dulce, carnea aceea de alabastru, în ultimele zile a fost cuprins de o ciudată spaimă : dacă, în prima noapte, nu va reuşi să-şi exercite propria funcţie de soţ ? Leacul, după credinţa lui, ar exista ; să se supună, cum a mai făcut, la una din acele probe numite *in corpore vili*, dar nu are curajul s-o propună pe faţă, sperînd că omul bisericii se va gîndi şi singur şi nu-l va sili să vorbească prea amănunţit. N-a fost el oare acela care, cu doi ani în urmă, luase iniţiativa unui control al capacităţii sale amoroase ? Nici chiar Maria Vittoria nu

s-a opus la această dureroasă necesitate. Atunci — încă se mai înfioară și astăzi — proba a reușit chiar prea bine. Fata care i s-a oferit l-a sedus în așa măsură încît i-a rămas multă vreme în sînge, încît i se părea că n-o să mai poată fără ea. Se numea Leonilda, o spălătoreasă numai foc, și i s-a spus că rămăsese însărcinată ; pe urmă nu mai știuse nimic despre ea.

Înțeleg, răspunsese Părintele la aluziile sale încurcate, și îmi aduc foarte bine aminte de experiența la care Alteța-Voastră a fost supusă întru siguranța dinastiei. Dar astăzi nu o cred necesară. Dacă așa tinerel și erați înzestrat, acum lucrurile merg și mai bine. Și apoi Leonilda este măritată și ați comite un adulter. Iar cît privește o altă femeie... Nu, nu, păstrați-vă pentru mireasă și înlăturați orice teamă.

După cîteva zile însă, la cinci dimineața, în timp ce preotul mai dormea încă, slujnica îl lăsă să intre în cameră pe Tonio, slujitor al Marelui Principe ; ordin de a se prezenta numaidecît la Palat, pentru a spovedi pe Alteța-Sa : Nu, nu se simte rău, adaugă omul, ba chiar mănîncă cu poftă și a recăpătat culoare la față. Dar grabă este.

La Palat, Cosimo, care este gata sculat și îmbrăcat, stă și se roagă în fața tabernacolului cu relicve. V-am chemat în grabă și mă veți ierta pentru asta, spune ieșindu-i înainte și sărutîndu-i mîna, pentru că sînt tare tulburat, am un mare păcat de mărturisit, și în infern voi ajunge dacă nu mă veți ajuta.

Iar una de-a lui, gîndește confesorul, obișnuit cu scrupulele aiurite ale Marei Ducese și ale Marelui Principe ; numai că de data asta spaima zugrăvită pe fața tînărului, ochii lui întunecați îl impresionează. Binișor, fiule, vorbiți, pentru toate există leac. Alteța-Voastră se căiește, asta este esențialul. Și iată-l așezat lîngă scăunelul de rugăciune : Să auzim.

Nu v-am ascultat, Părinte, geme Cosimo cu capul plecat, și asta nu e totul. L-am preferat pe medicul trupesc celui sufletesc. L-am consultat pe Redi în privința îndoielilor pe care le aveam și el, cunoașteți

caracterul lui, a început să rîdă și m-a sfătuit s-o revăd pe femeia aceea, pe Leonilda. I-am dat ascultare, Părinte, am comis adulterul și poftele m-au învins, în loc să mă stăvilească, conștiința păcatului mă atîța și mai mult. Acum mi-e tare teamă că nu voi mai afla plăcere decît cu femei corupte, și cum mă voi comporta eu oare cu mireasa mea, care este virgină ? Ajutați-mă, tot o mai doresc pe Leonilda și nu sînt demn de o fată pură...

Și de data asta scrupulele lui Cosimo provoacă ilaritatea Margueritei ; rîde răutăcios, ilaritatea ei este stridentă, aproape vulgară. Recunosc, spune, caracterul soțului meu, bietele lui expediente : îi plăceau muieruștile astea și nu avea curajul gusturilor sale vicioase. Se dorea un Sfînt Ludovic Gonzaga, dar era împotmolit în desfrîu. Era un om ascuns, gata oricînd să atribuie celorlalți viciile sale, să le pedepsească. Dar eu...

Să nu anticipăm, Alteță, domnia-voastră navighează acum cu ajutorul mistralului, dar nu puteți să vă bucurați de asta pentru că, închisă în cabina voastră tapetată cu catifele și amirosind a violete, stomacul vi s-a cam întors pe dos. Mulții francezi și puținii italieni care vă urmează nu cutează să vă viziteze, Doamna d'Angoulême e îngrijorată de fața voastră trasă și zadarnic caută să vă arate încîntătoarea coastă, iată Monaco, Rochebrune, și pe urmă uite Genova ; dar nu cumva să faceți vreo figură seniorilor acelora care vă așteaptă la Livorno. Asta mai lipsea, după atîtea chinuri și frămîntări, să-i prezinte mirelui o fetișoară care are rău de mare, verde ca o lămîie.

Ei bine, Alteță, *on ne peut pas nier*, nu se poate nega că supușii domniei-voastre vă iubesc *avec passion*. Principesa abia a pus piciorul pe solul toscan că poporul, din spatele principilor veniți în întîmpinare, freamătă de bucurie. Un picior cam tremurător, ca să fim drepți, și bine cel puțin că Doamna d'Angoulême a izbutit s-o facă să bea un întăritor și i-a dat pe obraji cu puțin fard. Chinurile traversării, insomnia și acum urletele astea asurzitoare o amețesc pe Marguerite,

incapabilă să zîmbească cum ar trebui ; Ducesa de Parma, cealaltă mătuşă de căpătat, primeşte o îmbrăţişare rece, distantă. Nu e urîtă, ci trufaşă, va repeta, confirmînd anumite vorbe care circulă despre caracterul miresei.

Acum, aşezată comod în greoaia caleaşcă ducală, şi-ar putea recăpăta suflarea dacă n-ar fi praful care, sub un soare necruţător, se ridică de pe drumurile bolovănoase. Mint cei ce spun că Toscana este o grădină, pămînturile acestea sînt sălbatice, necultivate, puţini copaci pe marginile stîncoase de drum, pini, dafini, chiparoşi negricioşi, salcîmi ghimpoşi dau o umbră săracă, zgîrcită. Torentele sînt secate, dar e plin de mlaştini, izvoare de malarie. La Pisa, pe o uriaşă pajişte gălbuie, răsar clădiri lăsate la voia întîmplării, fantome ale unui timp trecut. Apoi, pe neaşteptate, palate grandioase cu sute de ferestre. Florenţa nu este departe, dar călătoria decurge în etape mici, în fiecare dintre palatele acestea este pregătit apartamentul principesei : nopţile sînt foarte calde, în camerele înalte şi mobilate cu o grijulie solemnitate aerul este nerespirabil. Marguerite geme că asemenea climă o s-o răpună. La fiecare popas aceeaşi teamă chinuitoare : îl va întîlni, în sfîrşit, pe acest Cosimo care nu a murit dar care nu mai apare odată ? O asemenea întîrziere, atît de puţin cavalerească, înseamnă indiferenţă sau dispreţ ? Marguerite fierbe de indignare şi se gîndeşte cum să-l pedepsească. *Il n'est pas là,* anunţă Doamna d'Angoulême apropiindu-se de fereastră ori de cîte ori trăsura este silită să se oprească, blocată de delegaţiile care în fiecare localitate vin să prezinte omagii miresei.

Bănuieşte nerăbdarea tinerei şi găseşte în ea prevestiri dintre cele mai bune ; bine a făcut principele că s-a lăsat dorit, fetele astea de spiţă aleasă au nevoie de o lecţie straşnică.

Empoli, burg întins, este traversat în galop, aplauzele secerătorilor se pierd în cîmpie, în seara asta se va dormi la Ambrogiana, prima vilă ducală. La apus, Marguerite, obosită şi plictisită, moţăie în timp ce caii încetinesc goana, nimic nu o face să prevadă că popasul

din acea noapte va fi deosebit de celelalte. Căci : *Il est là*, şopteşte Doamna foarte tulburată. De fapt e de-ajuns să priveşti cum sînt înşirate de-a lungul faţadei numeroase plutoane de elveţieni în uniformă de gală, pentru a înţelege că acel tînăr senior grăsuţ, stînd în mijlocul unui grup de gentilomi, e el, moştenitorul Toscanei. Îmbrăcat — proastă prevestire — în negru, cu pieptul decorat cu eşarfă galbenă, tocmai culoarea pe care ea o detestă. Nu face nici un pas înainte. Aşteaptă.

Îmbrăţişarea pe care Doamna o dădea drept sigură, preludiul gingaşelor intimităţi de alcov, nu are loc ; numai cînd mireasa, între două şiruri de gărzi nobile, a ajuns în faţa intrării, Marele Principe înaintează, întinde mîna dreaptă şi atinge şi ridică mîna stîngă a principesei, cei doi soţi rămîn aşa un lung minut, fără să vorbească. Apoi, atingîndu-şi tot aşa vîrful degetelor, trec pragul vilei, precedînd cortegiul. În salonul foarte plin, în timp ce răsună fanfare şi urale, cele două mîini se desprind una de alta şi Marguerite este escortată pînă la micul ei tron, ceva mai scund decît cel al soţului ; aceasta este ceea ce izbuteşte să vadă Doamna care în învălmăşeală a fost împinsă îndărăt şi îndepărtată de pupila ei. Nu, nu prevedea o primire atît de dezordonată şi are nevoie de tot tactul de care dispune pentru a-i face pe curteni să priceapă că locul ei este în primul rînd : unde, sosind, cu un surîs de adorare — să înveţe nătărăii ăştia — se prosternează în cea mai profundă dintre reverenţe. N-ar dori Alteţa-Voastră Serenissimă să se odihnească, înainte de prînz ? Şi astfel Cosimo rămase singur, mai bine de o oră, sub baldachinul său.

La masă mireasa nu se atinge de mîncare, bînd doar mari pahare de apă dreasă ; arareori rupe tăcerea şi numai în franceză. În faţa ei, de cealaltă parte a mesei, Cosimo, încruntat, mănîncă vitejeşte, degustă îngheţate. Francezii, cavaleri şi domnişoare, şoptesc : banchetul acesta este o înmormîntare. Şi cine va da cămaşa miresei ? Doamna d'Angoulême, pusă la curent, trimite vorbă : s-a stabilit ca în noaptea aceasta mirii să nu doarmă împreună, trebuie ca nunta să se desăvîr-

şească în capitală ; în afară de asta, principele este încă în convalescenţă, există teama unei contagieri. Se şopteşte, se bîrfeşte, se rîde pe înfundate cu palma la gură : biata Mademoiselle d'Orléans, e condamnată la carantină. Medicii aflaţi de faţă, Mattia, Ducesa de Parma şi însoţitorii lor sînt prost dispuşi, conversaţia lîncezeşte, singurul subiect de discuţie e ziua de mîine, la Signa, Marele Duce o va întîlni pe nora sa. Deodată Marguerite dă scaunul în lături şi, nesocotind ceremonialul, se ridică : o plecăciune către Marele Principe şi cei de faţă şi, gata, s-a dus, spre marea neplăcere a Doamnei d'Angoulême care se grăbeşte s-o urmeze.

Vrea, îşi va reaminti aceasta, povestind celei mai bune prietene aventura sa toscană, să-şi îmbrace cămaşa de nuntă, o minunăţie de broderii şi dantele. Cînd i-am atras atenţia că veşmîntul acesta nu va mai fi proaspăt în momentul pentru care era destinat, s-a strîmbat răutăcioasă la mine şi fără să răspundă şi-a desfăcut părul şi a început să şi-l pieptene cu un zîmbet îngîmfat.

La început m-am gîndit la un capriciu, la un soi de probă pentru viitoarea noapte de nuntă, pe legea mea, mi se părea că asist la toaleta unei Oriana în aşteptarea lui Amadis al ei ; şi că, în sfîrşit, Marguerite juca teatru. Încet-încet, gesturile sale tot mai lascive dădeau o iluzie tulburătoare. Ca şi cum ar fi avut în spate un iubit pe care numai ea îl vedea, se lăsa pătimaş pe spate, şoptind cuvinte neînţelese, întredeschizînd buzele de parcă ar fi vrut să răspundă unui sărut. Născocirea merse atît de departe încît sculîndu-se de la oglindă părea sprijinită şi susţinută de cineva care o conducea pînă la pat şi o culca. Întinsă pe pat, o auzii şoptind : *Charles, mon amour*. Atunci am înţeles ce fel de ritual de profanare celebra ea.

Din fericire, adaugă Doamna, cameristele franceze nu urcaseră încă la îndatoririle lor, şi cele italiene, neprimind ordine, nu se arătaseră deloc. Pe bună dreptate, temîndu-mă ca aiurarea aceea neîngăduită să nu fie descoperită şi divulgată, am încuiat uşa cu cheia şi, cu toate că eram zdrobită de oboseală, am socotit că

era de datoria mea să o veghez pe principesă. Abia în zori m-am lăsat doborîtă de un somn otrăvit cu coşmaruri : cînd m-am trezit, am văzut că Marguerite se şi sculase şi că era liniştită, odihnită, nerăbdătoare să plece mai departe. M-am ferit să-i reamintesc toate cîte le făcuse cu o seară înainte şi m-am apropiat de uşă, pe care o încuiasem şi pusesem cheia în buzunar. Ei bine, cheia dispăruse şi uşa era deschisă. Nu m-am mirat şi nici nu am cerut explicaţii, de la nebuna asta mică te puteai aştepta şi la lucruri mai rele. Am tras de cordonul clopoţelului şi apoi, după ce au intrat domnişoarele, m-am retras. Aici Doamna oftează, şi acum o mai doare că nu a putut să fie de faţă la intrarea domnişoarei d'Orléans în Florenţa. După ce a luat parte la îmbrăcarea ei (rochia argintie s-a dovedit a fi descusută la mîneci şi trebui să fie reparată în mare grabă înainte de a i se coase şiragul de diamante cu perle), s-a vîrît în pat. Era epuizată, ultima etapă de la Signa la vila Salviati o doborîse : febră, respiraţie grea, se simţise chiar rău de tot. Din fericire îi puseseră la dispoziţie o cameră răcoroasă, ferită de aerul încins de-afară. Acolo Marguerite, cu capul împodobit cu un văl scump de Bruxelles, venise să-şi ia rămas-bun. *Adieu, mon amie,* îi şoptise la gîtul ei, îmbrăţişînd-o cu efuziunea celui care pleacă fără întoarcere. Chipul acela împietrit, ochii aceia uscaţi şi ficşi o făcuseră să ierte neplăcerile, emoţiile, amărăciunile întregii călătorii. Rămîn a domniei-voastre, Alteţă Serenissimă, bîlbîise ca răspuns şi nu fără lacrimi.

Două zile ţinuse indispoziţia, în fond un repaos în pacea campestră, unde domnişoarele din suită treceau una după alta pe la căpătîiul ei pentru a-i povesti splendoarea ceremoniilor, măreţia nobililor, risipa de culori, entuziasmul locuitorilor la trecerea cortegiului. Greţoasele alea de franţuzoaice nu mai criticau obiceiurile italiene şi se emoţionau exaltînd frumuseţea tineretului florentin, graţia pajilor, curtenia Marelui Duce, *ma foi,* care este încă un bărbat frumos. Ultima, vizita Doamnei du Belloy care o înlocuise în trăsura de gală, împodobită cu crinii Franţei. Între patru ochi o liniştise în privinţa

comportării miresei, într-adevăr regală, deși în unele momente păruse niţel cam prea dezinvoltă. Cerîndu-i-se să se explice mai bine, Doamna du Belloy adăugase că totul mersese *à souhait* în Piazza San Gallo, înaintea altarului. Diadema de rubine şi diamante pe care Marele Duce o pusese pe capul nurorii o încîntase, toţi ştiu cît de mult iubeşte Marguerite bijuteriile. Totuşi, după ce Serenissima familie se urcase împreună cu ea la tribună ca să primească omagiul nobilimii şi ale clerului, comisese cîteva stîngăcii. Ce stîngăcii ? întreabă Doamna d'Angoulême cu neplăcută neliniște. De exemplu, răspunde cealaltă rotind ochii în jur cu o leneşă curiozitate, de exemplu se răsucea din mijloc, se întorcea în stînga şi-n dreapta, părea că nu izbuteşte să stea locului. Îi era cald, la naiba, dar trebuia să se stăpînească, în schimb ea nu înceta să agite batista ca să-şi facă vînt şi a spus, tocmai cînd Marele Principe, călare, trecea prin faţa ei : Mor de sete, n-aş putea căpăta un pahar cu apă ? N-a răspuns nimeni. Marea Ducesă a privit-o cu asprime şi chiar Marele Duce s-a tulburat. Ea a ridicat atunci din umeri şi a început să mestereascâ cu mîinile ceva pe la pieptar, încercînd să-l slăbească.

Relatarea era neliniştitoare, Doamna du Belloy, ca o gîscă ce era, se distra luînd în mînă un crin în lucrătură de fildeş, care se găsea pe măsuţa de noapte. *Et après ? Après*, mare petrecere la Pitti iluminat a giorno, ceva — trebuie s-o spunem — ce n-ar fi displăcut nici la Paris ; porci mistreţi umpluţi cu porumbei vii, tot felul de rarităţi vînătoreşti, castele de înghetată, felurite fructe exotice ; şi farfurii de aur şi de cuarţ. A ţinut pînă la miezul nopţii, apoi a fost bal, şi în sfîrşit, retragerea cu torţe spre camera mirilor. Şi acum vine partea frumoasă, izbucneşte în rîs povestitoarea : Marea Ducesă cere cămaşa ca s-o ofere miresei şi se descoperă că nu mai este. Caută ici, caută colo, pînă la urmă lucrurile se rezolvă cu o cămaşă oarecare din trusou. Lucru de necrezut.

Fără comentarii, Doamna d'Angoulême se mulţumeşte să surîdă uşor. Ea ştie adevărul, şi-a amintit de

grămăjoara de cenușă din cămin după noaptea în care zadarnic veghease în vila Ambrogiana. Păcat, era o cămașă foarte frumoasă.

O privire spre scenă : lumină slabă și gol. În locul protagonistei, un mic manechin subțirel uitat într-un colț de către regizor care îl împodobise cu mătăsuri de leacril — cum se numesc acum fibrele sintetice — ; privindu-l își dă seama că poate să-i mai folosească, ba chiar aseptica sa nuditate îi sugerează o apropiere stimulantă : astăzi fetele de șaisprezece ani nu sînt îmbrăcate aproape cu nimic. Apar, într-o lumină cristalină, geometriile simetrice ale unui spațiu neted de la tavan pînă la mochetă, modernul habitat de sticlă oțel beton unde, printre scrîșnete metalice și tînguiri jalnice de tranzistor, stă manechinul. Și la urma urmei, de ce nu ? Răsfoind pagini lucioase, proiectări ale efemerului, mireasa așteaptă. Se subînțelege că mirele, dincolo, face un duș întăritor : ieri, o ultimă vizită la psihanalist l-a liniștit, blocarea sa e în fază de retragere, și, cu grija cuvenită, totul va merge foarte bine. Duș clocotit, duș înghețat, frecții întăritoare. Și dacă ea, să presupunem, mă refuză ? Lasă, Cosimo, este inadmisibil ca o fată, de casă mare, e drept, dar fără parale, să dea cu piciorul unei situații care-i asigură prestigiu, lux, toate satisfacțiile vanității. Las-o însărcinată imediat, asta-i problema : cu un copil totul se aranjează. Curaj, deci. Cu torsul gol, în slip, Cosimo, moștenitorul unui imperiu industrial, se prezintă Margueritei, principesă cu numele dacă nu cu fapta. Iată-mă, *darling*.

Asimilarea este acceptabilă după cum este verosimil că actuala Marguerite, a cărei experiență, evident, nu se limitează la un singur Charles, să fie cuprinsă de o neliniște analoagă cu cea a Margueritei Louise d'Orléans în cămașa ei de nimereală la apariția principelui mire, în haină de casă. Dar aceasta de acum să nu spere că ar putea trage vreun avantaj dacă ar recurge la ultimele descoperiri asupra implicațiilor sexuale : toate convențiile valorează la fel și hotărîrile istoriei nu se anulează cu mintea de pe urmă. Iată-l așadar pe Cosimo de Tos-

cana în timp ce la primele mijiri ale zorilor iese din camera nupțială. Psihanalistul său — vreau să zic confesorul său — i-a recomandat cumpătarea, și el l-a ascultat. Oricum or fi mers lucrurile și oricare o fi fost pretextul folosit, acum s-a strecurat afară și a ajuns cu pași furișați în camera lui de fecior. Închizînd ușa, se presupune că a scos un oftat de ușurare. Nu-l caută pe servitorul care de obicei veghează în camera alăturată, ceea ce dorește este să doarmă. Dar nu izbutește, dincolo o femeie încăpățînată și tăcută stă culcată cu fața înfundată în pernă. Așa a lăsat-o și așa continuă să și-o imagineze, creatură indescifrabilă pe care a posedat-o — sau a încercat s-o posede — simțind cu această ocazie o neplăcere vecină cu spaima. Camera întunecoasă, patul imens alterau senzațiile sale, i se părea că este un nătărău uriaș în luptă cu un șarpe. Membrele acelea subțiri și flexibile care-i scăpau din mîini, îi transmiteau o groază superstițioasă. Gîfîia, bietele sale experiențe de amant al Leonildei naufragiau într-o mare de rușine, într-o dorință de răzbunare. La sfîrșit șarpele se încolăcise în jurul lui însuși, la o enormă distanță, emițînd mici gemete infantile.

Cu atîta oboseală și excitare, cum să-și dea seama cu certitudine de cele ce se petrecuseră ? Își exercitase cu succes funcția sa de bărbat, ori își salvase, cel puțin, prestigiul viril ? Și asta nu e totul, căci deodată îl cuprinde o afecțiune pentru această mică Marguerite care nu e numai Fiica Franței, vara celui mai puternic rege de pe pămînt, ci în primul rînd soția lui. Să se scoale, să se întoarcă la ea, s-o strîngă în brațe, să adoarmă la pieptul ei : nu îndrăznește, îl reține teama de a-și arăta slăbiciunea lui de băiețandru melancolic, nesigur, nefericit : o rușine pentru un principe. Atunci coboară din pat, îngenunchează și începe să se roage cum știe el, spunînd rugăciuni scurte. Încet-încet se calmează și un gînd îl liniștește : apropiindu-se de Marguerite, nici o clipă nu a regretat ardoarea spălătoresei, deci nu a întinat sfințenia Sfintei Taine.

Cînd vă veți întoarce în Franța... Vocea Principesei Soațe — așa i se spune la Curte — se gîtuie și se stinge. Doamna d'Angoulême, care o urmează în plimbarea zilnică, respectă întreruperea pentru că, în ciuda propriei voințe, este emoționată și ea. E aspră toamna în parcul de la Boboli cu aleile mărginite de mirt, vara a trecut fără să plouă, frunzele stau să se sfărîme de uscăciune, cîte una îngălbenită se împleticește și cade. La vremea aceasta pădurile din Franța, spălate de furtuni, impregnează aerul cu o delicioasă umiditate, care taie setea la simpla respirare. Dar, fiica mea, răbufnește în sinea sa Doamna, de ce nu te mulțumești cu clima asta dulce, cu cerul acesta fără nori ? Și de ce trebuie, mai ales, să tot răscolești întruna trecutul și să comiți, după trei luni de căsătorie, atîtea prostii de neîngăduit ? Emoția nu a durat decît o clipă, exagerările Margueritei nu merită compasiune. Descărcată acum de responsabilitatea pe care regele i-a încredințat-o, Doamna d'Angoulême o privește cu indiferența cu care asiști la capriciile imprevizibile ale unui copil cam anormal. Greșește, principesa, dacă se așteaptă s-o înduioșeze. Căci Doamna are o anumită vîrstă, sînt prea departe amintirile tinereții sale, cînd la fiecare caz de dragoste neîmpărtășită inima ei se zbuciuma. Ea știe bine cum se isprăvesc sentimentele crezute eterne, nostalgiile după ceea ce putea să fie și n-a fost. Plîngi, dorești să mori, dar viața continuă : mănînci, dormi, pălăvrăgești, apoi într-o zi îți dai seama că rîzi și la prima naștere chiar și amintirile cele mai dureroase încep să slăbească. Așa cel puțin se petrecea pe vremea cînd Anna de Austria ofta și Ludovic al XIII-lea punea să fie spionată, și nu e de bănuit că acum lucrurile să se fi schimbat. Să retrăiască astăzi frămîntările unei iubiri nefericite o plictisește, o irită. Ce, parcă ea l-a iubit oare pe defunctul duce d'Angoulême ? Și totuși nici nu-i trecea prin minte să nu-i arate respectul cuvenit ; și nu era decît un bastard al lui Carol al IX-lea.

Acum e silită să-și bată picioarele pe drumul ce suie spre Belvedere, ținîndu-se după pașii mari ai acestei fanatice care, în timp ce umblă, continuă să se văică-

rească, şi ea, care este niţel cam surdă, nu înţelege un cuvînt. Ajunsă în vîrful deluşorului, principesa se opreşte, se întoarce şi drept concluzie : Să spuneţi regelui, mamei şi tuturor rudelor mele, lui Monsieur : nici dacă aş fi măritată în cea mai umilă colibă din Franţa nu aş fi mai nenorocită decît sînt acum. Spuneţi-le că sînt disperată şi că de la o disperată te poţi aştepta la orice. E ciudat că furia nu strîmbă faţa Margueritei, deşi vocea îi este mai aspră decît de obicei. Ochii ei limpezi, coloritul trandafiriu nu arată tulburare ci hotărîrea celui care, dînd un ordin, pretinde să fie ascultat. Cu cine crede că vorbeşte ? bombăne Doamna în ciuda răsuflării ei grele ; şi atît de mare îi este supărarea încît se aşază ostentativ, fără să ceară îngăduinţă, pe unica bancă ce se află pe înălţima aceea. În sfîrşit, după ce s-a mai potolit gîfîiala : Sînt dezolată, Alteţă, că nu pot primi rugămintea voastră. Cînd mă voi întoarce în Franţa nu voi trece pe la Paris, treburi urgente mă cheamă la moşiile mele, şi numai pentru a fi pe placul regelui le-am nesocotit, acceptînd să vă acompaniez. E un răspuns insolent dar nu-i este de ajuns. Dealtfel, Alteţa Voastră ar face bine să reflecteze, plîngerile domniei-voastre nu vor stîrni decît mînia Maiestăţii-Sale şi răspîndirea unor pălăvrăgeli cîtuşi de puţin binevoitoare, gazetarii de la *Mercure Galant* nici nu aşteaptă alceva. Dacă mi-ar fi îngăduit să vă dau un sfat, v-aş invita stăruitor să nu-i scrieţi prea des mamei voastre Ducesa, căci Serenissima familie nu ar vedea cu ochi buni aceasta.

Doamna ştie cum stau lucrurile şi nu-şi face iluzii ; din acest moment Marguerite, care încă de la plecarea de la Fontainebleau a suportat cu neplăcere controlul ei, îi este întru totul duşmană. Dealtfel, puţin îi pasă ei de asta, aici toţi îi arată cea mai mare consideraţie, Marele Duce o tratează cu tot respectul şi la fel ceilalţi Medici, precum şi Marele Principe. Dar îi displace că relaţiile ei proaste cu soaţa, acum vădite, nu-i îngăduie să rămînă prea mult la Florenţa. Misiunea ei a luat sfîrşit şi ca să nu se expună la grosolănii şi la înţepături, va fi mai bine s-o pornească fără întîrziere

înapoi spre casă. Păcat, clima toscană prieşte sănătăţii sale, şi Florenţa îi place, o amuză cu micii ei nobili îngîmfaţi şi curioşi, eroi ai unor întîmplări pe care îşi propune să le povestească în intimele *ruelles* ale ultimelor supravieţuitoare de la Hôtel Rambouillet. Dealtfel, în această biată şi măruntă capitală oamenii sînt adorabili, meşterii au o îndemînare surprinzătoare, din mîinile lor ies lucruri de mare finețe. Dornici de a atrage asupra lor bunăvoinţa unei mari doamne străine, îi oferă pentru cîţiva bănuţi bibelouri adorabile, de ivoriu, baga sau argint, cînd nu i le dau pur şi simplu în dar. Cu asemenea lucrușoare va omagia pe acele doamne despre care, la întoarcere, va afla că sînt cele mai influente pe lîngă rege, obligîndu-le astfel s-o servească. Doamna ţine foarte mult să obţină sprijin şi prietenii preţioase : pentru ea, văduvă fără copii, cele mai rîvnite distincţii, iar pentru nepoţi, veri-primari ori veri de-al doilea, posturi profitabile. Va creşte prestigiul ei şi răuvoitorii care o acuză de avariţie vor fi făcuţi de ruşine. Oameni răi, veniturile proprietăţilor sale sînt reduse şi nu poate fi condamnată dacă în timp ce ţăranii ei mănîncă pîine de măzăriche, ea păstrează o mică comoară pe care o va lăsa după o sută de ani celui ce-o va merita. Ca să fie sinceră, călătoria în Italia i-a fost de mare folos : întreţinere completă şi o nobilă remuneraţie. Doamna spera că generozitatea regală va subvenţiona şi pelerinajul ei la Roma. Dar va sosi oare răspunsul regelui înainte ca demnitatea şi răbdarea ei să ajungă la limită ? Nu, nu va sosi, căci o nouă năzbîtie de-a Margueritei care, însărcinată, dă vina pe ea pentru o răceală gravă, cere din partea Doamnei o intervenţie categorică. Trebuie să dojenească, să deplîngă, cu tot respectul să ameninţe : Marguerite, aşezată la spinetă, cîntă, rîde şi puţin îi pasă de ea.

Reflexele Doamnei sînt încete, dar prea de mult clocoteşte de mînie. De cum se întoarce în camera ei, îşi petrece noaptea scriind : Marelui Duce, Marii Ducese, Prinţului Soţ. Hotărîrea ei e luată, a făcut juruinţă să viziteze Roma şi se va duce, peste o săptămînă pe cheltuiala ei, deşi astfel nu mai poate garanta că la întoar-

cere mijloacele ei bănești îi vor îngădui o nouă ședere la Florența. Niciodată nu va uita cum a fost primită acolo, căldura, finețea acestei magnifice Curți. Pentru Marguerite cîteva rînduri de ceremonioasă despărțire și făgăduința unei rugăciuni speciale la picioarele apostolului Petru.

Iarna e aspră, plecarea se face în timp ce suflă vîntul de nord — *tramontana* — pe Arno plutesc sloiuri de gheață, străzile și piețele sînt pustii : Doamna își va cîștiga eroic locul în Paradis. Dar iată, la începutul primei etape a călătoriei, micul alai se oprește, blocat de o trăsură fără blazoane din care iese, cu un salt, în ciuda pîntecului ei pînă la gură, Principesa, înlăcrimată. Îmbrățișări duioase, făgăduieli, dezvinovățiri, daruri ; acestea din urmă refuzate, nu se știe niciodată dacă nebuna asta mică nu repetă boroboața de atunci cînd a dăruit franțuzoaicelor care se întorceau în patrie cîteva dintre bijuteriile Coroanei. În ciuda multiplelor preocupări ale călătoriei și a resentimentului nestins încă, chiar și Doamna d'Angoulême lăcrimează. Nu mai e sigură că o va duce o sută de ani și nici că mica și capricioasa d'Orléans are toate defectele. Franța este departe, Franța este figura aceasta, înăsprită de disperare, a unei fete condamnate să n-o mai vadă niciodată. Și dacă și ei, încărcată de ani, nu-i mai este dat să se întoarcă în patrie ? Gînduri negre o întovărășesc pe Doamnă în pelerinajul pe care îl va face în grabă, și cu evlavie șovăielnică.

O principesă de sînge regal măritată în străinătate poate să se întoarcă în Franța doar pentru a intra la Bastilia, a amenințat Ludovic : oricum — Doamna e de acord și ea — mai bine la Bastilia decît în exil.

Doamna d'Angoulême a plecat de un an ; după naștere, Marguerite suferă de febră recurentă și prințișorul suge la o doică toscană. Tot mai mic este numărul francezilor rămași la Florența, bucătarul ei, puțini servitori, chiar și majordomul a fost concediat numaidecît și expediat în Franța. Doamnele puse în slujba prin-

cipesei bombăne, sarcina lor e neplăcută, principesa nu vorbește decît ca să critice Florența și pe florentini. La început jignite, au căpătat mai pe urmă obiceiul de a rîde de ea între ele, și cele mai isteţe au început să se distreze înșirînd ca la un rozariu nemulţumirile Margueritei care, dealtfel, are un lucru bun : că le lasă libere, preferînd singurătatea sau pălăvrăgeala cu domnișoarele franceze decît anturajul Curții. În saloanele lor, acest soi de joc înflorit cu ponegreli și cu caraghioslîcuri înlocuiește obiceiul conversaţiilor anoste bazate pe răutăţi reciproce. Deși în mod oficial Serenissimii socri arată că nu știu nimic despre asta, e ușor de presupus că nu se vor supăra și jocul nu este, deci, cîtuși de puţin periculos. Că un florentin își permite să critice în mod public guvernul și obiceiurile orașului său este o vină pe care legile o pedepsesc ; dar ca un străin să nu preamărească frumusețile Florenței este semn de grosolănie și de barbarie.

Printre cele mai pricepute în a repeta aprecierile și comentariile Doamnei d'Orléans se disting doamnele Sarcelli. Ridolfi, Salviati, Incontri, Del Beccuto ; fiecare dintre ele a adunat tot ce spune zi de zi, tot ceea ce îi displace și o dezgustă la Florența. Nenumărate defecte.

În primul rînd, spune doamna Ridolfi numărînd pe degete, urăște cerul nostru înălbit de lumina prea puternică și crudă care orbește ochii și arde carnea fragedă. În al doilea : anotimpurile, ploaia care durează săptămîni, tramontana care mușcă, intră pe sub veșminte și pătrunde prin ferestre fără să te poţi apăra. În al treilea : Arno, multlăudatul, nu este decît un pîrîiaș, un torent numai pietre care în timpul verii încremenește în bălți și pute. În al patrulea : duhoarea de pe străzile care miros a gunoaie și a bucătărie proastă, fără să mai pui la socoteală că nobilii și chiar familia Serenissimă nu prea se spală, mai ales Marea Ducesă, cu toate parfumurile ei care nu reușesc să ascundă miasma subsuorilor și a părților ascunse. (Aici nobilele doamne rîd, recunoscînd că de data asta acuzaţia nu este neîntemeiată.) În al cincilea : figurile

oamenilor, urîte, înspăimîntătoare, pline de bube şi de eczeme. Frumuseţea tineretului e privită aici cu suspiciune, pierderea ei precoce este un semn de sfinţenie. (În ultima parte are ceva dreptate, observă amicele, dar prima este aiurea. Dar ce, în Franţa toţi oamenii sînt frumoşi ? Amintiţi-vă de doamnele X şi Y, două spaime !)

Nu poate suporta gesturile noastre, vocile noastre ! sare şi doamna Incontri. Vorbim, spune ea, gesticulînd prosteşte. Cînd rîd, florentinii n-au grijă să-şi acopere cu palma dinţii stricaţi sau lipsă. La banchete, mestecatul lor tulbură sunetul viorilor. Dansează fără graţie. După ea, limba noastră, atît de lăudată, e doar o ciocăneală de silabe dure care împiedică conversaţia. *Pourtant*, i-am răspuns, dacă literaţii domniilor-voastre o studiază, înseamnă că au ei un motiv.

Mie mi-a spus, întrerupe doamna Sarcelli (în acel moment bucurîndu-se de favoarea Principesei), că bisericile noastre nu sînt de frecventat şi te îndepărtează de la evlavie. Prea mulţi călugări împuţiţi, prea mulţi cerşetori ulceroşi, prea multe relicve false. Proaste cîntările şi sunetele orgilor, predicatori ignoranţi, lumînări de seu, podele noroioase. *Le moyen de prier avec tout ça.*

Toate au citat frazele Margueritei, imitînd greşelile ei de pronunţie, r-ul ei din gît. Apoi doamna Sarcelli este foarte îndemînatică la imitarea accentului străinilor, cunoaşte mai multe limbi, şi franceza la perfecţie : urmează un cor de rîsete în timp ce ea continuă : Alaltăieri nu m-am mai putut abţine : Alteţă Serenissimă, fac eu, este oare cu putinţă ca în Florenţa să nu fie nimic care să fie pe gustul domniei-voastre ? Ca să nu mergem mai departe, acest palat este atît de măreţ, atît de bogat în picturi şi în obiecte de lux încît cei mai iluştri vizitatori îşi lasă aici inima şi ochii. Şi ce spuneţi despre vile, celebre în toată Europa ?

Nu m-a lăsat să termin : *Madame,* dumneata nu ştii ce sînt domeniile Franţei, nu numai cele ale principilor de sînge ales, ci chiar ale nobililor obişnuiţi care, în

afara unor scurte perioade de timp petrecute la Curte, își duc viața în acele *chateaux* ale lor, stăpini absoluți pe regiuni întinse. Cîmpii fără margini, pășuni imense fremătînd de turme, păduri acoperind munți și văi pline de vînat, cît vezi cu ochii. Și fiecare stăpînește herghelii de cai de călărie și de vînătoare, cai, șoimi, ereți, hăitași. Vesele adunări de nobili vînători gonesc pe rînd în fiecare anotimp cerbul, lupul, ursul, iar cornul răsună ca pe vremea paladinilor... Aici glasul povestitoarei coboară într-un murmur halucinat de parcă ar avea sub ochi viziunile fabuloase pe care Marguerite le-a sugerat fanteziei sale : ascultătoarele sînt prinse de vorbele care ies de pe buzele ei într-o vrajă ce le face să nu ia în seamă intrarea unei temute matroane, foarte credincioasă Mariei Vittoria. Nu ar fi necesar să-i ascundă mușcătoarele pălăvrăgeli privitoare la caracterul Margueritei, dar evocarea aceasta care aduce ca un vînt peste Alpi, suflul pămînturilor Franței, este o taină bună de păstrat. Una cîte una tinerele femei își revin pornind un zgomotos schimb de păreri despre ultimele mode, despre banchetele apropiatului carnaval, despre înrudirile care nu s-au făcut încă. În colțul ei, doamna Sarcelli se gîndește în tăcere la cele ce nu a povestit, cum s-a terminat, adică, convorbirea cu Principesa. Amintindu-și de vînătorile din țara ei îi arătase goblenul dintre cele două ferestre, dar din partea regelui : o tapiserie într-adevăr unică, plină toată de o împletire de trunchiuri, de ramuri, de frunze printre care se zăresc cuibăriți fazani potîrnichi iepuri veverițe viezuri iar prin desiș se zăresc pe jumătate ascunși vînători la pîndă. Vezi dumneata, doamnă, aceasta este o imagine foarte exactă a pădurilor mele și eu încă mă aflu acolo ca o mică vulpe în vizuină, niciodată n-am să mă pot consola că le-am pierdut. Aici Marguerite rămăsese absorbită închizînd ochii, așa încît doamna Sarcelli, crezînd că vrea să se odihnească, se pregătea să se retragă. Numai că în timp ce se înclina fusese oprită de mîna principesei care îi atingea brațul.

Fără să deschidă ochii ea continua cu voce potolită : Uneori, dacă mă trezesc la vremea cînd revărsatul zorilor

s-a împlinit, ceasul vînătorilor vrednici, toată pădurea aceasta pictată se revarsă peste patul meu, stejarii, aninii, brazii țes peste capul meu un pavilion verde pătat de lumini tremurătoare. Stau liniștită și aștept să înceapă unul dintre acele basme pe care doica mi le povestea la Blois, poate îl cunoști și dumneata, *La belle au bois dormant*. Aud în depărtare mugetul cornului, lătratul și fîșiitul cîinilor prin lăstărișuri ; și murmurul piraielor, și foșnetul ramurilor. Sînt apărată de un zid vegetal, în siguranță, nemișcată și fericită. Timpul se oprește, minute și secole au aceeași măsură, sîngele care îmi curge prin vine este seva care, străbătînd rădăcinile profunde, urcă din bunul meu pămînt. Știu că pe neașteptate se va deschide o potecuță care mă va duce în regatul meu ; într-o pădure și mai deasă, și mai întunecată, atît de întinsă încît niciodată nu voi putea s-o străbat.

Ia te uită, gîndise rătăcioasa florentină, asta visează la principele acela al ei, e adevărată deci povestea cu de Lorena. Foarte frumoasă viziune, Alteță, răspunsese zîmbind, păcat că lipsește eroul basmului. O modalitate înțeleaptă, gîndea ea, de a intra mai bine în grațiile Principesei și de a-i stîrni mărturisirile.

În schimb : N-ai înțeles nimic ! Brusc, Marguerite devenise rigidă, ochii îi fulgerau și cu mîna îi făcea semn să se retragă. În primul moment doamna Sarcelli se simțise lovită, înclinîndu-se tremura de furie. Dar acum amintirea acelui susur halucinant o îndemna să-i dea dreptate Signorei, poate că insinuarea ei fusese o prostie.

Nu fără remușcări, la reîntoarcerea sa la Paris, Doamna d'Angoulême nu spusese nimic regelui despre nefericirea verișoarei, silindu-se chiar să scoată cît mai bine în evidență caracterul ei încăpățînat și capricios. După aceea însă se convinsese că procedase bine, vestea nașterii micului prinț o liniștise. Totul, așadar, era cît se poate de bine la Curtea Toscanei ; soția rebelă trebuie să se fi potolit. Dar cum să-ți explici

atunci vestea că Prințul Cosimo, fericit tată al unui băiat, se pregătea pentru un lung voiaj în străinătate ?

Ea nu poate să știe că îndată ce se refăcuse după naștere, Marguerite refuzase apartamentul de lîngă cel al soțului ei și, în ciuda căldurii estivale, își făcuse cuibul la ultimul etaj al palatului Pitti, aproape la mansardă, și acolo sta, coborînd rareori în grădină și niciodată la masa de familie cu socrii și cu micul cumnat. Ca urmare și cameristele de serviciu își petreceau ziua gîfîind, scăldate de sudoare și suspinînd după răcoarea vilelor unde principesa refuză să se mute. Și așa toate îi amintesc că stînd mereu închisă îi va lipsi aerul după cum va fi lipsită și de marea ei plăcere de a face lungi plimbări campestre.

Dar asta e, Principesa și-a impus o conduită aproape claustrală, cu ore fixe. Potrivit poruncii sale, încă de la începutul dimineții Cintia, cîntăreață și violonistă, așteaptă un semn al ei, în anticameră, de unde va cînta din gură și din instrument fără să fie văzută. Muzica preferată e alcătuită din acele cîntece franțuzești care se cheamă *complaintes* și *pastourelles*, Cintia trece de la una la alta și adesea le repetă, fără să se oprească niciodată. Marguerite nu tolerează nimănui să intre în cameră în afara femeii care îi aduce, la deșteptare, lighenașul de argint. Se îmbracă singură și tot singură se piaptănă : pentru cine să mă gătesc ? spune cu amărăciune. Într-adevăr, după naștere se îngrijește prea puțin de propria ei persoană și de felul în care este îmbrăcată, adesea rămîne toată ziua în rochie de casă și fără bijuterii. Această inerție la o tînără atît de vioaie și de amatoare de podoabe îl pune pe gînduri pe medicul ei, — un francez privit cu neîncredere — și sporește discuțiile care de la ultimul etaj coboară pînă la camerele ducale. Totuși, unii afirmă că nu e abătută și că, de cum se scoală, în loc să stea la oglindă, cum îi era obiceiul, Principesa se postează la birou și înmoaie pana în cerneală. Nimeni nu știe ce scrie, scrisori în nici un caz, corespondența ei este supravegheată cu strictețe, curierii pentru Franța primesc scrisorile din mîinile Marelui Duce, care le-a dat întîi secretarului să

le cifreze. Dar pentru a primi de la Paris un plic nu sînt numai curierii de stat ; în fiecare zi sosesc la Florența străini, nobili și negustori de care este ușor să te apropii. Într-un cuvînt, că Marguerite poate evita controlul corespondenței cu rude și prieteni francezi, e lucru cunoscut de toată lumea.

Dar există într-adevăr aceste misterioase scrisori ? Neobosită și transpirată, Cintia mînuiește arcușul și apasă pe coarde în ciuda suferinței pricinuite de un cîrcel la mîna stîngă : din gemetele sufocate ale viorii se formează imagini, izbucnesc cuvinte pe care pana le fixează ca pe niște flori în ierbar, pe hîrtia ușoară cu margini aurite. *Princesse beauté, ma divine, ma dame à jamais perdue.* Scrisul este iremediabil feminin, caractere ascuțite și oblice care trădează eleganta neglijență a unei mari doamne franceze. Păcat că nu știe să imite o scriere bărbătească, mai greoaie și mai strînsă ; dar ce importă ? Esențialul este ca termenii să pară a fi dictați de un bărbat devorat de pasiune ; și abia așteaptă să vină ziua în care Cosimo, citindu-le, să nu aibă nici o îndoială : Marguerite d Orléans a fost iubită cu disperare.

Pana zboară și iluzia — adevăratul scop al acestei cazne — lucrează de minune. Acolo sus, cine știe unde, imaginarul scriitor de epistole este mai mult o fantasmă decît un bărbat. E un cavaler acoperit cu zale, un vînător negru, un rege din ținuturi necunoscute, cineva care o imploră dar nu poate ajunge pînă la ea : Marguerite îi spune Charles. Ea suspină împreună cu vioara, fără lacrimi, cu capul lăsat pe paginile mistificate. A obținut ceea ce voia, să trăiască o nefericire distrugătoare care, o știe bine, nu poate să dureze. Peste puțin ușile și ferestrele închise, candelabrele aprinse vor deveni groteștile ingrediente ale unei biete comedii pe care dușmanii ei, Medicii, au silit-o s-o joace pentru a învinge plictiseala și a cultiva o absurdă speranță. Odată stinse luminările și ferestrele deschise larg, lumina indiscretă a dimineții de vară readuce batjocoritoarea realitate a camerei cu tavanul jos, cu pereții urîți și

goi. Pe birou scrisoarea inventată se și răsucește în soare. S-o rupă ca și pe celelalte, oferindu-și obișnuita plăcere de a distruge și de a se distruge, de a se recunoaște neroadă ? Nu, de data asta o va păstra : împăturită cu grijă, hîrtia este vîrîtă în cufărașul unde sînt păstrate puținele scrisori adevărate, cu totul neînsemnate : de la Ducesa Mamă, de la Doamna de Guise, cele poruncitoare și amenințătoare de la rege. În fund, unicul bilet autentic de la Charles, scris la despărțirea de ea, după temerara vizită la Florența, cîteva rînduri de adio. Nu are rost să le recitească, le știe pe dinafară, deși sînt cu totul altele decît expresiile pe care și le dorea : respectuoase asigurări de supunere cavalerească, credință legăturilor din copilărie, în sfîrșit vestea plină de făloșenie : împăratul mă cheamă. Dar atunci, cînd i-au adus-o cu mii de precauțiuni, cîte subînțelesuri amoroase n-a descoperit ea printre rînduri, cîte n-a brodat în jur fantezia ei. Hîrtia aceea arde, e prăpăd dacă o atinge.

Și acum ce plictiseală, ce frămîntare : nu poate s-o țină tot așa, ceva tot trebuie să se întîmple, nu contează că soțul ei a plecat, ticălosul a lăsat-o în grija mamei sale ; degeaba s-a refugiat în gaura asta sufocantă în semn de protest care nu a fost luat în seamă cîtuși de puțin. Socrii sînt la țară, ei bine, îi va tulbura cu un gest care va întrerupe plăcerile lor meschine. De exemplu, să simuleze o fugă, să se ascundă, să pună Curtea pe jăratec. O bucurie răutăcioasă, de fetiță, alungă plictiseala, redeșteaptă energia ațipită : în clipa aceea cineva bate timid la ușă, Cintia cere ordine. Să isprăvească, să plece, răspunde Principesa exagerînd încruntarea din ceasurile ei rele. Cîteva șoapte, în sfîrșit pași care se îndepărtează, o tăcere deplină e zălog de libertate. Nehotărîtă, Marguerite reflectează. Să se travestească, să iasă din palat în veșminte modeste de slujnică, de rîndășoaică ? Dar nu, în cufărul pe care l-a deschis dă cu ochii de rochia albastră de amazoană pe care n-a mai îmbrăcat-o din noaptea de la Montargis, doamnelor florentine nu le place să călărească. Ispita e mare : să

nu-i pese de scandal, să străbată oraşul călare, să pornească în goană pe cîmp, să se ascundă în vreun bordei, să-i păcălească pe urmăritori. Cu cît e batjocura mai mare, cu atît e mai aţîţătoare plăcerea.

Ţăranii care intrau în oraş pe la Porta al Prato cu asinii lor încărcaţi cu desagi rămaseră încremeniţi (unii se închinară) văzînd îndreptîndu-se spre ei o femeie pe cal — poate diavolul ? — într-un galop nebun. La răpăitul copitelor, unii fugeau, alţii se trăgeau în vreo dugheană. Întîi se speriaseră negustorii şi meşteşugarii din Oltrarno, lipsiţi de ziduri pe străduţele înguste. Ce s-a întîmplat, e un bărbat travestit în femeie, e vreo apucată fugită de la spital ? În ciuda spaimei, se iscă curiozitatea, înjurăturile şi obişnuitele blesteme la adresa guvernului mîrşav şi a poliţiei care nu se află niciodată unde trebuie. La Porta, străjerii buimăciţi ieşeau la ferestruicile lor tocmai la timp ca să vadă calul cum dispărea într-un nor de praf.

Totul fusese foarte uşor de făcut : o nimica toată să se strecoare pe scăriţa de serviciu pînă la grajduri, să poruncească acolo unui grăjdar adormit să pună şaua pe murgă repede şi fără vorbă, ordin întovărăşit de luciul unui pumnal cu care se juca Principesa. Traversase fulgerător piaţa în pantă, intrase în Sdrucciolo şi o apucase pe via Maggio, trecuse peste Pod şi sosise la Prato : aplecată pe gîtul iepei, amazoana fugea ca vîntul şi ca furtuna.

Ajunsese în cîmp deschis, semănat cu căsuţe rare, pămînturi aride, arse de zăduf : abia atunci se uită în urmă. În zorul fugii i se păruse că distinge un tropăit de copite, semn că o urmărea careva. Dar se înşelase, în spatele ei drumul era pustiu. Oare era cu putinţă ca în corpul de gardă să nu fi fost vreun caporal care să fi dat alarma ? În fond, de ce nu ? Bănuise întotdeauna că militarii aflaţi în solda Marelui Duce erau nişte leneşi netrebnici. Cu atît mai bine, putea deci s-o ia mai încet şi să se gîndească la felul cum să-şi piardă urma. Sărind o gropşoară, iapa umbla acum pe pîrloagă, oprindu-se

din cînd în cînd să smulgă vreun fir de iarbă : în jur, cîmpie uscată, cîte un petec de vie, cîte un plăpînd pom fructifer. Ceva mai încolo, o țărancă coseşte un petic de trifoi, mai departe un plugar își mînă boii obosit : abia ridică privirea spre ea, poate de teamă, poate indiferenți, numai un băieţaş, înspăimîntat de cal, fuge țipînd. Cam asta este toată aventura unei Principese suverane care, ca să mănînce, ca să se ascundă nu are cui să ceară ajutor şi cine ştie cum o să mai rînjească Marea Ducesă cînd o să i se povestească toate astea. Unde să se ducă acum ? În urma ei, în aburii de canicula, cupola îndepărtată a domului, la dreapta profilul colinelor : în faţă cîmpia decolorată semănată cu mici tîrguri o respinge, desigur e plin pe-acolo de oameni cu care nu ar şti ce să vorbească ; la marginea zării umbrite de ceaţă primele spinări ale Apeninilor cu trecătorile lor spre nord, Valpadana, Alpii, Savoia. Să găsească pe cineva care s-o ajute să ajungă acolo, ascunzîndu-se ziua, mergînd noaptea, îndurînd oboseala şi primejdiile. Doamne, nici o principesă din poveşti nu s-a văzut atît de părăsită ca ea, aici nu sînt păstori, nici pădurari, nici misterioase bătrînele cu inima bună, aici e infernul.

Lăsată în voia ei, iapa se îndreaptă la trap spre o pădurice de plopi şi de salcîmi subțiratici, lîngă care curge un firicel de apă tulbure. Nu există alt adăpost, soarele încinge veşmîntul amazoanei, aerul arde ca focul. Eliberat de povara sa, calul se duce să pască pe miriște şi Marguerite se întinde ca vai de lume pe pietre : nu izbuteşte să se mai descurce, să plănuiască ce va face peste o oră, peste două ore, la noapte, nici nu vrea să admită că va trebui să se întoarcă pînă la urmă în oraş, înfruntînd priviri piezişe, murmure, poate vreo poruncă obraznică din partea socrului. Sau nu, ordinul va fi să se prefacă aşa de parcă nu s-ar fi îndepărtat nicidecum de oraş, pentru a-i demonstra că la Florența o d'Orléans nu contează şi că nici măcar reproşuri nu merită. Aşa se explică nepăsarea străjerilor care s-au ferit s-o urmărească.

E speriată, căldura o sufocă, i se învîrteşte capul. Ce s-a ales de mîndria ei, de îndărătnicia ei ? Nu mai are putere nici măcar să se ridice, să urce din nou în şa : culcată pe spate, priveşte cerul alb care o striveşte. Cînd era mică, în Franţa, se juca încercînd să descopere printre caierele norilor de vară chipul lui Dumnezeu ; era sigură că într-o zi avea să apară. Dar norii se duc departe pe spaţiul acesta întins, fără profunzime ; chiar şi o fetiţă ar pricepe că e surd şi gol. O înstrăinare de moarte o cuprinde de la cap pînă la membrele grele, trupul i-a devenit un obiect odios, inutil printre obiectele nemişcate şi insensibile, pietrele din jur, copăceii. Cine sînt eu, cine e Marguerite Louise ? Nimic şi nimeni. Memoria refuză imaginile ; odată închise perspectivele viitorului, şi prezentul se sfărîmă în neaşteptatul strigăt al greierilor. E sfîrşitul : Adio, adio, bîlbîie ea, şi nu ştie cui, nu există supravieţuitori pentru cine moare în singurătate.

O aduce la viaţă iapa ; răsuflarea umedă care îi mîngîie părul şi vibraţia unui uşor nechezat sînt ca un cuvînt care-i recheamă amintirile. La Blois cunoştea fiecare cal în parte, cu atît mai mult o impresionează prezenţa acestui animal fără nume, singura creatură care a intuit starea în care se găsea. Cu o sforţare anevoioasă se ridică din mijloc, pipăie nările, întîlneşte ochii neliniştiţi de o mobilitate sălbatică. *Chérie,* spune, *ma belle, mon amour,* în timp ce agăţîndu-se de coama calului, reuşeşte să se ţină pe picioare. Se reîntoarce viaţa, e frumos, în fond, să fii tînără, să fi născut un copil ; o undă de duioşie îi scaldă faţa cu lacrimi, niciodată nu s-a simţit atît de emoţionată. Nu se mai gîndeşte la Franţa, n-o mai doreşte, are poftă să îmbrăţişeze pămîntul cum îmbrăţişează gîtul iepei. *Vous n'aimez personne, Mademoiselle,* o dojenea Madame de Rairé, prima sa guvernantă, *il faut vous corriger.* Atunci ea ridica din umeri şi rîdea, acum intuieşte că bătrîna Rairé citise în ea ca într-o carte deschisă. Dar e uşor să iubeşti un cal, să-l iubeşti pe Cosimo e imposibil.

II

„Dumneata eşti nefericirea mea
şi eu sînt nefericirea dumitale..."

DEŞI DE TREI ANI POARTĂ TITLUL DE Mare Ducesă, Marguerite Louise trăieşte într-o permanentă vilegiatură : Lappeggi, Artimino, Cerbone, Pratolino, Pisa şi altele, sînt rezidenţele ei. Ea le spune închisori, dar soţul îi răspunde că se închide în ele din propria ei voinţă, cu scopul de a se lăsa pradă capriciilor, într-un mod destul de neplăcut. În orice caz, fie vară, fie iarnă, ea trece de la o reşedinţă la alta întrucît a jurat că la Pitti viaţa nu se poate trăi şi vecinătatea lui Cosimo este un supliciu. Ultima sa alegere este Poggio a Caino unde s-a oprit într-o zi ca să ia masa, întorcîndu-se dintr-o vizită făcută la Madonna della Cintola, la Prato. Pe neaşteptate a hotărît că de acolo nu se va mai mişca, un bilet îl informa pe Marele Duce că avea să rămînă acolo pentru totdeauna. Aşa că să ia măsuri.

Marchizul Malvezzi, gentilom cu faima unei mari înţelepciuni, fu expediat de grabă la Poggio cu însărcinarea de a obţine prin sfaturile sale o grabnică întoarcere sau, în caz de previzibil insucces, să supravegheze aranjarea apartamentelor şi organizarea serviciului cu oameni de încredere, care să stea cu ochii bine deschişi pentru a preveni scandaluri şi fapte necugetate. Firește, Marguerite nu cedează şi pe măsură ce zilele trec şi bătaia de cap pentru instalarea unei mici Curţi creşte, îndatoririle marchizului devin tot mai ne-

plăcute, strîns cum se află între pedanteria lui Cosimo și încăpățînarea soției sale. Marele Duce dorește în fiecare zi o dare de seamă asupra felului cum se comportă Marguerite, asupra ocupațiilor ei oră de oră. Tot ce spune ea, tot ce vrea trebuie să fie examinat, interpretat, discutat. Poate, Serenissima, să comande pantofarului german două perechi de cizmulițe rezistente ? Poate să organizeze o partidă de vînătoare de iepuri, un bal rustic la care să vină țăranii, o comedie cu muzică ? În timp ce răspunsurile sosesc cu întîrziere, meticuloase și condiționate, capriciile Alteței-Sale se succed, se contrazic cu o repeziciune năucitoare : nu izbutește să le mai raporteze. Marele Duce se îndîrjește : printre foarte mulții nu, puținii da ascund capcane și vrăjmășii. Este interzisă, în primul rînd, folosirea calului de călărie, îngăduită fiind numai cea a calului de trăsură, dar trasă doar de un singur cal și pentru o plimbare nu mai mare de cinci mile ; se recomandă lectica, se dezaprobă în modul cel mai categoric lungile excursii pe jos, care prejudiciază prestigiul Marii Ducese, mai ales din pricina pericolului întîlnirilor nepotrivite. Înainte de a-i fi încredințate, cărțile și foile acelea cu care se distrează (blestematul *Mercure Galant)* trebuie să fie supuse examinării ecleziaștilor care au această însărcinare.

Pînă la urmă mînia Margueritei explodează într-o declarație pronunțată înaintea întregii sale suite : lăsați la o parte ipocriziile, spune, singura atitudine demnă de o d'Orléans este de a se considera victima Casei de Medici, cum de fapt și este. În consecință, nu va mai părăsi niciodată vila și va trăi ca o deținută, privîndu-se de mișcare și de aer liber care sînt atît de necesare sănătății sale : să nu creadă Marele Duce că regele Franței nu va fi înștiințat de toate astea. Marchizul Malvezzi, temnicerul ei, să i-o spună lui Cosimo clar și răspicat, fără paleative și inutile răsuciri de frază.

În zidurile oricărei temnițe se deschid ferestre la care, evident, Serenissima nu se gîndește : va trebui, totuși, să respire, săracuța. Marchizul, foarte încurcat, apucă pana : este ceva ce ar trebui scris dar care,

pentru a ieși din impas, se mărginește să-l amintească în treacăt. Credincioasă hotărîrii sale, Serenissima nu iese din casă și stă în schimb o bună parte din zi, ba chiar după apusul soarelui, în balcoanele vilei, dar numai în cele care dau spre drum. Așa se distrează privind lumea care trece, țărani, negustători ambulanți, căruțași, vînzători de fructe și *simil genia*. Malvezzi adaugă bănuiala sa că acei trecători răspîndesc prin împrejurimi tot felul de vorbe despre presupusa cruzime a suveranului față de soața sa : de unde respectuosul sfat că într-o situație atît de critică ar fi bine să se intervină cu o faptă de afectuoasă generozitate, de pildă dacă Doamnei îi place să călărească — știu cu toții că e marea ei pasiune — de ce să nu i se îngăduie acest lucru ? Semnatarul garantează că se va îngriji ca totul să fie bine supravegheat.

Cosimo sau nu pricepe, sau se face că nu pricepe : răspunde că are conștiința curată pentru că nu și-a împiedicat niciodată consoarta să se plimbe în mod cuviincios împreună cu doamnele sale prin parc și pe cîmp, fie pe jos, fie în lectică, avînd însă grijă să nu se îndepărteze prea mult, vremurile fiind nefericite. Și apoi, dacă ea preferă viața sedentară, nu el va fi cel care o va împiedica. Nu este surd mai rău decît cel care nu vrea să audă, suspină marchizul și are grijă să se ferească de-a relata că trăgînd niște vagabonzi în sat, dînd spectacole cu daruri și muzică, au fost văzuți în parc țigani și țigănci, intrați cine știe pe unde, și Marea Ducesă a vorbit cu ei de la fereastră, exprimîndu-și dorința de a-i invita să joace în apartamentele sale. Poate că e un capriciu nevinovat, dar bietul Malvezzi nu este liniștit și fără să-și dea pe față neliniștea, dublează supravegherea, în timp ce pentru a-și demonstra zelul, umple buletinele zilnice cu amănunte nesemnificative. Alteța-Sa se plînge de deranjamente stomacale dar se hrănește fără abatere cu ceea ce îi prepară bucătarul ei francez și Cintia gustă înainte ca bucatele să fie aduse la masă. După prînz, Serenissima brodează, cîntă la cimbal, cîntă ariile sale preferate (sînt trecute sub tăcere obișnuitele *pastourelles* și menuetele pe care

le dansează împreună cu doamnele). La ceasul nopții, rozariul la capelă, în prezența tuturor din casă, apoi din nou muzică, uneori vreo partidă de table sau de cărți — *la primiera*. Cu puțin înainte de miezul nopții, după o gustare ușoară, Doamna se retrage.

Se retrage nu înseamnă că se vîră în pat, camera Marii Ducese are în față un amplu balcon și sînt unii care afirmă că au surprins-o pe cînd se apleca peste balustradă și că au auzit o discuție pe șoptite purtată între balcon și grădină. Timp de o săptămînă gentilomul nu izbutește să afle mai mult, dar iată că pe neașteptate un confident de-al său îi comunică o veste care îl alarmează. Ar fi vorba, nici mai mult nici mai puțin, de un complot în toată regula, pe care Alteța-Sa l-ar fi pus la cale în înțelegere cu țiganii, după un plan nebunesc : să coboare noaptea pe fereastra apartamentului ei și să se ascundă într-una din căruțele lor mari care numaidecît s-o pornească și să se îndepărteze. Țiganii s-ar fi angajat s-o facă să treacă în mare grabă crestele Apeninilor și s-o lase pe locurile Modenei unde, într-o ascunzătoare sigură, să aștepte momentul potrivit pentru a-și putea continua călătoria spre Franța. Cîștigați cu bani și cu bijuterii, răufăcătorii ar fi garantat reușita fugii.

Ce-i de făcut ? se întreabă Malvezzi blestemînd Curtea și clipa în care, pentru a face să se uite unele slăbiciuni libertine de-ale sale, a acceptat o însărcinare care nu-i place cîtuși de puțin. Dealtfel, informatorul în cuvintele căruia crezuse este un nemernic care ar vinde-o și pe maică-sa, așa că era un risc să-l creadă întru totul. Și dacă vestea era falsă ? Dumnezeule, și-ar pierde mințile și Doamna d'Orléans i-ar jura o ură eternă. Nu-i rămînea deci decît să stea la pîndă în tăcere, gata să intervină la timp pentru a împiedica bufoneria aceea ; era lucrul cel mai bun de făcut, și la gîndul acesta, hotărăște să rămînă.

Din păcate, informatorul nu a vorbit numai cu el, ci, lacom cum este, a dezvăluit confesorului Marii Ducese Mame tot ce se pregătea la Poggio. Și așa, într-o dimineață, un grup numeros de slugi și soldați elvețieni în

uniforme de război străbat satul și înconjoară vila, punînd mîna pe tribul de vagabonzi ; bărbați și femei sînt luați la bătaie și duși pe sus ; sînt sechestrate căruțe și cai, ba chiar și cuștile cu maimuțe. Scandalul se mărește, marchizul este socotit un dobitoc sau bănuit chiar de trădare. Cît o privește pe Serenissimă, se pare că ia totul cu o indiferență superioară, dar cînd Malvezzi, pe cale de a se duce la Florența pentru a potoli lucrurile și, dacă e cu putință, pentru a se elibera din funcție, îi cere cu respect o audiență, primește în cap, din zbor, o cană grea de argint. Și un cucui în frunte este răsplata emoțiilor sale.

În lunile care urmară se născu și crescu printre nobilele doamne florentine, care la început îi fuseseră tît de ostile și o priviseră cu atîta răutate, un puternic curent de simpatie pentru Marguerite Louise, exilată la țară. Săracuța, ziceau. De n-ar fi fost neplăcerea de-a împărți sentimentul acesta cu femeile din popor, care întotdeauna ținuseră cu tînăra Mare Ducesă, l-ar fi mărturisit deschis. În realitate, o asemenea schimbare nu avea nimic de-a face cu nașterea unei afecțiuni naturale, ci era urmarea, mai ales pentru cele proaspăt măritate, a unei umbre de speranță. Femeile simple o iubeau pe Marguerite pentru larga ei generozitate, în timp ce tinerele nobile care, abia ieșite din mănăstire, fuseseră măritate la repezeală și împotriva voinței lor, întrezăreau în exemplul ei un leac împotriva vrăjmășiei soartei. Chiar și o parte din cler, altfel destul de supus lui Cosimo, nu ascundea că motivele invocate de Serenissima pentru a obține desfacerea căsătoriei nu erau lipsite de temei : dacă într-adevăr Domnișoara d'Orléans fusese silită la nunta toscană — și martorii nu lipseau — ea nu era valabilă și micuții prinți trebuiau considerați nelegitimi. Cu aceste argumente ea îl ținea în șah pînă și pe papă, ale cărui îndemnuri la răbdare și la virtuțile matrimoniale nu produceau nici un efect. Dacă Marea Ducesă reușește să-și anuleze căsătoria, de ce să nu reușim și noi, își spun cele prost măritate, atente foarte la felul cum decurge controversa.

Este un continuu du-te-vino între Pitti şi Poggio : confesori, teologi, demnitari laici duc şi aduc mesaje ; de la Paris sosesc emisari ai regelui, foarte sîcîit de dandanaua asta, chiar dacă, în fond, puţin îi pasă. Marele Duce, foarte rău dispus şi impresionat de argumentul căsătoriei nevalabile şi al copiilor nelegitimi, se mîngîie făcînd daruri călugărilor şi organizînd slujbe, în timp ce Marguerite, în locul unde s-a retras, născoceşte balete şi mici concerte. O să izbutească ? se întreabă — întorcînd capetele — unele dintre doamnele marilor case florentine ; dar cele mai sceptice sînt din ce în ce mai convinse că, de se anulează sau nu căsătoria, Marguerite tot va învinge şi se va întoarce în Franţa, lucru pe care şi-l doreşte cel mai mult, şi între timp nimeni nu se va mai îngriji de destinul nobilelor oarecare. Iat-o sosind din nou pe bătrîna marchiză du Deffant, ultima carte jucată de regele Ludovic şi de Cosimo, pentru a se aranja lucrurile după cuviinţă. Pe de-o parte îţi e şi milă de ea, aşa bătrînă şi prăpădită cum e, silită — ca pe vremuri Doamna d'Angoulême — s-o urmeze pe Serenissima care şi-a reluat obiceiul de a umbla aiurea pe cîmp. Acum totul pare să capete aspect de farsă : episcopul de Marsilia, venit şi el pentru o ultimă încercare de împăcare, a adus o suită de strălucitori cavaleri ; la Poggio se dansează, se joacă comedioare, aplaudate foarte chiar şi de către eminentul ecleziast care, la sfîrşit, după lungi convorbiri cu Alteţa-Sa, nu mai e aşa de sigur că ea este diavolul acela despre care se vorbeşte. Şi la urma urmei, ce anume doreşte ? Nimic altceva decît să se dedice vieţii întru credinţă şi să fie dusă într-o mănăstire din Franţa. De ce să nu i se facă pe plac ? În ceea ce priveşte anularea căsătoriei, s-a arătat docilă, renunţă la asta. Nu e, dealtfel, nici o greşeală să-ţi dai seama mai tîrziu că ai înclinaţie spre o viaţă semimonahală, prin umare un om al bisericii nu poate dezaproba o asemenea dorinţă. Desfăcînd larg braţele, Monseniorul îl face pe Marele Duce să înţeleagă că misiunea lui este terminată, îndatoririle diocezei cer o grabnică întoarcere la scaunul său.

Dintr-o dată totul este hotărît, chiar dacă va trebui să se discute mult despre felul cum va fi tratată Doamna în locul unde se va retrage. Între timp vestea este primită cu satisfacție, preoți și laici recunosc că important e ca legătura matrimonială să nu fie desfăcută și progenitura — legitimă. Meticulos în privința condițiilor practice ale acordului, Cosimo se resemnează, mama lui comandă la Crocette un Te Deum după dorința ei. Și noi ? protestează soțiile forțate, încrezătoare în hotărîrea de a recurge la Sacra Rota — tribunalul acela alcătuit din preoți. Cîte una se îmbolnăvește, altele se refugiază la mănăstire, chiar dacă regretă a doua zi. Preoți și călugări bat drumurile de la mănăstiri la casele patriciene, amenințînd cu pedepse, făgăduind indulgență ; în sfîrșit, fugarele sînt readuse la soții lor, care, după o lună de blîndețe, reîncep să nu le mai dea bani, bijuterii, libertatea de a se plimba.

Deși stipularea acordurilor pe care Marguerite le cere și Cosimo, cu jumătate-gură le acordă, se prelungește peste timpul prevăzut, pentru oamenii din popor Marea Ducesă a și plecat. Din instinct, cusătoresele, modistele, împletitoarele de pălării de paie, casnicele sărace, sînt cu toatele de partea ei, nici una nu se îndoiește că soțul a silit-o să plece prin violențe și mizerii. Sînt mișcate, desigur îi vor lua copiii, cine știe cînd are să-i revadă. Numai bigotele, rude cu parohii și cu călugării, se indignează : dacă avea vocația aceasta trebuia să se gîndească pe vremea cînd era fată să-și pună vălul, nu acum să-i ofere Domnului resturile unui bărbat care tot bărbat este, chiar dacă e Mare Duce. Negustorii, meseriașii clatină din cap, desigur această neînțelegere în Casa Medici nu este un lucru bun, dar trebuie recunoscut că franțuzoaica, cu felul ei generos de a cheltui, sprijinea industria și comerțul. Era o adevărată Doamnă, spuneau și femeiuștile harnice, dacă îi cereai zece îți dădea douăzeci, iar pomenile nu le făcea cu mărunțiș, ci cu scuzi sunători, de puteai trăi o lună din ei și scăpai de datorii. În piață se cunosc fapte și persoane care știu, care au văzut : uite-o, bunăoară, pe Laudomia, brodează în aur, care lucra tot

anul pentru ea şi care de la ferestruica ei de la Curte o vedea hoinărind prin Boboli şi jucîndu-se cu doamnele sale în primele zile după căsătorie. E vina lui, fără îndoială, spune Laudomia. Serenissima era aluat bun, mereu bine dispusă şi prietenoasă, puteai vorbi cu ea de la om la om. El, în schimb, nu putea îngădui veselia nici măcar la copii, credea că e dovadă de păcat. Se înţelege că n-o să-i placă să-şi lase copiii, dar trebuie să te gîndeşti că de cum îi născuse bătrîna Serenissimă i-i luase cu scuza că nu avea laptele bun, şi-i încredinţase unor doici de aici ; i-i aduceau să-i vadă numai duminica după slujbă. Se ştie, cruzimea distruge dragostea. După mine, bine face că se întoarce la părinţii ei care o iubesc în timp ce aceşti Serenissimi o au ca sarea în ochi. Aici grupul palavragioaicelor se risipeşte, nu e prudent s-o asculţi pe Laudomia care vorbeşte prea mult şi mai e şi oaie neagră, căci tînără fiind alăptase pe copilul unor evrei, ceea ce nu este îngăduit. Dacă o ţine tot aşa, o să i se înfunde.

De cîtă vreme ţîntarul-actriţă a renunţat la intervenţiile sale protestatare ? Poate că a înţeles că nu e convenabil pentru ea să tot dea în clocot în căldarea vieţii sale ratate, plină de contradicţii şi de invidii neputincioase pe care lumea de azi le-ar lichida cu un simplu ridicat din umeri. Şi nu-i convine tocmai pentru că intuieşte că dacă de o principesă de altădată, care a eşuat, nu se mai interesează nimeni, sîntem obişnuiţi să respectăm disperarea celui ce-şi dă seama că a greşit în totul : adică tocmai cazul ei. Marguerite Louise este obosită de faptul că a trăit şi nu mai deschide gura. În fond, povestea pe care o ascultă i se pare mai verosimilă decît vicleniile cu care îşi închipuia că-şi acoperă păcatele ; toate neînsemnate pentru noi cei din secolul XX.

Întoarcerea sa stîrneşte curiozitate la Paris, cei mai mulţi spun că de la Casa de Medici nici nu se putea aştepta ceva mai bun, şi că e şi aşa un noroc că a scăpat de faimoasele sale otrăvuri. Regele a hotărît ca incomoda rudă să fie primită potrivit rangului ei, dar mai discret. La debarcare este primită cu respect de autorităţile

administrative și cu foarfe puțin interes din partea poporului. La Paris, Madame de Sevigné, care o vizitează printre primele, spune la toți că niciodată nu a văzut o femeie mai tristă decît ea. Este încă frumoasă, spune, dar în cercul ei i se spune Diana d'Arles, făcîndu-se aluzie la o statuie scoasă din săpături și puțin cam uzată, dezgropată atunci. Și cum a tratat-o marea favorită, Madame de Montespan ? Foarte bine, e clar că nu are nici un fel de teamă, ba chiar o protejază. Madame de Lafayette, care fără să se ridice din pat știe totul despre toți, o deplînge din toată inima. Gîndiți-vă : o Principesă de sînge, suverana unui stat mic, e drept, dar ilustru, ajunsă să se închidă într-o mănăstire întunecoasă cum este cea de la Montmartre. Neajungîndu-i că a alungat-o, Marele Duce o controlează prin intermediul emisarilor săi. În timpul călătoriei, unul dintre gentilomii din escortă adnota, pentru el, zi de zi, tot ceea ce făcea și spunea. La Marsilia a luat-o în custodie Sainte Meme, un temnicer în haine de fecior de cameră. Orice dorință a ei este discutată și zădărnicită, chiar și aceea de a venera relicvele de la Sainte Baume. Dorise să facă o bucată de drum călare și nu i se îngăduise. Acum i-au pus în jur un nor de iscoade, caracterul ei s-a înăsprit.

Într-adevăr, Doamna de Toscana, atît de gingașă și de mîhnită în primele timpuri ale întoarcerii sale în patrie, este acum mohorîtă, irascibilă : se ceartă cu Stareța, care este totuși ruda sa, le repede pe călugărițe, nimic nu-i mai place. După ce și-au satisfăcut curiozitatea, doamnele de la Curte o părăsesc : au lăsat-o la călugărițele sale Guisarde, glumește Doamna de Sevigné scriindu-i multadoratei sale fiice. La drept vorbind e plicticoasă, nu face altceva decît să-și povestească nenorocirile. În fond, ce pretinde ? Avea un tron și a renunțat la el ; nu vrea să priceapă că în Franța nu mai e nimic, nu mai prețuiește nimic.

Oare cum să n-o priceapă ? Și cu cît se convinge mai mult de asta, cu atît se luptă mai mult pentru a restabili un minimum de autoritate, măcar privilegiul de a fi prima în nenorocire, dacă soarta vrăjmașă nu i-a îngă-

dult să fie prima printre splendorile unei Curți căreia fusese sortită să-i fie regină. Zadarnic să se mai uite în oglindă. Cine sînt eu, cine este Marguerite Louise ? Același sentiment de rătăcire ca în ziua cînd în cîmpia necultivată a Toscanei credea că are să moară și a salvat-o mila unui cal. A făcut o descoperire : de cît timp nu a mai reușit să plîngă ? Nici măcar cîntecele Cintiei, care a urmat-o fără tragere de inimă, n-o mai impresionează. Ultimele lacrimi le-a vărsat cînd a plecat de la Livorno — era paisprezece iunie — și deodată, fără nici un motiv precis, a izbucnit în plîns. Două zile după aceea, privind de pe puntea galerei coasta care se îndepărta încet, aici mi-am prăpădit tinerețea, își spusese, dar ochii îi rămăseseră uscați, inima liniștită. Nu se mirase, apatia aceea uitucă (cei trei copii ai ei, chiar și cel preferat, Ferdinando, sînt Medici din cap pînă la picioare) se potrivea cu atmosfera unei călătorii în care toți, de la escortă la gloată, vorbeau pe șoptite, ca la niște funeralii, fără durere. Trecîndu-și privirea peste marea liniștită și cenușie : încremenirea aceasta va trece cînd voi pune piciorul pe pămîntul meu și surorile mele vor veni să mă întîmpine. Urmă apoi furtuna pe mare, oprirea la Monte Carlo : atîtea ore ca să reflecteze, ca să spere ; dar nu slujea la nimic. Să aștepte, să aștepte : detunară în sfîrșit — cîteva lovituri rare — tunurile de la Château d'If, se urcară la bord ofițeri, cîteva doamne. Răspunzînd la complimentele lor precaute, însoțite de priviri cercetătoare, Marguerite căuta printre demnitari figura aspră a Doamnei de Montpensier, pe cea palidă a Doamnei de Guise ; nu erau, amîndouă fiind bolnave, i se spuse.

Marsilia nu mai era portul în sărbătoare pe care și-l reamintea : era mai mic, mai sărăcăcios. Caraghioși cavalerii, așa de marțiali acum paisprezece ani : bărbi cărunte, costume ridicole, cu garniturile alea de dantelă nepotrivite care atîrnau de cracii pantalonilor. Gentilomii toscani, în veșmintele lor negre, după moda spaniolă, au *grand air* în timp ce se înclină atent, fără să surîdă. Contele de Sainte Meme nu se depărtează de ea, neobosit de-a o preveni, de a-i sugera, de-a o pregăti :

Alteță Serenissimă, situația domniei-voastre este delicată, atenție, prudență. Marele Duce dorește...

Sigur, sigur. Să mulțumească, să se supravegheze, să zîmbească cu măsură. Chiar și Doamna de Sainte Meme, numită — de cine ? — doamna sa de onoare, îi dă sfaturi în șoaptă : trebuie să sosească alaiul contesei de Grignan, soția viceregelui, o mică putere locală, mama ei. Doamna de Sevigné, dă tonul celei mai alese societăți de la Paris, observațiile sale pătrunzătoare ajung pînă la rege. Cine dorește s-o aibă prietenă, trebuie să admire frumusețea fiicei sale, căci marchiza ține la asta enorm. Docilă, Marguerite o ridică din reverența protocolară, o îmbrățișează cealaltă o cercetează de jos în sus cu ochii ei mici și răi. După ce s-au rostit toate frazele convenționale, se vorbește fără chef : și e ciudat, adesea îi scapă sensul cuvintelor, e cu putință ca franceza să se fi schimbat atîta în cincisprezece ani ? Zile întregi de lectică, nopți nedormite, și iată, în cele din urmă, La Grande Mademoiselle, de nerecunoscut, atît de mult a îmbătrînit, toată numai zbîrcituri, cu ochii roșii, stinși, plînge pe domnul de Lauzun, prizonier la Pignerol. Dar nici măcar mila pentru această durere atît de asemănătoare cu durerea ei de demult nu îi îngăduie Margueritei reîntoarcerea lacrimilor. Cele două surori consumă, față în față, o cină pregătită la repezeală, adresîndu-și puține întrebări, cu foarte puține răspunsuri ; mîine dimineață trebuie să se despartă, apucînd-o fiecare pe drumul său, drumuri triste de femei fără noroc. S-o saluți pe Stareță, îi spune la despărțire Anne Louise, ca nu cumva sora ei să uite că peste puțin avea să trăiască în mănăstire.

O altă surpriză este aspectul cîmpiilor, pămînturi aspre, depopulate : de război, i se explică. Drumurile pe care o duc, numai hîrtoape, arareori trec prin dragile ei păduri multvisate, și acelea răscolite, căci se taie din ele chiar și stejarii seculari ca să se scoată lemn de peste tot. Pădurea de la Fontainebleau s-a sălbăticit : cărări înguste, pe sub copaci desișuri încîlcite. Acum regele nu mai ține decît la Versailles, unde cheltuiește averi. În sfîrșit, Parisul înecat de furtuni, noroiul țîșnește pînă

la primele etaje ; puține trăsurile nobiliare, larmă de care ce transportă provizii mînate de țărani vlăguiți, în zdrențe. Este foamete, oamenii de rînd mor de foame, clopotele bisericilor bat a mort, ultima bătălie a costat viața foarte multor gentilomi, doliul crește cu fiecare curier întors de pe cîmpul de luptă, mame, soții, iubite trăiesc în deznădejde, între funeralii și oratii funebre compuse de predicatori rivali. Acestea sînt veștile pe care i le enumeră Doamna Sainte Meme și cu toate acestea ochii Doamnei de Toscana — titlul nu se va mai schimba — rămîn fără lacrimi în timp ce trec peste palate și peste căsuțele șubrede, peste ulicioare și peste piețele grandioase, cîndva atît de vesele și de clocotitoare. Pentru un oraș atît de părăginit, străin amintirii sale, ea a lăsat să se ducă tot ceea ce îi aparținea de drept : onoruri suverane și necruțătoarea putere de a discuta, contrazice, irita, a face să depindă o întreagă — deși mică — lume de voința sa exclusivă. Cui ar îndrăzni să-i mărturisească că regretă Boboli, Poggio, aplauzele oamenilor mărunți cărora le arunca monede ? Un gînd care o chinuiește.

Pe nimic nu este stăpînă la Montmartre, nici măcar pe puținele camere pe care i le-au aranjat la repezeală, prost înzestrate cu mobile de adunătură, unde slujitorii ei nu-și găsesc locul și se împiedică în sutanele converselor, cuprinse de turbare din pricina invaziei. Încă de cînd a sosit, Stareța a privit-o cu suspiciune : în fiecare cuvînt o prevenire, o aluzie la regulile fixate de Marele Duce și subscrise de rege. Iată programul săptămînii : rugăciuni, slujbe, vecernii și prilejul fericit de a beneficia într-o celulă separată de exerciții spirituale sub îndrumarea unui celebru canonic. Să refuze nu se cuvine : nu voia, Doamna, să se dedice vieții întru credință ? Și ce altceva are să facă, dealtfel, acum cînd doamnele de la Curte au încetat s-o mai viziteze ? N-o mai vizitează — cum a spus Doamna de Sevigné — decît doamnele de Lorena și de Guise, rudele sale, toate îngrozitor de îmbătrînite, nestrămutate în sfaturile lor de a se dedica meditației, atît de necesară pentru a merita o moarte sfîntă. S-a întîmplat că una dintre cele

mai tinere i-a șoptit, pe ascuns, să nu se mîhnească, deoarece regele ține la ea și din cînd în cînd o va invita la Curte pentru concert și comedii izbutite ; la urma urmei, ea nu este călugăriță și poate să se mai și distreze puțin. Ei bine, nu se știe cum, aceste șoapte au ajuns pînă la Doamna de Guise, cocoșata, care se teme, și nu ascunde asta, de firea ciudată a surorii sale : Alteță, îi suflă în față, mulțumiți cerului că v-a dăruit un adăpost sigur, unde nu pot pătrunde ispitele lumești. În ciuda respirației sale grele, e uimitor cît de repede poate s-o șteargă — fulger, nu alta — ca să nu scape predicile, să nu întîrzie de la însărcinările-i caritabile : e hărăzită de minune cu puterea de a presimți momentul cînd Marguerite o va întreba de ce nu i se îngăduie să locuiască, retrasă ca și la Montmartre, la palatul Luxembourg unde mama sa, Ducesa, și-a trăit ultimii ani iar acum stă acolo La Grande Mademoiselle. Refuzul ar fi neplăcut, consimțirea un act de rebeliune față de ordinele regelui și, mai mult, un pericol pentru liniștea tuturor. După plecarea rudei care era la rînd, Doamna rămîne singură în îngustul ei apartament, fără ocupație și indispusă de încetineala cu care înaintează lucrările în aripa ce se construiește pentru ea, potrivit acordului stabilit la Florența. Antreprenorul răspunde că banii pentru materiale și pentru lucrători întîrzie să sosească, că el a și dat de la el niște bani înainte și că acum este silit să se oprească. Înfuriată, Marguerite ia pana și umple pagină după pagină : insulte către Cosimo, rugăminți către rege pentru a se îngriji să se respecte hotărîrile luate. E acuzată de lux nesăbuit dar nu e adevărat, ea nu știe cum să-și mai susțină demnitatea, nu are veșminte potrivite cu rangul ei, nu poate să reînnoiască livrelele oamenilor săi, să-și repare trăsurile. Scrisorile nu au plecat și îi sosește un mesaj de la suveran : sînt prea mulți cei șaisprezece cai îmbarcați la Livorno, debarcați la Marsilia și ținuți cu mare cheltuială în grajdurile regale. Doamna de Toscana nu are cîtuși de puțin nevoie de echipaje, dacă regele o invită la Curte va avea grijă să-i trimită trăsura. În josul paginii avertismentul că acești cai vor fi vînduți.

Niciodată, nici măcar la Carbone, unde ferestrele erau prevăzute cu bare groase de fier, Marguerite nu s-a simțit atît de umilită și de oprimată ; și niciodată mînia ei nu a izbutit cu atîta violență. După ce a trîntit ușa în fața Cintiei, care cu aerul ei de victimă resemnată o indispune, se închide în camera ei, prea strîmtă pentru patul cu baldachin, atît de lat încît, ca să-l poată aduce înăuntru au trebuit să-l bage prin fereastră. Ca să se liniștească, străbate încăperea în sus și-n jos, împroșcînd ocări și poticnindu-se de covor. E decembrie, geruiește peste grădinile cu varză — mîncarea călugărițelor — în jos, pe panta dealului : Parisul nu se vede prin ceață, mănăstirea e o insulă pustie. Ah, au să poftească s-o vîndă și pe Climène, mînza murgă crescută de ea la Poggio, care necheza cînd o vedea apropiindu-se cu bucățica de zahăr în palmă. La Florența, mînia ei îi speria pe Cosimo și pe consilierii lui, aici nimeni nu e impresionat, trista armă cu care obținea victoria a fost sfărîmată și înfrîngerea este cu atît mai amară cu cît scopul urmărit este trivial, nedemn de o Principesă. Se va rîde la Curte, numele Dianei de Arles va fi alăturat de cel al unei iepșoare.

Oricum, nu va ceda, Climène e păzită în grajdurile mănăstirii împreună cu catîrcele Stareței, nimeni n-o va clinti de-acolo, cu nici un preț. O să facă un scandal și, se înțelege, au să i se împotrivească : e obișnuită. Înserarea vine repede, fereastra s-a și întunecat ; după ce își cheamă slujnicele, Doamna declară că nu va cina și nimeni să n-o deranjeze, mai ales Doamna Sainte Meme, care nu lipsește niciodată să se prezinte pentru omagiul de seară, care este de fapt un control. Afară ! comandă ; ca măcar cineva să tremure la vocea ei. Zăvorînd ușa, fără să se dezbrace, fără să aprindă lampa de noapte, se culcă, atentă la zgomotele care-i ajung prin pereți : murmurul rugăciunilor în capelă, uși trîntite în chilii, scîrțîieli, pași furișii. E convinsă că e supravegheată, că printre călugărițe se ascund spioane în solda lui Cosimo, poate chiar un ucigaș la pîndă în așteptarea momentului potrivit pentru a o suprima. Mînia și spaima îi grăbesc bătăile inimii, pipăie, mereu,

sub pernă pumnalul și pistolul pe care le-a adus cu ea de la Poggio, și pe care ziua le ascunde sub haine. Are mintea în flăcări, salvarea Climenei este anevoioasă, dar va reuși, spre răscumpărarea tuturor umilințelor.

Numără orele, numai spre miezul nopții călugărițele întrerup schimburile la rugăciuni, trebuie să profite de ocazie. Sare în picioare și, deși nu are un plan, se grăbește. Descuie ușa, iese în coridor și se îndreaptă pe pipăite spre dreapta, unde începe scara care duce la parter, strînge între degete pumnalul, hotărîtă să lovească pe oricine i-ar ieși înainte. Coboară pe dibuite, treaptă cu treaptă, pînă cînd pardoseala grosolană o face să recunoască podelele rustice ale odăilor de serviciu : debarale, cămăruțe, spălătorii, grajduri. Cu mîna întinsă, pipăie pereții, găsește o ușiță, împinge, canatul nu se împotrivește. A intrat într-un coridor îngust, slab luminat, cu miros de mucegai și de fîn ; după ce face cotul, coridorul dă într-o încăpere mare, luminată de un felinar pus pe jos. Iată catîrcele Stareței, iată, aproape de peretele din fund, iapa care întoarce brusc botul, cu urechile ciulite : din fericire nu nechează. Climéne, o cheamă încetișor Marguerite, și aproape că-i vine să plîngă, după atîtea luni de furie seacă.

Flacăra felinarului tremură lăsînd în umbră zone întinse ocupate de saci umflați și de grămezi de fîn. Dar nu este un sac forma pe care Doamna o atinge apropiindu-se de calul său și care o face să tresară : e un bărbat care dormea și acum, somnoros, se ridică în capul oaselor și se freacă la ochii încă închiși. Îi deschide, în sfîrșit, o vede, o privește în tăcere pentru o clipă îndelungată. Nu se tulbură, nu-i e teamă, nu o crede o stafie ; încet, încet se scoală în picioare, trecîndu-și o mînă prin păr. Este un tip înalt, puternic, cam de vreo treizeci de ani, veșmintele sale vechi dar bine păstrate au ceva milităresc. Tușește ușor și, drept, pare să aștepte un ordin, lămuriri. Situația Margueritei este încurcată și primejdioasă, omul desigur n-o cunoaște ; și cum va răspunde la ceea ce ea ar vrea să-i ceară ? Să-l întrebe, să-l îmbuneze, să-i făgăduiască o răsplată ? Dar o Principesă de sînge nu stă de vorbă cu un grăjdar,

ea este acum lîngă Climène şi începe s-o mîngîie pe gît şi pe bot, fără să mai privească la el.

Da, frumos animal, Alteţă, păcat că e lăsat să stea. Vocea bărbătească, cîtuşi de puţin alarmată sau umilă, o impresionează plăcut. Deci omul a recunoscut-o, ştie ce titlu poartă : poate că ştie barbarul ordin al regelui. Cine o fi oare ? După aspect nu i s-a părut lipsit de noblеţe ca orice băiat de grajd, iar felul cum vorbeşte este corect. O fi oare, cumva, un gentilom persecutat, silit să se ascundă, folosind haine de împrumut ? În timp ce continuă să mîngîie iapa, Marguerite plăsmuieşte în mintea sa un întreg roman. Secret cu secret el ar putea să-şi spună toată povestea şi să-i ceară protecţie, oferindu-i în schimb posibilitatea de-a o elibera pe Climène. Un ultim strop de prudenţă o reţine : deşi foarte rar un plebeu poate fi luat drept un cavaler, e mai bine să păstreze distanţa. Oricum, nu are de ales şi nu ar fi pentru prima oară cînd ar avea încredere într-un necunoscut : aşa a făcut în pădurile de la Blois, la Poggio, în întîlnirile nocturne cu ţiganii.

Iapa este a mea şi vor să mi-o ia, declară ea cu capul sus, autoritar. Vei avea protecţia mea dacă mă ajuţi s-o ascund. Acum, fără să întoarcă privirea, se uită la el pe furiş : e foarte liniştit, în timp ce vorbeşte, şi cu mici lovituri îşi scutură de pe manta şi de pe pantaloni firişoarele de paie şi de fîn adunate din culcuşul lui. S-o ascundem nu-i mare lucru, spune, mai greu e s-o duc de-aici fără să fiu învinuit de furt. Dar o să încercăm. Cît priveşte protecţia, se va folosi de ea, la nevoie, dar deocamdată nu are nevoie de aşa ceva. A fost militar şi din pricina unor certuri a trebuit să se refugieze la Montmartre, că aici are o mătuşă călugăriţă. Nu, nu are familie, e celibatar, şi dacă totul merge bine, îşi va relua slujba în armata regelui. E limpede că nu mai vrea să spună altceva, căci schimbă vorba. Ar trebui, o sfătuieşte el, să se pună şaua pe iapă, să fie alergată la galop, ţinutul în grajd îi face rău. Urmează lămuriri despre felul cum trebuie îngrijită, zăbală, frîie, pinteni. E un specialist.

Fără să-şi dea seama, Marguerite s-a aşezat pe un sac de ovăz şi ascultă uitînd că timpul trece şi trebuie să se întoarcă sus în apartamentul ei înainte de-a suna clopotul mănăstirii pentru slujba din zori. De luni de zile nu s-a simţit atît de degajată, atît de liberă. Şi grăjdarul s-a aşezat şi chiar în faţa ei, dar dezinvoltura lui nu are nimic insolent şi nerespectuos. Acum Doamna ştie că îl cheamă Alexandre, că s-a născut în Bourgogne, că taică-su e om înstărit. Are nouă fraţi, toţi trăiesc, seniorul lor e om cumsecade, *les corvées* uşoare, pămîntul e bun, recoltele bogate. Dar lui nu-i place să lucreze la cîmp, preferă armata, războiul, misiunile, asediile, laudele pe cîmpul de luptă. O poveste simplă, spusă fără lungimi şi fără adăugiri şi, s-ar spune, din simplă datorie de soldat. Nu este un gentilom travestit şi motivele pentru care a hotărît să se ascundă le păstrează pentru sine. Fără să regrete fanteziile romanţioase de mai înainte, Marguerite se dedă cu totul plăcerii de a-şi imagina viaţa acestui obscur personaj. La fel se distra, cînd era mică, intrînd în bordeiele pălmaşilor şi dînd la o parte capacele oalelor pentru a vedea ce fierbe înăuntru. Acum nu se mai poate abţine să nu întrebe, curiozitatea ei nu mai are margini. Şi ce o să faci, îl întreabă, dacă n-o să izbuteşti să te întorci sub armele Maiestăţii-Sale ? Omul ridică din umeri, peste tot este nevoie de soldaţi buni, dacă regele nu mă vrea, voi sluji în Germania, în Polonia, în Turcia. Adevărul e, adaugă el, că am şi o prietenă bună, o văduvă cu situaţie care ar vrea să mă ia de bărbat. Dar eu nu vreau să am bătaie de cap cu nevastă şi copii, de cum voi fi pus deoparte o sumuşoară de bani, voi lua toiagul peregrinărilor şi voi cutreiera lumea pînă cînd voi izbuti să mă îmbarc pentru Indii, căci de mult mă tot gîndesc la asta. Sporovăind astfel, Alexandre a început să trebăluiască pentru catîrce. La un moment dat, ridicînd capul : S-a făcut ziuă, Alteţă, o avertizează el. E un fel de a-i spune să plece.

Doamna de Toscana dormi pînă tîrziu spre amiază şi doamnele sale o aflară foarte binedispusă, ba chiar glumind. Se întorsese în apartamentul ei fără să întil-

nească picior de om, dar nici măcar nu-şi dădu seama de asta, atît de absorbită era de gînduri. Din puţul veşnicei sale amărăciuni, i se părea că se ridică spre o lumină dulce şi limpede, lumina adevărului. Ceea ce ea a dorit întotdeauna în zadar, oameni ca Alexandre au încă de la naştere : posibilitatea de a-şi alege propria soartă. Pentru Cei Mari nu există libertatea fără puterea suverană, dar supuşii lor au libertatea mai lesnicioasă a anonimatului. Orgoliul, pofta nesăţioasă de bani nu-l preocupă pe falsul grăjdar, lui îi place vagabondajul, aventura, riscul de a muri de foame. A muri la marginea unui drum sau într-un pat princiar nu este acelaşi lucru ? Dacă vrea să se convertească sau să-şi salveze sufletul nu are nevoie să intre într-o mănăstire şi să se prefacă om devotat, poate oricînd să se facă pustnic şi să se căiască în felul său. Este de necrezut cît îi seamănă acest dezertor, care, ţesălînd catîrcele, îşi expunea ideile. Dar cum să-l imite ? Marguerite nu este omul jumătăţilor de măsură, nimeni nu s-a îndoit niciodată de asta, dar acum trebuie să şi-o dovedească ei însăşi. Întrucît nu a reuşit să fie prima printre egalele sale, trebuie să învingă anulîndu-se, dispărînd. Înlăturînd fuga (ar prinde-o numaidecît), îi rămîne scandalul, arma cu care au lovit-o întotdeauna, dar mînuită cu atîta necruţare încît, măcar pentru a nu mînji numele familiei d'Orléans, o vor lăsa să cadă în mulţimea celor fără nume care nu aparţin nimănui. Numai atunci va putea renaşte, confundîndu-se în clocotul oamenilor fără drepturi dar şi fără datorii.

Zăpada căzută în timpul nopţii acoperise cîmpia, cerul alb nu se deosebea de pămînt, imagine a unei perfecte anulări, a unei lumi elementare unde figurile, deosebirile de rang, ambiţiile se contopesc. În timp ce ea se încîntă de acest spectacol de o uniformitate liniştitoare, în spatele ei cameristele se trudesc, agitîndu-se, să pună în ordine, să frece, să cureţe umbra de praf pe care pînă ieri a aşezat-o vîntul pe covoarele roase, pe mobilele opace. O plictiseală fără seamăn îi pricinuieşte acest foşnet de fuste, acest scîrţîit de pînzeturi scrobite, şi mai ales de obişnuitele indicaţii gospodăreşti : trage ici,

întinde colo, umple cana, schimbă prosopul, spune-i maicii Gervaise... Nu, zburătăceala asta de păsări împiedicate care tot timpul se ciorovăiesc n-o mai poate suporta, nu mai poate îngădui femei în slujba sa, dealtfel spioane, toate, de la Cintia pînă la ultima rîndășoaică. Bărbații sînt altfel, măcar nu fac atîta larmă. Și la urma urmei, de ce nu ? Să ceară să fie slujită de bărbați, de exemplu de acel Alexandre, iată începutul seriei de scandaluri pe care mai adineaori își propunea s-o înceapă. Izbutește sau nu să fure iapa, e tocmai ce-i trebuie, om care nu vorbește mult și nu are aerul să se lase corupt ca s-o bîrfească precum femeiuștile astea. Cînd va afla, Cosimo va turba de mînie și va face tot posibilul ca regele să condamne fapta. Zadarnic, Ludovic are altele pe cap și o să rîdă de treaba asta, sau în cel mai rău caz o va exclude de la Versailles unde, dealtfel, nu a fost niciodată invitată. Ca și cum ea ar fi ținut la așa ceva : să se fi dus în trăsura Curții, fără echipajul ei, ar fi fost o insultă.

Și chiar așa : nu trec două zile și grăjdarul este acuzat de furtul iepei. Zîmbind, semeață, Doamna declară că i-a dăruit-o, să fie deci scutit de orice bănuială. Ba mai adaugă că pentru a-i răsplăti priceperea cu care reușise să scape de nedreptul sechestru un cal care îi era foarte drag, a hotărît să-l ia în serviciul său personal și să-l găzduiască în propriul ei apartament. Mănăstirea clocotește de indignare. Stareța are un atac de inimă, Doamna de Guise, Sainte Meme, Ambasadorul Toscanei aleargă furioși, amenințători, rugători. Să chibzuiască Serenissima, poate că Domnia-Sa nu știe că netrebnicul burgund, aflat sub protecția dreptului de azil al mănăstirii, este un derbedeu acuzat de nelegiuiri, violuri, violențe, furturi. Marguerite ascultă și zîmbește, în timp ce domnișoarele, exilate la garderobă, zumzăie ca niște viespi înveninate, făgăduind să dea pe față lucruri senzaționale. Ar trebui să vă bucurați de alegerea ce-am făcut, spune ea în cele din urmă, am și eu informatorii mei la Florența, ei mă previn că se urzește uciderea mea, am deci nevoie de o gardă de corp care la nevoie să știe să mă apere. Ca să mărească

bătaia de joc. porunceşte pe dată ca Alexandre să-i aducă el ciocolata, de-acum încolo nu se mai încrede în alţii.

Cu toate acestea, faptul că se lipseşte aşa, timp îndelungat, de cameriste o apasă : este în realitate, o armă cu două tăişuri. Sînt de trebuinţă multe scandaluri pentru ca o Principesă de sînge să fie repudiată şi renegată de ai săi : iar Marguerite e grăbită. Dar între timp se plictiseşte, limbutele acelea o distrau, pălăvrăgeala lor îi ocupa zilele în care nu făcea nimic. Poate că a apucat pe o cale greşită, pentru a se distruge, pentru a se face uitată există o altă cale, cea legendară, a exaltării mistice, a izolării absolute, un soi de moarte din care se poate evada cu pretextul, de exemplu, unei vieţi mai austere, într-o sihăstrie necunoscută de nimeni. Acestea fiind zise, începe să frecventeze biserica, să rămînă zile întregi într-o deplină singurătate. Saint Pierre, aflat tocmai în vîrful colinei Montmartre, este un sfînt lăcaş străvechi, de o solemnă goliciune, îngheţat iarna, rece şi vara. Îngheţată, în strana ei, Doamna ajunge la o insensibilitate care îi înlesneşte golul din minte şi un soi de dilatare a întregii sale fiinţe. Nemişcată, cu mîna la ochi, rămîne ameţită în aşteptarea unui mesaj : nu ştie care, dar speră în el, sfinţii — ea se crede sfîntă — au dreptul la aşa ceva. Dar mesajul nu vine, apare în schimb imaginea lui Charles de Lorena, care s-a căsătorit cu regina văduvă a Poloniei, şi nu ajută la nimic gîndul că totul trece şi că eternitatea este aproape, efemera sa pretenţie de sfinţenie nu e un mijloc prin care să renască la o nouă viaţă, şi ea vieţii i-a dat mult pe credit.

Programul scandalurilor, dealtfel, este obositor : în ciuda ei, obişnuinţa cu regulile mănăstirii — acel clopot etern — îi adoarme încăpăţînarea. Şi apoi, experienţa nu a reuşit, scandalul nu a izbucnit, liniştit, Alexandre îi toarnă apă în lighenaş, îi întinde prosopul, îi serveşte mîncărurile. Dialogul cu el, devenit în mod prostesc vanitos, e un supliciu. Aceleaşi întrebări, aceleaşi răspunsuri, un singur subiect de discuţie : Climène, ajunsă pe mîna unui anume Théophile, galopează minunat,

merge la trap fără salturi, sare peste obstacole... cînd Doamna va dori s-o încalece... Ca și cum n-ar ști, nătărăul, că acea zi nu va veni niciodată. Și numai din pură inerție nu-l gonește din preajma ei. E mohorîtă, nerăbdătoare, chiar și vocea individului o supără : gherghef, cărți, spinetă o plictisesc. Știi măcar să joci șah, ori dame ? Cum de nu, răspunde el, insuportabil de confidențial, în tabără, cînd n-ai ce face, joci o partidă în draci. Și iată-i pe cei doi protagoniști ai scandalului, așezați unul în fața celuilalt, Doamna nu disprețuiește nici măcar zarurile de tavernă. Se lasă prinsă de joc cu furie, nu admite să piardă, se supără, în vreme ce tovarășul ei, foarte calm, își domolește jocul, sigur de cîștig ; dacă pierde, nu va plăti. Ce rușine, șoptesc domnișoarele exilate, lipite de ușă ca să prindă zgomote și cuvinte. Deodată, Marguerite răstoarnă tabla de șah, aruncă pe jos cărțile, zarurile. Gata, spune, sînt obosită, pleacă. La pașii lui care se apropie, fetele fug.

Într-o dimineață, Doamna se trezește recunoscînd că este proastă, nepricepută, nedemnă de nașterea ei. Iluzia de a scăpa adunînd scandaluri peste numele său e o manevră de muieruști : Parisul este plin de ducese care se culcă cu lacheii lor și tot ducese rămîn, fără să piardă nici măcar dreptul de *tabouret*. Ce a cîștigat ea din familiaritatea cu Alexandre ? Plictiseală și dezgust, țopîrlanul ăsta pute, își suge dinții, are unghiile negre. Să se ducă la dracu Climène, de care, în fond, puțin îi pasă. Cameristele, reprimite în serviciul ei, sînt prevăzătoare și înțepate : tăcute, au aerul unor victime nevinovate și nu primesc bunăvoința și micile daruri pe care Doamna, fierbînd de mînie, le înlocuiește cu cîte-o scatoalcă bine cîntărită. Și atunci ? Atunci, pe loc, decide o lovitură disperată : să fugă, oriunde ar fi ! Nu-și pregătește fuga, ci iese pe jos, mai întîi în curte, apoi pe străduțele sordide care brăzdează colina, unde se oprește să schimbe o vorbă cu trecătorii, crezînd că o să fie luată drept o cucoană oarecare, și să ajungă repede la un cartier mai populat : acolo va fi mai lesne să se ascundă. O biată încercare ; după vreo jumătate de oră își dă seama că este urmată pas cu pas de lectica

Stareței împodobită cu stema familiei de Guise ; așadar, iată de ce mulțimea începe să dea fuga și să iasă în porțile căscioarelor. Ea nu cunoaște pe nimeni, dar pe ea toți o cunosc.

S-a sfîrșit, își spune, totuși continuă să spere : a sperat, de exemplu, și nebunește chiar, în noaptea în care călugărițele, înnebunite de groază, au deșteptat-o strigînd : foc, foc. Un incendiu, limitat din păcate, amenința dormitorul novicelor, și ea, în cămașă cum se găsea, a început să danseze de bucurie spunînd că cu cît ardeau mai multe lucruri cu atît era mai bine, căci așa putea să ia foc și întregul Montmartre ; și nu i-a displăcut nici că după aceea au acuzat-o că ea pusese focul. Dar zidurile au rezistat, abia afumate. cu pagube neînsemnate, încît nu a avut prilejul să fie transferată în altă parte.

Așa se scurge viața ei, sfîrșită și caraghioasă, cu vise și amărăciuni : timpul s-a înțepenit în ziua debarcării la Marsilia, toate întîmplările de după aceea fiind parcă coșmaruri de noapte : după ce trec anii, dacă Cosimo ar muri, ea ar putea să se întoarcă în Toscana și să guverneze alături de fiul său, Marele Principe Ferdinando, care îi seamănă, se spune, și o iubește. Dar Cosimo s-a înzdrăvenit, ține regim și făgăduiește s-o ducă pînă la o sută de ani ; Ferdinando nu mai răspunde la scrisorile ei, se pare că i le-au sechestrat. Așa că acum ar fi o prostie să mai refuze rarele invitații pe care i le face regele și trăsura lui, la Versailles se joacă tare, se pot cîștiga sume mari, fără să mai pui că jucînd uiți de necazuri. Frumoasa Marguerite nu mai e frumoasă, după ce a avut gălbinare a devenit o stafie caraghioasă mînjită toată cu sulimanuri, nimeni nu-i mai spune Diana d'Arles. Nu are mînă bună, pierde mereu, datoriile sale se adună în chip înspăimîntător ; Sainte Meme, suferind, nu știe cum să mai facă față de cînd Marele Duce a încetat să-i mai trimită banii, după cum era învoiala. După ce a murit Stareța, locul ei a fost luat de o tînără intransigentă, Doamna d'Harcourt, care vrea să scape de musafira asta nedo-

rită și reușește. Și astfel noua reședință, atît de rîvnită, este mai degrabă o pedeapsă, oferită de schitul Saint Mandé, rustic, lipsit de comoditate, șters. Ei bine, Doamna declară că este foarte mulțumită, întotdeauna a dorit să se retragă la țară și să nu mai vadă prieteni și rude, cunoaște lumea și o disprețuiește. În realitate, începe să vagabondeze prin păduri, în tovărășia unor oameni discreditați, pretinși nobili, sau și mai rău. Nu mai are decît două slujnice, chiar și Cintia, pălmuită zdravăn, se pregătește să se repatrieze, căci, după cum se spune, maltratările au făcut-o să-și piardă mințile.

Pe neașteptate i se întinde o mînă : aceea — cine ar crede ? — a unei bigote obtuze, Doamna de Guise, acum văduvă. La Saint Mandé este singura care o mai vizitează pe sora sa și nu ascunde că o face numai din spirit de caritate. Doriți să mă însoțiți la Hôtel-Dieu ? îi propune într-o zi, rupînd obișnuitul val de acuzații. Marguerite nu poate să nu știe că Hôtel-Dieu este un spital de săraci cu boli fără leac, un loc de mizerie cumplită ; este de prevăzut dar că răspunsul ei va fi negativ. În schimb, iat-o plină de însuflețire, nerăbdătoare de a pleca, dornică să intre cît mai repede în acțiune.

Călătoria ține foarte puțin, de cum coboară din trăsură cele două d'Orléans intră într-o încăpere mare plină de infirmi, de orbi, de ulcerоși, în așteptarea unui pat ; aici, Doamna de Guise se oprește pentru a-i încredința Superioarei pomenile și darurile care să fie împărțite întru alinare. Dar Marguerite nu se oprește ci se repede printre șirurile de paturi, declarînd că vrea să ajute chiar ea la îngrijirea bolnavilor, întocmai ca o mică infirmieră. E o vijelie, o furtună de arzătoare dăruire : zboară printre micile paturi, se apleacă peste fiecare atingînd chiar buzele și frunțile care poartă pecetea morții ; spală plăgi, varsă oale, susține capete atîrnînde, dă supe întăritoare și băuturi. Îi dojenește pe preoții care rostesc rugăciuni pentru cei aflați în agonie, nu poate îngădui ca muribunzilor să li se ia orice speranță de a supraviețui, vorbește de leacuri miraculoase care vindecă orice boală. În copilărie, povestește

ea călugăriţelor zăpăcite, a cunoscut bătrîne vrăjitoare care ştiau taine pentru lecuirea oricărui rău, de unele îşi aminteşte, erau făcute din ierburi pe care se însărcinează să le găsească şi să le adune. Nu de Principesă era atitudinea ei, ci mai degrabă de reformatoare energică, aflată în misiune de binefacere. N-o îndepărtează duhoarea, convulsiile, delirurile, ba chiar le înfruntă cu priceperea unuia care s-a născut în mijlocul lor. Molipsite, călugăriţele nu mai izbutesc să domolească mila aceea fanatică ; în cele din urmă se supun Margueritei, schimbă cearşafuri şi cămăşi, aleargă de la un pat la altul, lovindu-se una de alta, într-o zăpăceală la care bolnavii, foarte agitaţi, răspund dublîndu-şi gemetele. Anunţat, medicul de rînd nu cutează să se arate, aşteaptă ca ilustra musafiră să iasă din scenă.

După cîteva zile, în camera ei de la Saint Mandé, Marguerite ia din nou pana sa de atîtea luni părăsită şi nu pentru a protesta sau a ameninţa. Îi scrie lui Cosimo. După atîtea mîhniri şi nedreptăţi şi insulte reciproce, începe ea, vrea să-i dea o consolare : a descoperit, în sfîrşit, că este născută pentru a îngriji de săraci şi de infirmi. Umblu cu sora mea prin spitale şi fac cu multă tragere de inimă ceea ce fac surorile de caritate, ba chiar şi mai mult, aşa încît hotărîrea mea este de a mă dedica acestei opere pentru tot restul vieţii. Să înveţe, prostul, ce vrea să zică practicarea virtuţii creştine.

Prînzul întrerupe scrisoarea ; cînd o ia din nou în mînă şi o reciteşte, Doamna nu mai are chef s-o semneze, gîndindu-se că soţul ei nu are dreptul la consolări de acest fel şi că va vedea cu siguranţă în cuvintele ei semnul de căinţă al unei păcătoase. Această bănuială o mîhneşte şi îi provoacă o reflecţie care se întoarce împotriva ei însăşi. De unde i-a venit acest neaşteptat foc de caritate, această furie de-a alina suferinţe şi mizerii ? Acum douăzeci de ani cînd, din trăsura sa, zîmbea săracilor din Florenţa, sigură că zîmbetul acela era un dar, nu s-ar fi gîndit la aşa ceva : azi, pe neaşteptate, o luciditate înspăimîntătoare o cuprinde şi îi răscoleşte nemiloasă adîncul sufletului. De multă vreme

imaginea Margueritei d'Orléans, Principesă nefericită, căreia-i plăcea să se contemple în oglinda fermecată a unui roman, se alterează îngrozitor, devenind un obiect odios, grotesc. Într-o tresărire de-o clipă a conştiinţei, ea intuieşte din ce izvoare a ţişnit frenezia milei sale : din nevoia imperioasă de a fi încă o dată adorată. Orgoliu, vanitate, o nemăsurată dragoste pentru sine — şi desigur, nu pentru bolnavii luaţi în parte sau laolaltă — luptă dimpreună pentru o ultimă cucerire. *„Vous n'aimez personne, Mademoiselle"* : străvechea dojană îşi atinge din nou ţinta şi punctul dureros mult mai bine decît predicile din postul mare care îndeamnă la dragoste pentru aproape. Dar cine este, în definitiv, acest aproape de care vorbeşte parabola evanghelică ? Întrebarea rămîne suspendată într-un abis de ignoranţă în care Doamna se pierde. Dragostea... Prea multe înţelesuri şi prea multe îndoieli într-un singur cuvînt : dragostea filială, dragostea maternă, *l'amour-passion*... Ea a crezut că-l iubeşte pe Charles de Lorena, care a uitat-o, l-a venerat superstiţioasă pe Ludovic care trebuia s-o ridice pe tron şi care a respins-o. Lumea de rangul ei, rudele sale, copiii ei sînt creditori nerăbdători, nici unul nu a mişcat un deget pentru ea, cum ar putea să-i iubească ? Iar mai jos de ei, turme de creaturi mărunte şi necredincioase, oameni siliţi s-o slujească, instrumente adesea neascultătoare şi potrivnice, misterioase, închise în tainele lor. Deşi a încercat să şi-i apropie şi să-i înţeleagă, întotdeauna s-au sustras, dezamăgind-o amarnic. Există, totuşi, o legătură care-o uneşte cu ei, şi anume că şi ei, ca şi principii, sînt sortiţi să se îmbolnăvească şi să moară ; iar ea, iată care-i adevărul, ea se teme de boală şi de moarte. În fond, zbuciumata sa dăruire pentru bolnavi a fost un soi de exorcism. Dacă, prin minune, muribunzii pe care ieri vrea să-i răpească mormîntului s-ar însănătoşi, nu ar mai interesa-o, ba ar şi plictisi-o. Judecînd astfel, face o descoperire foarte neplăcută : mila pentru cei care suferă nu este dragoste pentru aproapele ; este egoism.

Hôtel-Dieu așteaptă încă — adică se teme — de o a doua vizită a Doamnei de Toscana și scrisoarea către soțul ei, Marele Duce, neterminată, zace printre hîrtiile care vor rămîne pentru un întreg secol la Saint Mandé. Totuși, furia ei de a sfătui, de a supraveghea, de a purta de grijă, izvorîtă dintr-un impuls de moment, nu se domolește. Marguerite și-o satisface făcînd pe sora de caritate în mănăstire ; pentru cea mai mică neplăcere resimțită, bietele călugărițe trebuie să se supună recomandărilor ei, înghițind căni întregi din băuturile născocite de ea. Sînt atît de blînde, sărăcuțele, atît de răbdătoare, încît ea începe să spere că le va iubi ca pe niște surori. Mama, soțul, copiii n-au părăsit-o oare ? Are deci dreptul să transfere asupra acelor nefericite afectele sale și să le primească în schimb pe ale lor. Numai că, ținînd-o astfel, normele sale igienice tulbură regulile claustrale, ba chiar și modesta economie a neîndestulatei mănăstiri : capelanul nu poate să le ierte pe cele care, la porunca Doamnei, nesocotesc postul Paștelui și stau în pat peste ora rugăciunilor din zori. De mai multe ori Superioara a îndrăznit, făcîndu-și curaj, să protesteze cu sfială, răspunzîndu-i-se cu batjocuri sacrilege și învinuiri de nerecunoștință și de îngîmfare luciferică. Asta este mulțumirea pentru generoasa grijă a unei Principese de sînge care încearcă să vă elibereze de prejudecățile voastre ? Atunci hrăniți-vă mai departe cu lături și încredințați-vă sufletele scapularelor voastre pline de relicve false, ele nu vă vor împiedica să muriți disperate și să mergeți în iad. Un iad, de fapt, a ajuns Saint Mandé, odinioară azilul înțelegerii și al păcii. Cîteva călugărițe mai tinere au ascultat sfaturile Doamnei și episcopul a trebuit să intervină pentru a face să înceteze scandalul.

O rază de speranță strălucește în inimile călugărițelor mai bătrîne la vestea că Doamna de Guise, sfînta aceea, a trecut în lumea dreptilor și a lăsat prin testament o mare parte din averea sa surorii — deci, socotesc ele, noua bogăție îi va îngădui Doamnei comoditatea și fastul de care a fost lipsită atîția ani și, mai ales, o locuință mai demnă de ea. Într-adevăr, mari schim-

bări se anunță, dar cu singurul rezultat că aveau să tulbure mai tîrziu liniștea de la Saint Mandé : cai de rasă și calești aurite ocupă curți și camere golite, valeți, bucătari, slujnice, domnișoare sînt angajate și cazate provizoriu în sat, fără ca Alteța-Sa să manifeste intenția de a se muta altundeva. Aici stau bine, declară ea, aerul îmi prieste, singurătatea îmi place, în timp ce mijloacele rapide de care dispun acum scurtează distanța de Paris și Versailles. Sosesc arhitecți, zidari, tîmplari pentru construirea unui pavilion vecin cu mănăstirea ; consternate, călugărițele își înmulțesc rugăciunile pentru a îndepărta viitoarele primejdii.

Dar mai mult decît belșugul dobîndit, pe Marguerite o bucură faptul că, din întîmplare, a întîlnit un anume Monsieur Gentilly, om înaintat în vîrstă și cu destulă educație, aparținînd micii nobilimi provinciale și pe care l-a numit numaidecît secretarul și majordomul ei. În realitate, meritele acestuia constă în sănătatea sa șubredă, atît de jalnică încît în fiecare zi este de temut, după cum spune el, că viața i se duce. Aspectul lui nu este cîtuși de puțin impunător : slab și jigărit, față pămîntie, mers scălîmb, neglijează curățenia și lăcrimează numaidecît. Suferă de colici, de astm, de leșinuri, nu se îngrijește, mănîncă prea mult și spune că leacurile nu ajută la nimic, numai moartea poate să-l scape de necazuri.

Nici nu trebuia altceva ca să trezească pe deplin vocația de asistență a Doamnei care își găsește în el un pacient ideal și tipul perfect al vasalului credincios pentru serviciul unei castelane poruncitoare. Șnurul clopoțelului care atîrnă la capătul patului ei dă în camera lui ; îndată ce se trezește, Marguerite îl cheamă și, înainte de a-i da vreun ordin, îl supune la un interogatoriu sever. Cum se simte, cum a dormit, de cîte ori s-a sculat pentru nevoile sale, dacă a băut poțiunea răcoritoare pe care i-a preparat-o cu mîinile ei. Apropie-te, ia să vedem, arată-mi limba, ia să văd pulsul. Urmează prescrierea regimului de urmat, dojenile de a nu-l fi respectat. Dumneata nu vrei să înțelegi ? Nici

o picătură de vin sau de lichior, interzis vinatul, piperul, condimentele ; păcatul lăcomiei va fi distrugerea dumitale și mă va obliga să te concediez, pentru că eu nu tolerez un majordom mîncău. Omul se lovește cu pumnii în piept, cere iertare împreunîndu-și mîinile și Marguerite, regretînd că l-a repezit, îi toarnă din propriul ei ibric de argint o ceașcă de ciocolată. Și astfel Doamna și vasalul ajung să-și ia gustarea împreună, împărțindu-și biscuiții. În sfîrșit, Doamna se scoală și în timp ce doamnele sale o îmbracă, nu-i îngăduie să se îndepărteze : ticălosul ăsta, rîde ea, e în stare să se ducă în cămară, să se îndoape cu cîrnați și pe urmă să-l apuce burta. Aici să stai ; și mai bine leagă-mi ghetele, că știi s-o faci mai bine decît proastele astea.

Adesea Gentilly nu apare la sunetul clopoțelului. Alarmată, Alteța-Sa dă fuga la patul lui și-l găsește cel mai adesea zvîrcolindu-se printre pături, toată noaptea a vărsat, are burta umflată, respirația grea, cere să i se aducă preotul, vrea să moară întru mila Domnului. Ce preot, strigă Doamna, aici e nevoie de un clistir și de lăsare de sînge. Trimiteți după chirurg, de clistir am eu grijă. Aproape goală, doar cu o cămașă ușoară pe ea, zburătăcește prin cameră și, încurajînd, mustrînd, asistă la pregătirea vasului, la folosirea lui și la efecte. În sfîrșit, cînd pacientul ușurat emite niște gemete de mulțumire, ea triumfă cu degetul ridicat : Azi și mîine dietă lichidă, și vai și amar dacă încerci să te ridici.

Nebuna asta tot n-a mai terminat cu scandalurile, se indignează cameristele care, deși noi în serviciu (se schimbă întruna), cunosc din auzite povestea lui Alexandre și a celorlalți valeți și grăjdari, tot șiragul amanților plebei atribuiți Doamnei. Povestesc, cu silă, că ea și secretarul se comportă ca bărbat și soție, cu neobrăzată familiaritate și lipsă de pudoare reciprocă. De fapt, nu greșesc, absolvită de etatea înaintată și convinsă că acum nimeni nu se mai ocupă de ea (Cosimo nu mai dă nici un semn de viață și Maiestatea-Sa are alte belele, mai mari, pe cap), Marguerite a aflat în obișnuința ei cu Gentilly acea tovărășie de

tip conjugal care înlătură amărăciunea dezamăgirii. Chiar şi ea, dealtfel, începe să resimtă apăsarea durerilor bătrineţii şi Gentilly, slujit de experienţă, a învăţat ce îngrijiri, ce leacuri îi fac ei bine. Şi apoi o cunoaşte atît de bine, citeşte în toanele ei cum nimeni n-a mai ştiut vreodată s-o facă. Dacă Alteţa-Sa se supără şi ameninţă că îl concediază, el se ghemuieşte în pat şi face pe mortul pentru a învia apoi senin şi aproape rîzînd cînd furtuna a trecut. La maltratări, la ocări, nu răspunde cu mîrîieli şi resentimente, dar în momentele de bună-dispoziţie, cînd simte că Doamna are chef de glumă, n-o scuteşte de observaţii înţepătoare şi, printre rîsete, o tratează ca pe o femeie oarecare fără minte, adică o fetiţă de bătut la fund. Se spune chiar că nu o dată cei doi s-au luat de păr. Nu e sigur, dar e verosimil.

Acum Marguerite nu mai cere nimănui voie ca să se mişte, să călătorească după bunul ei plac. Are mare încredere în eficienţa curelor termale şi, vara, călătorind prin jurul Yonnei, se scaldă regulat în rîu. Gentilly este cel care organizează aceste expediţii şi întrucît ei îi este frică de curent, nu intră în apă pînă ce majordomul nu-i măsoară adîncimea şi n-o susţine de mijloc şi de umeri. Există inconvenientul că malurile sînt adesea cutreierate de scăldători de proastă condiţie, aşa că este greu să găseşti un ţărm sigur şi singuratic, departe de atîta lume. Adevărul este că Doamna nu ar face caz de asta nici dacă ar mai fi tînără, pudoarea nu a preocupat-o niciodată : dar nu izbuteşte să priceapă cum poate cineva să fie interesat de goliciunea unei doamne în vîrstă, chiar dacă, mulţumită Domnului, se ţine bine. Ceea ce o interesează pe ea este plăcerea acelor excursii şi dorinţa de a demonstra cum, la vîrsta ei, tot mai poate să se bucure de ele. După baie se odihneşte sub un cort brodat cu armele sale (armele familiei d'Orléans, nu ale Medicilor), şi mănîncă cu mare poftă : i se pare că se întoarce la verile petrecute la Blois cînd, în ciuda protestelor guvernantei, se dezbrăca pentru a se răcori în pîraiele îngheţate ale pădurii. O zi minu-

nată, îi spune credinciosului Gentilly, și adaugă — dar el nu înțelege italiana — „Tot ce se lasă se pierde", care era motto-ul voioasei plebe florentine, unicul semn de înțelepciune al acelui popor nefericit. Numai acum, la bătrînețe, are curajul să-l adopte, și cine știe cum îl va interpreta lumea. Răspunsul amar dat unei domnișoare care îi ridica în slăvi bunătatea este mult mai semnificativ : „Nu vreau să se vorbească despre mine nici de bine, nici de rău".

Dealtfel, Marguerite se înșală crezînd că soțul ei, copleșit de vîrstă și de necazuri, a încetat s-o mai spioneze : în realitate, în ciuda cinicului dezinteres al regelui, nu a renunțat cîtuși de puțin s-o urmărească zi de zi cu o înflăcărată îndîrjire. Este datoria lui. Este plăcerea lui.

Toți știu, la Florența : fie la Pitti, fie la reședința sa, Marele Duce ascultă în fiecare dimineață cel puțin două slujbe. Uneori trei, dacă, așa cum explică el, sfinții din calendar se ingrămădesc în aceeași zi în aceeași strană, și este păcat să nu-i dai fiecăruia ce i se cuvine. După ultima slujbă nu se ridică din genunchi pînă ce oficiantul nu a dispărut pe ușa sacristiei, avînd grijă să nu umble în grabă, ci cu pas măsurat, pentru că devoțiunea trebuie să se ghicească și după gesturi, și pentru Biserică toate zilele sînt solemne. Abia atunci Cosimo se ridică și pornește după el, cu brațele încrucișate pe piept. În sacristie îl așteaptă un jilț aurit, cu armele și coroana deasupra, adăpostit de un mic baldachin cu franjuri. Aici se așază, cu ochii ațintiți la sacerdotul care se dezbracă, la novicele care împăturește pînze și patrafire și le pune îndărăt în dulapuri. În sfîrșit, cînd omul bisericii — mai degrabă un călugăr decît un preot — înainte de a pleca, se apropie pentru plecăciunea reglementară, el îl oprește, îl trage spre sine și, ridicîndu-se puțin, îi sărută mîna : aceeași mînă căreia, după sărut, îi desface degetele pentru a i le închide apoi apăsîndu-și încet deasupra propria palmă. Micul dar nu este niciodată mai mic de doi scuzi, uneori mai mult. Dacă novicele, indiscret, se oprește să pri-

vească scena, figura lui Cosimo se întunecă, numai miniștrii Domnului merită generozitatea sa.

Sărbătoare sau zi de lucru, Marele Duce se îmbracă în negru, stofă închisă, cravată albă fără dantele, ciorapi și papuci negri. Poartă mustăți groase care îi acoperă gura, are mîini foarte albe și grăsuțe. Rămas singur în sacristie, mîinile sale prind să prefire boabele șiragului de mătănii, alcătuite din mici hîrci : în tăcere, zumzetul ușor al rugăciunilor lasă uneori locul unei suspensii concentrată toată în privirile care aleargă de la ușa dinspre biserică la o ușiță ascunsă printre scîndurile dulapurilor. Din cînd în cînd, o ușoară răbufnire a buzelor acoperite de mustață arată că Serenissimul așteaptă cu oarecare nerăbdare.

Cel așteptat este abatele Giambattista Falaschi, pentru intimi Bista, care are darul de a apărea fără zgomot, ca prin farmec, țiițînile ușiței nu scîrțiie la trecerea sa. Este omul Ambasadorului aflat în Franța, lui îi sînt adresate mesajele cifrate al căror cifru îl are. Are statură mijlocie, față osoasă, poartă plete și haine scurte. Înaintează cu băgare de seamă și după o plecăciune adîncă se oprește la cîțiva pași de Marele Duce și scoate dintr-un portofel de pielcică un dosar subțire, pe care îl întinde Alteței sale, rămînînd în mod inutil o bucată de vreme cu brațul întins, de parcă nu ar ști din experiență că Marele Duce nu-l va lua : prea multă bătaie de cap cu căutatul ochelarilor și cu descifrarea cifrului. Așa că și azi îndatorirea aceasta îi va reveni lui. Cum poruncește Alteța-Voastră Regală (noul titlu al lui Cosimo), șoptește la sfîrșit, retrăgînd brațul : și începe să mînuiască foile care foșnesc, întoarse pe-o față și pe alta. Treaba mai durează ceva, în timp ce Cosimo, aplecat înainte, îl fixează precum ogarul o sălbăticiune.

Așa, așa, mormăie abatele trecînd cu etcaetera peste pasajele privind administrația obișnuită : complimente, formule de omagiu, vești despre nașteri și despre morți (sari, sari, face ascultătorul). O tuse specială, un pas spre lumina ferestrei, iată aici... Azi 7 august : sînt informat, potrivit ordinelor Serenissimului Stăpîn, că Doamna Mare Ducesă se simte bine și că și-a început

băile în apa rîului, bălăcindu-se cu mare plăcere, susținută de brațele aceluiași Gentilly, actualul său confident... Mormăie din nou, apoi, ridicînd vocea : ...și anul acesta nu și-a mai luat cămașa lungă ci a preferat să se acopere cu — dacă citesc bine — un stinquerque și nu este deloc frumos că prin el se întrevede trupul. O pauză. Apoi grăbit : Cintia este mereu de față și-l ajută pe Gentilly s-o șteargă și să-i servească prînzul alcătuit din fructe și gogoși, cu veselie mare și cu glume. Cintia, după palma pe care Doamna i-a tras-o de a văzut stele verzi, se roagă să fie chemată în țară cît mai degrabă căci altfel moare de teamă să nu se afle că este sluga credincioasă a Alteței-Voastre Regale. Foșnesc paginile întoarse pe față și pe dos : Altceva nu mai este, Alteță Regală, dacă nu cumva vreți să trecem la curierul din Spania.

Cosimo, rezemat de spătarul jilțului, pare că moțăie, cu pleoapele întredeschise. La un moment dat ridică mîna : Poți să pleci, dar caută să lămurești ce este acest stinquerque pe care eu nu-l înțeleg și de care nu am auzit niciodată. Folosește înțelepciunea și păstrează taina, nu îngădui scuze, vreau să am răspunsul chiar astăzi.

Frumoasă treabă, se gîndește abatele atît de încurcat încît e gata să uite de respect și etichetă. Cer scuze, bîlbîie, dar mă tem că înțelepciunea și păstrarea tainei nu cad de acord într-un caz atît de delicat, cu atît mai mult cu cît cercetări de soiul acesta nu se potrivesc calității mele de om al bisericii. Îmi imaginez, dar pot greși, că acel cuvînt denumește o rufărie din acelea ușoare pe care le folosesc femeile în timp de vară, de unde și întrevederea trupului. Dealtfel, trebuie văzut... Dar o nouă mișcare a mîinii ducale, de data asta plictisită și poruncitoare, îi oprește cuvîntul pe buze. Altă poruncă, Alteță Regală ?

Nu, Cosimo nu mai are altă poruncă de dat, și-a avut porția de supliciu savuros. A trăit atîta pentru a demonstra că urăște păcatul și tocmai păcatul este acela care îl susține, îngrozit și fermecat. După ce abatele

iese, își sprijină cotul de brațul jilțului și își acoperă ochii și fruntea cu mîna. Nu meditează : vede. Trupul se întrevede, repetă în mintea sa, e ca și cum ai zice că Marguerite se scaldă goală și, cu scuza că o susține, împuțitul de confident îi pipăie sînii și șoldurile. Imaginea este atît de vie că, fără să se mai gîndească la vîrsta soției, se transferă în el și i se pare că atinge pielea aceea de mătase imaculată : Marguerite cea de șaisprezece ani se află din nou în fața ochilor lui, în întregime goală de la gîtul subțire la picioarele ei mici, cum o surprindea vara, moleșită de căldură, și ea numaidecît se acoperea pînă la ochi, dușmănoasă și mută. Era, în ciuda Sfintei Taine, o ispită infernală unită cu plăcerea de a se înjosi, smulgînd neîndemînatic și cu forța ceea ce i se datora. Desigur, nu din castitate i se refuza, ci pentru că rîvnea îmbrățișări mai brutale, acelea pe care le gustase poate în brațele tînărului de Lorena, soldățoi priceput la violuri, și pe care după aceea le obținuse de la niște josnici mercenari. Deci tot nu era sătulă ; și e de închipuit că dacă toate astea le cutează pe față, ce n-o născocși ea în taina camerelor sale, noaptea : orgii de pofte dezlănțuite, lucruri la care, în tinerețe, cînd i le povesteau tovarășii mai destrăbălați, el își astupa urechile. Informatorii îl înșală, nu spun totul, Curtea Franței e un bordel, regele comite adulter după adulter, oameni damnați printre care, iremediabil atras, Cosimo se simte amestecat, damnat și el, cu fiori de plăcere desăvîrșită. Disperat și sătul.

Să se salveze, să se roage : automat, boabele mătăniilor încep să se prefire iarăși, în timp ce scene lubrice se succed, biciuite, atițate de frenezia de-a acuza, de-a pedepsi. Vai de cei care, în Toscana, nobili, burghezi, popor, comit păcate de dragoste : oamenii bisericii supraveghează familia, stau cu ochii pe tineri, pe fete, adulterine plătesc cu streangul, și lumea să știe că Marele Duce Cosimo al III-lea nu-l va păsui pe diavol.

Bate amiaza, paracliserul a scos de mai multe ori capul pentru a se încredința dacă Alteța-Sa a terminat rugăciunile. În sfîrșit, îl vede sculîndu-se și îndreptîndu-se încet, trăgîndu-și picioarele de parcă ciolanele

nu l-ar mai ține. Așa și e. de fapt. Marele Duce își simte oasele zdrobite și o greutate în tot corpul. cum i se întîmpla pe vremuri cînd depășea măsura la mîncare și băutură. La asemenea semne de slăbiciune senilă îl cuprinde spaima de moarte : să nu se întîmple cumva ca el să intre în mormînt înaintea damnatei sale consoarte. lăsînd-o liberă : ea. care este atît de rezistentă, că nici o lovitură n-o dobora și, după fiecare naștere, se ridica din pat proaspătă și sprintenă ca o fată. Curată. transparentă, de-a dreptul gingașă, imaginea aceasta înlătură păcate și păcătoși. rămîne doar un chip de fetiță mîndră, puțin cam tristă. Dar pe figura aceea angelică străfulgeră un surîs batjocoritor : „Eu sînt nefericirea dumitale și dumneata ești a mea".

III

„C'est maman."

UN COPIL UMFLAT, FLEȘCĂIT, CARE A suferit de scrofule ; la doi ani abia se putea ține pe picioare și nu vorbea. Acum are opt ani, se spune că este inteligent dar ciudat. Adesea tatăl, bunica, frații uită de el : ca de pildă azi, 10 iulie 1680, cînd din familia ducală nu a mai rămas nimeni în oraș. Se numește Gastone, nume funest, doica i-a explicat de ce, precum și că s-a născut într-un moment nepotrivit, fapt dealtfel lipsit de importanță, deoarece el este un cadet și nu o să guverneze niciodată. Nu face moșturi, ba este chiar foarte liniștit, se mulțumește cu puțin, iubește animalele.

Grădinile de la Boboli sînt pustii în arșița dupăamiezii care abia a început. Sforăie preceptorul cu degetul între foile ierbarului, sforăie scutierul lungit pe banca de piatră : numai el singur umblă, scrîșnește pietrișul sub pașii lui mici, merișorii, laurii, chiparoșii par trăsniți de soare. A coborît încet-încet scara cea mare fără să întîlnească pe nimeni și acum tropăie pe lîngă zidurile palatului pînă la ușa de serviciu de unde vine răcoare și miros de oțet : aici știe că are să găsească o scăriță răsucită, la început întunecată, dar urcînd te obișnuiești. Treptele sînt abrupte, din cînd în cînd le întrerupe cîte un palier dînd în coridoare ca niște intestine unde aerul este apăsător, dens. Deodată o fereastră mare, incendiată de reverberație: dedesubt se desfășoară tot parcul, pînă la

Belvedere. Urcușul continuă, platformele se lărgesc, dar scara care începe din nou să urce, strîmtă, sufocantă, dă ameteli. Gastone, fără suflare, e gata să se întoarcă, dar merge înainte cuprins de o îndîrjire halucinantă. Le-or fi pitit în vreun ascunziș de sub acoperiș, îi răspundea doica — tot mai are grijă de el și acum — cînd el insista s-o întrebe cum de se poate ca în camerele Marelui Duce tată și ale Marii Ducese bunică, printre atîtea portrete atîrnate de pereți, să nu fi fost și unul al mamei sale de care el nu-și aduce aminte și grozav ar vrea s-o vadă, măcar pictată. Biet copilaș, nu te mai gîndi la asta, că e mai bine așa, îl consola femeia : și de atunci a pus el la cale acest plan de-a ajunge acolo sus să se încredințeze.

În sfîrșit, iată marele pod cu bîrnele sale groase : un soi de galerie foarte lungă, cu podeaua de cărămizi zgrunțuroase, acoperite de un praf gros ca cenușa și, într-adevăr, pare că arde ceva, atît de încins e aerul. Pe jos și pe pereți sînt de toate : mobile făcute bucăți, oglinzi sparte, obiecte de fier, sticle mari avînd pe fund drojdii scîrboase, hărți, lunete și chiar și o hîrcă oribilă rînjind. Dar hîrca nu-l sperie atîta pe copil cît tablourile atîrnate în șir, din care privesc fantome încețoșate, doamne și cavaleri în veșminte ciudate, ochi ficși care-l urmăresc. Cu picioarele moi, Gastone înaintează împiedicîndu-se ca prin întuneric, lumina prea tare îl buimăcește, capul îi plesnește : o să mor aici, gîndește, și o să ajung în infern, pedepsit pentru că nu am ascultat, mă vor găsi cine știe cînd, uscat, și nimeni nu va recunoaște pe prințișorul dispărut la vîrsta de numai opt ani.

Tresare minunîndu-se că se așezase pe jos și că simțise răcoarea, acum galeria este în umbră și din ferestrele acoperișului intră o adiere de vînt care-i zvîntă sudoarea. Spațiul este mai eliberat și pînzele atîrnate de pereți, și ele încețoșate de o patină cenușie, îi sînt mai familiare, a văzut unele asemenea lor în sălile de la Pitti : cea mai mare parte portrete de gentilomi în costume moderne, brocarturi colorate, panașe, colane de aur. Sînt de toate măsurile, dar iată unul, cel mai

înalt şi mai lat, care reprezintă o femeie într-o vestimentaţie extraordinar de bogată şi strălucitoare, mai mare decît se obişnuieşte. Încremenit, o priveşte fix şi, după o clipă de surprindere, bîlbîie : *C'est maman*, recurgînd instinctiv la o limbă din care are foarte vagi cunoştinţe, dar care îi este interzis s-o folosească în familie. Cu toate acestea ezită, ochii nu-l ajută destul ca să prindă cît mai bine acea figură cretoasă şi plină, sînul acela descoperit : era elastic şi moale, îşi aminteşte, cînd îşi apropia obrazul de el se simţea fericit. Lacom, ochiul străbate palmă cu palmă maiestuoasa făptură acoperită de mătăsuri ; braţele, de la cot în jos, ies goale din mînecile umflate, mîinile delicate, gîtul, urechile sînt împodobite cu nestemate, ochii ei mari sînt fieşi şi pierduţi ca şi cum nu ar vrea să vadă pe cei care-i privesc. Ridicîndu-se în vîrful picioarelor, Gastone se străduieşte să şteargă cu palmele suprafeţele tabloului întunecat de praf, şi iată îi apare în poală golul dintre cei doi genunchi : tocmai culcuşul în care se cuibărea, primit cu o gingaşă îmbrăţişare, în vreme ce de sus cădea peste el o voce învăluită : *Que fais tu là, mon petit ?* Dar deodată două mîini puternice îl apucau de subsuori, ridicîndu-l, şi contactul cu umărul doicii spulbera această clipă de nemăsurată plăcere.

O fi ea, n-o fi ea ? Pe măsură ce o priveşte, micuţul simte că din figura aceea se desprinde un soi de saţietate nemulţumită care îl îndepărtează : pînă acum *maman* era o umbră călduţă, nu imaginea aceasta impasibilă, închisă în fastul ei. Trebuia să mai caute, deci, să regăsească umbra aceea. Lîngă marele tablou două pînze mai mici sînt întoarse la perete, e uşor să le întorci cu faţa. Şi uite, în prima e pictată o femeie care îi seamănă, dar mult mai prietenoasă, mai dulce, şi tocmai această dulceaţă îl face neîncrezător : nu e *maman*. A doua, în schimb, foarte tînără, îl încîntă : trăsăturile sînt mai vesele, mai puţin îngroşate. Prinsă pînă ceva mai jos de talie, fetiţa ţine în poală un buchet de flori. Nu priveşte departe, ba parcă îl fixează pe el ca şi cum l-ar înfrunta, neobrăzată şi aproape bosumflată, dar gata, s-ar zice, să se joace cu el. Nu e duioasă

această fețișoară, dar se potrivește cu ceea ce doica îi povestea despre mama sa : că, de tînără, îi plăcea să rîdă, să danseze și să-și bată joc de cei care făceau pe serioșii. Și Gastone, înspăimîntat și cînd cineva rîde sau glumește, descoperă în acest portret o veselie care îl eliberează de toate gîndurile întunecate care, zi și noapte, îi trec prin cap. Nu se mai îndoiește, de data asta : așa era *maman* înainte, mult înainte de a se naște el, o prietenă surizătoare, ca aici pe pînză : în ochii care-i devorează fața i se aprinde o scînteie de înțelegere, aproape un semn.

După-amiaza înaintează, din grădini urcă voci, tropote de cai, lătrături de cîini, în curînd preceptorul îl va căuta, trebuie să coboare în grabă, înainte ca absența sa să producă nemulțumire, îngrijorare. O ultimă privire spre fetița din portret : atît de mîhnită acum, aproape mîniată. Va să zică, mă lași, zevzecule ; de ce nu mă iei cu tine ? Are dreptate, ar trebui s-o facă dacă i-ar semăna, dacă ar fi frumos și isteț ca fratele său Ferdinando, Marele Principe. Dar el nu are curaj, nu are noroc, toate îi ies pe dos, întotdeauna, numai la gîndul de a fi surprins cu tablouașul acela în brațe inima i se oprește. Cu toate acestea, coborînd cu salturi mari, se simte mult mai îndemînatec și mai ușure, și ce minunat, ce frumos ar fi să-l atîrne în camera sa ori să-l vîre într-o tainiță, sînt atîtea !, din palat. Cine știe dacă n-o să încerce așa ceva într-o zi sau alta, deocamdată se scuză într-o mută convorbire confidențială : ia gîndește-te că și-ar da seama : pe mine m-ar pune la canoane și biciuiri, iar pe tine te-ar arunca la gunoi.

Ziua s-a terminat cu o furtună ; printre tunete și rafale de ploaie, preceptorul întreba, descosea, amenința : Unde a fost Alteța-Voastră ? Cum ați făcut de v-ați murdărit în halul ăsta ? El tace mîlc ; e singura lui scăpare. Pedeapsa nu lipsește, numaidecît în pat și fără lumină, un chin pentru un copil care suferă de coșmaruri. Dar în noaptea asta Gastone doarme liniștit, cum arareori i se întîmplă, și visează limpede ceea ce treaz nu vrea să-și amintească. O sală imensă, arhi-

plină de lume, alături de el Ferdinando cu pantaloni bufanți și spadă, Anna Ludovica în rochie de Curte : în mijloc o doamnă înaltă, învesmîntată în mantie. Unul cîte unul toți cei prezenți se apropie de ea, îi sărută mîna ; ea își ține dreapta petrecută pe după umerii lui Ferdinando, iar cu cealaltă arată spre el, Gastone, care știe că se află în brațele doicii și e întins pentru a primi un sărut rece pe obraji și pe frunte. Dar nimeni nu vorbește, plecăciunile se succed într-o tăcere profundă, așa încît figurile acelea îngrămădite par foarte îndepărtate. Visul se întrerupe de mai multe ori ca să înceapă apoi din nou, dar gesturile se repetă de fiecare dată egale, de fiecare dată mai lente, și figura doamnei este o pată ștearsă, luminiscentă, în care trăsăturile se confundă, în afară de ochi, de un albastru intens, de smalț : îi recunoaște, sînt cei ai doamnei-copile pe care a atîrnat-o în fața patului său, în locul Isusului de ceară. Acum suride în voie și vorbește repede în limba sa neîngăduită, apoi vocea i se stinge și pe perete apare figura doamnei cu veșminte scumpe, cu buzele pecetluite, care fixează golul și nu știe să privească.

Anna Ludovica se dezbracă încet, o fustă după alta, la urmă corsajul, și pune fiecare veșmînt cu grijă pe scaun, alături de strana de îngenuncheat. Camera sa este înghețată ; în ciuda iernii foarte aspre, ea nu primește să i se aprindă focul sau vasul cu jar, supunîndu-se regulei maicilor terțiare, deși ea nu e terțiară, căci nu a împlinit încă vîrsta cerută. Anul acesta, în timpul carnavalului, la Crocette se îndeplinesc exerciții de izbăvire și ea le urmează, din zori și pînă-n seară. La aceste practici adaugă sacrificiul de a întîrzia momentul strecurării în căldurica patului, rostind, aproape goală și în aerul acela înghețat, rugăciunile de seară. Poate așa vor izbuti ele să domolească mînia divină stîrnită de păcatele pe care mama sa le-a făcut, și, după cum se spune, continuă să le facă.

De la doisprezece ani — acum are cincisprezece — a primit îngăduința să doarmă singură, fără tovărășia

guvernantei : are darul cuvîntului plin de respect, da, dar hotărît, şi cu mult calm a explicat Serenissimului tată că femeile care o slujesc supără cu pălăvrăgelile lor meditaţiile sale cucernice. De fapt, Anna Ludovica detestă maimuţărelile şi frivolităţile intimităţilor feminine, şi în plus nu suportă ca nişte ochi străini s-o urmărească în timp ce, înainte de a se culca, umblă prin camera ei şi deschide casete şi dulapuri. Dacă, de exemplu, văicăreaţa doica ar vedea-o acum zăbovind în cămaşă, desigur că ar protesta, provocîndu-i mînia, un păcat în care cade adesea. Şi apoi mai este şi un alt motiv pentru dorinţa ei de singurătate : în fiecare seară, înainte de a se îndrepta spre strana de îngenuncheat, se apropie de scrinul aşezat între cele două ferestre şi trage primul sertar unde păstrează relicve, amulete sacre şi mici sfinţi. Îi scoate, unul cîte unul, îi sărută, îi pune la loc, apoi contemplă o clipă îndelungată un obiect rotund pe care îl răsuceşte între degete. Este un medalion al cărui capac, apăsînd un resort, se deschide. Pe placa aurită sînt săpate cîteva cuvinte : *À ma très chère fille Anne Louise Princesse de Toscane*, şi de fiecare dată se bucură izbutind să-şi întoarcă, pentru cîteva secunde, ochii de la miniatura aşezată simetric : un chip trandafiriu, doi ochi cereşti, o ploaie de bucle blonde. Aceasta îi rămîne de la mama, o femeie nesupusă îndatoririlor sale, motiv de ruşine şi scandaluri.

La lumina lumînării mica oglindă cu argintul cojit, aflată deasupra scrinului, reflectă o feţişoară măslinie, cu păr negru şi lins, cu frunte îngustă, doi ochi pătrunzători şi acel teribil nas ascuţit. Nu e frumoasă, într-adevăr, *la très chère fille* a Marii Ducese transfuge. Este momentul crudei confruntări, ea fixează cu aviditate miniatura pentru a putea smulge, de sub trăsăturile plăcute, semnele perversităţii. De cîteva ori i s-a întîmplat să vadă acea mică gură strîmbîndu-se într-un rînjet rău, dar întotdeauna a prevalat o disperată admiraţie. În seara aceasta, cumpănind meritele unei vieţi virtuoase şi privilegiile frumuseţii, Anna Ludovica se întreabă ce anume ar simţi dacă soarta şi legile naturale i-ar fi

hărăzit să semene cu Marguerite Louise. La drept vorbind, trebuie să recunoască, desigur, că în loc de faima de a fi o fată foarte pură și pioasă, ar fi preferat bucuria de a fi frumoasă. Doamne, dacă tinerii adulatori de la Curte izbutesc și așa să-i laude grațiile și ținuta, ce omagii n-ar primi ea dacă ar fi moștenit chipul maică-si ? Paradisul, pe care confesorul i-l făgăduiește, l-ar găsi pe pămînt : gînd nelegiuit care o face să se îngrozească.

Capacul cade din nou la loc, imaginea corupătoare dispare ; clănțănind din dinți, Anna Ludovica își revine, a păcătuit, trebuie să ispășească, învingînd slăbiciunea corpului înghețat, ea este o Medici, nu o d'Orléans, nu se teme de suferință. Neînfricată, rezistă căzînd în genunchi, cerînd iertare, sporind rugăciunile, pure sunete care străbat creierul ei amorțit. De zece ori se ridică pentru a se întinde sub cuverturi, de zece ori se întoarce să îngenuncheze din nou. Are membrele atît de rigide încît abia reușește să se urce în patul ce se clatină sub tremurul care o cuprinde și o împiedică să adoarmă. Între vis și viață, se crede victima unei vrăjitorii, este sigură că are trăsăturile mamei sale, care din depărtare a încredințat-o diavolului. Dimineața, guvernanta o găsește în delir, mută, încordată. Se va duce în infern, dar nimeni nu trebuie să bănuiască asta.

„După boala de iarna trecută, tînăra noastră principesă nu și-a revenit încă și are un guturai pe care siropurile nu izbutesc să-l lecuiască, tușește nopți de-a rîndul, ca o bătrînică. Copilă neprihănită, nu-și găsește liniștea de cînd medicul a oprit-o să țină obișnuitul post al Paștelui, și se preface că mănîncă, dar rabdă de foame, și pentru a primi iertarea păcatelor i-a trimis Stareței de la Crocette un medalion prețios primit în dar, de Crăciun, de la Serenissima franțuzoaică. Are mereu o ușoară febră și Marele Duce se teme că starea ei prezentă nu îngăduie să negocieze pentru ea căsătoria aceea de care știți." Scrisori de felul acesta pornesc spre Parma, Modena, Madrid, Paris, expediate de doamne de onoare, de șambelani, călugărițe hrăpărețe

(moda scrisorilor scrise pentru a fi citite în public face furori), în timp ce Anna Ludovica, convalescentă, se foloseşte de odihna forţată pentru tot felul de reflecţii şi frămîntări. Boala a maturizat-o eliberînd-o de prejudecăţi şi fanatisme care contrastează acum cu promptitudinea percepţiilor realităţii. De exemplu se căieşte că a dăruit prosteşte medalionul care, în delir, a crezut că înlătură ispitele. Cine era, la urma urmei, mama sa ? Ce temeiuri are ea s-o condamne ? O doamnă care a avut întotdeauna relaţii epistolare cu Marea Ducesă i-a arătat amara încheiere a unei scrisori : *„...Pour ce que vous me dites, que l'on me donne tort, je m'y attendais car je sais que les femmes l'ont toujours"*. O frază la care trebuie să reflecteze din mai multe puncte de vedere întrucît acea solidarizare a unei d'Orléans cu toate femeile o izbeşte ca revelaţia unui adevăr pînă acum ascuns. Oricum, fără să se încline în vreo parte, fata începe să-şi ordoneze iarăşi în minte amintirile de cînd, fetiţă fiind, o duceau s-o viziteze pe mama ei la ţară. Mai ales gesturile îi reveneau în minte : uneori reţinute, apatice, sleite, alteori atît de bruşte de-ţi făceau chiar niţică frică. Plîngea pe neaşteptate, mîngîierile sale erau înflăcărate, iuţi, oferite parcă în taină. Rîdea — cînd rîdea — ca un bărbat : în asta Anna Ludovica îşi dădea seama că îi semăna, rîsul ei este grosolan. De fapt, Anna nu petrecuse niciodată o întreagă zi cu mama sa, vizitele sale şi ale lui Ferdinando la vilă nu durau decît puţine ore, printr-un du-te-vino de domnişoare şi paji, sunete de vioară şi probe de dans. Îşi pusese în cap să-i înveţe pe cei doi copii paşii noilor dansuri care erau la modă la Curtea Franţei. Lui Ferdinando îi plăceau, ea în schimb rămînea stînjenită, să privească, în vreme ce mama îi spunea că e stîngace şi lipsită de graţie, o adevărată Medici ; în clipele acelea ea simţea că o urăşte. Într-o zi, îşi aminteşte, au dus-o la Poggio îmbrăcată în călugăriţă, un capriciu, nu fără aluzii, al Marii Ducese bunici. Închizînd uşor ochii săi limpezi printre genele blonde, mama o fixase îndelung, făcînd-o să se învîrtească pe loc. La sfîrşit : Şi eu mă voi face

călugăriță, spusese, știi asta ? Dacă vrei, te iau cu mine într-o mănăstire frumoasă de la Paris.

Ultima oară cînd a văzut-o a fost în ajunul plecării ei : o îmbrăcaseră ca pe o adevărată femeie, în mătase grea, violetă. Mare încurcătură, mutre prelungi, șoapte. Urcîndu-se în trăsură, la Pitti, se mirase că Ferdinando lipsea ; i-au spus că Marele Principe plecase călare. În tot timpul călătoriei, micul Gastone n-a făcut altceva decît să se văicărească, de cum a sosit ea a vomitat, așa că a doua zi îi dădură purgativ și îi lăsară sînge, pentru că avea febră. Nu se găsise niciodată între atîta lume, valeții trebuiau să împingă din răsputeri ca să poată trece ea și doica cu frățiorul în brațe. Marguerite, în picioare, îl are alături pe Ferdinando : bunica, la mică distanță, e așezată între două doamne. Nu vorbesc, seamănă cu automatul acela, jucător de șah, pe care un saltimbanc îl arăta lumii în piață. Mama este înfofolită pînă la ochi, are fața mică, mică, buzele care se lipesc de fruntea ei sînt uscate și crăpate. O trag îndărăt pentru a face loc doicii care i-l întinde pe Gastone pentru sărutul matern. Și atunci, din marea mantie închisă la culoare, ies două mîini albe care fac gestul de a lua copilul, dar nu-l ating. N-am s-o mai revăd pe mama ? își amintește că întrebase în timp ce-o duceau de-acolo ; și nimeni nu-i răspunsese. În piață, prin căsuțele oamenilor săraci, se povestea că, de mîhnire că își lasă copiii, Serenissima leșinase de trei ori.

Asta era tot ceea ce îi sugera memoria, și e zadarnic s-o mai scormonești pentru a ști dacă Marguerite Louise era vinovată (și la urma urmei, de ce anume ?) sau nevinovată. O mamă incomodă, asta da : dar astăzi fiica sa nu poate uita că datorită ei este vară de-al doilea a celui mai puternic suveran din Europa. Vîrsta îi îngăduie acum să poată înțelege că anumite privilegii sînt de neprețuit.

Reîntoarcerea unei depline sănătăți s-a confirmat în toamnă, la Artimino. Marele Duce vîna sau mai bine-zis se făcea că vînează, pentru că el, se știe, are

inima simţitoare şi după o anumită întîmplare vînătorească neplăcută, petrecută în tinereţe, n-ar mai ucide o muscă. Anna Ludovica se îngrăşa, prindea culoare, era aproape graţioasă. Iarna următoare a avut un maestru de dans şi a dansat la Pitti şi la noul palat Corsini, descurcîndu-se destul de bine. De două ori pe săptămînă a pozat pentru mai multe portrete a căror destinaţie nimeni nu o ignora ; se vorbea mereu de proiecte de căsătorie. Numai că Anna Ludovica nu se mulţumea cu puţin, iar dacă tratativele cu Spania şi Portugalia se prelungeau, acesta nu era un motiv ca să accepte mai puţin decît un tron regal. Cu aerul că vorbeşte doar aşa, din bună-creştere, i-a dat de înţeles Marelui Duce că decît să aibă un soţ de rang inferior, ar prefera să rămînă o Principesă a Casei Medici : lucru de care Cosimo este atît de mulţumit încît îi cere adesea sfatul în privinţa treburilor statului. De ce nu, la urma urmei ? Să guverneze în Toscana în locul libertinului de Ferdinando este un vis care o atrage foarte. Nu-i displace că mama ei este departe : stă la mănăstire, e bătrînă, şi dacă nu poate să-i fie de folos, nici să-i facă vreun rău nu poate. Dacă uneori regretă că nu este prea frumoasă, nu-i din vanitate, ci pentru că îşi dă seama că o înfăţişare frumoasă i-ar oferi mult mai uşor o căsătorie importantă. Marii monarhi, este adevărat, caută la soţie calităţi mult mai solide decît graţiile fizice ; cu toate astea o regină trebuie să placă chiar şi supuşilor. Din acest punct de vedere ar dori să afle cum ar judeca-o bărbaţii dacă ea nu ar fi fata unui principe domnitor. O simplă curiozitate pe care, la drept vorbind, o socoteşte lipsită de importanţă.

Ei bine, pentru această curiozitate este pedepsită : lucrul s-a petrecut atunci cînd, neavînd cui să-şi mărturisească gîndurile, i-a venit în cap să-l consulte pe confesor, întrebîndu-l cît de mare ar fi păcatul dacă s-ar preocupa de propriul ei aspect fizic, prea puţin atrăgător. Răspunsul — şi acum mai roşeşte — a fost o ploaie de laude atît de înflăcărate şi cutezătoare că i-au lăsat un profund dezgust. La cererea sa, iezuitul a fost înlocuit cu un dominican avînd faima unei mari

austerități : cu care, dealtfel, s-a ferit să mai discute un subiect atît de primejdios. Totuși, cu timpul, cuvintele acelea cutezătoare care enumerau punct cu punct închipuitele sale farmece o intrigau. Erau sincere sau dictate de dorința de a intra în grațiile ei, fie și în chip păcătos ? Pudoarea și scepticismul o sfătuiră să renunțe, să se resemneze ; o principesă nu poate cere adevărul curat de la bărbați ; de fapt, așa ceva nu poate face nici măcar o femeie oarecare.

Există, totuși, în familia ei, o persoană care se pricepe foarte bine la frumusețea femeilor și nu ar fi făcut mofturi : fratele său Ferdinando, care avea gust și experiența vieții dar nu și prejudecăți. Ea îl admirase în taină totdeauna și-l invidiase pentru inteligența lui vie și pentru excesiva lui dezinvoltură care-l supăra atîta pe Marele Duce. Era înconjurat de o curte a lui de tineri aventuroși și se drăgostea cu femeile cele mai frumoase din Florența, frecventînd — ea se prefăcea că nu știe — chiar și cîntărețele și prostituatele celebre. Dar, tocmai de aceea, între Anna Ludovica și Marele Principe nu exista prietenie, în puținele ocazii care ii făceau să se întîlnească, el nu-i ascundea o bunăvoință disprețuitoare, ironică. Este ușor de prevăzut ce avea să-i răspundă. De exemplu : Ce se năzare Alteței Voastre ? Nu cu un chip frumos principesele își găsesc un soț. Întrebați, mai degrabă, pe tatăl nostru cîți scuzi veți avea de zestre : nu zadarnic sînteți preferata lui. Sau : Mă mir, o bună catolică, așa cum sînteți domnia-voastră, nu se gîndește la amor, pentru amorurile regilor există favoritele. I se părea că-l aude, sau că l-a și auzit, și se cutremura de rușine.

Și totuși, urîtă sau plăcută, drăguță sau neplăcută, primăvara Anna Ludovica dă uitării îndoielile și se gîndește tocmai la dragoste. O imaginează ca pe o apoteoză eroică și solemnă, care nu are nimic comun cu frenezia vulgară căreia lumea îi dă acest magic nume. Și capătă convingerea că are dreptul s-o ceară și nu se întreabă dacă ar putea să și răspundă la ea, darul trupului său îi pare de un asemenea preț încît să satisfacă orice pretenție. Visează jurăminte de necălcat,

căsătorii prin care va deveni regină şi soţie deopotrivă de iubită. Va fi, mai ales, o mamă virtuoasă şi prolifică, venerată de către fii şi de către popor. Va purta veşminte somptuoase, dar simple, pe care le va impune ca modă. În timp ce se lasă pradă acestor închipuiri, Anna îşi cercetează cu plăcere propriile mîini, singurele ei nudităţi, roze în palmă, albe pe dos, cu degetele lungi şi delicate. Le mîngîie, le mişcă, le face să danseze cu o plăcută maiestate. Sînt demne de o împărătească.

Asemenea divagaţii trădate de o expresie visătoare a feţei şi de o nouă, graţioasă moliciune a gesturilor nu scapă doamnelor de la Curte şi nici Stareţei de la Crocette ; femeie de lume sau călugăriţă, harnica culegătoare de veşti senzaţionale de la Pitti îşi reia pana : „Această Serenissimă Fiică, pînă nu de mult atît de subţirică şi de uscată încît se bănuia că are o boală tainică, înfloreşte acum în linii plăcute şi forme pline de pare alta, lucru de care cu toţii se bucură, mai ales Marele Duce : dar la ea se mai văd şi alte schimbări de care unii se preocupă. Credincioasă chiar peste măsură pînă mai ieri încît se bănuia că inima o împinge spre mănăstire, s-a îndepărtat acum de biserică încît uneori este nevoie să i se amintească ora de slujbă sau de vecernie. De la Anul nou a început să ţină reuniuni, lucru care este o adevărată plăcere pentru această Curte, în sfîrşit înveselită după atîta mîhnire, de apariţia doamnelor frumoase şi inteligente. Aceste plăcute noutăţi au, după cum se consemnează, inconvenientele lor, întrucît Principesa pretinde să fie deasupra tuturor şi a toate, să controleze cheltuielile, să concedieze slugile şi să angajeze altele, să participe la audienţele ambasadorilor străini şi ale personajelor ilustre. Unii insinuează că asemenea comportări o amintesc pe voluntara d'Orléans, dar Serenissimul Tată o lasă să facă cum vrea ea, ba i-a oferit chiar şi o însemnată sumă lunară de bani, lucru de care se plînge Marele Principe, în permanenţă strîmtorat în această privinţă. Unii o acuză de avariţie, lucru nedrept deoarece ea cheltuieşte cu înţelepciune, sprijinind breslele şi comerţul. În

puțină vreme a căpătat atîta autoritate că pînă și Marea Ducesă bunică se teme de ea, cu atît mai mult cu cît se șoptește că Suveranul nu este potrivnic ca la Consiliu să stea alături de el. Cît privește moravurile, este deosebit de severă cu sine însăși și cu domnișoarele din slujba ei ; s-ar spune că mai mult decît la ardoarea religioasă ține la morală : nu există căsătorie mai importantă de care să nu vrea să fie anunțată dinainte, interesîndu-se de trecutul și prezentul mirilor și împiedicînd, pe cît îi este cu putință, legăturile rău întocmite. Cu toate acestea, deși deosebită de cea care era, este mai înclinată spre melancolie decît spre viața fără griji, atît de obișnuită la vîrsta ei.

Unii explică această stare de neliniște a ei prin insuccesul manevrelor făcute pentru a o mărita. Toate aceste eșecuri sînt puse pe seama intrigilor Doamnei de Toscana, care pare să fi fost potrivnică partidei cu Delfinul, dar toate astea sînt vorbe goale, se știe că francezii, încă de pe timpul Doamnei Caterina, nu iubesc principesele Casei noastre. Ultima noutate — și v-o dau așa ca pe o vorbă în vînt, fără temei — este că Anna Ludovica s-a apucat să studieze vechile înscrisuri care i-ar da dreptul la succesiune, în detrimentul Marelui Principe ; chiar el răspîndește știrea, de care rîde apoi cu neisprăviții lui de prieteni de la Pratolino. Dar ca să vorbim serios, acum se poartă tratative cu Curțile germane pentru o căsătorie onorabilă. Și să dea Dumnezeu ca de data asta lucrurile să se termine cu bine."

...o rugăminte, Alteță Serenissimă și venerat Tată : nu ați dori să porunciți ca aici, la Pitti, și în principalele reședințe ale Casei noastre, să fie pus vreunul dintre portretele Marii Ducese, soția Voastră și mama noastră ? Erau o mulțime, după cîte îmi amintesc, pe săli, alături de al Domniei-Voastre : și acum nu a mai rămas nici urmă.

Ieșirea neașteptată a lui Ferdinando întrerupe cu insolență lungul discurs cu care Cosimo îi reproșează risipă, tovărășii nedemne, amestecuri necerute în

administrarea justiției. Profitînd de surpriza tatălui, adaugă mieros : Nu vorbesc pentru mine, care-i port imaginea în suflet, ci pentru respectul datorat dinastiei și chiar ca o prevedere față de regele, vărul și turorele său, în cazul că lipsa aceasta i s-ar aduce la cunoștință ca semn de dispreț.

Tonul umil, prefăcut supus, și modul de a pronunța r-ul în manieră franțuzească subliniază originalitatea pe care o prezintă aspectul moștenitorului la tron, tînăr cu prestanță, foarte elegant în vestimentația sa alcătuită din culori vesele, scînteind de nestemate pe piept și la garda spadei. Vorbește cu capul înclinat, dar pe buze îi mijește un rînjet ușor care-l încurcă — el știe asta și se bucură — pe întunecatul, obezul Mare Duce. În timpul micii sale alocuțiuni ridicase mîna dreaptă arătînd pînzele care împodobeau pereții încăperii : cea mai importantă, portretul preabunului Ferdinando, al doilea cu acest nume, era agățată alături de cel al văduvei sale care mai trăia încă, Maria Vittoria : neagră toată, de la picioare pînă la gulerul ei alb.

Cosimo șade la masa de lucru, plină cu hîrtii și cu registre ; ceva mai încolo, pe un taburet scund, asistă la convorbire Anna Ludovica, cu ochii lăsați în poala unde se odihnesc, împreună, micile și preafrumoasele ei mîini. De cînd fratele, chemat într-un *redde rationem*, a intrat în cameră, nu l-a privit nici măcar o singură dată, dar la întreruperea lui se întoarce spre tată și-l fixează, gata parcă să-i soarbă de pe buze un răspuns plin de indignare. Care, în cele din urmă, vine, repezit, nesigur, firește nu cel pe care-l aștepta fiica. Senioria-Voastră să se preocupe de îndatoririle ce-i revin, lucru de care este mare nevoie. Despre rest, să nu-și bată capul întrucît convenințele Casei nu sînt lucruri care vă privesc. Ultimele cuvinte pronunțate mai încet arată mai mult decît dispreț, supărare și neplăcere și se amestecă cu scîrțiitul penei pe hîrtie : Cosimo, într-adevăr, a deschis un registru și și-a pus prima semnătură, dînd prin aceasta să se înțeleagă că discuția s-a terminat.

Acum Anna Ludovica își ridică fruntea, ochii săi negri străpung susținînd privirea batjocoritoare a fratelui care pare să nu fi înțeles concedierea și nu se clintește. Este ciocnirea mută a doi spadasini călîți care studiază atacul și parările, iar în cele din urmă ajung să lovească în gol, și sîngele nu țîșnește. Dar poziția cea bună aparține Principesei, fiică și stăpînă absolută a casei, un reproș viu pentru moștenitorul risipitor, desfrînat, care a dezertat din consorțiul familial pentru viața de petreceri de la Pratolino, vizuina tuturor desfrîurilor. Nu trebuie prea mult pentru a zgîndări firea ciudată a Marelui Principe care, mișcîndu-se într-o parte, întinde mîna și prinde între degetul gros și arătător bărbia Prințesei : gestul este atît de fulgerător și de îndrăzneț, că sora nu mai are timp să se ferească de acea batjocoritoare mîngîiere, întovărășită de o clătinare din cap. Vă văd puțin cam palidă, Alteță, de ce nu veniți să mă vizitați la Pratolino și să vă bucurați de aerul plăcut de acolo ? Și hotărîți-vă odată să dați cu puțin fard, căci dacă vă e pe plac treaba cu Spania. va trebui să vă împăcați cu gîndul că acolo doamnele sînt pictate ca steagurile de procesiune. Vorbesc așa din dragostea ce v-o port și pentru a susține prestigiul familiei : ar fi un păcat să rămîneți fată bătrînă.

Fără să răspundă, Anna Ludovica se eliberează cu o smucitură, în timp ce Marele Duce continuă să scrie prefăcîndu-se că nu a înțeles. După ce și-a retras încet mîna, Ferdinando se înclină înaintea fiecăruia din cei doi și se retrage mergînd de-andăratelea ca un simplu supus care respectă eticheta. Se duce, s-a dus, și din anticameră ajung pînă la cei doi care au rămas voci vesele și pași sonori, semn că tînărul nu a venit singur la dojana tatălui, ci urmat de obișnuita adunătură de tovarăși care condiționează, în ciuda interdicțiilor, prezența lui la Palat. Dacă Marele Duce ar privi-o pe fiica sa, ar descoperi că de la gît la frunte o roșală urîtă, cu pete, îi acoperă fața : de fapt, chiar și ochii ei ard, mîinile îi tremură de mînie. Dar nu vrea s-o privească și urmează să iscălească, foaie după foaie,

mai mult condamnări decît grațieri. Numai cînd dangătul clopotelor de seară începe să se audă în fereastră, lasă pana și își ridică ochii la cer : care dealtfel este un tavan pe unde se îngrămădesc nimfe goale și zeițe din Olimp. Nu te mîhni, fiica mea, începe, dar Anna Ludovica e mai iute, oprindu-l în intențiile sale de miloasă alinare. De fapt, s-a și ridicat în picioare : a știut să se stăpînească, să poruncească fluxului sîngelui său, vocea îi este proaspătă, limpede. Alteța-Voastră să nu se tulbure pentru atît de puțin lucru, șoptește ea înclinîndu-se și sărutîndu-i mîna, Marele Principe nu este decît un copil. Ușorul foșnet al fustelor pe podea, izbitura ușii care se închide, țăcănitul de dincolo al prezentării armelor, la trecerea Principesei : Cosimo este singur și are încă o dovadă că este tare greu să se impună acestor doi copii care, buni sau răi, nu ascultă de sfaturile sale. Se va duce la vecernie, în seara asta, Anna Ludovica ? Tocmai voia să o încredințeze că numai rugăciunea ajută la iertarea jignirilor. În timp ce oftează, intră valeții cu candelabrele aprinse : lumina aceea puternică îl agasează. Luați-le de aici, poruncește, satisfăcîndu-și astfel, deși în defavoarea lui, nevoia de a fi ascultat cel puțin de ei.

Insinuările răutăcioase ale lui Ferdinando despre dispariția portretelor materne nu erau premeditate, ci stîrnite pe neașteptate de plictiseala pricinuită de predică și din dorința unei oarecare revanșe. Sub avalanșa aceea de acuzații și de amenințări, tînărul încercase să se distragă plimbîndu-și ochii pe pereții sălii și toate mutrele acelea de strămoși, atîrnate una lîngă alta, îi sugeraseră modul cum să se răzbune și să înțepe. Nu avea remușcări pentru asta ; dealtfel, încă mai are în buzunar o scrisoare de-a Margueritei, sosită pe ascuns, întrucît corespondența între mamă și copii este interzisă și socotită foarte periculoasă. Biata femeie, gîndește el acum, sporindu-și mîhnirea și răspunzînd la întîmplare replicilor amicilor săi. Ca de obicei, Doamna de Toscana se plîngea de toți și de toate : de ostilitatea călugărițelor, de calomniile spionilor, de faptul

că era slujită prost, în sfîrşit, de lipsa de bani. Deoarece Marele Duce refuza să-i restituie dota, nu putea, iubitul fiu, s-o într-ajutoreze cu cîteva mii de scuzi, sau măcar cu niscaiva bijuterii de amanetat sau de vîndut ? Auziţi, caraghioasă poveste, să ceară de la mine, cu datoriile pe care le am ! Şi apoi necazul acela cu bieţii Lorenzini, întemniţaţi la Volterra pentru două-trei scrisori transmise pe ascuns, îi străpunge din nou inima: nu a putut să-i apere, s-a comportat ca un laş şi remuşcările îl chinuie.

În tot timpul adolescenţei sale, Ferdinando îşi amintise foarte arareori de mama sa exilată, iar cînd i se întîmpla, încerca să-şi alunge gîndul ; de la o vreme pricepuse că în neînţelegerile dintre părinţi era mai bine să nu se amestece. Cu toate acestea, în adîncul inimii fusese întotdeauna de partea mamei sale, atît de frumoasă şi atît de deosebită de anostele doamne de la Pitti. În inima lui îi lua apărarea : dacă plecase, dacă îşi părăsise copiii, trebuie să fi fost silită de meschinăria soţului ei. Măcar de-ar putea părăsi şi el Florenţa şi sfîşia plictiseala apăsătoare de-a trăi într-un oraş căzut în mizerie, cuprins de teamă, bigot. Puţin îi păsa lui de clevetirile care circulau despre mama lui ; oricum, era o cruzime prostească să pretinzi ca o femeie de rangul ei, încă tînără, să ducă o viaţă de călugăriţă. Era atît de străin de intrigile familiale, încît respinsese întotdeauna ideea unei călătorii în Franţa, care l-ar fi silit la vizite din obligaţie la Montmartre şi la o mulţime de alte neplăceri şi încurcături, poate chiar dueluri, pentru a apăra onoarea Casei Medici. Iar pe deasupra ar mai fi fost şi corvoada de a-i face curte regelui şi a-i saluta pe Principii de sînge, legitimi sau bastarzi, ca o rudă de-a treia spiţă. O călătorie, da, dorea să facă, şi ar fi făcut-o nu la Paris, ci la Veneţia, oraşul inimii sale. Acolo, măcar pentru scurtă vreme, ar fi scăpat de bătaia de cap pe care i-o dă mereu nobila sa origine, trăind în taină ca un simplu gentilom diletant în pictură şi muzică, liber de a intra în legătură cu oricine ar fi dorit, bărbat sau femeie. Pentru a-şi realiza acest vis ar fi făcut sacrificiile cele mai mari.

În seara asta, prietenilor le-ar fi plăcut să rămînă în oraș, dar Marele Principe, tăcut și mereu încruntat (ce-a pățit ? se întreabă ei), a pornit numaidecît pe drumul spre Pratolino. Galopînd, se gîndește din nou la scena de la Pitti, o obligație ca atîtea altele, dar despre care nu-i vine să rîdă. De nimic nu are chef în seara asta, îl supără chiar și proiectul, acum pe cale de realizare, al unei mici opere de montat în micul său teatru, o prostie care-l costă o grămadă de bani și el nu știe de unde să-i ia. S-o suspende, deci, dar în schimb să născocească vreo altă ispravă, și asta ca să se simtă viu și să nu cadă în melancolie ; de pildă, vreo nerozie care să-i înmărmurească pe pocăiții florentini și să zgîlțîie de mînie burta Marelui Duce. Cînd era tînăr, unchiul Leopoldo se pare că petrecea făcînd gălăgie pe stradă, noaptea — o trebușoară nevinovată ; cu toate astea, preoții și călugării și acum se mai scandalizează de ce-a fost atunci. Și iată că-i trăsnește o idee : de ce să nu organizeze un nou soi de vînătoare, o scotocire furioasă prin nenumărate săli, sălițe, cămăruțe, poduri, vestibuluri, camere de trecere, cotloane ale reședințelor de la țară și de la oraș ale Casei Medici, cu scopul de a da de urma dispărutelor portrete ale Margueritei Louise ? Ar fi o frumoasă surpriză pentru Serenissimul Tată să le găsească atîrnate, într-o dimineață, în locul virtuoaselor matroane și al războinicilor de acum un secol. N-or fi, desigur, distruse ; erau picturi de preț și Medicii sînt zgîrciți. Sau să le fi ars soră-sa, din exces de amor filial ? E prea prudentă, n-ar îndrăzni. În urma principelui, cavalcada se repede să-și rupă gîtul, într-un nor de praf ; se înserează și oamenii necăjiți abia întorși de la muncile cîmpului ies în ușa căsuței, găinile cotcodăcesc, o cărucioară care nu s-a dat în lături la vreme se răstoarnă pe marginea drumului, măgarul rage, droșcarul are un picior rupt.

La cină, dispoziția nu se schimbă, Ferdinando mănîncă fără poftă, nu vorbește : nici o petrecere în seara asta, nici jocuri, nici muzică, Cecchino cîntărețul se strîmbă. Pînă să se aducă fructele Alteța-Sa părăsește

masa, e obosit, zice el, îi e somn, toți la culcare. Dar mîine... ehei, mîine veți avea ceva de făcut, sună batjocoritor salutul său.

Dar nu doarme cine vrea și Stăpînul de la Pratolino are, ca și mama lui, somnul dificil. Din fericire, are la îndemînă decoctul de mac la care recurge împotriva capriciilor nervilor : o înghițitură zdravănă, pe întuneric, și ochii se închid în vreme ce se deschide poarta viselor, pe care iese lesne, și de data asta pusă la punct cu amănunțime, ciudata vînătoare de portrete. Așa că, de cum se trezește, Alteța-Sa poruncește cameristului să-i adune pe „pungașii ăia" — așa le spune el adesea tovarășilor săi — și să-i convoace la patul său. Camera se umple, pe figurile nedumerite plutesc umbre de zîmbete timide. Ei bine, domnilor, începe principele cu o caraghioasă solemnitate, din acest moment fiecare dintre voi trebuie să se considere un paladin, un cavaler rătăcitor. Urmează lămuririle de trebuință întrerupte de lungi căscaturi : în fiecare vilă, castel, pavilion, palat din statul Toscanei, aparținînd Serenissimei Case, trebuie să se caute și de este cu putință să se aducă portretele păstrate acolo ale Marii Ducese Marguerite Louise, născută d'Orléans. Sarcina este ingrată, dar Ferdinando o consideră o problemă de prietenie, el însuși nu se va opri pînă ce acțiunea nu va fi îndeplinită.

Trece o săptămînă, trec două, s-a terminat cu plimbările, cu mascaradele, cu petrecerile peste noapte : domnii aceia informează că portretele sînt de negăsit, nimic la Poggio, la Imperiale, la Artimino, la Ambrogiana, la Cerbone și așa mai departe. La Lappeggi, Francesco Maria, unchiul petrecăreț, îl primește pe nepot cu brațele deschise : sigur, portretele erau și în casa lui își aduce aminte foarte bine de ele, dar ce s-o fi făcut cu ele ? Se știe, la Lappeggi e stăpîn cine poftește, pe-aici mișună hoții. Dacă ar încerca... Dar Ferdinando îl întrerupe, spune că nu are timp de pierdut și sare din nou în șa, bombănind că nu se lasă păgubaș. Ajunși aici, oaspeții de la Pratolino, plictisiți

şi nerăbdători să se reîntoarcă la viaţa uşoară de totdeauna, încep să discute între ei : ce-i de făcut ? Sînt unii care se gîndesc s-o lase baltă şi să se ducă la Bologna, la Ferrara, la Veneţia, dar cei mai mulţi spun că de-acum capriciul principelui, ca atîtea altele, e pe cale să treacă. Vă înşelaţi, exclamă lugubru cel mai mizer dintre ei, cu nume preţuit, dar sărac lipit pămîntului. Într-adevăr, a doua zi, o nouă convocare, de data asta în aer liber, pentru că pereţii ar putea avea urechi indiscrete. O expediţie în regulă, da, domnilor, şi chiar periculoasă, aşa veţi avea prilejul să vă dovediţi prealăudatul vostru curaj. Glumeşte sau vorbeşte serios ? Spune că a stabilit totul, a chibzuit totul : sarcina, de data asta, este o escaladare nocturnă pe zidurile palatului Pitti pînă la apartamentul Serenissimei Maria Vittoria unde are motive să creadă că se află ascunse faimoasele portrete. Momentul este chiar foarte potrivit : tocmai acum, mamă, fiu şi nepoţică sînt plecaţi în pelerinaj la Montenero, trei zile bune de călătorie, dacă ajung şi astea, urmaţi de un cortegiu de şoareci de biserică de ambele sexe ; deci palatul este aproape pustiu.

La început ascultătorii rămîn încremeniţi, apoi încep să se zgîiască unii la alţii, să se întrebe din priviri : nu, Marele Principe nu glumeşte, ba este chiar limpede că se distrează — că se distrează de-a binelea de uimirea lor. Apoi, unul cîte unul prind cutezanţă şi, în afară de escaladare, ocazia de a pătrunde în camerele secrete, inaccesibile, ale Marii Ducese mame îi ademeneşte. Se spune că sînt pline de comori, bijuterii, cufăraşe doldora de monede de aur, stofe preţioase, roadele lăcomiei şi ale zgîrceniei bătrînei. Să le aibă cîteva ceasuri la dispoziţie, chiar şi numai pentru a le atinge, este o ispită fără seamăn : în sfîrşit, şi plăcerea de a rîde de intransigenţa preoţilor pe care o reprezintă Maria Vittoria îi atrage pe toţi.

Răspund deci că sînt gata ; numai Giulio, bolognezul, ex-abate şi aventurier ratat, riscă o obiecţiune : n-o să avem oare neplăceri ? redus numaidecît la tăcere de

camarazi. Plouă acum cu întrebări de cînd și în ce fel, se sugerează, de exemplu, ca Ferdinando să intre la Pitti pe poarta mare cu un motiv oarecare, și după aceea să-i introducă pe ceilalți tovarăși în apartamentele hotărîte ; afacerea cu escaladarea nu convinge. Ba nicidecum, sună peremptoriul răspuns, am spus escaladare, escaladare va fi, vom asalta palatul dinspre grădină, toți împreună, și ne vom cățăra folosindu-ne de blocurile de piatră ale fațadei. Nimeni nu va da alarma, oamenii de gardă au și primit pentru asta bani și vin. Nu-mi faceți pe iepurii, garanția asta trebuie să vă ajungă.

Întîlnirea este la Oltrarno, la mică distanță de Ponte Vecchio și de casa Mariettei, venețiana, unde principele își va lăsa calul. Noaptea e întunecoasă, nu e suflet de om pe străzi, și cei șase tovarăși sosesc unul cîte unul, furișîndu-se cu grijă. Aerul e chiar prea călduț pentru anotimp. Alighiero, cel mai tînăr din grup, se gîndește la o frumoasă modistă care stă prin părțile acelea, și o spune, dar ceilalți nu răspund, îngrijorați de faptul că Principele nu mai apare. Și noi stăm aici, la mîna gărzii de noapte. Dar uite-l acolo, în fața palatului Guicciardini, ridică brațul să-i salute, dezinvolt ca și cum s-ar plimba la soare. Se apropie, și totul pare că a fost pus la cale foarte bine.

În vîrful picioarelor, intră în Boboli printr-o portiță a cărei cheie o are Ferdinando ; după cîțiva pași se apropie de temelia marii clădiri, frunzele foșnesc, s-a pornit un vînt cald de ploaie, grupul se oprește, cineva murmură : e o nebunie. Dar Ferdinando, luînd avînt, se prinde de blocurile de piatră și începe să urce, rușine, fricoșilor. Cei șase se urcă pe urmele lui, agățîndu-se cu disperare, gîfîind, îngroziți de golul de sub ei, dar acum nu se mai pot întoarce. Principele a și ajuns sus, pentru o clipă picioarele atîrnă, apoi se pun pe un bloc de piatră, iar brațele se întind să-l prindă pe cel care urmează, mișcări elegante care nu trădează oboseala. A ajuns, scotocește cu mîinile pe la rama ferestrei care, slavă Domnului, cedează, se deschide : un ultim salt, iată-l așezat pe pervaz agitînd

mîinile ca să-i încurajeze pe huhurezii buimăciți ; și în întuneric, dinții lui strălucesc. Rîde, jocul a reușit.

Unul după altul, bîjbîind, acostează și ceilalți, sar înăuntru și numaidecît îi cuprinde o bucurie fără margini, puțin lipsește ca să nu înceapă să cînte. Principele însă nu-i ia în seamă, nu mai rîde, mișcă în sus și în jos pe pereți lumina dănțuitoare a unui felinar orb pe care l-a luat cu el. În spatele lui, tovarășii se grupează fără să știe ce au de făcut, apoi, neprimind nici un ordin, fiecare umblă de colo pînă colo, atinge obiecte, cărți, cufărașe, scrinuri, dulapuri, dorința de a le deschide e mare, dar flacăra felinarului anunță că Principele tocmai intră în altă cameră, care este oratoriul privat al Marii Ducese, mirosind a tămîie, cu micul său altar și crucifixul de argint. Mai departe : pe brocartul încăperilor, tablourile sînt toate religioase, nici urmă de portret de bărbat sau de femeie ; în sfîrșit, o amplă cameră cu alcovul, pat uriaș cu perdele întunecate, dulăpior de abanos incrustat, scăunel de îngenuncheat. Ferdinando se oprește cîteva minute, aici e plin de portrete, fizionomii cunoscute de papi, de regi, de principi, dintre glorioșii sfinți, mai vechi sau mai noi, nu lipsește unul, și ar fi absurd ca într-o asemenea companie Maria Vittoria să îngăduie chipul dușmănitei Marguerite. În camera aceasta, copil fiind, guvernantele îl aduceau să primească binecuvîntarea bunicii care i-o da umplîndu-i buzunarele cu dulciuri lipicioase. Aerul este impregnat de parfumuri puternice care-ți dau amețeală, amestecate de o grețoasă duhoare de mucuri de lumînare, s-ar spune că acum o clipă Maria Vittoria a stins lumina și stă culcată sub baldachin. După asta, întreg apartamentul de reprezentanță este străbătut și cercetat cu grijă, apoi cu felinarul în mînă, Ferdinando explorează anticamere, coridoare, cămăruțe, ascunzișuri, odăițe, dulapuri arhipline de cutii, damigene, carafe, provizii de medicamente, de conserve, de zaharicale, de zahăr și ciocolată ; și cu cît căutarea se dovedește mai absurdă, cu atît el se îndîrjește mai mult împotriva ușițelor, subscărilor, dulapurilor, sertarelor. Blestemata, bombănea printre dinți, vrăjitoarea, putoarea, unde le-o

fi ascuns ? O mînie urîtă şi prostească îl sufocă, trebuie să-şi verse cumva focul şi o face împroşcîndu-şi tovarăşii cu vorbe urîte şi înjurături : Unde sînteţi, ce tot faceţi acolo ? Să nu puneţi mîna, pentru Dumnezeu ! În sfîrşit se opreşte, îi adună cu privirea, sînt toţi şase acolo, nu lipseşte nici unul, în ciuda prudenţei fiecare protestează pe înfundate. Iată uşa care dă spre marea scară de onoare, o apăsare pe clanţă şi ar putea coborî în cea mai mare tăcere şi linişte, fără bătaie de cap. Dar Principele nu se gîndea la aşa ceva ; e palid, asudă, clipeşte nervos din ochi, iar la urmă izbucneşte într-un rîs răutăcios : Am dat greş, prieteni, dar să nu vă închipuiţi că o să plecaţi aşa, pe furiş, şi fără nici o grijă. Nu, domnilor, am venit ca hoţii, ca hoţii trebuie să plecăm şi pe aceeaşi cale. Rece, distant, rău, îi călăuzeşte străbătînd din nou camerele prin care mai trecuseră pînă la fereastra încă deschisă : Şi acum, hai, coborîţi : încălecat pe fereastră, îi supraveghează în timp ce unul după altul, supuşi, se lasă în jos, din piatră în piatră. Ultimul coboară el, nu însă înainte de a fi împreunat canaturile : ajuns la cîteva braţe de pămînt, îşi dă drumul, smulgînd celor de jos un ţipăt înfundat. Se ridică, se uită în jur, noaptea nu mai este atît de neagră, nori groşi călătoresc pe cerul care se decolorează. La picioarele zidului grupul îşi recapătă suflarea, unii îşi pipăie braţele şi picioarele, alţii îşi ling degetele şi palmele jupuite. Şi acum ? Scuturîndu-şi cu grijă hainele, Ferdinando pare că-i ignoră, cînd se hotărăşte să vorbească, vocea lui e normală, liniştită. Noapte bună, domnilor, le urează în timp ce cu dreapta le face semn să plece, să plece degrabă : este gestul obişnuit, între confidenţial şi poruncitor, cu care, la Pratolino, îi îndepărtează dacă, cuprins de un acces de mizantropie, vrea să le dea de înţeles că doreşte să rămînă singur.

Cînd îi vede dispărînd pe portiţa prin care au intrat în Boboli, se îndepărtează şi el, dar pentru a se opri pe prima bancă de piatră, unde se aşază, cu mîinile pe genunchi şi capul aplecat. E pradă dezgustului de sine, încercat cu puţin înainte în odăile întunecate,

colo sus, care este înlocuit treptat de solitara închipuire o unui viitor de neînlăturat cînd toţi Medicii, potoliţi de moarte, vor zace unul lîngă altul în mormintele de la San Lorenzo şi Marguerite, cine ştie unde, în Franţa ei : distanţele nu există pentru morţi. Peste puţin, grădinarii vor ieşi din vizuinile lor, cu sapa pe umăr, grăjdarii vor căra legături de ovăz, se vor auzi nechezături de cai : dar pentru Ferdinando, numai secolele contează, în spatele său palatul s-a prăbuşit, şi parcul a devenit o landă invadată de ruine, un ţăran înfige cazmaua printre dărîmături şi scoate la lumină o zdreanţă, o fişie dintr-o pînză foarte veche, tocmai aceea pe care un principe smintit s-a obosit s-o caute, pierzîndu-şi somnul şi onoarea. Da, onoarea, acest cuvînt făcut din nimic pentru care lumea se omoară, el l-a mînjit pentru un capriciu copilăresc, o ciudă a unui băiat încăpăţînat şi plictisit. La naiba ! La vîrsta lui să se vîre într-o aventură ridicolă care, în afară de asta, riscă să aducă năpasta şi peste o jumătate de duzină de disperaţi, victime ale egoismului său feroce. Ca şi cum i-ar fi păsat cu adevărat de găsirea portretelor mamei sale. Să le ţină cine poftește ! Ce pretinde că poate să demonstreze cu nebuniile sale ? Crede într-adevăr că este un artist ? Sau, cu şi mai multă răutate, vrea să sperie pe Cosimo, să-l facă să abdice în favoarea lui, să guverneze ca un suveran modern, luminat, fără preoţi ? Ştie bine că pentru asta nu ar avea nici curajul, nici măcar dorinţa.

Vîntul s-a domolit, aerul este din nou liniştit, fierbinte, nimic excepţional nu se va întîmpla vreodată la Florenţa, în afară, poate, de un potop catastrofal : acum trebuie să se mişte, s-o şteargă de-acolo ca un răufăcător. Se ridică în picioare, se întinde, dar în loc să se îndrepte şi el spre portiţă, o porneşte pe aleea lată care duce spre corpul de gardă, la ora asta puńgaşii pe care i-a corupt s-or fi dezmeticit din aburii vinului şi vreo santinelă l-o vedea trecînd : pericolul că, recunoscîndu-l, un elveţian din gardă ar putea depune mărturie împotriva lui, aţîţă pofta pentru provocarea ultragioasă. În schimb, pe prag nu stă nimeni de pază, înăuntru se întrevăd trupuri lungite printre

sticle goale şi bănci răsturnate. Dintr-o dată, băieţandrul redevine Principe, chiar Marele Principe ; uitînd că a lui este vina unei asemenea dezordini, se aprinde de mînie. Derbedeilor, strigă, beţivi spurcaţi, aşa se păzeşte palatul Marelui Duce ? Cu latul sabiei loveşte piepturi şi spinări, oamenii buimăciţi din somn se apără cu braţele ridicate, în timp ce se prăvălesc în jos pe scări cei care habar n-au de înţelegerea făcută înainte şi care dormeau în odaia comună de dormit. Grozavi soldaţi, continuă Alteţa-Sa cu mînia celui vinovat, chiar că merita să vă recruteze din văile voastre de ciobani şi să vă plătească solda. Aici miroase a trădare, să vă aşteptaţi acum la ocnă şi la streang.

Afară, piaţa este pustie, obloanele caselor trase, o tăcere lividă. Cu toate acestea, în ceaţa oboselii, Ferdinando nu-şi ascunde că dezlănţuirea lui este rodul unui calcul rece : pentru a-şi justifica prezenţa, va spune că fusese informat despre o lovitură şi că voise, în lipsa tatălui, să controleze cum stau lucrurile. Un motiv în plus pentru a se dispreţui, dar acum motivele sînt atîtea că nu mai face să-ţi baţi capul cu aşa ceva. Dealtfel, la ora asta complicii lui de nevoie vor fi în siguranţă şi în afară de orice bănuială ; în ceea ce îl priveşte pe el, să se urce pe cal şi s-o pornească iar spre Pratolino, nu se mai simte în stare. Va dormi la Marietta ; e destul de isteaţă ca să priceapă dintr-o dată că în pat nu mai are nevoie de tovarăşii lui. E tîrziu, clopotele de la Santa Felicia au şi început să bată pentru slujba din zori. Să se vîre într-o gaură ca un animal de noapte, să doarmă un somn negru, fără vise, dacă o să poată, asta mai dorea...

De vreo cincisprezece zile Marele Duce s-a întors în oraş şi nimeni nu pare să-şi fi dat seama de incursiunea de la Pitti : oricum, nu se vorbeşte de asta. Acum, moştenitorul Toscanei este foarte tulburat, ştie cu ce condiţii îi este îngăduit să efectueze multvisata călătorie la Veneţia. Să evite tovărăşiile compromiţătoare şi orgiile, să se comporte potrivit propriului său rang, să se ţină departe de libertinii de orice fel, să se supună

îndatoririlor religioase ; la întoarcere, să semneze contractul de nuntă cu Beatrice Violante de Bavaria. Condiții grele, mai ales aceasta din urmă, dar nu are rost să întîrzie lucrurile, cu atît mai mult cu cît în timpul călătoriei cîte nu se pot întîmpla. După ce s-a despărțit de tatăl său, de bunica, după ce a salutat-o folosind un cuvînt cu dublu înțeles pe arțăgoasa lui surioară, mai rămîne să-și ia rămas-bun — dar este oare necesar ? — de la fratele său mai mic, băiat atît de ciudat și inaccesibil pe care, cinstit vorbind, poate să spună că nici nu-l cunoaște. Trece drept lunatic, ia să vedem puțin dacă faima asta corespunde adevărului, gîndește el apropiindu-se de pavilionul unde fratele său, potrivnic conviețuirii cu familia, s-a retras.

Am venit să vă salut înainte de a pleca, anunță despărțind silabele cum se face cînd vorbești nebunilor sau copiilor, drept, cu picioarele rășchirate (cizmele de călătorie îl jenează), în fața ușii întredeschise de care s-a apropiat Gian Gastone. Adevărul este că scutierul îl avertizase respectuos că prințișorul se odihnea și dăduse ordin să nu fie deranjat, dezmințit numaidecît de o voce mînioasă care întreba de dincolo : Cine e, cine e ? La vederea lui Ferdinando, Gian Gastone, șovăielnic, iese cu totul la iveală. Poartă, în chip de haină de cameră, o mantie pătată, și papuci în picioare : cu mîna dreaptă își strînge la gît gulerul cămășii. E palid, sleit, în ochii lui neliniștiți bănuiala se amestecă cu o fărîmă de curiozitate. În spate ușa rămasă întredeschisă lasă să se vadă un colț de covor și un trepied cu un lighenaș. Acum buzele sale schițează un surîs slab și apoi fac să se audă un glăscior tremurat : Și încotro, dacă este îngăduit, Alteță Serenissimă ? V-aș ruga să mă scuzați, sînt cam bolnav și camera mea e în dezordine.

O miasmă grea, ca de coteț, plutește în odaia unde, totuși, Marele Principe intră, urmat de fratele său. În penumbră se disting un pat desfăcut, fără draperii, două jilțuri, cîteva mese și peste tot, chiar și pe jos, maldăre de cărți, cupe, farfurii, lenjerie murdară și

instrumente muzicale, cu coarde şi de suflat. Un căţeluş bolognez ţîşneşte de sub pat lătrînd ; scutierul îl potoleşte cu un picior şi se apucă să elibereze jilţurile pentru ca fraţii să se poată aşeza.

La Veneţia, Alteţă, răspunde primul născut, şi între timp se uită în jur la harababura de-acolo. Tatăl nostru mi-a îngăduit în sfîrşit această călătorie, dar trebuie să plătesc nota căsătorindu-mă ; se pare că ocazia e bună şi că îndărăt nu se poate da ; mireasa e pregătită, o nemţoaică din Bavaria. Deh ! Strîmbătura care întovărăşeşte vestea este elocventă, dar nu este prinsă. Gian Gastone este prea preocupat de ce va gîndi fratele său de toată murdăria şi de toate zdrenţele care-l înconjoară ; ruşinea şi umilinţa învinge sălbăticia firii sale. Ce ziceţi de asta, ei ? bîlbîie el, trăiesc mai degrabă ca un animal decît ca un principe, dar nu e vina mea. Pentru studiile mele de ştiinţe naturale cerusem un local potrivit şi m-au exilat în magazia aceasta care-mi slujeşte şi de dormitor. Ceea ce e bine e că aici mă lasă în pace. Pe pomeţi i se aprinseseră două văpăi nesănătoase care contrastau cu gălbeneala obrajilor. Iată pentru ce nu-mi place să primesc vizite, oftează el ; şi se înţelege că e gata să plîngă.

Cu un gest vag prietenos, Ferdinando respinge acea justificare necerută, şi-l fixează pe fratele lui mai mic, silindu-se la o obiectivitate care să înlăture instinctiva sa repulsie. Nu-l mai văzuse de mai bine de un an şi şi-l amintea ca pe un copil nătîng, foarte supus tatălui şi bunicii, în sfîrşit, un Medici de calitate inferioară, cu toate defectele neamului şi nici o trăsătură particulară, în afară de sănătatea lui şubredă şi un fel de a respira cu gura deschisă, ca un idiot. Acum are înainte o creatură sălbatică, aşa cum ajung, după ani de temniţă, unii deţinuţi uitaţi în fortăreaţă. Prizonier al său însuşi, Gian Gastone a ales singurătatea leproşilor. Nu-i vorba de nici o melancolie, ăsta e nebun ; Marele Duce n-a nimerit-o bine, dacă eu aş muri fără urmaşi, cu singura alternativă a nenorocitului ăstuia.

Văd, văd, se mărgineşte el să comenteze, ca să nu se compromită, dar rău face Alteţa-Voastră că se izolează şi nu se foloseşte de drepturile pe care le are. Era gata să adauge, banal : cine oaie se face, lupul îl mănîncă, dar cine ştie pentru ce se abţine, cu nebunii orice cuvînt cîntăreşte dublu. Ca despăgubire, întinde mîna să bată prietenește pe genunchiul fratelui care, la acel gest, îşi trage piciorul îndărăt ca ars. E mai bine aşa : Ferdinando se grăbeşte, se simte încurcat, oricum, el şi-a făcut mai mult decît datoria. Păcat, totuşi, se gîndeşte el cu o oarecare amărăciune, în timp ce vrea să se ridice, dacă Gastone ar fi în toate minţile, într-o zi am putea să rezolvăm împreună treburile nefericitei noastre ţări. Numai că, de cum e în picioare, se opreşte, ochiul îi distinge în penumbră, în fundul uriaşei încăperi, un şir de obiecte atîrnate care, în alt loc nu ar ezita să le socotească drept nişte colivii. Şi coliviii sînt, într-adevăr : ciripitul puternic despre care crezuse pînă acum că venea din grădină nu avea altă origine. Ehei, exclamă zăpăcit, nu ştiam că vă delectaţi cu vînătoarea, foarte bine faceţi, este o ocupaţie aleasă. Între timp, fără să-şi dea seama, în loc să plece se apropie de colivii.

Cu totul reînsufleţit, Gian Gastone se ţine după el, acum vorbeşte cu pasiune, hotărît şi repede. Nu, el nu se duce la vînătoare, ba, dimpotrivă, se fereşte de asta, şi astea nu sînt păsări de vînat cu ele, ci exemplare exotice foarte rare pe care şi le-a procurat cu mare greutate. Ar fi avut nevoie de aer curat, de voliere încălzite, dar dacă le-ar cere, mai înainte de a le obţine făpturile astea ar avea timp să moară. Aşa că şi le ţine în cameră, în felul ăsta şi iarna se pot bucura de o căldură convenabilă. O altă problemă a fost aceea de a le procura hrana, căci nu tuturor le prieşte hrana păsărilor de la noi. Şi aici, Gastone, spre marea uimire a fratelui său, începe să înşire nume de specii, într-o latină fără greş, şi să descrie penajul şi caracteristicile uneia sau alteia. Asta e consolarea mea, declară el cu fervoare, le-am domesticit, îmi cunosc glasul, mă iubesc.

Şuierînd, vorbind cu voce cîntată, deschide acum cîteva colivii, păsările ies din ele şi bătînd din aripi i se aşază pe umeri şi pe cap. Am mai reuşit, reia, să cultiv tot în acest loc unele plante tropicale originare din Africa şi din Americi, permiţîndu-mi să ofer prietenilor mei frunze şi boabe care le plac grozav de mult. Cu un gest larg, arată pereţii din jur, şi, tot mai uluit, Ferdinando îşi dă seama că petele pe care le crezuse mucegaiuri şi scursuri de ape nu sînt altceva decît noduri de plante agăţătoare de un verde-închis, desfăşurate după bunul lor plac pe ziduri, de la pardoseală, pînă la tavan. Bravo, bravo, aprobă Marele Principe cuprins de o încîntare nu cu totul plăcută, deoarece acea încurcată şerpuire de vegetale într-un loc închis îi aminteşte de şerpii scîrboşi ; dar cu toate astea, este tulburat, amuzat. Deci fratele lui nu este nebun, e doar trăsnit, ciudat de ingenios : oamenii într-o ureche i-au plăcut întotdeauna. Ca urmare, îi pune o mînă pe umăr (el se fereşte din nou) : Bravo, repetă cu o căldură sinceră. Între timp, în mijlocul talmeş-balmeşului aceluia vede un tablouaş ciudat încadrat de plantele agăţătoare : în el e pictată o doamnă foarte tînără, în veşmînt de Curte, împodobită cu nestemate şi cu flori şi i se pare că o recunoaşte. Îmi dau seama, continuă el glumeţ, că în afară de păsări vă preocupă şi fetele frumoase. Nu este oare Isabellina Benivieni care s-a măritat pe urmă cu un anume Guidetti di Barberino ?

La totul se putea aştepta, în afară de privirea întunecată, fioroasă cu care îl fulgeră Gastone. Fără să răspundă, cu un salt se aşază înaintea portretului în timp ce de pe buzele groase îi iese împreună cu o spumă albicioasă un muget amestecat cu repetate insulte : lepădătură şi trădător, cu destinaţie neîndoielnică. Ce l-a apucat ? Răspunsul se însărcinează să-l dea scutierul care năvăleşte din anticameră şi, sprijinindu-şi stăpînul de umeri, îl împinge spre pat şi-l sileşte să stea acolo culcat cu autoritatea unui infirmier bine legat. Fără să slăbească apăsarea, se întoarce spre Marele Principe. Poate că Alteţa Voastră nu ştie de

accesele acestea, şopteşte el cu un dezgustător semn din ochi, pe care le are la primul pătrar al lunii. Mi-e teamă că în noaptea asta nu vom dormi. Pofta de a-l azvîrli afară cu lovituri de picior pe neghiobul acela ţine doar o clipă ; individul însă are dreptate : bolnav sau nebun, ce-o fi, Gastone trebuie supravegheat. Blestemată clipa în care mi s-a năzărit să vin să-l salut, noroc că peste o oră voi fi călare, departe de Florenţa şi de mizeriile astea. Dar de ce atîta furie pentru portretul unei necunoscute ?

Ca împotrivire la condiţiile impuse şi la căsătoria inevitabilă, Marele Principe şi-a alcătuit escorta sa din supuşi cutezători, răuvăzuţi de către tată : printre aceştia şi cei şase de la escaladarea palatului Pitti, rămasă nepedepsită. Adesea, în timpul popasurilor călătoriei desfăşurate în ritm mult mai domol decît era de trebuinţă, grupul rămîne după cină să bea şi să discute cu o libertate ce depăşeşte pînă şi obiceiul de la Pratolino : se încrucişază glumele, batjocurile greoaie, referirile nerușinate, dar, parcă printr-o tainică înţelegere, nici unul nu face aluzie, chiar şi pe departe, la bravada nocturnă care a pus în pericol siguranţa grupului. Din păcate, într-o seară, Averardo Tarabussi, de obicei prudent, dar care nu prea ţine la băutură, scapă şi spune : Şi faimoasele portrete ? S-a aflat pînă la urmă ce s-a ales de ele ? Întrebarea nu pare că e auzită şi Ferdinando se preface tare ocupat cu îmbrăţişarea frumoasei hangiţe. A doua zi dimineaţa, zăpăcitul de Averardo se simte apucat de un rău foarte sîcîitor care-l îndeamnă să se întoarcă degrabă la Florenţa.

Pedeapsa, în realitate, nu priveşte atît pomenirea lipsită de respect a curajosului complot, cît efectul neplăcut pe care cuvîntul acela, „portrete", i l-a produs principelui, hotărît să uite viaţa lui în Toscana. Adevărul este că şi fără acel imbold, îi revin adesea în minte chipul strîmb al lui Gastone şi portretul tineresc care dezlănţuise furia fratelui său. Şi el e chiar atît de sigur că a recunoscut-o pe Isabellina ? Gîn-

dindu-se din nou, fetişoara aceea gătită niţel cam după moda veche îi readuce în minte cîrdul de tinere franţuzoaice ciripitoare care se afla întotdeauna în preajma mamei sale, cînd îl duceau s-o salute. Poate, cine ştie portretul vreuneia dintre ele rămăsese la Florenţa după ce plecaseră toate şi Gastone, descoperindu-l, prinsese drag de el : se ştie că nebunii se fixează la o imagine şi văd în ea minunile lumii. Mai rămîne de explicat furia cu care izbucnise, de vreme ce cu puţin înainte vorbise cu atîta luciditate despre zburătoarele lui. Ce se ascunde, deci, sub violenţa aceea posesivă pricinuită de o femeie care, după felul cum se purta îmbrăcată, amintea de o modă de acum douăzeci de ani ? În adîncul sufletului său, Ferdinando cunoaşte răspunsul şi conclude că nebunii sînt doi : el, care spre a face în necaz tatălui său îşi închipuise că ţinea la portretele acelea, şi Gastone, sigur de a fi găsit unul dintre ele, gata să-l sfîşie pe cel care l-ar fi atins şi să cadă cuprins de crize, apărîndu-l.

Şi totuşi... Dacă fratele său nu s-a înşelat, dacă, într-adevăr fetiţa aceea fusese domnişoara d'Orléans, proaspătă mireasă, poate chiar abia însărcinată, cu sila, cu primul ei copil ? Dar aceasta nu semăna cîtuşi de puţin cu Principesa încruntată, poruncitoare, în exil la Poggio, nu era nici măcar frumoasă, şi de pe feţişoara sa impertinentă (aşa şi-o aminteşte) se desprindea un aer jucăuş care şi acum îl cucereşte şi îl tulbură : aer care a făcut parte dintr-o fericire pierdută în negurile copilăriei, cînd cineva rîdea deasupra capului său şi ecoul acelui rîs îl întovărăşea în vis. Frămîntare, o flacără de duioşie pe care nici una dintre scrisorile Doamnei de Toscana nu i-a aprins-o în suflet. Şi apoi ruşine, melancolie. Călătoria spre Veneţia a început prost.

IV

„Nemţoichiţa"

ANUNŢATĂ DINAINTE CA „NEMŢAloaia", Principesa Mireasă a devenit repede „nemţoichiţa", iar în intimitatea saloanelor celor mai dezinvolte i se spune cu familiaritate „Violante" : semn de simpatie, dar şi de lipsă de prestigiu. Ea place femeilor pentru că e orice vrei, numai frumoasă nu : slabă străvezie, gît lung, profil de oaie. Are însă o ţinută nobilă şi calităţile urîtelor: păr frumos, ochi frumoşi, deşi niţel cam pierduţi. Apoi este foarte blîndă, supusă, prevenitoare, exact contrariul Margueritei Louise : nu are nici un capriciu sau vreo extravaganţă de lecuit sau de compătimit. Cine o laudă nu uită să sublinieze blîndeţea şi demnitatea cu care suportă neîncetatele infidelităţi ale soţului ; biata de ea s-a obişnuit cu asta în aşa măsură încît face şi glume despre prezenţa la Curte a favoritei Bambagia care, cel puţin, sînt vorbele sale, cîntă minunat. În ciuda atîtor calităţi e mai mult respectată decît considerată ca o prezenţă agreabilă, şi explicaţia există : umblă vorba că nemţoichiţa este vizitată de fantome. O prerogativă care le alarmează pe tinere şi le înspăimîntă pe bătrîne.

Pentru a preciza, fantomele care îi apar Violantei au această particularitate ciudată : că nu sînt umbre ale celor dispăruţi (şi slavă Domnului că de răposaţi de moarte violentă palatul Pitti nu duce lipsă) ci, ca să zicem aşa, proiectări ale unor oameni vii, în deplină sănătate, deşi aflaţi la

mare distanță de Toscana. Se dau, bunăoară, asigurări că ea îi vede pe părinții ei din Bavaria în momentul cînd îi scriu și că le citește chiar peste umăr veștile pe care tocmai i le dau și care îi ajung apoi după o lună : boli, morți, nașteri, nunți, certuri, bătălii, și așa mai departe. Nu numai atît : nu se știe cum, s-a răspîndit vorba că cel mai asiduu dintre vizitatorii incorporali ai miresei este Marguerite Louise care, din mănăstirea ei franceză, vine adesea în zbor s-o chinuiască pe nora sa. Această fantomă este foarte vorbăreață și nu încetează o clipă să povestească despre neplăcerile sale, despre meschinăriile soțului ei Marele Duce, despre calomniile a căror victimă este. Înspăimîntată de gîndul că soțul său ar putea bănui ceva despre aceste viziuni vrăjitorești, Violante și-o alesese drept confidentă pe singura persoană în care avea încredere, adică doica ei neștiutoare pe care îi îngăduiseră să și-o aducă din Bavaria. Aceasta nu e mută și, îndurerată de neplăcerile stăpînei, își deschide inima în fața unui băiețandru turc, convertit de principesă și care vorbea nemțește, dar care a învățat foarte bine și italiana și o folosește și mai bine. De unde și șușotelile curtenilor.

Violante văzuse fantoma soacrei sale pentru prima dată chiar în dimineața propriei nunți, în acel nouă ianuarie cînd, învinețită de frig sub marele veșmînt împodobit cu nestemate, simțea cum îi înțepenesc mîinile în moliciunea manșonului. Se pregătea să îngenuncheze alături de Ferdinando și, deși-i clănțăneau dinții, era fericită : cînd, o vede alături de socrul ei, îmbrăcată și ea în alb, ca o mireasă, și foarte frumoasă ; dar cum mai rîdea ! La început rămăsese uluită, ba chiar și indignată : cum îndrăznea, doamna aceea, chiar și de spiță nobilă, să rînjească într-un mod atît de nerespectuos ? Apoi, dîndu-și seama că nimeni din jurul ei nu părea s-o bage în seamă, se uită mai bine : Marele Duce, îndepărtîndu-se, trecuse fără să risipească imaginea aceea, în același chip cum o pasăre trece printr-un nor fără să-l risipească. Atunci Violante își

lăsase ochii pe cartea de rugăciuni, cu inima zbuciumîndu-i-se.

Fusese necazul primei sale adolescenţe această funestă facultate de a percepe imagini de persoane absente : un blestem, după părerea mamei sale, întrucît ar fi constituit un impediment la o înrudire onorabilă. De la vizionară la vrăjitoare nu e decît un pas ; şi care principe ar consimţi să se însoare cu un soi de vrăjitoare ? În Bavaria, în ultimul său an dinaintea căsătoriei, se crezuse tămăduită, apariţiile dispăruseră cu totul, aşa încît presupusese că era urmarea dezvoltării sale tîrzii şi a respins ca fiind fără rost şi inutilă înţeleapta intervenţie a unui exorcist. Dar acum, la această nouă şi mult mai evidentă manifestare, Principesa nu se mai îndoieşte că este stăpînită de diavol, duşmanul fericirii sale. Îngenuncheată, cu ochii închişi, se roagă şi speră că atunci cînd îi va deschide fantoma va fi dispărut ca să nu mai apară niciodată.

I-a deschis în momentul încoronării şi a privit : Marele Duce zîmbea mulţumit, dar ea, doamna necunoscută, era tot acolo şi nu mai rîdea, părea chiar melancolică, şi Violante o auzea vorbind, fără să întredeschidă gura, cum nu i se mai întîmplase niciodată cînd îi apăreau misterioşii ei vizitatori. Rîdeam, îi explica doamna doar ei, de mizerabila comedie pe care o joacă acum Cosimo : ai ghicit, sînt mama lui Ferdinando al tău. Şi eu, ca şi tine, am fost sărbătorită cu fast, bijuterii, care mai apoi mi s-au luat pe motiv că aparţineau Coroanei. Tu tremuri de frig, eu muream de cald, dar n-au vrut să-mi dea un pahar cu apă, pe cînd tu ai putea să faci o pneumonie. Medicii sînt cruzi. Ferdinando e mai bun decît tatăl său, cînd era copil mă iubea, dar au făcut tot ce au putut pînă m-a uitat. Nu te amăgi, aici nu vei găsi nici dragoste, nici prietenie. Întoarce-te acasă, Violante, întoarce-te numaidecît, înainte ca ai tăi să te alunge, cum mi s-a întîmplat mie. Orga acoperi ultimele cuvinte şi în fumul de tămîie fantoma se topi ca anasonul în apă.

Din dimineața aceea memorabilă, Marguerite nu i-a mai dat pace nurorii, aparițiile sale sînt instantanee și, într-un anumit fel, capricioase. Trec săptămîni, Violante începe să respire, poate fantoma a renunțat ; și cînd colo, iat-o apărînd din nou, neclintită ca și cum nu s-ar fi mișcat niciodată din loc și ar fi stat acolo să primească împreună cu ea omagiile doamnelor ; care gîndesc că Alteța-Sa e puțin ametită, atît de încurcate sînt răspunsurile pe care le dă cui îi vorbește. Sau : Violante stă în grădină, brodînd sau citind : e tristă, de o lună soțul ei parcă nici nu-și mai amintește de ea. Oftînd, saltă capul și iată scaunul, gol pînă mai adineauri, ocupat acum de implacabila soacră care, liniștită, așteaptă prima ei privire. Ce-ți spuneam ? începe, îl cunosc pe Ferdinando, îi plac femeile frumoase și băieții frumoși, în sfîrșit, tovărășiile vesele. Te plictisești, să nu negi, e firesc, florentinele sînt niște gîște. Broderia, lectura, spineta ? Mă faci să rîd, am trecut și eu prin asta, e nevoie de cu totul altceva ca să poți suporta mutrele de la Pitti. Apoi, cum îi este obiceiul, izbucnește împotriva ipocriziei lui Cosimo căruia îi vine foarte la îndemînă să aibă ca noră o mumie ca ea, mulțumită de toate, resemnată la toate. Dealtfel, adaugă clătinînd din cap, vina o poartă bătrîna care l-a educat în minciună și să gîndească cu capul preoților. Dar cînd va muri, ceea ce se va întîmpla în curînd, mă voi întoarce în Toscana și voi guverna împreună cu fiul meu, și vei avea și tu de cîștigat, căci te voi învăța ce să faci ca să te distrezi.

Deși rezervată și vrăjmașă clevetirilor, nemțoichița nu ignoră nebuniile Margueritei care, chiar și în refugiul ei parizian, a dat și continuă să dea prilej de scandal. Dar nu ia în seamă asemenea vorbe, ba chiar le socotește calomnii. Crede, în schimb, cu pasiune, în legenda amorului ei pentru principele de Lorena. Din referiri trecătoare, din convorbiri întîmplătoare, a reconstituit povestea aceea patetică și uneori se complace în a umple lacunele cu născocirile fanteziei sale. În anevoioasa necesitate de a suporta fantomatica prezență a Margueritei, se amăgește că într-o zi ea are

să-i încredinţeze amănuntele acelei pasiuni care ei, lipsită de dragoste şi condamnată să n-o inspire, îi produce efectul unei băuturi îmbătătoare. Oare fantoma nu-i citeşte gîndurile ? Mai curînd sau mai tîrziu, va trebui, deci, să-i satisfacă această dorinţă.

Fără să-şi dea seama, o aşteaptă, acum, cu nerăbdare ; dar e pedepsită cu vîrf şi îndesat pentru asta : cînd, în cele din urmă îi apare, aspectul ei o înspăimîntă. Furioasă, sarcastică, fantoma o atacă : Încetează de a mai face pe sentimentala pe spinarea mea ! De cîte ori trebuie să repet că nu suport curiozitatea altora ? N-am iubit pe nimeni pentru că nimeni nu mă merita. Ochii ei cenuşii fulgeră de mînie, dar pentru prima dată Violante nu-i lasă pe ai ei în jos, plini de lacrimi. Încet-încet, faţa aceea albă se destinde, se îndulceşte într-un surîs indulgent : *Mon enfant*, trezeşte-te, nu există amoruri eterne. Nu iubeşti un bărbat sau o femeie pentru calităţile sale, iubeşti iubirea pe care îţi faci iluzia că ai aprins-o, aşa încît nu te îndrăgosteşti decît de tine însuţi. Obiectul nu contează, nobil sau josnic cum o fi se acceptă ca o hrană pentru cei care sînt înfometaţi sau mîncăi. Aşa se explică toate capriciile pe care mi le-au atribuit, în cea mai mare parte calomnii, dar pe alocuri şi pe jumătate adevăr. Sîntem condamnaţi, mai ales noi femeile, la o continuă şi obositoare verificare, întocmai cum aurarii ţin mereu alături piatra de încercare ca prin comparaţie să stabilească valoarea aurului. Să-l faci pe un bărbat să se îndrăgostească este o treabă distractivă, dar costă scump şi pe urmă vine plictiseala, dar cu cît înaintezi în vîrstă, cu atît îţi devine mai necesară treaba asta ca să nu cazi pradă disperării. Amintirea iubirilor nefericite păleşte cînd trăieşti mult : în Charles eu am iubit-o pe fata frumoasă de cincisprezece ani care eram, în timp ce în Cosimo nu izbuteam să mă iubesc, aşa am ajuns să-l urăsc pentru că în el mă uram pe mine. Tu, nu eşti destul de tare ca să suporţi înţelegerea acestor lucruri şi preferi să mergi mai departe orbeşte şi să speri în meritele virtuţii.

Încearcă la un moment dat să te dezbraci de zdrențele astea de Cenușăreasă fără zîna bună, pentru puținul pe care trebuie să-l faci un filfizon de cîțiva franci s-ar găsi lesne. Și, cine știe, soțul tău poate că te-ar stima mai mult.

În acest moment îngrozita ascultătoare își acoperă urechile, precauțiune inutilă împotriva fantomelor, și Marguerite rîde potolit, prietenește, fără răutate. Nu, nu sînt un diavol, sînt creierul tău care lucrează împotriva voinței tale de a te canoni. Ți-ai pus inteligența în butuci, dar ea lucrează pe ascuns și se răzbună făcîndu-te să izbucnești ca o obsedată : a sosit ora s-o eliberezi. În lipsa unor fii după care suspini (rugăciunile nu ajută), zămislești iazme care spun ceea ce tu nu îndrăznești să spui. Una dintre acestea sînt eu, *ma petite*, femeia pe care tu o admirai și de care-ți era teamă încă înainte de a veni la Florența.

Gata, s-a ispărvit, n-am s-o mai văd, gîndește Violante în timp ce Doamna de Toscana se reîntoarce la mănăstirea ei. Niciodată nu s-a simțit atît de copleșită de tristețe, sufocată de singurătate ca o naufragiată într-o insulă pustie. A înțeles, s-a convins : în același fel a suferit în copilărie cînd i-au explicat că zînele nu există. Și așa totul este dezolant de simplu, nu trebuie decît să aibă curaj, un curaj de a refuza vechiul joc al viziunilor, un mijloc comod de a pune veșminte fantastice pe adevărurile neplăcute. De mică a abuzat de fantezie, a împins-o dincolo de limitele verosimilității. I-a plăcut întotdeauna să-i fie frică : frica este bezna ochilor închiși din care pot ieși forme inexistente. Mesajele rudelor îndepărtate, presentimentele veștilor neaflate încă erau roadele neîntreruptei, tainicei sale atenții ; trebuia atît de puțin efort ca să ghicească moartea unui bolnav sau izbucnirea unui război. Scepticele observații ale Margueritei se coceau de fapt în aparenta trîndăveală a minții Violantei, așteptînd să explodeze pe buzele soacrei. Nu era o vrăjitoare, deci, soția lui Ferdinando, ci o femeie timidă, cu intuiția iute, lacomă de viață, care acum trebuie

să se decidă între instinctul necontrolat şi o virtuoasă înţelepciune, în deplină libertate.

Dragă Marguerite, şopteşte descoperind în sine o caldă compasiune pentru ciudata sa soacră de care se temuse atîta vreme. Ar putea să-i semene, să-i urmeze exemplul, dar tocmai sentimentul pe care-l simte pentru ea o împiedică : luciditatea abia cîştigată îi dezvăluie că posedă o bogăţie de care Doamna de Orléans nu s-a bucurat niciodată, şi acesta este un har pe care voinţa nu îl poate altera. Dacă a iubit la prima vedere şi continuă să iubească un soţ rece şi indiferent, n-a făcut-o dintr-o docilitate poruncită sau din supunere la îndatoririle conjugale, ci pentru că afecţiunea sa spontană a rezistat şi rezistă la proba resentimentului. Ferdinando nu mai este pentru ea un soţ infidel, ci un fiu, un copil dificil care trebuie tratat cu indulgenţă, chiar dacă se arată preocupat numai de sine, închis şi ascuns ; ştie, în fond, că o stimează şi că e nemulţumit că nu poate s-o iubească. Leneş fără voia lui, mereu diletant, ţinut departe de guvern, se distrează închipuindu-se încăpăţînat, vrăjmaş al timidului quietism florentin : la fel a făcut mama sa, construindu-şi cu îndîrjire un monument de ruşine. Amîndoi au greşit şi o ştiu, dar se ţin tare pe poziţie, plătind din plin pentru asta, şi e o nenorocire să încerci să-i justifici sau să-i ierţi, e vai şi amar dacă le iei roadele alegerii lor negative.

Este o grea povară să capeţi la un moment dat conştiinţa propriei valori : umilinţa este mult mai comodă şi n-o recapeţi dacă te prefaci că o ai. Totuşi, noua lumină cu care Violante se simte investită o lasă perplexă şi uneori temătoare că ar putea să se încreadă prea mult în capacităţile ei. Mai bine atunci să încerce să-şi ascundă propriile intuiţii, mai ales de ochii unei Curţi unde toţi par să se bucure de slăbiciunile altora, fericiţi să chinuiască şi să se chinuiască : de Marele Duce, devorat de veninul nenumăratelor sale insuccese ca soţ, tată, suveran, de tînăra Anna, frivolă ca mama ei, dar prea mîndră ca să-şi dea pe faţă propriile sale gusturi ; de scepticii iubitori de plăceri, precum cardi-

nalul Francesco Maria, şi aşa mai departe, pînă la ultima domnişoară de Curte, bolnavă de otrava ambiţiei. Face excepţie — pentru motivul că aproape nu există — palida figură a cumnatului Gian Gastone, întîlnit rar la sărbătorile obligatorii, comesean şters care stă pe ultimul loc şi nu vorbeşte niciodată. Se pare că nimeni nu se gîndeşte la el ca la un al doilea născut căruia i-ar reveni, în caz nedorit dar nu imposibil, tronul ducal. Trăieşte singur, retras şi prost aprovizionat, nu are trăsura şi caii lui, care dealtfel nici nu i-ar sluji, solitar şi sedentar cum este. Curtenii afirmă că este bolnav de melancolie, ba chiar de ceva mai rău (ciocănindu-şi fruntea cu degetul). Plăcerea lui este să se plimbe noaptea pe cîmpuri şi de-a lungul ţărmurilor părăsite ale rîului Arno şi pentru a nu păţi ceva rău, Marele Duce trimite în urma lui slujitori care după aceea povestesc tot ce a făcut, adică nimic : pentru că ajuns la malul cel mai pustiu, se aşază pe jos şi priveşte apa cum curge.

Datorită acestor veşti şoptite cu jumătate de gură (un chin pentru Serenissima Familie, oftează oamenii cu suflet bun), Violante a ajuns la concluzia că tînărul principe s-a izolat pentru a protesta în tăcere împotriva proastei guvernări a Toscanei : o atitudine, îi pare, mult mai demnă decît viaţa ostentativă de petreceri a lui Ferdinando. Acelui biet băiat ea îi atribuie un temperament meditativ şi dragostea pentru viaţa foarte simplă şi naturală. Şi ei, cînd era fată, îi plăceau tainicele plimbări pe clar de lună, şipotul pîraielor, tăcerea cîmpiei adormite ; poate că ceea ce se numeşte *fire lunatică* nu este altceva decît profunzime de gînduri şi sentimente. Cum să-i dea de înţeles că ea, cumnata lui, de fapt sora lui, îi împărtăşeşte gusturile, îl apreciază şi i-ar oferi cu plăcere prietenia ei ? Nu e o sarcină prea uşoară, cu toate acestea Violante încearcă, străduindu-se, să-i dovedească, în puţinele ocazii care i se ivesc, că are un fel de predilecţie pentru el. Care sînt studiile pe care Alteţa-Voastră le preferă ? îl întreabă în timpul prînzului de Crăciun, care reuneşte, în mod obligatoriu, pe toţi membrii familiei. Mişcare

greşită, Gastone se preface că nu a înţeles, dar ea îşi dă seama că din cînd în cînd o fixează cu o vizibilă îndoială. Ea îl priveşte cu atît mai atent : pe buzele lui se iveşte, din cînd în cînd, strîmbătura ironică a lui Ferdinando cînd îl domină încăpăţînarea, şi această asemănare dintre cei doi fraţi o emoţionează pe nemţoichiţă.

Trec zile şi săptămîni, principele nu mai iese deloc din pavilionul lui ale cărui ferestre rămîn veşnic închise şi acoperite cu obloane grele. Plecat nu este — vă daţi seama ! — şi nu este bolnav. De ce se teme ? se întreabă Violante şi, uneori, monologînd, îşi închipuie că se adresează, ca pe timpul vedeniilor sale, Margueritei, care a transmis fiilor caracterul său ciudat. Voi, principii latini, sînteţi cu toţi la fel : iraţionali, capricioşi, nemulţumiţi ; nerăbdători să muriţi din prea multă dorinţă de a trăi. Noi, germanii, n-om fi strălucitori, dar sîntem ceva mai înţelepţi ; sau ne resemnăm s-o ducem ca păstorii noştri, sau ne aruncăm în vîltoarea supremaţiei militare. Noi nu ne frămîntăm prea mult, nu clocim uri fără să le dăm pe faţă, cînd sîntem răi, apoi sîntem cu convingere. Păcat că Marguerite nu-i răspunde, la Pitti dialoguri de felul acesta nu sînt imaginabile.

Neabătută în îndeplinirea scopului pe care şi l-a propus — să redea speranţa unui nefericit — Violante nu dă îndărăt, rezervele răbdării sale sînt inepuizabile. Printre atributele unei Principese ereditare este şi obiceiul şi aproape obligaţia de a ţine adunări cu doamnele care sînt, în cea mai mare parte, nepricepute la conversaţie : o îndatorire pe care ea a vrut s-o înveselească dînd concerte cu participarea unor muzicieni favoriţi ai Marelui Principe. La această academie Marele Duce nu vine niciodată, fiind el iubitor numai de muzică sacră, şi, de ciudă, nici Anna Ludovica, ostilă oricărei manifestări pe care să n-o organizeze şi să n-o conducă ea. De fiecare dată un bilet îl anunţă pe Gian Gastone că un grup de virtuozi se va produce în apartamentele principesei ; de fiecare dată el nu răspunde şi nu se arată. Era lesne de prevăzut

acest lucru, totuşi Violante insistă : acum ştie aproape totul despre viaţa cumnatului ei, îi sînt cunoscute chiar şi unele înclinaţii nefireşti. Dar nu se scandalizează, îndîrjirea ei nu cunoaşte piedici.

Simţi deci o tresărire de surpriză şi chiar puţină stînjeneală cînd îl zări, în seara unei zile ploioase, strecurîndu-se prin uşa salonului unde cîţiva gentilomi îl ascultau împreună cu ea pe Scarlatti, care improviza la clavecin ; doamnele lipseau, reţinute în casă de ploaie şi răceli neprevăzute. În penumbra pe care doar un candelabru de lîngă instrument o risipea, Gian Gastone înainta şovăielnic : era îmbrăcat modest, dar cu neobişnuită curăţenie, avînd faţa cufundată într-o bogată cravată albă.

Primul impuls al Violantei fu să se ridice şi să-l invite, prin gesturi, să şadă ; dar se opri la timp ; ceva o sfătui să nu-l tulbure şi să-l lase să facă după cum poftește. Ascultătorii nu-şi dăduseră seama de prezenţa sa şi Scarlatti îşi încheie liniştit toccata, aplaudat cu domoale bătăi din palme. Apoi, pentru un timp îndelungat, nimeni nu rupse tăcerea, ca şi cum răpăitul ploii ar fi stins, odată cu ecoul ultimelor note, dorinţa de conversaţie. Dealtfel, Principesei îi revenea datoria de a lua cuvîntul pentru a-l lăuda pe muzician : Nu ar dori signor Alessandro să ne onoreze şi cu alte roade ale talentului domniei-sale ? Între timp, întorcînd încet capul, privi spre colţul unde se oprise Gastone : dar tînărul dispăruse.

Iarna care urmă fu lungă şi foarte friguroasă, cu un număr de bolnavi atît de mare încît începu să se vorbească despre molime aducătoare de moarte. Doctorul Redi nu mai prididea cu atîtea chemări în casele de vază unde, din pricina unei febre cît de mici, domni şi doamne se credeau în agonie, şi el, încruntat : Dar ce, Senioria-Voastră pretinde să trăiască în vecii vecilor ? În schimb, cine îl preocupa pe el în mod serios era Principesa Violante, toropită de mai multe luni de un rău despre ale cărui origini nu mai era nici o îndoială : Marele Principe, care căpătase boala fran-

țuzească, i-o dăduse și soației sale. Pe cît de neînfricată, pe atît de încăpățînată, bolnava declarase că voia mai degrabă să moară decît să se supună la îngrijiri care ar da pe față natura bolii sale. Suferise deja două avorturi și la începutul ultimelor neplăceri sperase într-o nouă și fericită sarcină. Acum, resemnată cu condamnarea la sterilitate pronunțată de medic, îl ruga să țină secret diagnosticul lui. Vina este a mea, protesta ea, nu a lui Ferdinando, dacă Dumnezeu nu-mi îngăduie maternitatea înseamnă că nu o merit, e mai bine deci să mor întrucît trăind îl împiedic pe soțul meu să se recăsătorească și să aibă succesiune. Față de acest raționament delirant, Redi recursese la expedientul de a-i administra sub nume false medicamentele necesare, dar extrema sensibilitate a bolnavei, mania ei de a se chinui acuzîndu-se pe nedrept, îl mișcau și-l iritau : femeia asta este un caz de studiat, se gîndea, în timp ce ea, de bună-credință în vorbele sale, repeta că era fericită să se ducă, și n-o interesa decît starea în care ar fi lăsat familia ei de adopțiune. Întrucît avusese onoarea de a aparține Serenissimei Case, era foarte drept ca toți membrii ei să-i stea la inimă. Marele Principe s-ar fi consolat repede, dar bătrînul Cosimo, după nunta fiicei sale și moartea Marii Ducese mame, ar fi rămas singur, aproape lipsit de sentimentele familiale. Și ce să spună de Principele Gian Gastone, după cum se spune bolnav și el și poate rău îngrijit ? Ajungînd aici, Redi își pierdea răbdarea : Alteța-Voastră să se gîndească la vindecarea ei, căci de răul principelui nu se moare. Violante nu îndrăznea să răspundă și se prefăcea că a aținit.

Dar după ce pleca medicul, continua să se frămînte : dacă el vedea drept, nici cu a doua soție Ferdinando nu ar fi avut copii. Îi va reveni deci lui Gian Gastone datoria să aibă copii : obligație care i se pare plină de probleme spinoase. Știe că băiatul acela îndărătnic și arțăgos nu iubește vecinătatea oamenilor și, mai ales, are o mare teamă de femei. Ar fi poate un soț plin de respect și delicatețe dacă ar întîlni o femeie aleasă,

iubitoare, nepretenţioasă ; dar de unde să iei o prinţipesă de felul acesta ? Îi vor impune, ca de obicei, o căsătorie politică, o rece combinaţie de alianţe şi de interese în care biata sa voinţă va fi sufocată şi va naufragia într-o mare de înţepenită disperare. Nu, cu cît reflectează mai mult cu atît îşi dă seama că nu se va naşte nici un copil care să continue dinastia Medicilor. Uneori se întreabă : În fond ce mă priveşte pe mine ? şi nu ştie să-şi dea răspunsul, ba chiar se fereşte să se întrebe prea îndelung, de teamă să nu descopere motive care s-o tulbure. Apoi remediază grăbit, justificîndu-se : Nu am nimic să-mi reproşez, am renunţat la ţara mea, la liniştea mea, am făcut tot ce voiau părinţii mei, am suferit în tăcere. Şi totuşi se simte vinovată, deşi nu pricepe de ce. Oare nu i-a ascuns soţului ei acele halucinaţii care, oricare ar fi fost cauza lor, erau semne funeste, simptome ale unei naturi nesănătoase ? Cine ştie, dacă Redi ar fi avut cunoştinţă de ele, ar fi găsit în asta adevărata cauză a sterilităţii sale. Noaptea visează că este cu adevărat o vrăjitoare, vrăjitoarele nu nasc. De-aş avea un copil, se roagă ea, chiar cu preţul vieţii. Dimineaţă, cînd nu s-a trezit încă de tot, copilul s-a născut, nu din pîntecul ei, ci răsărit din mîinile ei ca o floare. Trezindu-se dintr-o aţipeală din acestea, într-o dimineaţă simte alături de patul ei o respiraţie puternică, din cînd în cînd şuierătoare, şi nu de femeie ; Ferdinando e la Pisa, oricum el nu respiră astfel, ci uşor, că abia se simte. Un nou coşmar sau una din vechile halucinaţii, iscate de febră ? Nu deschide ochii, n-ar putea suporta să vadă ceea ce mintea şi voinţa refuză, ci încet-încet întinde un braţ afară din cuvertură : şi i se zbîrleşte părul în cap : degetele sale ating o palmă largă şi rece răsturnată cu faţa în jos. Cuprinsă de groază, disperată, priveşte.

La mică distanţă de căpătîiul său, cu braţul lăsat pe marginea patului, stă Gian Gastone liniştit şi atent ca un infirmier şi respiră, ca de obicei, cu gura deschisă, de unde şi respiraţia aceea puternică. Şi astăzi este îmbrăcat îngrijit în negru, nu poartă perucă, părul lui

lung este pieptănat ; întîlnind privirea speriată a Violantei, are o tresărire uşoară, dar nu-şi retrage mîna ochii lui trişti dar nu ostili exprimă o timidă îngrijorare. Cum se simte Alteţa-Voastră, bîlbîie el şi adaugă numaidecît : Şi eu am fost bolnav, acum m-am făcut bine, cum vă veţi face şi domnia-voastră. Altceva nu mai spune, dar nu se mişcă.

A rămas multă vreme s-o vegheze pe Doamna, povesteşte doica germană, şi e aşa de blajin că atunci cînd intram eu ca s-o slujesc, se ridica în picioare şi-mi dădea locul aşteptînd să termin, privind din cînd în cînd spre uşă la cel mai mic zgomot de afară. Mă simt mai bine, şoptise abia auzit Doamna mea, şi era adevărat, părea că vizita aceea neobişnuită îi dăduse puteri proaspete, aşa că după puţină vreme a căzut într-un somn liniştit care a ţinut pînă seara. De cum se deşteaptă, în timp ce-i dau un întăritor, întreabă : A venit cineva să mă viziteze ? Micul principe, îi răspund, şi ea surîde atît de dulce de-mi pare că s-au întors frumoasele vremuri din Bavaria noastră.

Redi e mulţumit, medicamentele au lucrat la vreme convalescenţa a început. La Curte se observă în vremea asta o fericită schimbare în caracterul lui Giar Gastone, melancoliile sale sînt mai puţin adînci şi de mai scurtă durată, adesea este văzut plimbîndu-se în plină zi, nemaifiind potrivnic distracţiilor fireşti vîrstei sale. Sînt unii care insinuează că aceste noutăţi se datoresc cumva şi Principesei care a ştiut, cu iscusinţa ei, să-l domesticească pe cumnat : pălăvrăgeli fără răutate, deoarece nimeni nu se gîndeşte la o legătură galantă între tînăr şi biata nemţoichiţă. E alianţa dintre două slăbiciuni, glumeşte cineva observînd că dacă Violante, în orele de zăduf, iese în grădină, numaidecît Gastone iese şi el pe alei şi o întîmpină ca să-i ţină tovărăşie. Se distrează cu jocuri simple, copilăreşti, domino, coarda, omul negru, apoi gustă împreună ceva, schimbînd arareori vreun cuvînt. La ora aceea doamnele de serviciu se odihnesc, liniştea parcului nu este tulburată decît de ciripitul vrăbiilor şi de cîntecul mierlei.

În cele din urmă Violante ia o carte sau broderia și pentru cîteva clipe Gastone rămîne așezat, cu mîinile împreunate, privind în gol, apoi tresare, schițează o plecăciune ușoară și se retrage dispărînd pe drumul ce urcă spre Belvedere.

S-a sfîrșit așa : într-o zi de la începutul verii, Violante abia se așezase în fotoliul ei, cu gherghefuI și cu coșulețul de lucru, cînd principele se prezentă în fața ei, gătit de sus pînă jos, pieptar cu broderii, spadă la șold, colanul Sfîntului Ștefan. Oprit în fața ei, înțepenit, uită chiar s-o și salute de graba de a-i vorbi. Nu se mai poate face nimic, izbucnește, nu vor să audă explicații, vor să mă însoare, văduva aceea mă așteaptă (Violante cade din nori, ea nu e la curent cu nimic, nu știe despre ce văduvă e vorba). Dar este un lucru pe care trebuie să mi-l spuneți înainte de a pleca. Puteți să mă primiți astă-seară, la vremea rugăciunii, să vorbim numai noi doi ? Se exprimă convulsiv, poticnit, aruncînd în jur priviri sălbatice și nu așteaptă răspuns, Principesa nu are timp să deschidă gura că el a și dispărut.

O după-amiază eternă : soarele este încă pe cer cînd ea, simțindu-se cuprinsă de o febră ușoară, reintră în apartamentele sale. Ipotezele care-i zumzăie prin cap sînt multe și absurde : oare ce anume vrea să știe obișnuitul ei tovarăș de la ea mai degrabă decît de la un oarecare curtean, priceput în manevrele Marelui Duce ? Neștiutoare, puțin speriată, se încurcă în plăsmuiri de comploturi, de lovituri, de învinuiri aduse de guri viclene care au răspîndit veninuri peste nevinovatele lor discuții. Sîngele aprins de febră îi colorează obrajii în așa măsură că văzîndu-se întîmplător într-o oglindă, nu se recunoaște : culorile feței, o ușoară dezordine a părului au transformat-o într-o femeie atrăgătoare, lucru de care nu știe dacă trebuie să se bucure sau să se îngrijoreze. Este ziua confuziilor, și cînd poruncește cameristei chemate : Să nu mă deranjeze nimeni, în afară de Alteța-Sa, aceasta o privește cu teamă și cu insistență de parcă ar avea

de-a face cu o ființă care și-a pierdut memoria răspunde că Alteța-Sa e la Pisa, nu-și amintește Serenissima ? Și, după cîteva minute, ea este cea care răspîndește prin camere știrea că principesa aiurează și își invocă soțul, probă că se află din nou în pericol. Fără împotrivirea doicii, Gastone ar fi găsit-o pe cumnata sa în mîna chirurgului, care ar fi poruncit să i se mai scoată o uncie zdravănă din sîngele ei subțire.

Mi s-a spus că vă simțiți rău : Giaa Gastone se află în prag, foarte agitat : încă mai are privirea întunecată și gura strîmbă de supărare. Ar fi fost o altă nenorocire pentru mine dacă nu ați fi putut să mă primiți, exclamă el. Violante îl privește uimită : nu mai era băiatul timid pe care ea se amăgea că-l sfefuise, ci un egoist pătimaș, un creditor brutal. E adevărat sau nu e adevărat ceea ce spune lumea, că domnia-voastră are puterea de a chema persoane aflate la depărtări de mii de mile și că de mai multe ori ați stat de vorbă cu mama mea ? Dacă e adevărat, atunci faceți-o numaidecît să vină și cereți-i să mă ajute, numai ea mă poate ajuta. Nu am semnat încă înțelegerea și nu-mi trebuie nevastă, nici văduva și nici oricare alta, nu-mi trebuie femei în jurul meu, nu le pot suferi. Amenințător, gesticulează înaintînd. Violante se dă îndărăt omul acesta îi face teamă.

Ah, Marguerite, gîndește fără s-o spună, tot nu ai încetat să mă chinuiești ? Dar numaidecît se rușinează, invocația aceea o azvîrle din nou în trecutul ei absurd. Cine știe de cîtă vreme taina ei nenorocită era cunoscută la Curte ; dar adeverirea acestui fapt făcută acum într-un chip atît de brusc și de necruțător o rănește în adîncul inimii. Nutrise speranța unui sentiment frățesc, a unei afinități consolatoare care ascundeau poate ceva mai intim : un păcat de ispășit. Bietul meu băiat, ar fi vrut să-i răspundă, resemnează-te, nimeni nu te poate ajuta dacă nu ai curajul și puterea să spui nu, mama dumitale n-a știut să spună cînd au dispus de ea. Dar nu mai e timp pentru dojeniri pornite din

dragoste, datoria ei îi impune să apere bunul renume al soției Marelui Principe. Ce înseamnă delirul acesta, exclamă ea, susținută, în afară de trebuință, de acel accent dur care face să pară atît de aspră la urechile latine mînia germană. Ce nerozii ați stat să ascultați ? Sînteți bărbat sau o femeiușcă ? Nu știu despre ce năluci vorbiți, mama domniei-voastre e vie, nu vă lipsesc mijloacele de a o întreba. Dați ascultare tatălui domniei-voastre și nu mai cutezați... Întoarse capul, lacrimile erau gata să-i trădeze hotărîrea.

V

„Sînteţi o femeie minunată"

ANII — O LUNGĂ ZI MONOTONĂ — SE lasă pe umerii Violantei, singura care a mai rămas tovarăşa Marelui Duce, acum mai mult Canonic de Laterano decît suveranul unui stat în ruină. La Pratolino viaţa continuă cu muzică, cu pictură, cu spectacole, în ciuda sănătăţii precare a lui Ferdinando ; la Pitti se fac rugăciuni, se plătesc datorii, se convertesc turci şi evrei, sarazini şi protestanţi. Faptele bune ar cere dărnicie, Principesa roşeşte de mizerele pomeni pe care le face, Cosimo e zgîrcit, Marele Prinţ dăruieşte favoriţilor mai mult decît are. N-ar fi mare lucru. Numai că pentru a compensa sărăcia ajutoarelor pe care le dă, se vede nevoită să se sacrifice participînd la toate manifestările religioase, considerate ca exemplu de mare trebuinţă pentru poporul înfometat. Slujbele solemne, rugăciunile de tot felul, procesiunile îi înghit timpul, nenumărate mănăstiri îi imploră protecţia, în sfîntul lăcaş şi în afara lui, călugăriţele se întrec în a-i oferi gustări suculente, nesocotind îndatoririle mikei. Sărbătorile de prăznuit se înmulţesc, se descoperă noi sfinţi, se expun relicve, icoanele miraculoase migrează de la o parohie la alta, de la ţară la dom : şi Violante trebuie să participe mereu. Cînd intră în oraş celebra Madonna dell'Impruneta, îi iese în cale desculţă, fără sprijinul cavalerului care-i dă braţul, cu o scufă mare şi neagră trasă pînă pe ochi. O sfîntă ; păcat, totuşi, că nu demult şi-a dat toată

silința să înlesnească întîlnirea dintre luteranul Principe de Danemarca cu străvechea lui iubită, Suor Teresa Trenta, călugăriță la Borgo Pinti. Orice s-ar spune, un scandal. Se zice că anunțîndu-l pe Principe că Arhiepiscopul îngăduise întrevederea, ea strălucea de bucurie.

Lucruri din secolul trecut, apus demult : acum Violante nu mai iese în lume, trăiește aproape într-o claustrare voluntară, infirmieră pasionată a soțului bolnav. Abnegația Alteței-Voastre va fi răsplătită în Cer printre cei preafericiți, îi tot spune confesorul pe care i l-a dat Marele Duce ; și nu reușește să priceapă de ce ea ascultă cu răceală și cu nerăbdare aceste laude nemăsurate. Într-o zi îi răspunde : Cucernicia-Voastră nu-și poate închipui că niciodată nu am fost atît de fericită. Bună ca pîinea caldă, dar cam zăpăcită, comentează în sinea sa Părintele, clătinînd din cap.

Dar Violante spune adevărul ; îngăduința, permanenta grijă cerute de un bolnav atît de dificil cum este bărbatul ei nu au nevoie de o răsplată a Cerului : Paradisul ei este acum pe pămînt. Departe de disputele de la Curte, ea respiră în sfîrșit acum aerul care-i convine, în puținele camere în care s-a retras, vecine cu camera lui Ferdinando. Aici ziua, noaptea, mîncarea au o bogăție de sens care șterge orice amintire amară, orice experiență din anii petrecuți într-o tainică înjosire. Și-a găsit regatul ei și și-l guvernează cu grijă, fără să se descurajeze cînd îndrăgitul administrat, capriciosul Ferdinando, refuză asistența sa. Îi ajunge să-l știe aproape, la cîțiva pași, în pat sau în fotoliu, și că mîine omul acesta ciudat și de nepătruns are s-o cheme deodată, și are să discute cu ea tratamentele doctorilor, are să-i primească sfaturile, are să-i vorbească de la egal la egal, dovedindu-și darurile sale de strălucit vorbitor. Dacă voința Marelui Duce o silește să lipsească pentru scurt timp, este sigură că-l va găsi unde l-a lăsat, adesea curios de ceea ce va

povesti ea, gata să reînnoade discuţia întreruptă. Eterna lipsă a soţului, crucea vieţii sale, nu mai este acum decît un nor care s-a risipit.

Cu toate acestea Violante e prea clarvăzătoare şi leală pentru a nu se acuza de egoism şi pentru a nu spera că un nou tratament sau un medic mai priceput ar putea să-i redea Marelui Principe, odată cu sănătate, şi gustul de viaţă : atunci ea se va întoarce la cenuşiul vechii şi pasivei sale singurătăţi, dar, se mîngîie ea, va păstra amintirea acestei inefabile intimităţi aşa de tîrziu şi aşa de fără rost cîştigată. Dar realitatea de astăzi este, dealtfel, atît de absorbantă încît nu-i mai dă putinţă să se gîndească la viitor. În orele grele, cînd suferinţa bolnavului sporeşte, el nu îngăduie decît serviciile servitorilor cu care este obişnuit şi care îl cunosc mai bine decît soţia lui. Lipsită de plăcerea de a-i aduce alimentele, de a-i aranja pernele, de a-i schimba lenjeria, Violante se întristează, dar intuieşte că soţul nu vrea să-i impună, printr-un soi de pudoare, priveliştea propriilor mizerii. Se retrage în tăcere. Nu se duce prea departe ; în ultima dintr-un şir de camere care o apără pe cea a bolnavului de zgomotele de afară, ea s-a instalat punîndu-şi acolo un pătuţ, o masă, cîteva scaune, ceea ce îi era de neapărată trebuinţă ca să poată dormi un pic şi înghiţi o bucătură. Şi în exilul acesta temporar, aşteaptă să fie chemată.

Stă în picioare, lîngă fereastră, vreme îndelungată, privind fermecată la ceea ce se petrece în piaţă : trăsuri, care ţărăneşti, lume săracă şi umilă ivită de pe ulicioare gesticulează, se opreşte să stea la taifasuri, un biet teatru de nimic, pînă cînd gîndurile i se opresc contrariate : toată mişunarea aceea amuţită îi pare proiectarea unei realităţi din cale afară de îndepărtată : dacă e frumos sau dacă plouă, la fel îi pare, corpul său şi gîndul său sînt mutilate şi cicatricele nu dor. Apoi, la cel mai mic semn care vine de dincolo, iat-o dînd numaidecît fuga, trăgînd cu urechea la uşa

închisă, spionînd ce se petrece înăuntru sau ce s-a petrecut. În general, veştile sînt foarte rele : Serenissimul, după ce a mîncat o supă a leşinat, mîna dreaptă pare moartă, acum doarme. Cu glas sfîşiat, Violante cere explicaţii, riscă sfaturi pe care medicii le ascultă, sceptici şi respectuoşi. Ei nu admit că în micile castele din Tirol şi Bavaria castelanele au pretenţia să vindece orice boală preparînd ele însele prafuri, decocturi, băuturi binefăcătoare, şi, la nevoie, punînd mîna pe lanţeta de lăsat sînge. Violante nu dispune de asemenea resurse, dar nu crede în pesimismul oamenilor de ştiinţă. Dealtfel, boala franţuzească, o ruşine pentru cauzele care o produc, este o suferinţă destul de răspîndită printre principi, ea ştie că cei ce o au ajung uneori la cea mai adîncă bătrîneţe : de ce Ferdinando nu trebuie s-o îndure şi el ca atîţia alţii ? Să îmbătrînească cu el este visul ei. Scăpat de îndemnurile simţurilor, ajuns cu vîrsta la mai multă înţelepciune, soţul ei i-ar deveni prieten, ar căpăta încredere numai în ea. Ar fi fost o bucurie să moară împreună.

De fapt nu mai este de plîns ca pe vremea cînd trăia la Curte, înconjurată de femei şi de bărbaţi cu totul străini pentru ea. Singura sa tovarăşă este tot bătrîna doică ; bătrîna dorise s-o urmeze în retragerea sa. Ea este aceea care îi pregăteşte mîncarea şi i-o serveşte după ce a pregătit-o cum cerea obiceiul de-acasă : mîncăruri pe care nu le-a mai gustat de zeci de ani, care-i amintesc de orînduirele copilăriei uitate, *kraut,* supă cu bere caldă, pîine neagră mirosind a coloniale. Stăpînă şi slugă comunică acum fără să se mai teamă în dialectul ţării lor, de neînţeles chiar şi pentru cea mai mare parte dintre germanii de la Florenţa : de unde, pentru Violante, senzaţia că în sfîrşit este ea însăşi, în afară de orice convenţie şi chiar de practicile religioase pe care pînă acum le-a urmat fără să discute. În timpul lungilor ceasuri de lîncezeală, i se întîmplă uneori să se gîndească la goala superficialitate a unor

ritualuri cărora a trebuit să li se conformeze cu foarte mare supunere. Născută catolică, dar adesea în contact cu luterani foarte credincioşi, ardoarea sa de credincioasă şi de practicantă fusese o nesfîrşită luptă împotriva ispitei Reformei, alungată apoi de căsătoria toscană. Ispita asta revine acum, dar nu ca s-o tulbure, ci ca s-o liniştească : nu i se pare a fi în păcat dacă raţiunea ei respinge o supunere oarbă faţă de Biserica Romană.

Pe neaşteptate izbucneşte marea, entuziasmata veste : bolnavul se simte mai bine, îşi recapătă forţele, se hrăneşte normal, doarme fără opium, începe să facă mişcare ; în sfîrşit se îndreaptă spre însănătoşire. Miracol, exclamă cei de la Curte, doctorii, deşi nesiguri, declară că meritul le aparţine, cît îl priveşte pe pacient, nu se îndoieşte că s-a însănătoşit prin propriul său merit, credinţei sale unindu-i-se o voinţă pătimaşă de a reîncepe viaţa dinainte. Florenţa, Pitti îl îngrozesc ; departe, departe de blestemele astea, aerul de la Pratolino, prietenii, artiştii îl vor readuce la sănătatea deplină. Nimeni nu se opune dorinţelor sale, nici chiar Marele Duce. Se răspîndesc în grabă ordinele, se obţine cu mare greutate ca principele convalescent să accepte, în locul calului, o trăsură comodă. Se porneşte năvalnic, într-un fel de zăpăceală sărbătorească.

Dar Violante rămîne la Florenţa ; printr-un acord tacit dintre Marele Principe şi Marele Duce i se aduce la cunoştinţă că datoria sa îi impune ca deocamdată să rămînă la Palat, reluîndu-şi funcţiile oficiale : în Dom, la mănăstiri, la parohii se cîntă *Te Deum*-uri la care nu poate lipsi. Şi nici nu lipseşte, buimăcită, obosită, distrată, nu radiind de bucurie — desigur — cum s-ar cuveni. A cerut să fie lăsată pentru cîtva timp în camera sa de infirmieră unde, spune ea, va putea mai bine să se reculeagă în rugăciuni de mulţumire. Este criticată, firește, şi chiar ea singură hotărăşte că dorinţa ei nu era decît un capriciu de care

se căieşte : şi apoi, încăpăţînarea aceea de a rămîne în locul unde Ferdinando a zăcut pe patul de moarte e lucru rău prevestitor, se şopteşte.

Iat-o din nou printre marmure, tapiserii, baldachine, reunind doamnele, primind omagii, felicitări. Dar toţi observă că nu mai era cea care fusese, atît de binevoitoare, atît de gata să ofere un surîs indulgent. Fapt e că depăşind şocul miraculoasei însănătoşiri, se simte secătuită, neliniştită şi mai ales vulnerabilă. Supunerea, cedarea la voinţa altuia care altădată nu o costa nimic, acum o apasă, simte în adîncul inimii o răsucire, o ranchiună pe care adesea nu o mai poate ascunde. Nesfîrşita vorbărie despre credinţă, laudele neroade o fac aspră şi nervoasă ; cum de nu şi-a dat niciodată seama că situaţia sa de comodă locţiitoare a unei Suverane în viaţă este pe cît de nesigură pe atît de umilitoare ? În pauzele dintre prînzuri, primiri, conversaţii, vizite la biserici, cade în adîncul închipuirilor, şi fără să vrea retrăieşte trecutul. Toţi au profitat de ea întotdeauna : rude, demnitari, confesori intriganţi. Ar fi o nenorocire să lase să-i scape norocul de a face nunta toscană, îi spuneau, să nu facă mofturi micuţa Violante, principele este frumos, bogat, şi ea este urîţică şi are o dotă mică. Iar ai avut viziunile alea prosteşti ? o întreabă maică-sa încruntîndu-se : numaidecît ea îi răspunde că nu ; ceea ce e purul adevăr, dar un adevăr efemer pe care, zău că da, nu-l poate garanta. Din clipa aceea nu a mai avut pace, o îmbrăcau, o dezbrăcau şi iar o îmbrăcau. Nimic nu se hotărîse încă, dar în fiecare zi banchete cu oaspeţi italieni prea frumoşi şi francezi prea gătiţi, şi rînjind cu toţii din pricina stacanelor date pe gît dintr-o dată de bavarezi care adesea alunecau sub masă. Şi pe urmă, ruşine, vizita moaşei, trimisă de Marele Duce să controleze dacă mireasa este în ordine. Nimicuri, îi spune doica, aşa se obişnuieşte, din pricina copiilor care trebuie să se nască.

Destul, destul ; Violante își duce amîndouă mîinile la tîmple, dar nu-i stă în putere să întrerupă fluxul imaginilor care se desfășoară în memoria ei. Călătoria : șesuri tăcute, munți înspăimîntători, păduri întunecate de brazi și o oboseală ucigătoare ușurată de o inefabilă speranță. În sfîrșit, sub un cer de zăpadă, privirea mirelui venit s-o întîmpine o străpunge ca o lamă de cuțit. Frumos, mîndru, întunecat, a salutat-o înclinîndu-se peste gîtul calului și a lăsat-o singură, în trăsura ei, dispărînd printre strălucitorii cavaleri de escortă. Nu puteam nădăjdui o noră mai plăcută și mai supusă, spunea mereu bătrînul Mare Duce, Dumnezeu ne-a copleșit cu harul său : laudele acestea, primite atunci cu o înspăimîntată recunoștință, sînt astăzi o bătaie de joc, o înjosire.

Acum Curtea este un concert de suspine, o galerie de mutre alungite și toate astea din pricina purtării lui Gian Gastone, cunoscute acum de toată lumea : după ce a părăsit-o pe gloaba aceea de văduvă din Neuberg, viața sa este un șir nesfîrșit de abuzuri, printre desfrînați și indivizi josnici. Celor care vin să-i destăinuie aceste orori, Principesa le ordonă cu chip tăios să tacă, ea neavînd urechi pentru asemenea zvonuri. Erau dulci și plăcute orele liniștite din grădinile de la Boboli, însoțită de un băiat melancolic pe care din cînd în cînd reușea să-l facă să zîmbească. Credea că le uitase, dar acum ele îi revin în minte împreună cu amintirea ultimei lor neplăcute discuții. Nu, nu erau ore nevinovate. Cu aceeași luciditate cu care și-a judecat persecutorii timp de ani și ani de zile, Violante descoperă că încurcătura sa din acea seară îndepărtată, neliniștea ei în așteptarea întrevederii cerute dădeau pe față iluzia că va fi stîrnit o afecțiune plină de abnegație, un fel de subjugare amoroasă. Nu numai neplăcerea față de superstiția prostească a cumnatului îi sugerase să se arate jignită în demnitatea ei de Principesă foarte corectă ; ci la neplăcerea aceea se mai

adăuga şi o tristă şi umilitoare deziluzie. Răspunsul ei mînios mirosea a răzbunare : cine poate spune dacă la o declaraţie de dragoste făcută pe faţă, ea nu ar fi căzut în braţele lui ? Virtutea nu are valoare dacă nu este confruntată cu prilejurile de a păcătui : şi eu ce prilejuri am avut de a o pierde ?

Atunci, să se chinuie în remuşcări. Dar remuşcarea este o efuziune a sufletului şi Violante se simte sleită, uscată ca o creangă moartă ; apoi leacul confesiunii sacramentale nu mulţumeşte noua sa nevoie de adevăr. Bătrîneţea bate la uşă, dar spre deosebire de bătrînele pocăite, ea ştie că e de datoria ei să-şi cerceteze sufletul pînă în adîncuri. Un preot ar îndemna-o să se învinovăţească chiar şi de păcate nebănuite, şi apoi să ceară iertare pentru ele cu daruri bogate făcute bisericilor. Ei bine, la asemenea remedii prefăcute ea nu va recurge pentru că — iată care-i necazul — ea nu este, nu a fost niciodată o adevărată catolică.

Violante nu prevedea cît de uşor aveau să se prăbuşească în faţa durerii raţionalele sale nedumeriri şi îndoieli ; puţinele vorbe ieşite de pe buzele unui curier de la Pratolino o readuc la credinţa sa naturală, aceea a bietului şi îndărătnicului neştiutor fiu al Domnului. De o lună Ferdinando nu şi-a văzut soţia decît o singură dată şi în treacăt : era agitat, întunecat, potrivnic conversaţiei, deşi medicii garantaseră înfloritoarea sa convalescenţă. Era în dimineaţa hotărîtă pentru a doua vizită, cînd Principesa e încunoştinţată tocmai cînd se urca în trăsură : soţul o roagă să rămînă în oraş pentru că este din nou suferind şi are nevoie de linişte.

Tulburată, tremurînd, declară că va pleca totuşi, ba chiar că este hotărîtă să rămînă la Pratolino pînă cînd soţul ei se va face bine. Autoritatea cu care îşi exprimă hotărîrea e fermă dar nu arogantă : în teama sa a redevenit umila tovarăşă a bărbatului căruia-i aparţine, îndrăgostită la prima vedere. Cad barierele

unui orgoliu hrănit cu singurătate, neliniștea o poartă îndărăt, la puținele zile cînd prezența sa alături de omul iubit o răsplătea pentru orice renunțare. Oare îl iubesc și acum așa de mult ? se întreabă ea chinuită, în vreme ce caii devoră drumul și e gata să zîmbească, amintindu-și de divagațiile sale sentimentale. Bietul Gastone, ce este amintirea ta în comparație doar cu numele lui Ferdinando ? Numai să-l păstrez, se roagă ea cu înflăcărarea unei fetișcane, numai să trăiască atîta cît să-mi dea putința să mor eu înaintea lui.

Sosirea ei este primită cu stînjeneală și cu vizibilă ostilitate : Alteța-Sa a petrecut o noapte proastă și este cu neputință să-l deranjăm. Aplecat în închinăciune, majordomul așteaptă ca Serenissima să se resemneze și mormăie, cînd vede că pune piciorul pe pămînt și se îndreaptă, fără să-l bage în seamă, spre marea ușă a vilei de care se apropie slugi curioase și buimăcite. Cum de n-a înțeles, biată femeia asta, că soțul n-o poate suferi ? Ba înțelege atît de bine încît pe neașteptate, în loc de-a intra, se întoarce din drum, dar ca să se îndrepte spre desișul parcului. Vremea e blîndă, sub cerul abia acoperit pajiștile foarte verzi sînt o încîntare, grupuri ciudate umblă încolo și-ncoace, indivizi care, după aspect, nu par nici nobili, nici țărani, fiind poate acei virtuozi pe care-i susține Ferdinando și-i strînge pe lîngă el întru desfătare. Indivizii îi aruncă de departe cîte o privire, vreunul o recunoaște și schițează o înclinare, apoi își reiau discuțiile între ei cu aprindere : indiferența lor arată că n-o socotesc Doamna locului, ba chiar că o știu nedorită. Comportarea aceasta nu o supără, aici fiecare face tot ce poftește și ea nu este decît o vizitatoare oarecare ce se oprește acum în fața colosului de marmură al lui Giambologna, acoperit de mușchi, de licheni și împovărat de sfoiag verzui : un monument posomorît, simbolul, îi pare, da, simbolul stricatei dinastii medicee. E singură, în parc, oaspeții, virtuozi

sau aventurieri, trebuie să se fi retras, la ora asta, în tainice conciliabule, comentînd poate ultimele veşti despre starea sănătăţii Principelui. Se lasă înserarea, aleile sînt întunecate de pe acum, cu toate acestea Violante se fereşte să se apropie de vilă. Nu se întreabă unde îşi va petrece noaptea, a dat drumul trăsurii, birjarului, valeţilor, mai bine să doarmă sub cerul liber decît să înfrunte insolenţa majordomului. Ceea ce e important este să nu fie prea departe de Ferdinando care suferă, acolo sus, în singura cameră cu ferestrele luminate. Să le poată privi ; e şi asta un privilegiu.

În schimb, tocmai majordomul a fost acela care a venit după ea şi nu mai înceta cu scuzele : Alteţa-Sa să-l ierte, dar în ultimele zile Principele devenise atît de supărăcios, că nesupunerea la poruncile sale însemna alungarea. Şi erau destule iscoade în casă care de-abia aşteptau un prilej pentru a-l da afară. Violante fu introdusă pe întuneric într-o săliţă de la parter şi îşi petrecu aici două zile fără să iasă niciodată. În jurul patului ei se îngrămădeau instrumente de tot felul, viole, flaute, chitare, clarinete şi un clavecin pe care fusese uitat un evantai franţuzesc ; apoi grămezi de tablouri, vrafuri de cărţi. Prin pereţi şi prin tavan străbăteau voci de bărbaţi şi de femei, paşi iuţi, chiar şi cîte un hohot de rîs : Violante asculta şi după fiecare zgomot şi sunet încerca să deducă starea bolnavului, fiind inutil să-l întrebe pe majordom care se arăta cu totul neştiutor, în afară de faptul că seniorul refuzase orice îngrijire şi dăduse drumul tuturor medicilor.

Începe cea de-a treia zi cînd o anunţă că, dacă doreşte, poate să urce în camera soţului ei, Marele Principe. Aşezat în pat, susţinut de perne mari de mătase, Ferdinando poartă o cămaşă albă, bogat împodobită, tras la faţă, cu cearcăne vineţii. Dar zîmbeşte începînd o conversaţie uşoară, aproape frivolă. Cere veşti de la

Curte, despre o doamnă sau despre alta, glumește ; despre boală, nici o aluzie, nimeni nu asistă la convorbire. Din cînd în cînd glasul lui se întrerupe, respirația scurtă, vocea dogită fac de neînțeles vorbele. Atunci Violante, rezistînd impulsului de a-și lipi urechea de gura iubită, ia inițiativa și continuă ea să vorbească, cu o disperată volubilitate : în timpul acestor nimicitoare monologuri inima ei stă să plesnească. Deodată buzele acelea lipsite de sînge își recapătă rostirea, nicicînd atît de dulce armonioasă : Signora, sînteți nespus de grațioasă cu veșmintele acestea, vă șade bine în albastru. Apoi capul îi cade pe piept, dar și-l ridică, ochii se deschid într-o lungă privire mîngîietoare, în timp ce mîna lui palidă se ridică spre ea : Fiți liniștită, prietenă dragă, peste puțin... Sînteți o femeie minunată... Respirația își încetinește ritmul, uneori pare că s-a oprit cu totul... Violante se apleacă asupra mîinii inerte și o sărută ușor, fără să plîngă.

O criză, îi spuseră, nu agonia ; de verdictul acesta se sluji ea ca să se împotrivească de îndată capelanului care pîndea, gata pregătit în încăperea alăturată. Și chiar așa, bolnavul își reveni, se hrăni, apărură din nou speranțele, dar ea nu mai insistă să-l mai vadă, sau să-i stea alături, ca odinioară : amintirea acelei vizite era prea prețioasă pentru a o risipi în realitatea zilei de mîine. Va trăi, într-o însuflețită recunoștință, încredințată că minunea s-a înfăptuit, își făgăduia ea în trăsura care o aducea înapoi la Florența, scrîșnind pe pietrișul aleii. Și întorcîndu-se cu privirea spre vila pe care o urîse ca pe o confirmare a eternului său exil, simțea că o iubește de parcă în ea ar fi trăit o întreagă viață fericită. Avea dreptate Ferdinando s-o prefere oricărei alte reședințe, aceasta era casa unui bărbat adevărat, nu a unui Principe dezamăgit și frustrat.

La Pitti citi în priviri întrebarea tacită care anticipează formulele de condoleanță. O și tratează ca pe o

văduvă care are nevoie de compătimire, şi chiar Consulta, în absenţa ei, i-a încredinţat direcţia Asistenţei publice. Are ca ajutor un secretar, un abate foarte devotat, care supune zilnic judecăţii sale cereri de miluire, rugăminţi şi chiar cereri de graţiere pentru întemniţaţi, ce trebuiau apoi înaintate Marelui Duce. Lui îi revenea sarcina să deznoade încîlcelile prescurtărilor birocratice şi, de asemenea, să-i sugereze bănuiala, prevederea. Semnînd cu sigiliul ei de fată — întrucît nu cutează să se slujească de stema medicee — Violante pricepe că făcînd astfel confirmă faptul că este în afara familiei ducale, lucru care s-ar întîmpla de-a binelea dacă, Doamne fereşte, Ferdinando ar coborî în mormîntul de la San Lorenzo. Cu toate că rezistă în înflăcărata ei speranţă, simte încet-încet că această înspăimîntătoare eventualitate zvîcneşte în pieptul ei ca un buboi gata să crape.

Zilele trec şi în fiecare din ele sînt momente cînd ameninţarea morţii şi tensiunea voinţei care o respinge aţipesc, absorbite de monotonia gesturilor şi a ocupaţiilor. Deci aşa stau lucrurile, dacă dorinţa de a precede în mormînt pe soţul ei se va dovedi deşartă ; ea nu va cădea în inerţie şi în nimic, ci va accepta să respire, să se hrănească, să doarmă, să se mişte. Descoperirea aceasta este atît de paralizantă, că în loc să cadă în genunchi exorcizînd cu rugăciuni inevitabilul, rămîne vreme îndelungată nemişcată, cufundată în confruntarea dintre ceea ce credea pînă acum că este şi ceea ce acum este cu adevărat : o făptură deloc fragilă. Şi chiar aşa : n-a fost niciodată prea voinică, dar iată că acum sănătatea ei este mai rezistentă, apărată parcă de o platoşă de oţel. O fi poate vîrsta — presupune — care mă face insensibilă : dar nu este insensibilă, ba, dimpotrivă, gata oricînd să sară şi să se lupte, aprinzîndu-se iute de mînie împotriva celor nedrepţi şi tiranici. Şi mai ales renaşte în ea vechea indignare împotriva fanatismului idolatric care face din

Statul toscan brațul secular al Bisericii de la Roma : de unde noi spaime și temeri de a fi pedepsită prin pierderea soțului. La lupta dintre conștiința și educația ei iau parte tot mai adesea anumite imagini din prima copilărie, anumite figuri austere pe care denumirea, spusă pe șoptite, de luterani le condamna la infamie și la grea pedeapsă. Cînd era mică era foarte curioasă de toate astea. În fiecare duminică, își amintește, oamenii aceștia înfruntau orice primejdie ca să se poată aduna în taină. Așa-i spunea doica ei, cu ochii plini de lacrimi, și chiar ea o dusese o dată pe ascuns la una dintre adunările acelea, unde femei și bărbați, în haine negre, stînd drepți și cu privirile parcă rătăcite, cîntau ciudate cîntări solemne. După aceea doica îi mărturisise că și ea face parte din mișcarea Reformei : de atunci în fiecare seară, în prezența sa, femeia citea din Biblia ei, îngînînd pe șoptite. O pusese să jure că niciodată și pentru nici un motiv nu va da pe față secretul ei și Violante nu-și călcase jurămîntul, ispita de a-l călca n-o încercase nici măcar pe cînd practica și se supunea confesiunilor. Urmînd-o apoi la Florența, femeia își cinstise mai departe cultul ei, cu atît mai periculos printre devotații Papei ; dar atunci Principesa Soață nu avea alte probleme decît pe cele ale iubirii sale neîmpărtășite. Cine se mai gîndea la Luther și la discipolii săi ?

Rezistența lui Ferdinando este sfîșietoare, bolnavul vegetează în durere. Se așteaptă prăbușirea și Marele Duce sporește rugăciunile pentru a putea obține pentru nepocăitul său fiu primnăscut îngăduința de-a avea o moarte creștinească. Cu o halucinantă disperare, Violante a reluat calea spre Pratolino : nu mai crede în minune, este peregrina care nu se mai poate îndepărta de sanctuarul care nu i-a primit ruga. Neștiută de nimeni, pornește în zori de la Pitti, și se reîntoarce pe înserate. La Pratolino totul e tăcere și singurătate, oaspeții vilei au plecat, prevăzînd că, după ce protec-

torul lor se va stinge, Marele Duce îi va izgoni. Nu rămîn acolo decît cîţiva servitori aiuriţi şi un medic adormit. După ce a cerut veşti despre cele petrecute noaptea, se retrage în săliţa de la parter unde savurează ecoul unei voci, răsplata lungii sale fidelităţi : Sînteţi o femeie minunată... Deşi nimeni nu o împiedică, nu urcă în camera muribundului, căci respectarea ordinelor lui capricioase, chiar dacă nici nu le-a exprimat, este o lege pentru ea. Ca în trecut, cînd sprintenul ei soţ da fuga la plăcerile sale, ea rămîne o prezenţă ascunsă care poate fi nesocotită, dar nu anulată. Aici, ghemuită într-o *bergère* — poate a Margueritei cîndva — cu urechea aţintită, e sigură că Ferdinando o simte alături. În felul acesta sînt în sfîrşit o pereche, şi faptul că a coborît din nord pentru a-i fi tovarăşă nu a fost o greşeală, un sacrificiu inutil.

Există pauze în această agonie : nu de speranţă, de odihnă. În seara aceasta medicul nu prevede nimic nou şi Violante, reîntoarsă la Palat, s-a lăsat dezbrăcată şi băgată în pat ca pe vremea copilăriei. Izbuteşte să doarmă şi visează că zboară, uimită de uşurinţa cu care face asta, fiind de ajuns să desfacă braţele şi să le mişte. Trec pe sub ea pajiştile înflorite ale munţilor, păduri dese, pîraie ale căror murmure dulci se preschimbă în scrîşnete ameninţătoare : se ridică din ele ţipete, implorări, în văzduh tot soiul de păsări străbat cerul şi vorbesc : şi-a dat duhul, nimeni n-a băgat de seamă, nici măcar capelanul n-a prins de veste la timp. Se deşteaptă : lumina e crudă, doi valeţi îl susţin de subsuori pe bătrînul Cosimo care, îngenunchеat, în faţa patului ei, plînge cu disperare şi bîlbîie : Dumnezeu să-l ierte. Mai tîrziu îi vor povesti că şi ea, punînd repede picioarele jos din pat, în cămaşă cum se afla, îngenunchease în faţa socrului ei şi plînseseră împreună cu suspine, vreme îndelungată, fără să spună un cuvînt.

Ore lenețe împlinesc zile de nesuportat. Cînd Violante se oprește, cutremurîndu-se, ca să-și reamintească acea așteptată și totuși incredibilă veste de moarte, duce palmele la obraji de parcă ar fi din nou scăldați de fluviul călduț, pe care batistele, leoarcă într-o clipă, nu mai reușeau să-l șteargă. Lacrimile pe care ani de zile le reținuse noapte de noapte, vîrîndu-și capul cu disperare în pernă, erau sărace și puține, pe cînd acestea țîșneau din ochi ca o vînă de apă care a găsit locul pe unde să izvorască. Viața merge mai departe, i-au spus și i-au repetat cei plini de înțelepciune. O glumă înspăimîntătoare.

Viața este acum o ulicioară îngustă prin care trebuie să umble în vîrful picioarelor, avînd grijă să nu-l supere pe cel care stăpînește strada principală. Ce se poate face cu o văduvă stînjenitoare, legată de amintirea unui Principe hărăzit să guverneze ? Sînt mulți la Curte care-și pun întrebarea aceasta și care așteaptă ca ea singură să hotărască. Violante îi dezamăgește : a ascultat întotdeauna și altceva nu știe să facă. Dealtfel nu prea are de ales : femeile, se știe, sînt obiecte neglijabile pe care Curțile și le schimbă între ele, instrumente necesare pentru obținerea de copii. Sarcina aceasta ea nu și-a îndeplinit-o și în plus acum e bătrînă : altă vină. În puținele momente cînd i se întîmplă să-și imagineze un viitor prevede că orice pretext va fi bun pentru a fi trimisă îndărăt în țara ei : în mod discret i-au dat de înțeles că prezența sa în Toscana este o povară, un accesoriu de care s-ar lipsi bucuros. De acord, cealaltă văduvă, Eleonora Gonzaga, ar trebui să-i cedeze în ceea ce privește rangul și demnitățile ; dar ea e tînără, însetată de plăceri și a declarat clar și răspicat că la Mantova nu se va întoarce ; s-a sacrificat destul căsătorindu-se cu netrebnicul de Francesco Maria. În afară de asta, la Düsseldorf veghează Electoarea Anna Ludovica, Electorul, foarte grav bolnav, ar putea prea bine

să moară în curînd : preferată a tatălui, ambiţiile sale sînt cunoscute de toţi. Trei principese văduve şi Curţile lor, de întreţinut cu toate cîte le trebuie, sînt prea mult pentru tezaurul unui mic stat falimentar. Va trebui deci să se împace cu gîndul de a se întoarce în Bavaria.

S-ar cuveni să mă bucur, gîndeşte Violante, amintindu-şi de ceea ce se povestea despre Marguerite, care era atît de dornică să se întoarcă în Franţa ei încît ar fi acceptat orice condiţie. Da, dar Doamna aceea îşi ura bărbatul şi München nu e Paris. Zadarnic îşi repetă că pentru puţinii ani pe care-i mai are de trăit orice rezidenţă îi este indiferentă : în fond înţelepţii aceia aveau dreptate, viaţa e tot viaţă şi pentru o bătrînă doamnă. Unde au s-o pună să stea nepoţii şi strănepoţii ei ? Poate în munţi sau în văi acoperite de zăpadă, în cine ştie ce castelaş întunecos : un exil pentru cel care, aşa cum e ea, e învăţat cu soarele. La Fiorenţa, oamenii din popor o iubeau, poate compătimind-o un pic ; la urma urmei era soţia unui Principe care da speranţe de reformare a Statului. Acolo sus nu va vedea decît păstori înapoiaţi şi vînători, sălbăticiţi de iernile acelea atît de lungi. Sau, la München, vor găzdui-o ca pe o rudă săracă, într-o odaie de oaspeţi afumată de focul unor cămine crăpate ; ea, care fusese stăpîna unor încăperi spaţioase, atît de răcoroase vara, atît de luminoase chiar şi în lunile cele mai aspre. Eliberată, la cererea ei, de îndatoririle oficiale, are tot timpul să reflecteze : trebuie să aibă răbdare şi chiar să nu grăbească deloc lucrurile, evitînd, cu prudenţa celui slab, de a interpreta în mod neplăcut gesturi sau cuvinte ambigue : de exemplu, ciudatul dar al lui Cosimo, colierul acela de safire care pare fără îndoială un gest de adio. Mulţumindu-i, Violante s-a prefăcut că nu-i înţelege semnificaţia : nu va avea niciodată inimă să se împodobească cu el, a adăugat ea, acum cînd Stăpînul ei n-o mai poate vedea cu el

la gît. Înlăcrimata îmbrățișare a Marelui Duce nu a lăsat nici un dubiu : Dumnezeu știe cît de rău îi pare, a mărturisit el, să se lipsească de o noră atît de blîndă și de duioasă, dar l-ar necăji și mai mult susceptibilitatea iubitei sale fiice căreia i-a făgăduit locul de onoare la Curte. Nu există leac, partizanii ei complotează și o acuză pe nemțoichiță, susținută de Gian Gastone, care s-a întors, că urzește intrigi ca s-o întărîte. De ce, sugerează ei, nu se începe măcar cu înlăturarea ei, oferindu-i o reședință la țară ? E o soluție : întrucît Eleonora refuză să locuiască la Lappeggi, vila să fie pusă la dispoziția Violantei.

Propunerea este primită cu bucurie, dar dă naștere la o neînțelegere : prin vilă, văduva lui Ferdinando credea că se înțelege cea de la Pratolino, unde amintirea soțului este încă o prezență vie. Dîndu-și seama de greșeală, nu îndrăznește să se contrazică, deși pentru ea Lappeggi e sinonim cu desfrîu și cu vicii murdare. Pe cînd trăia bietul Francesco Maria o chinuia nu cu viciile sale, ci pentru că se căsătorise atît de tîrziu : să-i ia locul îi repugnă. Dar înțelepciunea e mai tare ; refugiul acesta îi va îngădui, dacă nu altceva, măcar să fie lăsată în pace, departe de prevăzutele înfruntări.

Alarma nu era justificată : cînd, escortată de o mică armată domestică — femei fără pretenții, servitori devotați — Violante se instalează la noua sa locuință, trebuie să recunoască repede că umbra păcatului, dacă a fost vreodată, nu o deranjează deloc. Nu-i displace aspectul de ruină al clădirii, ziduri crăpate, tencuială și stucaturi jupuite. Grasul cardinal ieșit din sînul Bisericii, îngăduitor cu viciile aproapelui ca și cu ale lui, ar zîmbi la vederea vizibilei distrugeri de mobile, de tablouri, de obiecte prețioase. Și zîmbește și Violante care a adus cu ea, în puține cufere, necesarul pentru o viață de ermit și cîteva obiecte dragi. Îi ajunge ca odăile să fie curățate de murdărie și ca pe

pereţii goi şi îngălbeniţi soarele să se joace cu umbrele mişcătoare ale plopilor şi salcîmilor. Parcul e mic dar potrivit pentru scurtele plimbări ale unei bătrîne, cîmpurile din jur sînt bine întreţinute, ţăranii nu duc lipsuri, se ghiceşte de aici că Francesco Maria era un stăpîn bun. Plecînd de la Pitti, Serenissima a eliberat doamnele din serviciul ei, iar cîteva domnişoare, alese dintre cele mai sărace şi mai puţin graţioase, vor fi unica ei companie.

Aşa ar fi, dacă Violante s-ar fi îngrijit să dea poruncă să se închidă porţile vizuinei sale. Dar nimeni nu a închis porţile acelea şi cîţiva dintre vechii oaspeţi de la Pratolino, în cea mai mare parte mici pictori obscuri, umili muzicanţi, oameni de carte fără slujbă i se prezintă unul cîte unul să-i ceară ajutor întru memoria lui Ferdinando care-i proteguia. Cum să-i respingă ? Admirator al oamenilor de talent, Marele Principe nu-i descuraja pe cei mai puţini înzestraţi şi se îngrijea de trebuinţele vieţii lor. Oamenii aceştia nu sînt paraziţi corupţi ca desfrînaţii tovarăşi ai tînărului Prinţ : trăiesc de azi pe mîine, chinuiţi de problema pîinii şi a acoperişului şi sînt prea cinstiţi ca s-o rezolve în vreun chip necurat. Dacă Principesa ar binevoi...

Să rămînă, oftează ea, oarecum impresionată şi foarte încurcată întrucît alocaţia ei de văduvă este săracă şi alţi bani nu mai vrea să ceară. Încet-încet se formează în jurul ei o mică curte, cu totul diferită de cea de la Pitti, şi ea trebuie să-i poarte de grijă prin iniţiative ingenioase care, în fond, o distrag de la tristeţea ei. Produsele moşiei, de care defunctul stăpîn nu se preocupa, ajung ca să ţină toată lumea asta, mîncări simple, aceleaşi ce se servesc şi la masa ei. Interesul tuturor este să nu facă gălăgie, să nu se laude cu ospitalitatea cerută şi obţinută, să nu bată la ochi. Adesea, pe seară, oaspeţii sînt poftiţi în apartamentul Principesei, şi aşa sînt date la iveală desene şi picturi, se cîntă un cuartet de coarde. Un poet care pe vremea

lui Ferdinando scria librete pentru micile lui opere, se dovedește un priceput improvizator. Modalitatea aceasta de a rima pe o temă dată pe loc e practicată, se pare, și de țărani ; există, de pildă, o anume Menica, faimoasă la șezătorile țărănești în privința aceasta. Violante poruncește să se ducă cineva după ea s-o cheme la vilă, și Menica devine o atracție a reuniunilor din fiecare seară. Astfel Lappeggi se transformă într-un fel de Arcadie rustică de care începe să se vorbească la Florența, mai ales în saloanele celor credincioși Palatinei, care, acum văduvă și ea, nu va întîrzia să se întoarcă în patrie. Vedeți, spun, cum și-a scos unghiile ? Lăsînd-o, ar face ca Lappeggi să devină un fel de sucursală a lui Pratolino. Curte în toată regula, bătrînul îi plătește datoriile și Gian Gastone îi trimite în fiecare lună o sumă specială. Pusă la curent cu aceste calomnii, Violante trece de la indignare la teamă : nădăjduia, datorită modestiei în care trăia, să fie tolerată, uitată, conta pe zgîrcenia lui Cosimo care, ca s-o trimită în Bavaria, ar fi cheltuit mai mult decît ca s-o lase să trăiască la țară. În schimb, soarta continuă să-i fie vrăjmașă și o silește, pentru a-și salva demnitatea, să ia calea exilului.

Cu toate acestea, tărăgănează, Electoarea nu s-a urnit încă de la Innsbruck, prea multe interese o reține acolo ; între timp, cine știe, ceva se mai poate întîmpla. Dar nu se întîmplă nimic și iată că Marele Duce se pregătește s-o primească pe fiica predilectă cu sărbătoriri demne de o augustă soție. Sosesc fără întrerupere mari convoaie cu bagajele sale, se zice că ea a pus mîna pe proprietățile defunctului soț : obiecte prețioase, statui, goblenuri, mai ales tablouri de o imensă valoare pe care isteața Principesă le-a sustras lăcomiei nepoților și verilor. Ea nu vine cu mîinile goale, și e mai mult ca sigur că va dori să doneze aceste comori Statului, în schimbul multdoritei succesiuni. Timpul zorește, de ieri este biletul prin care Marele Duce o invită să parti-

cipe la bucuria Curții și a poporului întru cinstirea sosirii surorii lui Ferdinando, pe care el o iubește atît de mult. Minciuna e scandaloasă, totuși trebuie s-o înghită și să-și pregătească bagajul, deoarece la sfîrșitul biletului, socrul o roagă să părăsească adăpostul ei campestru și să se mute, pentru o vreme, la Pitti.

Lucrul cel mai neplăcut este necesitatea de a-i goni pe protejații ei, Violante neștiind ce să născocească pentru a-i pregăti de plecare. Dar nu născocește nimic și, înăsprită de timiditate, obișnuită să-și ascundă propriile sentimente, anunțul este formal și rece : ordin de la Marele Duce, trebuie să se elibereze Lappeggi. Este oare cu putință ca prietenii săi să nu-i înțeleagă durerea și să n-o compătimească pentru că este, ca și ei, gonită ? E foarte cu putință ! O fixează nemișcați și tăcuți, pe fețele lor înăsprite nu e nici un semn de emoție, ci poate doar o batjocoritoare compătimire pentru neputința ei. Gata să izbucnească în lacrimi, Serenissima se retrage : deci n-o iubește nimeni, toți se gîndesc numai la treburile lor, și sînt poate unii care plănuiesc să se adreseze puternicei Anna Ludovica pentru a-i obține favoarea. În lungii ani ocupați de exclusiva sa dragoste conjugală, Violante nu a cunoscut decît indulgența, iar să gîndească rău despre aproapele său era o otravă pentru ea ; dar de cînd e văduvă, nu există zi în care otrava aceasta să n-o copleșească. Știe bine că la Florența va găsi o cumnată vrăjmașă și o mulțime de curteni obraznici : indiferența oaspeților ei o doare cu atît mai mult și nu izbutește s-o accepte și nici s-o justifice. În ultima clipă îi vine în minte să-i învingă cu un gest generos și cu un tangibil semn de iubire : are cîteva economii, va da fiecăruia cîte o mică sumă de bani și cîte un obiect de valoare. Nu slujește la nimic : îi mulțumesc cu jumătate de gură și cu un respect distrat : unii au și plecat. În scurtă vreme vila devine pustie, chiar și Menica, împărțită între dorința de a se întoarce acasă și ambiția

de a se produce la Florența, are o mutrișoară urîtă de țărancă nemulțumită. Și nu ascunde asta.

Însoțitorii Electoarei sînt atît de numeroși încît Violante găsește palatul Pitti în mare zarvă, clocotind de necunoscuți instalați peste tot, încît cu mare greutate poate să-și aranjeze puținele femei din slujba sa. Organizarea serbărilor este solemnă, Anna Ludovica, prima actriță, este stăpîna casei : doamnele care o slujesc sînt prietenele ei din tinerețe, cu gentilomii maturi care i se închină a dansat la balurile de la carnaval : acum ea se reîntoarce în familie. Vîrsta nu a schimbat prea mult chipul său oacheș cu ochi pătrunzători, ba i-a dat chiar o mîndră placiditate care i-l catifelează. Se îmbracă sever, dar cu multe podoabe, după gustul din Franța, niciodată Curtea nu a fost atît de strălucitoare, absența lui Gian Gastone, rămas cu paraziții lui, nu miră pe nimeni. Se vede că Electoarea folosește cu Violante doar limba germană ; un mod elegant, se comentează, de a-i da să înțeleagă că ea este mai mult o invitată străină decît o Principesă toscană. Ea, dealtfel, pare s-o secondeze, participînd doar arareori la manifestații profane sau religioase : un sacerdot german slujește pentru ea într-un minuscul oratoriu lipsit cu totul de orice icoane sau relicve, fapt din care se deduce (cum de nu și-au dat seama de asta ?) că ea are mai degrabă deprinderile catolicismului de dincolo de Alpi decît pe cele ale Curiei Romane. Fiind siguri de plecarea ei, curtenii se distrează acum asistînd la ciocnirile dintre Palatină și focoasa Eleonora, care pretinde primul loc în orice ocazie mai importantă, drept răsplată pentru tinerețea ei sacrificată. Cînd e puțin cherchelită — fiindcă bea mai mult decît trebuie — limba sa se dezlănțuie și înțeapă adesea cu răutate, făcînd aluzie la scandalurile bătrînei Marguerite, paralitică, dar trăind încă la Luxembourg. În colțișorul ei, Violante oftează și tace, certurile acelea nu o privesc, cele două principese se mișcă pe un te-

ren comun, sînt amîndouă italience şi luptă cu arme egale, rivalitatea lor s-ar transforma în alianţă dacă ea ar da vreun semn că-şi reclamă drepturile. Şi Marele Duce tace, rezervîndu-se la o prudentă neutralitate, dar care n-o scuteşte totuşi pe noră de cîte o privire interogativă mai elocventă decît o explicită întrebare.

Situaţia este insuportabilă. Dar, înainte de a părăsi Italia, anunţă în cele din urmă Violante, trebuie să cer îngăduinţa de-a vizita Santa Casa din Loreto. Vestea produce un val de şoapte, Loreto nu este, desigur, în drumul spre Alpi, dar este totuşi ceva că nemţoaica se urneşte. Singurul cu adevărat mulţumit este Cosimo, insinuările la tendinţele eretice ale principesei îl frămîntaseră : Ei, vedeţi, exclamă el, că nu era vorba decît de calomnii ? Cine este credincios Fecioarei nu poate fi decît un om foarte credincios Sfîntului Părinte. Noi vom fi cu tot sufletul alături de iubita noastră rudă şi ne vom uni rugile noastre cu ale ei.

Pelerinajul se organizează în mare grabă, la început toţi vor să participe, în cele din urmă, însă, pelerinii candidaţi se rezumă la cîţiva gentilomi sfîrşiţi şi la o jumătate de duzină de doamne bătrîne şi zgîrcite, fericite să facă rost de ceva indulgenţe fără prea multă cheltuială, întrucît Marele Duce oferă trăsuri, furgoane, însoţitori, merinde. Această risipă neobişnuită nu este lăudată, unii deslușesc în cucernicia Violantei o mişcare tactică menită să amîne întoarcerea în Bavaria. Dealtfel, ea însăşi nu ştie prea bine motivele care au împins-o spre celebrul sanctuar. Dar e destul de lucidă ca să descopere că în fundul sufletului nutreşte încă unele speranţe de a evita exilul. Şi mai ales, de asta e sigură, o îmboldeşte dorinţa de a se supune la un soi de probă şi de control asupra tăriei credinţei sale. Prea multe îndoieli au frămîntat-o, chiar şi înainte de a rămîne văduvă, prea adesea amintirea austerilor luterani a zăpăcit-o. Pentru a muri în pace, are nevoie

să creadă orbește în minuni, în indulgența, în autenticitatea relicvelor ; iar dacă treaba asta nu i-a prea reușit la Florența, atunci cum o să fie în Germania ?

Grupul pelerinilor se mișcă încet, în realitate destul de puțin princiar. Serenissima a dorit să călătorească într-o simplă lectică trasă de măgari și fără escortă, o întovărășește o miluită de-a ei care o va sluji după nevoie : a lăsat doamnelor și cameristelor acestora moleșitoarele trăsuri. În cercul Electoarei s-a rîs puțin de încăpățînarea aceasta, și pentru că miluita este acea Menica, țăranca din Lappeggi, născocitoarea de rime, despre care s-a pălăvrăgit atîta. Mă rog, fiecăruia după gusturile și după slăbiciunile sale ; și să sperăm că întoarcerea se va face, cum i s-a și sugerat, pe de-a lungul coastei adriatice, fără să se mai treacă prin Florența. Și, călătorie plăcută.

Chiar plăcută a fost. Drumurile erau proaste, dar trecătorile dintre Toscana și Romagna sînt urcate fără incidente, ilustra pelegrină respiră cu mare plăcere un aer nou : o bucură fertilitatea cîmpurilor, îi place aspectul romagnolilor, oameni robuști, bine hrăniți, care nu se arată prea curioși de cortegiul ducal. Ei nu-i e frică de briganzii de care se tot povestește, aici oamenii au o comportare mîndră, da, dar nu agresivă, chiar și călugării rătăcitori au figuri prietenoase și colorate, mai mult de arendași decît de oameni ai bisericii. Sîntem în Statele Papei, dar Violante preferă să locuiască în hanuri decît să accepte ospitalitatea episcopilor, oferită, dealtfel, cu o stînjenită grabă. Nobilii tovarăși încearcă respectuos s-o convingă, dar ea răspunde că paradisul trebuie cucerit cu sacrificii și umilință, și apoi nobilii domni să facă și ei cum or ști mai bine ; cuvinte puțin cam prea austere pentru a nu ascunde în ele un strop de ironie.

Mult mai libere și mai lipsite de prejudecăți sînt cuvintele și chiar monologurile pe care Menica, înflăcărată de evlavie, are prilejul să le asculte între un

rozariu şi o rugăciune mai scurtă : frumuseţea peisajului smulge Serenissimei observaţii de-a dreptul ciudate. De exemplu : nu-i deloc proastă Fecioara că şi-a cocoţat casa tocmai pe dealurile astea ; a ales bine. Fata nu pricepe şi asta nu are nici o importanţă, replici de felul acestora exprimă buna-dispoziţie a Principesei, pe măsură ce catîrcele urcă turnantele care duc la Sanctuar. Pămîntul, cam aspru, este cultivat cu vii şi jos, în vale, la fiecare cotitură, fulgeră azurul unei mări necunoscute, acea Adriatică de care se leagă vechi poveşti cu piraţi slavi auzite în copilărie. Acum turmele de pelerini, tot mai dese şi mai tumultuoase, strîng în ele cortegiul silit să meargă la pas, încît se pot vedea desluşit şi de aproape chipuri, costume, care, tărgi cu cei bolnavi : cîntările foarte puternice, aproape ameninţătoare, au avîntul războinic al celui care nu se îndoieşte de izbînda unei bătălii. Aici Biserica triumfă, aici raţiunea moare şi cine rezistă e pierdut. Cînd Alteţa-Voastră porunceşte, dau ordin la lumea asta să elibereze drumul : conducătorul caravanei s-a aplecat pe gîtul iepei sale pînă la uşiţa lecticei, praful îl albeşte de la cizmele din picioare pînă la părul din cap. Ba nicidecum, îi răspunde Principesa, este voinţa noastră de a ne amesteca printre pelerini şi de a urca împreună cu ei fără deosebire de rang : tocmai pentru asta am venit.

Primele roade ale pelerinajului au fost culese : să se elibereze de eterna spaimă că nu poate fi la înălţimea speranţelor care s-au pus în ea. Violante a suferit din această pricină încă din copilărie şi acum se simte cu totul lecuită : n-au decît să gîndească ce poftesc gentilomii şi doamnele. Păcat, însă, că nu cutează să coboare şi să umble împreună cu orbii, cu schilozii, cu bolnavii care din cînd în cînd se prăbuşesc, şi mulţimea, cu o răsucire de bulboană, se opreşte să-i ajute. Alţii zoresc din urmă, butucii roţilor izbesc în cei care umblă pe jos, roiuri de muşte dau ocol, steagu-

rile confreriilor flutură încrucişîndu-se pe cer. Drepţi şi bulbuciţi în carele lor pictate, ţiganii îngînă triste cîntece de îngropăciune : plete lungi de abanos, figuri întunecate, ochi de smalţ, podoabe strălucitoare de aur pe pieptul preafrumoaselor femei. De mică, Violante i-a văzut numai într-un fel, opriţi cu şatra lîngă o apă, se scăldau goi, veneau din Ungaria, nu se temeau de turci, erau prietenii diavolului. Şi în schimb iată-i acum aici, înflăcăraţi de credinţă şi, pe cît se pare, buni catolici. Lucruri care se învaţă călătorind.

De cum au început să se ivească zorile, Serenissima intră pe furiş în Bazilică, în timp ce suita ei, de la servitori pînă la gentilomi şi doamnele rupte de oboseală, doarme încă în Palatul episcopal şi prin mănăstiri. Fără să facă nici un zgomot, ieşise împreună cu Menica, străbătînd piaţa pardosită cu trupuri întinse : la trecerea ei cîte unul se răsuceşte şi geme. Zi şi noapte, biserica rămîne deschisă, pelerinii dorm aici încolăciţi, şoptind prin somn ; în jur paracliserii de serviciu schimbă lumînările votive. Aerul e greu şi e şi mai greu în Sacrariu, o grotă întunecată cu pereţi grosolani, afumaţi, pe care candele aprind licărul aurului şi al nestematelor votive. Menica, uluită, cade în genunchi : Biata Fecioară, o duce mai rău decît noi.

Stînd în picioare în faţa micului altar, Violante pare împietrită, cu privirea aţintită la misterioasa icoană unde, strivită printre argintării întunecate, se zăreşte o figură încordată, negricioasă. Nu, nu se roagă, ci aşteaptă un mesaj, o mişcare în suflet care să-i slăbească legătura prea strînsă a raţiunii : cînd şi de cine a fost răspîndită povestea cu bordeiul zburător ? Vai, în locul semnului miraculos eliberator, mintea sugerează : poate de nişte făpturi care, ca şi tine, vedeau năluci şi într-o zi au dat alarma luînd drept îngeri un pîlc de păsări răpitoare care-şi făceau cuib într-o colibă părăsită. Dispar aurul, marmurile, vasele preţioase,

se dizolvă fastul barbar, strîmta chilie se reîntoarce la starea ei de la început, pietre, cărămizi crăpate, un acoperiș stînd să cadă, un culcuș de paie, un cămin de pămînt la care o femeie fierbe ciorba : Fecioara a luat locul acestei necunoscute mame de păstori înfometați. Ipoteza nu e o profanare, ba chiar răscumpără și rezumă destinul bietelor tovarășe ale muritorilor pe care mica Evreică le-a rezumat în ea. Oricine vei fi fost, biata de tine, reia-ți stăpînirea celor patru pereți ai tăi și ajută-mă să văd limpede ceea ce este întunecat ; Amin.

Altă rugăciune nu știe să găsească Principesa pelegrină, iar pe aceasta o repetă îndelung, fără să îngenuncheze, sprijinindu-și acum umerii obosiți de peretele aspru de care se agață vălul său de văduvă : nu este frămîntată de scrupule și de remușcări, se simte nevinovată, de fapt a rezolvat în felul ei controversele dintre catolici și luterani. Menica, în acest timp, prosternată la pămînt pînă atinge cu fruntea pardoseala, mai mult decît să se roage, dormitează, delirînd cu devoțiune. Dar deodată, ridicîndu-se din mijloc, cată cu ochii la Doamna sa și o vede tot dreaptă, cu capul sus. Alteța-Voastră nu-și face rugăciunile ? întreabă. Peste puțin biserica va fi o vîltoare de n-o să te mai poți întoarce... Le-am și făcut, zîmbește Serenissima, e vreme să ne întoarcem, cel puțin pentru mine ; tu vii mai tîrziu. Ca într-un vis, Menica o urmărește cu privirea în vreme ce se îndepărtează ușor, printre grupurile de zdrențăroși, și iată că a dispărut : cine a spovedit-o ? cine i-a dat împărtășania ?

Vreme îndelungată rămîne la Loreto nobilul pelerinaj căruia prelații Sfintei Case îi oferă fără zgîrcenie răcoritoare și mese îmbelșugate. De fiecare dată Violante se retrage cerîndu-și iertare, pretextînd că se juruise să nu vorbească și să nu-și contenească meditația. Așa că doarme în orele de peste zi și-și petrece noaptea în capelă : un exemplu de rară devoțiune, se

spune. În realitate, nimeni nu a luat parte la slujbele și rugăciunile ei, nici un preot sau călugăr nu-și amintește să-i fi dat Sfintele Taine. Dar acum este bine știut că de cum se face întuneric, odată cu terminarea slujbelor, după ce obosesc și tac glasurile pelerinilor, înalta sa figură se ridică în Sacrariu ca prin minune, și rămîne aici în tăcere, de parcă ar sta să asculte. Unii au zărit-o așezată pe jos, ca cerșetorii, cu brațele cuprinzîndu-și genunchii. Ea nu mai așteaptă revelații, căpătarea miraculoasă a harului, știe că mesajul salvator îi va veni doar din cumplita ei luciditate, cuib, cum nădăjduiește, al Spiritului care-i va îngădui să rezolve conflictul dintre rațiune și sentiment, dintre istorie și credință. Tot mai lesne — nu zadarnic a suferit de halucinații — izbutește să șteargă cu totul din fața ei marea clădire a Bazilicei, să facă mai ușor aerul apăsător din grotă : suflă vîntul marin peste ierburile rare ale uriașei coaste pustii, fluieră prin crăpăturile zidurilor și o trezește pe femeia adormită pe salteaua de crenguțe, care se teme dar nu vrea să moară, și invocă Ceva sau pe Cineva, idol de lemn, piatră magică sau, colo sus, stea. Asta este ceea ce contează : o credință. Cuvinte tainice, silabe ale unei limbi dispărute alină bătaia inimii ostenite, eterna chemare cu care în orice colț al lumii bărbați și femei primesc să moară cu singura condiție de a retrăi într-un univers fără de mistere, garantat de un Mijlocitor. În vîrful picioarelor, mama lui Crist intră în casa care i s-a dat ; a ei, la urma urmei, nu era altfel. Între o treabă și alta, vorbește singură, oftează. A făcut pîinea, a aprins focul, a muls capra. Are o greutate pe inimă, fiul acela ciudat al ei o îngrijorează, se resemnează și îl adoră, dar îi pare rău că nu este ce putea să fie, un băiat ca și alții, cu o nevastă bună. Dacă ar fi rămas liniștit, alături de tatăl său, dacă nu s-ar fi dus la Ierusalim să-i provoace pe înțelepți... Nici un tron în Paradis nu înlătură ceasul în care i-au

spus că-l prinseseră. Lasă căldarea pe vatră și pleacă în fugă, implorînd prieteni și rude să-i smulgă băiatul din mîinile soldaților, să-l ajute să fugă : și-i răspundeau aiurea că nu, era prea tîrziu, și cei pe care îi supărase erau prea puternici. Povestește și plînge, mileniile trec, ora aceea nu trece, cu colțurile batistei de mii de ani își tot șterge ochii. Apropierea de mica evreică e așa de mare că și Violante plînge, religia durerii umane este singura care o convinge.

Pelegrinii toscani izbăviți de orice păcat făptuit și înzestrați cu indulgențe pentru cele pe care au să le făptuiască, afirmă că au și căpătat haruri care sînt adevărate miracole. Gută vindecată la atingerea toiagului celui care împarte penitențele, piatra de la rinichi legădată după înghițirea unui pahar de apă sfințită și chiar vestea, sosită de la Florența, a unei morți care pune capăt unei neînțelegeri seculare : Fecioara, care știe totul, a intervenit răsplătindu-i pe credincioșii ei după meritele lor materiale și spirituale. Chiar și Menica, chinuită de rîgîială isterică, s-a vindecat de răul acesta după ce a fost spovedită și împărtășită. Serenissima ascultă fără să comenteze, rezerva ei este atît de deplină încît nimeni nu îndrăznește s-o întrebe de roadele rugăciunilor sale. Numai Menica, favorită rustică și dezinvoltă, nu se dă îndărăt s-o întrebe pe protectoarea sa : E mulțumită, Alteța-Voastră ? Fecioara i-a ascultat ruga ? Ea e convinsă că stăpîna ei o văzuse pe Fecioară și că vorbise cu ea. Violante o privește căzută parcă din nori și zîmbind, clatină din cap, căci într-adevăr n-a cerut nimic sfintei icoane, dar dacă ar mărturisi-o, ar tulbura credința unei nevinovate. Peste puțin urmează plecarea, așa că un signor conte, aducîndu-și aminte de dorințele Electoarei, socotește că e momentul să i se înfățișeze și s-o întrebe pe Serenissima dacă nu i-ar conveni s-o apuce la întoarcere pe la Veneția și de aici să se îndrepte spre Bavaria : ar avea astfel și prilejul unei plăcute călă-

torii pe mare, de-a lungul coastei, de la Ancona la lagune. Dar iată că este fără rost să stăruie : Violante se preface că nu a auzit. În vremea asta Menica adună puţinul bagaj al Doamnei sale care, fără s-o bage în seamă, răsfoieşte de mai bine de un ceas un vechi cărţoi de-al ei. De, se gîndeşte ea, ce rost o avea să citească tocmai acum, în loc să se ducă să mai vadă o dată pe buna Fecioară. Nu ştie că terfeleaga aceea este Biblia şi că Violante caută zadarnic în ea glasul şi durerea micuţei Evreice. Nu-ţi iei rămas-bun de la cine pleacă la drum cu tine, i-ar explica dacă fata ar fi în stare s-o priceapă.

Totul e gata, numai că în cele din urmă pelegrinii, încurajaţi de experienţa sfintei aventuri, stau şi discută : dacă tot au pornit la drum, de ce să nu se ducă mai departe, pînă la Roma, să se închine Sfîntului Părinte şi mormîntului Sfîntului Petru ? Ne aflăm la jumătatea drumului şi Suveranul nostru nu va refuza desigur să facă un bine atît de mare nurorii sale şi celor care o însoţesc. Un curier spre Florenţa aşteaptă ca suplica să fie aşternută pe hîrtie, nu lipseşte decît asentimentul şi semnătura Principesei. Între timp se discută despre mărimea darului ce trebuie oferit Sfintei Case, ca mărturie a harului căpătat.

De necrezut : Violante nu semnează iar în ceea ce priveşte darul, este de părere că banii aceia — dacă vistiernicul mai dispune de ceva, deşi ea se îndoieşte — să fie cheltuiţi întru ajutorarea pelerinilor bolnavi şi săraci. Dublul refuz îi indispune pe domni şi pe doamne, care descoperă aici o manie a contrazicerii, a sustragerii de la obiceiul tradiţional, în sfîrşit, a trufiei. Şi ca să-i mînie şi mai mult, Serenissima precizează că fiecare este liber să efectueze călătoria la Roma prin propriile sale mijloace, sau cerînd în numele său personal ajutorul Marelui Duce. Mai adaugă că, în ceea ce o priveşte, ea se simte şi aşa mult prea obligată faţă de generozitatea socrului ei pentru a-l mai

ruga să-i facă o nouă favoare : dealtfel — aici se întoarce surizătoare spre credinciosul Electoarei — timpul zorește și la Florența abia de va apuca să-și pregătească întoarcerea în patrie. Zadarnic să i se opună, pelegrinii trebuiră să se resemneze întrucît nici unul nu era dispus să ajungă la Roma pe propria-i cheltuială. Se găsiră însă și din cei care, ca să nu se dea cu totul bătuți de nemțoaică, se hotărîră să mai profite cîteva zile de generozitatea Lauretanilor, în așteptarea răspunsului de la prieteni și rude care nu se vor sfii să intervină pentru ei pe lîngă Suveran.

Printre gemete și văicăreli — metehnele tămăduite făcîndu-și din nou apariția — pelerinajul se pune în mișcare, nu fără comentarii despre încăpățînarea Doamnei care, la urma urmei, nu s-a dovedit a fi o bună catolică. Dar la altceva se gîndește Violante în vreme ce catîrcele coboară spre cîmpie : simte că a pierdut, înflăcărarea mutelor sale convorbiri nocturne cu mica Evreică nu mai este decît o amintire foarte îndepărtată, alinarea care-i venea de aici nu rezistă realității a ceea ce a fost pelerinajul ei : un adăpost pe care teama i-l găsise în sînul bisericii pentru a nu da piept cu sondarea propriei conștiințe. Venise aici ca să închidă ochii, acum îi deschide fără cruțare. Inutil să-și mai repete încă o dată că necunoașterea lucrurilor religioase ar trebui s-o oprească de-a se opune înțelepților care le-au studiat temeinic : rațiunea sa învinge și o conduce, însetată și singură, într-un pustiu de necredință unde curgerea dulce a sentimentului se usucă și moare. Ultima deziluzie a avut-o cufundîndu-se în paginile *Vechiului Testament* : un basm minunat, un poem, dar întinat de imaginea unui Dumnezeu crud care se răzbună pe cel ce nu-l ascultă orbește. Prin urmare chiar și reformații, care nu recunosc meritul faptelor bune pentru a se supune harului oferit în chip tainic, chiar și ei trăiesc în eroare, și pentru ei cel care gîndește și discută săvîrșește un act

de trufie luciferică. Ar trebui să se contrazică, să se căiască, să-şi lepede cu totul voinţa, dar pentru biata Violante aceasta ar însemna să trădeze ceea ce a cîştigat suferind îndelung : zbuciumul care o cuprinde nu are limită şi o cufundă în misterul unui univers irresponsabil pe care nici chiar Cristos nu a izbutit să-l mîntuiască. Şi să ascundă ideile acestea cumplite, să le ţină doar pentru sine este un chin mult mai mare decît rugul sortit vrăjitoarelor.

Alături, Menica plînge cu lacrimi fierbinţi şi se întoarce mereu spre cupola care încă se mai zăreşte pe cerul trandafiriu : ar fi vrut, jură ea, să nu mai plece niciodată din Casa Fecioarei, ci să rămînă acolo s-o slujească şi să moară sub protecţia ei. Dar iată că în timp ce jură, zîmbeşte deodată copilăreşte ; Priviţi, Alteţă, ce locuri frumoase, şi ce aproape e marea, de-ai zice că poţi pune mîna pe ea. Ce plăcut o fi să mergi pe-aici cu barca ! Mişcată de un accent atît de sincer şi voios, Violante se smulge din gîndurile ei chinuitoare şi priveşte afară : mulţimea pelerinilor care urcă nu tulbură seninătatea cîmpurilor unde fiecare copac, fiecare spic de grîu răsar desenate foarte precis cu un fel de grijă plină de dragoste, iar marea, într-adevăr, te ispiteşte. I se pare că renaşte, armonia lucrurilor nu este accidentală dacă ochiul uman participă la ea şi se bucură de ea independent de ceea ce deduce din ea intelectul, neobosit în jocul lui iscoditor. Poate că fiecare, murind, va găsi ceea ce a nădăjduit, un paradis făcut anume pentru el : o libertate secretă pe care catolicii o plătesc cu o formală supunere faţă de Papă şi vorbe de alint pentru sfinţi, meterez în cutezătoarea căutare a esenţei lui Dumnezeu. Reforma este un vicleşug care în vreme ce deschide larg orizonturi abisale, închide omul în labirintul propriei naturi, victimă şi călău pentru sine însuşi, păcătuind cu de-a sila, fără licăr de izbăvire. La lumina infernală a acestui risc, Violante, obosită să mai tărăgăneze, se recunoaşte iremediabil catolică, adică stă-

pînă pe o opțiune personală căreia un Dumnezeu cu generozitate neatent îi îngăduie excesele. Spiritul său, se gîndește, vibrează într-un trunchi de copac ca și în mintea mea obosită, să te naști trunchi e mai bine decît nimic. Și aceasta este a doua rugăciune, după nopțile Lauretane, în care Violante își găsește liniștea de care are nevoie.

La un ordin al ei, micul cortegiu se abate puțin spre mare : livezi, vii, lanuri ajung pînă la țărmul stîncos pe care micile valuri le mușcă înfuriate ca niște pisici turbate, rîde Menica, fericită. Este prima oprire ; printre pescarii aspri care trag plasele, femeile coboară din trăsuri și se așază pe taburete și perne pregătite de slujnice. Capriciul Serenissimei le surprinde, nu au încredere, dar încet, încet, încep să facă haz, ciufulite de briză. Menica are voie să se descalțe și să se bage în apă pînă la genunchi : este singura tînără din tot grupul și cu apa mării se închină cu atîta credință că gestul pare bătrînelor doamne demn de imitat ; pun deci să li se aducă lighenașe de apă sărată și își cufundă mîinile în ea, închinîndu-se și ele, apoi umezindu-și obrajii și buzele, unele susținînd că apa aceasta conține substanțe tămăduitoare. Apoi mănîncă toți laolaltă pește fript și prune, pîinea lipsește ; beau din vinul aspru oferit de pescari.

Soarele se lăsa pe după dealuri cînd se reluă călătoria, o ușoară și neînfrînată veselie însuflețea călătorii și escorta, se schimbau vorbe și n-ai fi zis că aceea era întoarcerea unor devotați pelerini vîrstnici. Pe la apus ajunseră la o casă parohială înzestrată cu o fermă unde găsiră cu toții niște paturi uriașe din frunze foșnitoare : afară țăranii chefuiră cu armonici și cîntece pînă noaptea tîrziu. Nici măcar doamnele nu s-au plîns de lipsa de comoditate, căci nu era vreo diferență între patul lor și cel al Principesei care, dealtfel, a rămas afară mai mult decît ceilalți. Fecioara a mai făcut și o altă minune, se spunea, niciodată nu s-a mai văzut la no-

bilii noştri atîta bunăvoinţă şi politeţe. Violante este chiar un exemplu în această privinţă, nu mai este văduva veşnic îndoliată, ci pare să fi devenit o tînără fată. Că nu se grăbeşte să se întoarcă la Florenţa, asta s-a priceput numaidecît, şi plăcerea ei de a călători fără grabă este împărtăşită acum de toată lumea. Grupul înaintează în mici etape, oprindu-se mai des decît ar fi necesar, şi uneori, cînd locul este ispititor şi găzduirea plăcută, chiar zile întregi. Numai că ţinînd-o tot aşa, începe să se vorbească despre slăbiciunea aceasta a Serenissimei pentru hoinăreală, cu atît mai mult cu cît bătrînele doamne, apropiindu-se de versantul toscan al Apeninilor, au descoperit că suferă de nostalgia casei, a copiilor, a nepoţilor. De ce-o tărăgăna aşa ? se întreabă ele. Un motiv trebuie să existe, cine ştie care. Printre ipotezele născocite capătă credit zvonul că toată zăboveala asta ascunde aşteptarea unei veşti, a unei întîlniri : Te pomeneşti, glumeşte smintitul acela de conte credincios al Electoarei, că văduva aşteaptă un soţ !

Adevărul e că Violante se bucură pentru prima dată de o seninătate fără nouri, şi nu vrea s-o piardă. Lăsate în urmă temerile religioase, îndoielile asupra credinţei şi primejdia convertirii la Reformă, şi-a dat seama că în firea ei blîndă şi potolită Spiritul (cum îl numeşte ea pe Dumnezeu) a depus o scînteie de înţelepciune. Lăsîndu-se cu totul în voia impulsurilor sale naturale, dîndu-le ascultare, este ceva care substituie rozariile catolice şi psalmii luterani. Acum acesta este felul ei de a se ruga, ceea ce nu exclude posibilitatea că uneori ea descoperă într-un monolog fără vorbe prezenţa unui înalt Interlocutor căruia nu-i cere nimic : rugăciunile sale tinereşti făcute pentru a obţine dragostea lui Ferdinando şi bucuria de-a avea un copil îi par stîngace, grosolane. Amintirile, această amară pîine a bătrînilor, nu o mai întristează ca pe vremea în care reevocînd deziluzii, suferinţe, disperări mute, se simţea creditoarea unei fericiri, chiar şi modeste, care din vreo parte a

lumii trebuia să vină și pentru ea. Amintirea lui Ferdinando îi e scumpă dar, uneori, nu pricepe cum de a putut să iubească, atît de egoist, pe bărbatul care se căsătorise cu ea împotriva voinței lui, din supunere, și cum de a putut să se teamă pentru soarta dinastiei medicee. Ca și cum nesfîrșitul univers s-ar fi putut tulbura din pricina stingerii unei familii ambițioase în ciuda decrepitudinii. Desprinderea de condiția sa și chiar de caracteristicile sexului său este atît de evidentă încît uneori i se pare că a devenit o fetiță uriașă, mulțumită de prezentul imediat, fără trecut și, mai ales, fără viitor. Astfel și ultimul nod cu care era legat destinul ei s-a desfăcut, și să rămînă în Italia sau să urce iar munții dinspre nord îi e acum perfect egal. Dar știe că nu este o femeie desăvîrșită și se întreabă liniștită: această retragere într-o pace intangibilă este trufie sau înțelepciune senilă ? Aceeași îndoială ca pe vremea cînd se convinsese că fantoma Margueritei nu exista decît în capul său.

A cumpărat de la un păstor o căpriță pe care se pregăteau s-o taie și la fiecare pornire o ține lîngă ea, nu adoarme dacă nu e sigură că are tot ce-i trebuie pentru noapte. Ghicește cum o să mai rîdă tovarășii ei, așa că rîdea ea mai întîi ; da, știe foarte bine că ea nu este Marguerite d'Orléans, dar i se pare drept să-și acorde și ei unele capricii și să-și spună pe față propriile păreri fără să-i pese. La Borgo San Lorenzo moare în timpul nopții contesa Marfisa, de optzeci de ani, cunoscută pentru multele-i păcate de amor comise în tinerețe. Din nefericire, se căinează stăpîni și servitori, nici n-a fost timp pentru împărtășanie. Violante, în loc să se întristeze, aproape se bucură : dacă signoriile lor cred în indulgențe, contesa, proaspăt întoarsă din pelerinaj, nu are de ce să se teamă. O moarte privilegiată, deci, și adaugă că nădăjduiește că trufașii din neamul ei n-au să mute trupul, îngropat la repezeală într-un mormînt întîmplător : aici sau în lăcașul de veci al fa-

miliei nu este oare același lucru ? Nu e niciodată prea tîrziu, rîde în sinea ei, ca să-i scandalizezi pe ipocriți.

Și iată colo jos Florența, cu marea ei cupolă, campanilele și acoperișurile ei roșii. Sîntem acasă, slăvită fie Sfînta Fecioară, se bucură cei întorși de la Loreto, în seara asta vom dormi în paturile noastre : îndemnați caii și catîrcele în jos, spre vale. Violante, care de ceasuri întregi n-a mai scos o vorbă, și e puțin emoționată de frumoasa vedere familiară, tresare : Ce mai grabă, spune, îndreptîndu-se de mijloc și aplecîndu-și capul spre mulțimea care s-a oprit și se strînge roată după ce a recunoscut pe trăsuri blazonul familiei Medici. Cîteva aplauze izbucnesc de la fereastra unui mic palat cu aspect aproape orășenesc, la intrarea căruia stăpînul se înclină. Serenissima dă poruncă să se oprească. Omul îi este foarte cunoscut, un negustor de mătăsuri care, pe cînd trăia Ferdinando, ea izbutise să-l elibereze de la Stinche, unde era închis pentru datorii. Dînd la o parte perdeluța lecticii, i se adresează familiar : Bună seara, Tommaso, ți-ai luat casa îndărăt, după cum văd. Omul, congestionat, bîlbîie că da, și-a luat-o înapoi mulțumită Alteței-Sale Serenissime, care, dacă ar binevoi să intre pentru o clipă, el ar muri fericit. Ăsta aiurează, îl iau în bătaie de joc cei din escortă, nu-și mai aduce aminte că a fost pus la stîlpul infamiei ? Dar Violante, după o scurtă ezitare, zîmbește : Și de ce nu ? Chiar că sînt atît de obosită că abia aștept să mă vîr în pat, așa că dacă ai o odaie bună și saltele bune voi petrece noaptea în casa ta. Voi mergeți mai departe, adăugă, adresîndu-se tovarășilor săi, aveți tot dreptul să fiți nerăbdători să vă îmbrățișați familiile. Pentru mine nu este același lucru, căci mai înainte de a vedea pe careva din neamul meu, va trebui să fac în curînd un drum mult mai lung. Dar aș dori — și aici glasul ei se înăsprește — ca pînă mîine nimeni să nu fie informat de sosirea mea : voi intra în oraș în cursul dimineții, în liniște și fără să deranjez Curtea. Spunînd asta,

coboară din lectică uimitor de sprintenă și, la brațul negustorului, intră în palat. Cei rămași se privesc, se consultă, discută. O altă ciudățenie, dar n-are a face, sîntem obișnuiți.

În seara aceea secretul fu păstrat, dar nu chiar într-atîta încît să nu transpire ceva și să nu se strecoare din casă în casă pînă la Pitti. Ce va spune Marele Duce, ce va spune Electoarea ? E un bobîrnac, e o ofensă. Același lucru îl gîndește și Menica în timp ce o dezbracă pe Doamna sa ; în afară de asta, căutînd prin bagaje, nu izbutește să găsească darurile hărăzite Serenissimilor, rozarii, mici medalii, amulete și alte sfinte podoabe, omagii ale Lauretanilor sau cumpărate de la tarabe. Nu e nimic, face Alteța-Sa, care și-a și pus scufa de noapte, căscînd, le-om fi uitat în ultimul moment : lucruri din astea sînt prin toate prăvăliile, și Menica, scandalizată, nu îndrăznește să răspundă.

A doua zi, pecetea tăcerii putînd fi ruptă, bîrfele înconjurară orașul, părea că se întorseseră vremurile franțuzoaicei, care însă, tînără și frumoasă, făcea prostii din preamarea ei dorință de petreceri. Cine și-ar fi putut închipui că bigota aceasta de nemțoaică s-ar fi apucat, la bătrînețe, să se împotrivească ? Și-a ridicat capul, rugăciunile sale la Sfînta Casă miroseau a ars ; o roade furia că nu mai este prima la Curte. În schimb, pe la amiază, se răspîndește vestea că Marele Duce nu a obiectat nimic în legătură cu comportarea nurorii sale, ba a coborît chiar s-o primească cu îmbrățișări puternice și cu lacrimi de bucurie. Chiar și Gastone s-a abătut de la obiceiurile sale, ridicîndu-se din pat, sobru și cu mintea limpede, și a luat-o de mînă, conducînd-o la apartamentul său. Cît privește pe Anna Ludovica, ea s-a scuzat că are fierbințeală și una dintre doamnele sale i-a transmis bun-sosit și bucuria pentru pelerinajul care s-a încheiat cu bine.

A doua zi, 30 octombrie, comemorarea morții lui Ferdinando, în toate bisericile s-au ținut slujbe pentru

odihnirea sufletului său, şi un serviciu solemn s-a ţinut la San Lorenzo, la mormîntul defunctului Mare Principe. Noi cîrteli, întrucît din familia ducală nu este prezentă decît smintita Gonzaga, tot mai grasă şi mai rubicondă, urmată de curtezanii ei. Fiecare are o scuză : Cosimo e prea înaintat în vîrstă, Electoarea are febră, Gastone — obişnuita ipohondrie. Dar văduva ? Ca s-o scuze intervine chiar Marele Duce : Violante este extenuată de oboselile pelerinajului ; asistarea la un lung ritual funebru ar spori durerea şi i-ar vătăma şi mai mult. Curtenii ridică din umeri : Bietul bătrîn, înţelegerea cu femeile nu a fost niciodată treaba lui. Dealtfel, nemţoaica nu este decît o musafiră vremelnică, acţiunile sale nu mai privesc Serenissima Casă. Şi apoi momentul e critic, discuţiile zilei ating problemele succesiunii, probleme care privesc interesele tuturor cetăţenilor, şi Electoarea se preocupă mult de asta, de parcă tatăl ei a şi murit şi fratele ei nu mai are mult de trăit. Lumea îi dă dreptate : atentă la certurile dintre Spania şi Austria, este preocupată să asigure dinastiei acel sfîrşit demn pe care numai înţelepciunea ei poate să i-l garanteze. Că Marguerite, paralizată de mulţi ani, cu onoarea pătată, deţine titlul de Mare Ducesă domnitoare o aprinde de mînie şi-i renaşte în suflet vechea ei invidie de principesă, greu de măritat. Pentru a o uita, cere o compensaţie : satisfacţia de a fi preferată fratelui după moartea lui Cosimo. De cel care, după aceea, îi va succeda, nu-i pasă, numai să rămînă sceptrul în mîna ei cît timp va fi în viaţă. Între timp, cele două principese văduve să dispară din calea ei, tatăl său i-a făgăduit-o solemn, dar ezită, şovăie, amînă.

Şi iată că bătrînul a fost viclean, Violante va pleca, dar nu în Bavaria ; se va îndepărta de Florenţa, dar nu de Toscana : de acord cu Marele Principe Gastone a hotărît să-i încredinţeze o sarcină pe care de obicei o îndeplinesc cadeţii familiei, penultimul, merituosul Mat-

tia, era un personaj de faimă internațională. Prin hotărîrea unanimă a Consultei, văduva lui Ferdinando este confirmată Guvernatoare a Sienei, unde se va duce imediat pentru a reprezenta acolo autoritatea ducală. Se scotocesc arhivele, se înlătură praful de pe cronici, nicicînd nu se află cazul unei Principese propusă pentru o misiune de o asemenea importanță, și nu ajută la nimic să se spună că sarcina va fi mai mult onorifică decît reală : cine a stat mai aproape de Violante în ultimii ani o descrie ca pe un om cu mînă sigură, care știe ce vrea. Culmea este că Electoarea, de la care se așteptau proteste și comentarii usturătoare, primește vestea cu cea mai mare nepăsare, ba chiar luînd apărarea hotărîrilor guvernului. Unde scrie, a declarat ea, că o femeie nu știe să guverneze ca un bărbat sau chiar mai bine ? Un răspuns cu dublu înțeles, care, în timp ce sprijină propria candidatură la tronul ducal, exprimă și ușurarea de a fi scăpat de o prezență competitivă. Și asta este ceea ce contează.

Singura care nu a manifestat nici surpriză, nici ezitare și nici măcar o excesivă bucurie a fost noua Guvernatoare. I-a adus omagiul socrului ei și lui Gian Gastone, seniorilor din Consultă le-a trimis o binevoitoare mulțumire pentru încrederea acordată, s-a dus într-o vizită de rămas-bun în apartamentele Annei Ludovica, în sfîrșit a răspuns cu zîmbete și cîteva lacrimi oamenilor din popor care au dat fuga la Porta Romana s-o salute. Un grup de doamne și de gentilomi au escortat-o cîteva mile, apoi s-a despărțit de ea cu făgăduieli de vizite și cu urări care păreau sincere. Dispar într-un nor de praf pe cînd Violante se destinde, își lasă umerii în perne, închide ochii. În sfîrșit e singură, și stăpînă pe singurătatea ei.

În trăsura mare și grea de călătorie și oarecum de gală, nu a primit să fie întovărășită. În ultima vreme chiar și pălăvrăgeala Menicăi începuseră s-o sîcîie, fata aceea se făcuse nițel cam prea îngîmfată și, ca să nu-i

dea impresia că vrea să se descotorosească de ea, o convinsese să-şi perfecţioneze la Florenţa cultura, pentru a deveni din improvizatoare de rime o adevărată poetesă academică. Protectoare şi protejată se despărţiseră în bună-înţelegere, dar Menica, geloasă din fire, deşi mulţumită că scăpase de îndeplinirea umilelor servicii de cameră, îşi permisese să întrebe cine avea s-o înlocuiască pe lîngă Alteţa-Sa. Nimeni, primise ea răspuns.

Şi iată Siena. După ce se isprăvesc ceremoniile oficiale şi acele puţine festivităţi pe care le îngăduiau slabele resurse ale oraşului, Guvernatoarea declară că din pricina vîrstei sale şi din pricina condiţiei sale de văduvă nu va ţine reuniuni ; pentru a o sluji pe ea vor fi angajate două femei din partea locului, un bucătar, un rîndaş la bucătărie, un birjar. Stînd de vorbă prietenește cu notabilităţile sieneze : Cunosc, spune ea, faima celebrelor voastre Academii, numite Rozzi, Innominati, Fisiocratici, altădată nu aş fi lipsit de la doctele voastre reuniuni, dar nu vreau să vă stric cheful şi să le indispun pe frumoasele sieneze cu doliul meu. Nu mă aflu aici pentru a comanda ci pentru a asculta poruncile Suveranului meu şi al vostru şi pentru a vă sluji la nevoie. Acest mic discurs niţel cam rustic, precum şi accentul gutural al Guvernatoarei displăcură în primul moment şi părură chiar jignitoare vanitoşilor sienezi ; în special sienezelor care-şi puseseră nădejde în prilejurile de petreceri şi festivităţi care s-ar fi ivit. Cu toate acestea, bombănelile nu durară prea mult, soţii, în fond, fură mulţumiţi ; mai puţine cheltuieli, mai puţină bătaie de cap, mai multă linişte. Încet-încet, viaţa citadină îşi reluă cursul obişnuit, şi femeile se consolară reflectînd că să ţină companie unei bătrîne, şi pe deasupra şi nemţoaică — măcar să fi fost o franţuzoaică — nu era un lucru după care să plîngi.

Nemulţumiţi fură însă micii şi marii funcţionari administrativi, vameşii, traficanţii, evazioniştii fiscali. Me-

ticuloasă pînă la pedanterie, Principesa pretinde să revîndă conturi vechi şi noi, controlează monopolurile şi, în vreme ce studiază cum să uşureze impozitele greu de suportat, îi trăsneşte cu amenzi pe bogaţii comercianţi care importă pe ascuns mărfuri de lux. Sînt foarte rare cazurile în care semnează, fără tragere de inimă, condamnări penale ; niciodată pedeapsa cu moartea. S-a observat, cu oarecare neplăcere, că era foarte indulgentă cu cei care şterpeleau de-ale gurii prinşi asupra faptului : se mărginea să-i dojenească şi să le făgăduiască, pentru data următoare, niscaiva biciuiri. Nu se ducea la mănăstiri : la aniversările şi solemnele slujbe religioase se scuza adesea, în ultima clipă, invocînd cine ştie ce atac neaşteptat de gută. Jocul acesta destul de deschis îi irita pe oamenii bisericii de ambele sexe, mereu dezamăgiţi cînd încercau să aducă la cunoştinţa Alteţei-Sale păcatele ascunse ale supuşilor săi : fete seduse, adultere, amoruri împotriva firii. Violante îi asculta fără să deschidă gura, îi concedia mulţumindu-le sec şi totul se isprăvea aici, aşa încît bunii creştini se grăbeau să semnaleze la Florenţa — dealtfel fără succes — creşterea imoralităţii citadine. Dezamăgiţi, nu se lăsau, ci în curînd dădură veste că Guvernatoarea, aşa de retrasă şi de rezervată, primea şi reţinea îndelung la palat tot felul de laici cu faimă proastă, cultivatori întîrziaţi ai doctrinelor eretice locale, ca Ochino, Mino Celsi, cei doi Soncino. Primelor denunţuri trebuia să le urmeze referinţe mai precise despre subiectele acelor discuţii, despre cît de dese erau, precum şi numele tuturor celor ce luaseră parte la ele ; de la cel mai în vîrstă, pînă la cel mai tînăr. Numai că micul număr de servitori ai Alteţei-Sale şi ignoranţa lor zădărniciră munca spionilor, ba chiar o împiedicară cu totul, aşa încît corespondenţii florentini, în ciuda curiozităţii şi a zelului lor, se convinseră că bîrfele acelea nu se întemeiau pe nimic.

Sienezii, ca mulţi toscani, iubesc tipurile bizare, personajele neobişnuite, originalii : Violante cea cumsecade, cea cu gusturi simple, pe care oricine o poate întîlni umblînd pe străduţele ce înconjoară piaţa Campo, dar refuză să asiste la Palio pentru că i se face milă de cai, este, după puţine luni de guvernare, preferata supuşilor săi. Dealtfel înţelepciunea sa dă rezultate dintre cele mai bune : niciodată Siena nu a trăit mai liniştită şi mai în belşug, ofensele de la capitală vin mai înmuiate, mai blajine, dacă nu rămîn uitate în hîrţoage. Prezenţa Guvernatoarei nu se simte decît prin acte de clemenţă şi prin faptul, cunoscut de toţi, că zile întregi şade în cabinetul său, înzestrat ca un birou de scrib, şi controlează intrările, ieşirile, starea ogoarelor, serviciile publice ; o manie, zîmbeşte lumea, amuzată de această stranie figură de Principesă. E adevărat, Violante iubeşte masa ei de lucru, dar asta nu înseamnă că îşi petrece tot timpul între cifre şi registre : dulapurile care acoperă pereţii sînt pline vîrf cu dosare vechi şi noi, procese verbale de judecăţi, culegeri de scrisori şi lucruri dintr-astea. Cele mai multe datează din epoca guvernămîntului lui Mattia, mare căpitan fără oaste, care îşi consuma timpul liber elaborînd planuri de apărare a cetăţii împotriva unor ipotetice armate inamice : ale papei, ale împăratului, ale regelui Franţei. Sînt schiţe de fortificaţii, de cazarme, de cazemate, precum şi planul unor aşezări de tunuri şi de piese de artilerie menite să le apere. Violante zîmbeşte, bietul Mattia trebuie să se fi plictisit foarte de vreme ce, ca să se distreze, născocise acţiuni atît de străine realităţii. Văzută de departe, Siena, strînsă între zidurile sale şi plină de turnuri, e încă un oraş medieval pe care o armată modernă l-ar face praf în cîteva ceasuri de tragere. Mattia trebuie să fi ştiut asta, dar, oricum, avea nevoie să viseze : ca şi Ferdinando cu teatrul lui, ca şi Gastone, tînăr, cu coliviile lui, ca şi marele Duce cu sfinţii lui. Aşa ajung, mai curînd sau mai tîrziu, Medicii.

Dar în dulapurile Arhivei, alături de planurile strategice ale lui Mattia, Violante a descoperit pachete de scrisori care-i aprind curiozitatea prin limbajul lor libertin, uneori chiar grosolan, și prin aluziile la personaje lesne de recunoscut. Nu lipsesc din ele amănunte privitoare la neplăcerile conjugale ale lui Cosimo, susținute de mici rapoarte despre obiceiurile libere ale Margueritei Louise, și nici, din contra, protestele ei pentru regimul de închisoare la care este supusă. Unele hîrtioare ușoare ca fulgul, cu marginile aurite, acoperite cu o scriere agresivă, încep cu „*Mon oncle*" și se termină cu semnătura înflorită și greu descifrabilă a Doamnei d'Orléans : care răspunde la învinuiri cu ocări la adresa soțului și a soacrei, cu amenințări de răzbunări sălbatice. În aceeași legătură Violante găsește un carnețel scris de o mînă necunoscută care descrie, zi cu zi, comportarea Doamnei în timpul călătoriei pe mare de la Livorno la Marsilia. Cum se face oare că documente atît de delicate au ajuns pînă la Siena, într-o Arhivă în care orice scrib putea să pună mîna pe ele ? Violante simte o nesfîrșită milă pentru această femeie nefericită, mamă a unui copil drăguț, Ferdinando al ei, pe care l-a părăsit cînd avea abia doisprezece ani. Ea mai trăiește încă, dar nici bătrînețea, nici boala nu o mai salvează de rușinea la care neclintita dorință de răzbunare a lui Cosimo a condamnat-o pentru totdeauna. De ce nu s-au luat măsuri ca să se distrugă aceste josnice mărturii ale unei persecuții atît de îndîrjite ? Le voi arde eu, își propune Guvernatoarea, dar apoi se oprește ; nu i se pare drept să se amestece în lucruri care nu o privesc ; cu toate acestea, nu se poate abține să nu se gîndească la semnificațiile vechilor sale năluciri. Poate juvenila sa sensibilitate, exacerbată de legenda unei soacre nerușinate, primise mesajele disperării acesteia, încolțită și singură. E ciudat, după atîția ani, figura aceea fascinantă, pe care nu o văzuse niciodată în realitate, și care-i apărea mai mult încruntată decît

binevoitoare, îi apare din nou înaintea ochilor. Biată Marguerite, oftează, dacă ar fi rămas la Florența ar fi fost un bine sau un rău ?

Întristată din pricina acelei involuntare explorări, în timp ce strînge scrisorile pentru a le pune de unde le-a luat, un pachet încă neatins îi alunecă din mînă și hîrtiile pe care le conține se răspîndesc în jur. Sînt fascicole de hîrtie groasă, bisericească ; pe prima scrie : „Examinarea Cintiei". Numele ei nu-i este necunoscut, l-a auzit pomenit ca fiind acela al femeii multcredincioase Marii Ducese care, atunci cînd a părăsit țara, a dorit s-o ia cu ea în Franța, femeie care, alungată apoi de către stăpînă, s-a reîntors la Florența, cu mintea tulburată. Din nou curiozitatea îi dă ghes : e vorba de un soi de interogatoriu, cu scurte întrebări în latină și lungi răspunsuri în latina vulgară care se înșiră pe nenumărate pagini în chip de mărturisire și povestire. Vocea aceea îndepărtată și totuși prezentă a unei nefericite care dă socoteală amănunțit de ceea ce spunea și făcea Stăpîna sa îi pare cheia adevărurilor pe care zadarnic încercase să le pătrundă ani și ani de zile.

„Jur să spun adevărul, Domnule, începea Cintia, către inchizitorul ei, și vreau să îndrept cele ce am spus la Paris Ambasadorului Toscanei, ca să-i fac pe plac : și nu erau decît minciuni și calomnii. Vina pentru toate astea o poartă dorința mea nemăsurată de a călători pe mare și de a vedea țări noi, căci altfel Serenissima ar fi putut stărui oricît, că eu nu m-aș fi clintit de la Florența, mulțumită de starea mea de cîntăreață și violonistă. Ali, arapul Doamnei, nu înceta să-mi ia mințile cu frumusețile Veneției, regina mării și a muzicii, căreia eu, spunea, nici nu eram demnă să-i rostesc numele, căci nici nu știam ce înseamnă marea. Eu îi răspundeam că și la Livorno este mare și că acolo se duce cine poftește, dar el scuipa pe jos cu dispreț pentru că Livorno este un tîrg împuțit de negustori pungași. Ali

era mîndru că se afla în grațiile Doamnei care se distra ascultîndu-i lăudăroșeniile, după cum îi plăceau și bufoneriile bucătarului francez, un beţivan, căci așa sînt făcute principesele din Franța, se poartă prietenește cu slugile deși după aia pun de le bate pînă la moarte. Eu eram geloasă, și cînd Doamna mă întreba ți-ar place să vii cu mine la Paris, răspundeam că da, că niciodată n-aș fi părăsit-o, pentru că o iubeam mult de tot. Asta cu întoarcerea în țara ei era ideea ei fixă, dar eu, ca toată lumea, știam că niciodată Marele Duce n-are să îngăduie una ca asta, așa că să-i făgăduiesc nu mă costa nimic și mă puneam și bine pe lîngă ea. În schimb iată că într-o bună zi îmi mărturisește tare tulburată că de data asta s-a făcut și că dacă mi-am păstrat gîndul dinainte. Sigur că da, răspund, închipuindu-mi că e vorba de unul din obișnuitele ei planuri de fugă care se terminau întotdeauna spre paguba ei și întărîtau contra ei pe soț și pe soacră. Erau nebunii, dar nicidecum intrigi murdare, pentru că, jur pe sufletul meu, era o Principesă bună și lucruri necuviincioase nu am văzut-o făcînd niciodată. Nu-și făcea rău decît ei, fără să ia în seamă aparențele.

Nu, Domnule, nu știam nimic despre tratatul dintre Marele Duce și regele Ludovic, cînd am fost informată am rămas împietrită, dar era prea tîrziu să-mi iau cuvîntul înapoi, și nu m-a mîngîiat decît gîndul că am să călătoresc pe mare, lucru la care dealtfel nici nu mai țineam, căci arapul fusese dat afară și nu mai aveam cui să mă mai laud. Și nu e adevărat, Domnule, că încă de pe atunci o ajutam la înșelătorii pe Serenissima, cum m-au pus să declar ; ba, dimpotrivă, cînd era în toane bune încercam s-o înduplec : ea care era frumoasă, tînără, plină de virtuți, cine o împiedica să se liniștească și să se întoarcă la Pitti cu toate onorurile ? Dar ea se punea pe plîns și scutura din cap : *L'amour,* spunea, îmi lipsește dragostea, la Florența nu

m-a iubit nimeni niciodată. Că asta cu dragostea era altă idee fixă de-a ei, treabă pe care o înțelegea într-un chip curios, că ar fi vrut să fie adorată fără să împărtășească dragostea, și să nu facă dragoste cum se obișnuiește la noi unde bărbații vor să treacă numaidecît la fapte. Și adevărul este că era greu s-o iubești, deși era generoasă peste poate, dar se știe că nu numai cu calități dintr-astea se ține prietegugul. Așa că persoanele din preajma ei, bărbați și femei, trebuiau să se poarte în felul în care ea, în mintea ei, îl hotărîse : dacă se împotriveau, erau trădători. Da, am auzit-o că pe cînd era fată, Marea Ducesă iubise pe un văr de-al ei, dar sînt sigură că și de el se dezgustase pentru că, deși fără speranță, nu-i era destul de devotat.

Da, Domnule, e adevărat că-i cîntam din gură și din violină, căci am intrat în serviciul Serenissimei anume pentru asta și la început mă prețuia foarte mult. Ea prefera anumite melodii franțuzești foarte triste care-i veneau prin curier de la Paris ; nu se plictisea niciodată de ele și adesea, ascultîndu-le, plîngea. Dacă Senioria-Voastră îmi îngăduie, aș vrea să-i lămuresc gîndul meu. Alteța-Sa ar fi pretins să trăiască cum era pe timpul cavalerilor de demult care se omorau pentru femeia lor fără să primească de la ea nici cea mai mică favoare. Dar se înșela, sărăcuța, cum a văzut și singură."

Ajuns aici, inchizitorul o acuza pe Cintia de falsitate și o amenința că o s-o închidă pentru toată viața ei. „Mai rău decît trăiesc acum nu pot trăi, exclama femeia, căci socotesc că am și ajuns în pragul morții și nu mă gîndesc la altceva decît să mă căiesc de răul ce l-am făcut, ca să scap de pedeapsa de pe urmă. La Paris mințeam, desigur, cum am și spus, pentru că agentul din Toscana mă plătea bine ca să spun ce vrea el, diavolul mă ispitea cu speranța de a mă întoarce la Florența și cu banii aia să mă îngrijesc de bătrînețe : pentru că Doamna era lipsită și chiar dacă ar fi vrut, n-ar

fi avut cu ce să-mi plătească pensie. Aşa că spuneam ce-mi venea în minte.

În privinţa vizitiilor, lacheilor şi a servitorimii care s-au lăudat că au fost pe placul Alteţei-Sale, pot spune foarte puţine lucruri pentru că eram bolnavă şi nu vedeam pe nimeni. Dar dacă mă gîndesc la starea în care ajunsese, părăsită de rubedenii şi de rege, silită să trăiască din datorii, mă gîndesc că nu numai unul a profitat de marea ei dorinţă de dragoste. Mănăstirea era plină de spioni, printre care, din nenorocire, eram şi eu amestecată ; ea nu se mai încredea în nimeni, mai ales în femeile care o slujeau şi în călugăriţe, bărbaţii îi apăreau ca mai siguri şi mai în stare s-o apere, pentru că se temea că are să fie asasinată. Aşa că este totuşi adevărat ceea ce am auzit spunîndu-se că asemenea bărbaţi îi intrau în cameră fără oprelişte ; dar cine ştie obiceiul Curţii franceze ştie că femeile de rang nu iau aminte la sexul celui care le slujesc, pentru ele un lacheu este un obiect casnic, ca un soi de căţeluş. Şi cad în păcat de trufie şi cruzime, pentru că Domnul ne-a învăţat că toţi sîntem fraţi. Şi-mi amintesc de o vorbă pe care Doamna obişnuia s-o spună întruna : nu-mi iubesc aproapele decît cînd este în suferinţă. Şi chiar că avea mare înclinare pentru îngrijirea bolnavilor şi se ducea pe la spitale împreună cu sora ei, ducesa de Guise, care a murit şi a lăsat-o moştenitoare peste tot ce avea, semn că o preţuia. Aşa îmi explic bunăvoinţa ei pentru acel Gentilly care, amarnică lipsă de recunoştinţă, o vorbea de rău ca răsplată. Închipuiţi-vă un bătrîn bălos care-ţi întorcea stomacul pe dos cînd îl vedeai, plin de metehne cum era, şi ea îngrijindu-l ca şi cum ar fi fost taică-su. Eu eram cu mintea aiurea, dacă mă căiesc acu nu mai valorează nimic, răul s-a făcut şi voi plăti pentru el ; dar măcar rog pe Senioria-Voastră să-i spuneţi Marelui Duce că am jurat strîmb şi că mă aşteaptă infernul."

Aici se termina, sau mai bine zis, se întrerupea procesul verbal al anchetei. Dar mai erau vîrîte printre paginile carnetului şi alte foi, însemnări, socoteli, adrese, în sfîrşit o lungă scrisoare a cărei iscălitură era ilizibilă pentru că era acoperită de o pată mare de culoarea tutunului. După cîteva formule de politeţe, autorul trecea la subiect :

„Mă aflu în dizgraţia Marelui Duce şi sfaturile mele l-ar irita, dar trag nădejdea ca Alteţa-Voastră să le asculte, şi că au să vină la momentul potrivit. Nu i-am ascuns niciodată, cînd am avut putinţa, părerile mele despre întîmplările nefericitei sale căsătorii : e mai bine să lase lucrurile în voia lor, îi spuneam, să nu se împotrivească, să nu se îndîrjească, să nu se încreadă în relaţii dăunătoare. Franţa nu este Toscana, acolo doamnele — pentru a nu vorbi despre o vară a Maiestăţii-Sale — sînt orgolioase şi arţăgoase, în orice lucru vor să cîştige ele. În afară de asta, trebuie ţinut seama că în inima Principesei a predominat întotdeauna acel sentiment împotriva Medicilor care porneşte din vremea reginei Caterina, Suverană pe cît de înţeleaptă pe atît de urîtă de popor. La şaisprezece ani, domnişoara d'Orléans nu putea desigur să aibă o părere diferită despre familia în care se pregătea să intre. Greşeala, cîtuşi de puţin nevinovată, a fost a celui care a pus la cale o asemenea înrudire şi, din vanitate şi lăcomie de recompense şi onoruri, a ascuns nenumăratele motive pentru care ar fi trebuit să se opună la ea. Mai rău decît atît Serenissima Casă nu putea alege şi lucrurile au mers cum ştim. După primele nemulţumiri, înţelepciunea ar fi cerut indulgenţă, prudenţă, completă libertate pentru Doamna de a-şi satisface capriciile atîta timp cît erau suportabile ; în sfîrşit, să nu se încăpăţîneze de a refuza întoarcerea în patrie şi, mai ales, să înceteze de a o mai urmări acum, după ce a sosit acolo. Ca să fim drepţi, de fapt Serenissima şi-a făcut datoria, ea a născut doi băieţi pentru binele dinastiei şi, desigur, nu e vina ei dacă primul născut dă prea puţine speranţe că va avea

copii ; şi căsătoria lui a fost o greşeală, mireasa nu era pe placul lui, această cumsecade Principesă are defectele calităţilor sale. Şi întorcîndu-ne la Cosimo : în numele credinţei ce o poartă Domnului, nu trebuia să se încreadă în preoţi şi în călugări gata să semene zîzanii şi să strige în faţa lumii întregi despre amorurile presupuse ale soţiei sale. Tînărul de Lorena ? Să lăsăm asta, lucruri trecute, copilării, nu există fată care să nu fi visat la un văr. În prezent, Doamna de Toscana e de plîns, mănăstirea nu este pentru ea şi a aduce-o la disperare şi provocare de scandal este un remediu prea nechibzuit pentru o situaţie atît de dureroasă. Iar a-l sîcîi pe rege, pentru că ea nu se supune pactelor stabilite, este mijlocul cel mai bun de a te umple de ridicol. Şi apoi Marea Ducesă nu mai este tînără, trăsnăile vor trece mult mai uşor dacă vor fi mai puţin controlate. Să nu-şi imagineze Alteţa-Voastră că încerc s-o apăr împins de vreun interes : mintea mea şi-a lepădat vîlvătaia şi astfel doresc să mi-o păstrez în această bătrîneţe a mea preocupată mai mult de ştiinţă decît de sentimente. De fapt, eu o consider pe Doamna ca pe un mic animal ciudat, să-mi fie iertată comparaţia, căruia i-am observat comportamentul." –

Cine era acesta ? se întreabă Violante recunoscîndu-se cu melancolie în cumsecadea Principesă care are defectele calităţilor sale. Faptul că este în dizgraţia lui Cosimo şi pătrunzătorul sfîrşit al scrisorii („preoţii aceştia stăruie să mă gîndesc mai bine la suflet decît să mă distrez cu alambicurile, la care răspund că de suflet mă îngrijesc în felul meu, întrucît îl socotesc cel mai misterios dintre parfumuri") îi readuc în minte numele lui Magalotti, om de ştiinţă şi de stat, o vreme Ambasador la Viena. Îl zărise de cîteva ori la Pitti şi ştia că se retrăsese la ţară unde se sfîrşise cu puţin înaintea lui Ferdinando. Şi cu cît parcurgea scrisoarea, cu atît mai mult i se părea că numai el, cunoscut pentru ascuţimea minţii sale, şi pentru experienţa sa, putea să o

fi scris. Tonul acela potolit, acea chibzuită imparţialitate faţă de eroina atîtor îndărătnice nebunii îi ia o piatră de pe inimă : cel care scria avea dreptate. Marguerite nu era decît o zurlie dispreţuitoare, îndîrjită de oprelişti fără rost şi, în fond, victima ei însăşi. În timp ce reflectează astfel, îndoaie foaia şi o bagă în sîn, căci este un dar pe care întîmplarea i l-a oferit. Toată ziua gîndul ei nu se preocupă de altceva şi seara, înainte de-a stinge lumina, o mai citeşte o dată. Somnul îi este neobişnuit de profund şi, pentru a spune astfel, îndepărtat, foarte populat de prezenţe subînţelese, pe care nu le vede dar le simte că se află acolo pentru ea, de acord cu ea. Trezită, ca de obicei, la răsăritul soarelui, nu-şi cheamă domnişoarele şi dă singură obloanele ferestrelor la o parte : cerul e cristalin, lumina curată. O frumoasă zi de toamnă.

Încă îşi bea laptele cînd îi anunţară sosirea curierului de la Florenţa ; îl lasă să aştepte, ceea ce îi va spune i se pare că ştie deja, o veste legată în vreun fel de descoperirea ei de ieri, de visele din noaptea care trecuse. Aşa că nici nu clipeşte cînd ascultă : Alteţa-Sa Serenissimă, Marea Ducesă Marguerite Louise a murit acum zece zile, la 19 septembrie, şi a cerut să fie îngropată printre călugăriţele de la Picpus. Guvernatoarea este anunţată că o slujbă de odihnirea sufletului se va celebra poimîine la San Lorenzo ; ca şi cum i-ar fi spus : dealtfel faceţi ce credeţi mai bine.

Violante pleacă fără să ezite : procesul verbal despre Cintia, scrisoarea gentilomului necunoscut sînt ultimul mesaj al Margueritei, protestul ei cel de pe urmă. A murit singură şi uitată, ea care iubea dragostea, ea care pretindea primul loc printre egalele sale : acum se află în pace sub iubitul pămînt al Franţei, marmurele de la San Lorenzo nu se vor deschide pentru ea, numele va fi rostit în grabă, şoptit, pentru că este numele unei păcătoase. Ei bine, măcar una care nu este din sîngele ei şi care nu a dorit niciodată să fie prima să-i dedice

un gînd filial : aceasta e intenția cu care palida soție a lui Ferdinando reapare la Florența. Cum era de prevăzut, slujba e simplă și grăbită, public foarte puțin, Serenissima familie absentă. Numai bătrînii își amintesc că Marguerite era frumoasă, generoasă, surîzătoare, pentru tineri nu este decît un nume fără chip, care nu trezește nici măcar curiozitatea iubitorilor de funeralii ilustre. Și destui de puțini o recunosc pe Violante, înaltă și puțin aplecată în mătăsurile sale negre, unii o iau drept o doamnă de la Curte, desigur nu dintre cele mai de seamă, trimisă la San Lorenzo pentru rațiuni de serviciu. După ultima binecuvîntare peste coșciugul gol, ea se suie din nou în trăsură și se îndreaptă pe drumul spre Siena.

Sienezii avură motiv să rămînă plăcut uimiți : Guvernatoarea, atît de străină de manifestațiile publice, a dat poruncă să se țină o slujbă solemnă de îngropăciune în dom, adăugînd că toți cetățenii sînt poftiți să ia parte. Il Capitolo — adunarea călugărilor — e în culmea fericirii, în ziua hotărîtă sfîntul lăcaș e arhiplin, atîta entuziasm nu este fără motiv : mai mult decît o Medici, pentru Siena Marguerite Louise era o Orléans, o *Fille de France,* și a-i evoca memoria este în același timp o sfidare a florentilor și un omagiu al vechii preferințe locale pentru francezi. Serviciul religios decurge în chip impunător, din dulapuri ies la iveală vasele sacre cele mai prețioase, orga, imnurile de slavă sună fără greș, sicriul gol este acoperit cu flori, mulțimea este emoționată, cîte unul, care plînge ușor, varsă o lacrimă, cu toții se uită în sus spre balconașul unde Violante se zărește ascultînd slujba pe după gratii. Vorbele umblă : frumos le mai șade lui Cosimo și Annei Ludovica, înfumurata aia care tot se mai rușinează de maică-sa meritau lecția asta de la nemțoaică.

Acum Guvernatoarea este acceptată cu totul, vai de cel care ar încerca s-o critice sau doar să-i imite, în glumă, pronunția defectuoasă. Ieșind din biserică, pe jos,

ca întotdeauna, şi-a reluat viaţa foarte retrasă de mai înainte ; cu toate astea o uşoară schimbare s-a observat în obiceiurile ei, vigilenţa sa în administrarea lucrurilor publice nu mai era atît de stăruitoare şi de meticuloasă, justificarea fiind poate faptul că noii funcţionari, aleşi şi instruiţi de ea, se dovediseră a fi foarte cinstiţi şi cu totul credincioşi sistemului ei.

În rest, presimţind că sarcina sa are, dacă nu zilele, atunci lunile numărate, Violante îşi îngăduie, cum nu îndrăznise niciodată, să se lase în voia dragostei sale pentru natură şi animale : nu cîini şi pisici — din care ţinea chiar destul de puţini — ci vieţuitoare sălbatice hălăduind prin munţi şi prin păduri. În afara oraşului posedă un mare parc acoperit de pădure, unde a adunat şi crescut perechi prolifice de mici animale blînde : gazele, pui de cerbi, veveriţe, jderi, arici, hîrciogi şi, în colivii enorme, amenajate în chip de seră încălzită, păsări exotice, primite în dar de la Marele Principe, cumnatul ei. Aceste sălbăticiuni sperioase pot intra şi ieşi din parc după plac, dar arareori se îndepărtează şi se întorc întotdeauna aici, prezenţa stăpînei locului care se plimbă printre ele nu le deranjează cîtuşi de puţin, şi de la ea primesc de mîncare, cu ea se joacă, aricii se lasă prinşi de mîinile ei, veveriţele îi ies înainte. Stigmatizată în tinereţe cu faima de a poseda presupuse puteri aproape vrăjitoreşti, acum i se atribuie virtutea de a-l domestici chiar şi pe cel mai îndărătnic şi mai sperios pui de căprioară. Lucru cu care frivolii sienezi se distrează şi chiar se laudă.

Moartea lui Cosimo şi problemele succesiunii la tron nu ar fi tulburat oraşul dacă nu s-ar fi temut de ceea ce s-a şi întîmplat apoi : rechemarea Principesei Violante la Florenţa, unde se aştepta ca în locul fratelui să guverneze Palatina. Guvernatoarea este plînsă, deplînsă, toţi sînt îngrijoraţi din pricina ei. Cum se va descurca ea între inerţia Marelui Principe şi aroganţa Annei Ludovica ? N-o vor expedia, bătrînă cum e, tocmai în gerurile din Bavaria ? Dar Violante nu se amă-

răşte, poate că ştie mai multe despre sufletul lui Gian Gastone decît îşi închipuie lumea. Felul cum îşi ia rămas-bun este controlat cu noblețe, dar plin de căldură, exercitarea puterii a învățat-o să nu-şi ascundă sentimentele, să nu se ruşineze dacă varsă o lacrimă. Nu mă tem, spune, pentru scurtul meu viitor, dar vă rog ca micile mele animale să fie lăsate libere în pădurile de la Amiata. Zîmbetul îi este timid, ochii tandri ; pe fața slăbită, trasă, ochii ei au devenit cu vremea mai largi, mai limpezi. Lucru cu totul neobişnuit la o bătrînă.

DIN LITERATURA ITALIANĂ
VĂ MAI RECOMANDĂM :

Italo Calvino — Strămoşii noştri

Gabriele D'Annunzio — Triumful morţii

Giacomo Leopardi — Scrisori, însemnări, cugetări

Gaetano Gangi — Legenda familiei Espinosa

Tommaso Landolfi — Povestiri imposibile

Michele Prisco — O spirală de ceaţă

ÎN PREGĂTIRE :

Ugo Attardi — Moştenitorul sălbatic
Fausta Cialente — Vîntul pe nisip
Giuseppe Diessi — Ţara de umbre
* * * — Fioravante şi frumoasa Isolina
Fogazzaro Antonio — Daniele Cortis
Tozzi Federico — Trei cruci

Lector : ANGELA CISMAȘ
Tehnoredactor : ELENA BABY

Bun de tipar 8.03.1975. Tiraj 65 130. Coli tipar 14.

Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România
Comanda nr. 50 050

Un roman cu *suspens*, privind mai mult sufletele decît faptele, şi trecerea timpului, deopotrivă de chinuitoare şi de liniştitoare.

ATTILIO BERTOLUCCI

La extraordinara bogăție, poate chiar supraabundentă, a repertoriului său psihologic, la minuțiozitatea analizelor sale de chimie umană, Anna Banti face să corespundă şi o capacitate nu mai puțin extraordinară de reticență lirică, foarte supravegheată, aproape obstinată.

EMILIO CECCHI

Lei 6,75